

ปัญหาทางกฎหมายของดอกผลธรรมดา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ ไม่สังกัดภาควิชา/เทียบเท่า
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2563
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

LEGAL PROBLEMS OF NATURAL FRUIT

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws in Laws

Common Course

FACULTY OF LAW

Chulalongkorn University

Academic Year 2020

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ปัญหาทางกฎหมายของดอกผลธรรมดา
โดย	นายพีระติ วรพิพัฒน์
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ศาสตราจารย์ ดร.ศนันท์กรณ์ โสทธิพันธุ์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

.....	คณบดีคณะนิติศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	
.....	ประธานกรรมการ
(ดร.มานิตย์ วงศ์เสรี)	
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ศาสตราจารย์ ดร.ศนันท์กรณ์ โสทธิพันธุ์)	
.....	กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.มุนินทร์ พงศาปาน)	

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

พิธีคดี วรพิพัฒน์ : ปัญหาทางกฎหมายของดอกผลธรรมดา. (LEGAL PROBLEMS OF NATURAL FRUIT) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ศ.ศรพันธ์
กรณ์ โสทธิพันธ์

เนื่องด้วยบทบัญญัติในเรื่องดอกผลธรรมดานั้นมีลักษณะของการบัญญัติกฎหมายที่ยังคงไม่มีความชัดเจนทั้งในส่วนของการให้คำนิยาม และ บทบัญญัติในเรื่องการได้มา ประกอบกับดอกผลที่ยังติดกับแม่ทรัพย์นั้น ยังไม่มีสถานะทางกฎหมายที่ชัดเจน ซึ่งอาจก่อให้เกิดการใช้กฎหมายที่ไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ทั้งที่บทบัญญัติในเรื่องดอกผลนั้นบัญญัติไว้ในบรรพ 1 เป็นหลักทั่วไปที่สามารถนำไปใช้กับกฎหมายในบรรพอื่นๆได้ และยังสามารถนำไปใช้กับกฎหมายสาขาอื่นได้ด้วย โดยวิทยานิพนธ์เรื่องนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับดอกผลในระบบกฎหมายไทย โดยศึกษากฎหมายเยอรมัน กฎหมายญี่ปุ่น และกฎหมายอิตาลี เป็นตัวอย่างด้วย

ผลของการศึกษาพบว่า บทบัญญัติในเรื่องดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 วรรคสองนั้น มีลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับหลักกฎหมายในเรื่องทรัพย์ จากการที่กฎหมายบัญญัติใช้คำว่า ดอกผลธรรมดา เนื่องจากบทบัญญัติในเรื่องดอกผลนั้นเป็นบทบัญญัติที่อยู่ในลักษณะ 3 เรื่องทรัพย์ ดังนั้น ดอกผลธรรมดาจึงควรที่จะมีความสอดคล้องกับทรัพย์ ซึ่งทรัพย์หมายถึง วัตถุที่มีรูปร่าง ด้วยเหตุนี้ การใช้คำว่า “ดอกผลของทรัพย์” จะสามารถก่อให้เกิดความเข้าใจได้ว่า ดอกผล คือ สิ่งที่เกิดขึ้นมาจากวัตถุที่มีรูปร่าง ซึ่งจะสามารถสร้างความเข้าใจได้ดีกว่าการใช้คำว่า ดอกผลธรรมดา นอกจากนี้การที่กฎหมายบัญญัติหลักเกณฑ์ทางกฎหมายของดอกผลนั้นสามารถถือเอาได้เมื่อได้แยกออกจากแม่ทรัพย์โดยรวมไว้กับลักษณะของความ เป็นดอกผล ย่อมเป็นกรณีที่ทำให้ลักษณะการได้มาซึ่งดอกผลธรรมดานั้นไม่มีความเด่นชัด ซึ่งเมื่อพิจารณาตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น และประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลีแล้วย่อมจะเห็นได้ว่า การได้มาซึ่งดอกผลนั้นเป็นบทบัญญัติที่ได้บัญญัติไว้เป็นมาตราเฉพาะ ซึ่งจะก่อให้เกิดความชัดเจนให้กับลักษณะของดอกผลมากกว่า และนอกจากนี้ การที่ดอกผลธรรมดายังติดอยู่กับแม่ทรัพย์ ย่อมที่จะส่งผลให้ดอกผลนั้นไม่มีลักษณะของการเป็นทรัพย์ได้ตามกฎหมาย เพราะการที่จะเป็นทรัพย์ได้ตามกฎหมายนั้นนอกจากจะต้องเป็นวัตถุที่มีรูปร่างแล้ว ยังต้องเป็นสิ่งที่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง โดยอิสระด้วย ด้วยเหตุนี้ จากสถานะทางกฎหมายดังกล่าวของดอกผล จึงย่อมอาจส่งผลกระทบต่อหลักการทางกฎหมายในเรื่องอื่นๆได้ ไม่ว่าจะเป็น การใช้สิทธิในตัว ดอกผลในฐานะสิทธิทางหนี้ตามบรรพ 2 เช่น การเป็นทรัพย์เฉพาะสิ่ง หรือการเข้าถือเอาในฐานะลาภมิควรได้ หรือตามสัญญาซื้อขายตามบรรพ 3 และ การใช้สิทธิเหนือตัวดอกผลในฐานะทรัพย์สินตามบรรพที่ 4 ในฐานะที่ดอกผลนั้นเป็นบพนิยามที่สามารถนำไปใช้กับกฎหมายในเรื่องอื่นๆได้อย่างเป็นระบบ

ผู้เขียนจึงได้เสนอให้มีการแก้ไขบทบัญญัติในส่วนของบพนิยามในเรื่องดอกผลธรรมดา ตามมาตรา 148 วรรคสอง โดยการเปลี่ยนจากคำว่า “ดอกผลธรรมดา” เป็น “ดอกผลของทรัพย์” รวมถึงบัญญัติให้ดอกผลนั้นรวมถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจากฝีมือของมนุษย์ด้วย และนอกจากนี้ยังจะได้เสนอให้มีการบัญญัติเรื่องการได้มาซึ่งดอกผลธรรมดาเป็นบทมาตราเฉพาะในมาตรา 148/1 ในระหว่างที่ยังไม่มีการแก้ไขกฎหมายผู้เขียนเสนอให้มีการตีความ คำว่า “สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ” นั้นให้รวมถึงสิ่งที่ได้เป็นผลมาจากการกระทำโดยฝีมือของมนุษย์ด้วย รวมถึงสร้างการตีความให้ดอกผลนั้นต้องคำนึงถึง “ประโยชน์” ที่จะได้รับจากการเข้าถือเอาดอกผลนั้นประกอบด้วย ซึ่งจะช่วยให้สามารถทำให้เกิดความเข้าใจได้ว่าสิ่งที่จะมีลักษณะของการเป็นดอกผลนั้นสามารถเกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์แล้วยังต้องเป็นประโยชน์ในการที่จะเข้าถือเอาได้อีกด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สาขาวิชา นิติศาสตร์
ปีการศึกษา 2563

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6280154034 : MAJOR LAWS

KEYWORD: Natural fruits

Peerati Worapipat : LEGAL PROBLEMS OF NATURAL FRUIT. Advisor: Prof. SANANKORN SOTTHIBANDHU, Dr.jur

The provisions on natural fruit have the nature of legislative acts that still do not exist. both in terms of definition and the provisions of the acquisition There is no clear legal status This may lead to the use of laws that are not in the same way although the provisions concerning the fruit are provided in Book 1 as a general principle that can be applied to the laws of other ancestors and can also be applied to other branches of law. This thesis aims to analyze problems related to fruit in the Thai legal system with the study of German law, Japanese law and Italian law as an example.

The results of the study found that the provisions of natural fruits are as follows Thai Civil and Commercial Code according to section 148 Paragraph two, They also have characteristics that are inconsistent with the law of things. from the law stating the use of the word "Natural fruit" Because the provision on the fruit is a provision that is in the nature of the book 1 title 3 things Therefore, natural fruit should be in accordance with thing means are corporeal objects, for this reason, the use of the term "fruits of a thing" it is clear that the fruits are born from things that is an corporeal object. which will be able to create a better understanding than using the word natural fruit. In addition, the law prescribing the legal criteria of the natural fruit It is indeed the case that the nature of the acquisition of natural fruit is inconspicuous. When considering German civil code, Japanese civil code and Italian civil code, The acquisition of fruit is a provision that has been provided as a specific section it is clear that the acquisition of the fruit is a specific provision that will make it more obviously of the fruits, In addition, the natural fruit is still attached to the principle thing. That would result in the fruit that is not legal property. Because to be a property under the law, in addition to having to be a shaped object It must also be something that can exist independently. For this reason, as a result of the legal status of the fruits, it may affect the legal principles of other matters. Whether it is the exercise of debt right according to Book II such as being a unascertained property or undue enrichment, sale contract Book III and the exercise of rights over the fruit as a real right under Book IV. As a result, it is a systematic definition that can be applied to other legal matters.

Therefore, the author proposed that the provisions of the definition of natural fruits follow under Article 148, in paragraph two by changing from the word "Natural fruits" to "Fruits of a things", as well as the provisions for the fruits, including those made by human craftsmanship, and would also propose that the provisions of the acquisition of natural fruits be provided as specific chapters in sections. 148/1 During the unedited amendment to the law, the author proposed that the interpretation of the word "natural occurring" be given, including what resulted from actions by human craftsmanship. In order to create an interpretation of fruits, the "benefits" of taking the fruits must be considerate too. This will allow you to understand that what will have the characteristics of fruit can be caused by human actions and must also be useful in order to take it.

Field of Study: Laws

Student's Signature

Academic Year: 2020

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สามารถขึ้นสำเร็จได้ ผู้เขียนต้องขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ศนันท์ภรณ์ โสทธิพันธุ์ ที่ได้กรุณารับเป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ให้กับผู้เขียน พร้อมทั้งคอยให้คำแนะนำ และจุดประกายทางความคิดอันมีประโยชน์ให้แก่ผู้เขียน รวมถึงคอยเป็นกำลังใจและแรงผลักดัน ให้แก่ผู้เขียนด้วยความเอาใจใส่อย่างดีมาโดยตลอด จนทำให้ผู้เขียนสามารถจัดทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนสำเร็จขึ้นมาได้

นอกจากนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ ดร.มานิตย์ วงศ์เสรี ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.มนินทร์ พงศาปาน กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ของผู้เขียน ที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่ายิ่ง รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ให้แก่ผู้เขียน พร้อมทั้งให้คำแนะนำอันมีประโยชน์ จนทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้เสร็จสมบูรณ์ได้อย่างดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้ วิทยานิพนธ์เล่มนี้จะไม่สามารถสำเร็จขึ้นได้ หากผู้เขียนปราศจากกำลังใจที่ได้รับจากครอบครัวอันเป็นที่รัก ผู้ซึ่งคอยเป็นแรงสนับสนุนและให้ความรัก คำแนะนำ และกำลังใจอย่างดีแก่ผู้เขียนมาโดยตลอด และนอกจากนี้ผู้เขียนขอขอบพระคุณเพื่อนๆ ของผู้เขียนทุกคนที่คอยให้คำปรึกษาให้กำลังใจ และช่วยเหลือในการจัดทำวิทยานิพนธ์ด้วยดีมาโดยตลอด ทำให้ผู้เขียนสามารถจัดทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้สำเร็จ

ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่า วิทยานิพนธ์เล่มนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ศึกษาไม่มากนักน้อย และผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่า วิทยานิพนธ์เล่มนี้จะได้เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยพัฒนากฎหมายในประเทศไทยให้ดียิ่งขึ้นต่อไป ซึ่งหากวิทยานิพนธ์เล่มนี้มีข้อบกพร่องหรือผิดพลาดประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

พีระติ วรพิพัฒน์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ.....	ฉ
บททั่วไป.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 สมมติฐาน	3
1.3 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	3
1.4 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
1.5 ขอบเขตการศึกษา	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
บทที่ 2.....	5
ข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับดอกผลตามกฎหมายไทย	5
2.1 แนวคิดและความเป็นมาในทางประวัติศาสตร์	5
2.1.1 ยุคสมัยโรมัน.....	6
2.1.2 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์พุทธศักราช 2466 และ 2468	8
2.1.3 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์พุทธศักราช 2535.....	11
2.1.4 ลักษณะของดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในอดีต	15
2.2 ดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในปัจจุบัน	19
2.2.1 ประเภทของดอกผลตามกฎหมาย	19
2.2.2 ลักษณะของดอกผลตามกฎหมาย	20

2.2.2.1 ดอกผลธรรมชาติ (Natural fruits).....	21
2.2.2.2 ดอกผลนิติไย (Civil fruits).....	22
2.3 การไต่มาซึ่งดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์	25
2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างดอกผลธรรมดากับหลักกฎหมายอื่นตามประมวลกฎหมายแพ่งและ พาณิชย์ในระบบกฎหมายไทย	27
(ก) ความสัมพันธ์ทางกฎหมายของดอกผลธรรมดากับกฎหมายลักษณะทรัพย์สิน	27
2.4.1 ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินและทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.....	27
2.4.2 ความสัมพันธ์ในทางกฎหมายทรัพย์สินกับดอกผลธรรมดตามประมวลกฎหมายแพ่งและ พาณิชย์ บรรพ 1.....	30
2.4.3 ความสัมพันธ์ในทางกฎหมายทรัพย์สินกับดอกผลธรรมดตามประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ บรรพ 4.....	31
(ข) ความสัมพันธ์ทางกฎหมายของดอกผลธรรมดากับกฎหมายลักษณะหนี้.....	34
2.4.4 ลักษณะของกฎหมายหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.....	34
2.4.5 ความสัมพันธ์ทางกฎหมายของดอกผลธรรมดากับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 ลักษณะหนี้.....	40
(ค) ความสัมพันธ์ทางกฎหมายของดอกผลธรรมดากับกฎหมายลักษณะเอกเทศสัญญา.....	43
2.4.6 ลักษณะของกฎหมายเอกเทศสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.....	43
สัญญาซื้อขาย.....	43
2.4.7 ความสัมพันธ์ทางกฎหมายของดอกผลธรรมดากับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะเอกเทศสัญญา	48
2.5 ปัญหาทางกฎหมายของดอกผลธรรมดในระบบกฎหมายไทย	48
2.5.1 ปัญหาสถานะของดอกผลธรรมด.....	48
2.5.2 ปัญหาความสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อหลักกฎหมายในบรรพอื่นตามประมวลกฎหมายแพ่งและ พาณิชย์.....	50
2.6 บทสรุป	51

บทที่ 3.....	52
ดอกผลตามกฎหมายของต่างประเทศ	52
3.1 กฎหมายเยอรมัน	52
3.1.1 ประเภทของดอกผลตามกฎหมายเยอรมัน	52
3.1.2 ลักษณะของดอกผลตามกฎหมายเยอรมัน	56
3.1.3 การได้มาซึ่งดอกผลตามกฎหมายเยอรมัน	63
3.2 กฎหมายญี่ปุ่น.....	66
3.2.1 ประเภทของดอกผลตามกฎหมายญี่ปุ่น.....	66
3.2.2 ลักษณะของดอกผลตามกฎหมายญี่ปุ่น	68
3.2.3 การได้มาซึ่งดอกผลตามกฎหมายญี่ปุ่น.....	72
3.3 กฎหมายอิตาลี.....	74
3.3.1 ประเภทของดอกผลตามกฎหมายอิตาลี	74
3.3.2 ลักษณะของดอกผลตามกฎหมายอิตาลี	76
3.3.3 การได้มาซึ่งดอกผลตามกฎหมายอิตาลี	80
3.4 บทสรุป	81
บทที่ 4.....	83
วิเคราะห์ปัญหากฎหมายดอกผลธรรมดาในระบกกฎหมายไทย.....	83
4.1 ปัญหาขอบเขตและลักษณะการใช้ดอกผลธรรมดาตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ มาตรา 148 วรรคสอง.....	83
4.2 ปัญหาความไม่ชัดเจนในการบัญญัติเรื่องการได้มาซึ่งดอกผลธรรมดาตามประมวลกฎหมาย แพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 วรรคสองตอนท้าย.....	89
4.3 ปัญหาความหมายของดอกผลธรรมดา.....	93
4.4 ปัญหาความเป็นดอกผลธรรมดาที่เกิดจากฝีมือของมนุษย์.....	100
4.5 ปัญหาความเป็นทรัพย์สินของดอกผล.....	104

4.6 ปัญหาทางกฎหมายดอกผลที่เชื่อมโยงกับหลักกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์	110
4.6.1 ปัญหาทางกฎหมายของดอกผลธรรมดาที่บัญญัติซื้อขาย	111
4.6.2 ปัญหาทางกฎหมายของดอกผลกับลาภมิควรได้	122
4.7 บทสรุป	127
บทที่ 5	129
บทสรุปและข้อเสนอแนะ	129
5.1 บทสรุป	129
5.2 ข้อเสนอแนะ	133
5.2.1 ปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มเติมข้อความในบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 วรรคสอง ให้แก้ไขถ้อยคำว่า ดอกผลธรรมดาเป็น “ดอกผลของทรัพย์” และแก้ไขถ้อยคำว่า การมี “หรือ” ใช้ เป็นคำว่า การมี “และ” ใช้ และเพิ่มเติมถ้อยคำ ให้ดอกผลธรรมดา รวมถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจากมนุษย์	133
5.2.2 เสนอให้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 148/1 เรื่องการเข้าถือเอาดอกผลธรรมดาแยก เป็นมาตราเฉพาะ เพื่อสร้างความชัดเจนในทางกฎหมาย	133
5.2.3 สร้างแนวทางในการตีความกฎหมาย	134
บรรณานุกรม	136
ประวัติผู้เขียน	142

บทที่ 1

บททั่วไป

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เนื่องด้วยบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 วรรคสอง เป็นบทบัญญัติที่ว่าด้วยเรื่องของ “ดอกผลธรรมดา” ซึ่งภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Natural Fruit” ซึ่งหากเมื่อได้ศึกษาถึงลักษณะทางโครงสร้างของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยแล้ว จะพบว่า บทบัญญัติในส่วนของดอกผลนั้นเป็นกฎหมายที่ได้ถูกบัญญัติไว้ในบรรพที่ 1 ซึ่งเป็นส่วนที่กล่าวถึง หลักทั่วไป ด้วยเหตุนี้เอง จึงเป็นที่แสดงให้เห็นได้ว่าลักษณะของดอกผลตามมาตรา 148 นั้น มีลักษณะของการเป็นหลักทั่วไปของกฎหมายอันสามารถนำไปใช้กับกฎหมายในบรรพอื่นๆ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ทุกบรรพ ดังนั้น หากการบัญญัติกฎหมายตามมาตรา 148 ยังคงไม่อาจสร้างความชัดเจนได้เพียงพอจึงย่อมจะส่งผลต่อ การนำกฎหมายไปใช้ต่อกฎหมายต่างๆด้วย ไม่ว่าจะ เป็นกฎหมายอาญา กฎหมายปกครอง

ด้วยเหตุที่บทบัญญัติในส่วนของดอกผลธรรมดาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 วรรคสอง เป็นบทบัญญัติที่บัญญัติอยู่ในลักษณะ 3 หลักทั่วไป เรื่องทรัพย์สิน ดังนั้น ลักษณะความเป็นดอกผลธรรมดาจึงควรที่จะมีความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับ ความหมายของทรัพย์สินที่บัญญัติไว้ในบรรพ 1 ลักษณะที่ 3 กฎหมายลักษณะทรัพย์สินด้วย แต่ก็พบว่า แม้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะได้ให้นิยามคำว่าทรัพย์สินเอาไว้ในมาตรา 137 ให้หมายถึง วัตถุมีรูปร่าง แต่จะเห็นได้ว่า กฎหมายก็ยังคงได้บัญญัตินิยามคำว่า สंहारิมทรัพย์ และอสังหาริมทรัพย์ ให้มีความหมายที่รวมถึงสิทธิ และทรัพย์สินสิทธิ อันเป็นสิ่งที่ไม่มีรูปร่างเอาไว้ด้วย ทั้งที่ลักษณะของการเป็น สंहारิมทรัพย์ และอสังหาริมทรัพย์ดังกล่าวควรที่จะอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ของคำว่าทรัพย์สิน ด้วยเหตุนี้เอง การที่กฎหมายบัญญัติโดยใช้คำว่า ดอกผลธรรมดา (Natural Fruit) จึงอาจทำให้ลักษณะของความเป็นดอกผลธรรมดานั้นไม่สอดคล้องกับลักษณะของความเป็นทรัพย์สินตามกฎหมาย ประกอบกับ เมื่อพิจารณาบทบัญญัติแห่งมาตรา 148 วรรคสอง ยังจะทำให้เห็นได้ว่า การบัญญัติกฎหมายนั้นยังจะเป็นการสร้างคามไม่ชัดเจนอีกหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของการบัญญัติให้ดอกผลธรรมดานั้นเกิดขึ้นจาก “การมีหรือการใช้ทรัพย์สิน” ที่อาจเป็นการสร้างการตีความให้ดอกผลธรรมดานั้นมีที่มาได้หลายประการ ทั้งยังรวมถึง การบัญญัติในส่วนของ “การได้มา” ซึ่งดอกผลธรรมดาตามมาตรา 148

วรรคสองตอนท้าย ที่กฎหมายได้บัญญัติให้ดอกผลธรรมดา นั้น “...สามารถถือเอาได้เมื่อขาดจากทรัพย์” การที่กฎหมายบัญญัติโดยได้นำลักษณะเรื่องของการได้มา มาบัญญัติรวมไว้กับลักษณะของความเป็นดอกผลธรรมดาในวรรคสอง ย่อมเป็นกรณีการบัญญัติกฎหมายที่จะทำให้บทบัญญัติในลักษณะดังกล่าว นั้น ไม่ชัดเจนว่าหากยังไม่ขาดจากแม่ทรัพย์เป็นดอกผลแล้วหรือไม่ ทั้งที่ลักษณะการได้มาซึ่งดอกผลธรรมดานั้นนับว่า มีความสำคัญอย่างยิ่ง และเป็นกรก่อให้เกิดผลกระทบไปยังกฎหมายในเรื่องอื่นๆตามมาได้

นอกจากนี้ หากพิจารณาถึงลักษณะของความเป็นดอกผลธรรมดา การที่มาตรา 148 วรรคสอง ได้บัญญัติไว้ให้ดอกผลธรรมดานั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ในกรณีดังกล่าวนี้ เมื่อสภาพสังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าขึ้น ย่อมทำให้สิ่งที่เกิดเป็นดอกผลธรรมดานั้นอาจเกิดขึ้นมาจากฝีมือของมนุษย์ ซึ่งในกรณีดังกล่าวนี้เอง ดอกผลธรรมดาตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น จะสามารถตีความให้รวมถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ได้หรือไม่เพียงใด ประกอบกับการที่กฎหมายบัญญัติให้ดอกผลธรรมดานั้นจะสามารถถือเอาได้เมื่อขาดจากทรัพย์แล้ว จึงทำให้เกิดข้อพิจารณาขึ้นมาได้ว่า ดอกผลที่ยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์ ดอกผลนั้นจะมีสถานะทางกฎหมายอย่างไร ดอกผลที่ยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์จะเป็นทรัพย์ในทางกฎหมายได้หรือไม่ ด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้เห็นได้ว่า แม้บทบัญญัติในเรื่องดอกผลธรรมดาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 วรรคสอง จะเป็นบทบัญญัติที่ได้บัญญัติไว้ในลักษณะของการให้เป็นบทนิยามในการอธิบายลักษณะทางกฎหมายของสิ่งที่เรียกว่า ดอกผลธรรมดาก็ตาม แต่หากกฎหมายซึ่งใช้ในอธิบายความหมายดังกล่าว ยังไม่มีความชัดเจนและสอดคล้องกับลักษณะในทางกฎหมาย ทั้งในส่วนของการนำกฎหมายไปปรับใช้ และการตีความกฎหมาย ก็ย่อมที่จะส่งผลที่อาจก่อให้เกิดปัญหาในการนำไปใช้กับกฎหมายในส่วนอื่นๆได้ เนื่องจากลักษณะของการเป็นนิยามของดอกผลธรรมดา ดังกล่าว นอกจากจะนำไปใช้กับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว

ดังนั้น งานวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งศึกษาเรื่อง ดอกผลธรรมดา ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 วรรคสอง เพื่อศึกษาถึงลักษณะของความเป็นดอกผลธรรมดา รวมถึงลักษณะของการบัญญัติกฎหมาย และวิเคราะห์ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากมาตรา 148 วรรคสอง ซึ่งจะทำให้เกิดความชัดและ สามารถนำไปปรับใช้ได้ถูกต้อง เหมาะสมเป็นระบบ สอดคล้องกับสภาพสังคมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป อันจะก่อให้เกิดความยุติธรรมในที่สุด

1.2 สมมติฐาน

เนื่องจากบทบัญญัติในเรื่องดอกผลธรรมดาตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 นั้น มีลักษณะของการบัญญัติกฎหมายที่ยังก่อให้เกิดความไม่ชัดเจนและไม่ครอบคลุมเพียงพอกับปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

1.3 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ธีระ เบญจรัศมีโรจน์ สัญญาซื้อขายทรัพย์สินในอนาคต ปัญหาบางประการในกฎหมายไทย วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พุทธศักราช 2527 จากงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในเรื่องการทำสัญญาซื้อขายทรัพย์สินในอนาคต ซึ่งในขณะที่เข้าทำสัญญายังไม่มีทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งหนี้ โดยผู้ขายต้องทำการผลิต หรือจัดหาให้ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์เพื่อโอนให้แก่ผู้ซื้อในภายหลัง ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไม่ได้มีบัญญัติในเรื่องการทำสัญญาซื้อขายล่วงหน้าไว้เป็นการโดยเฉพาะ โดยสัญญาซื้อขายทรัพย์สินล่วงหน้าสามารถเกิดขึ้นได้โดยอาศัยความตกลงของคู่สัญญา โดยมีใ้เกิดขึ้นจากผลการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ทำการซื้อขายกัน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 456 วรรคแรก ซึ่งงานวิทยานิพนธ์เรื่อง สัญญาซื้อขายทรัพย์สินในอนาคต ปัญหาบางประการในกฎหมายไทยดังกล่าวนี้ ศึกษาเรื่องของการเข้าทำสัญญาซื้อขายทรัพย์สินเป็นหลัก โดยไม่ได้มีความซ้ำซ้อนกับหัวข้องานวิจัยในเรื่องปัญหาทางกฎหมายของดอกผลแต่อย่างใด

1.4 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อให้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 วรรคสอง เรื่องดอกผลธรรมดา
2. เพื่อทราบถึงการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวกับเรื่องดอกผล
3. เพื่อพิสูจน์ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อการใช้กฎหมายในเรื่องดอกผลอย่างเป็นระบบ
4. เพื่อศึกษาและเข้าใจประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อย่างเป็นระบบ
5. เพื่อเสนอแนวทางการใช้และการตีความกฎหมาย ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 148 วรรคสอง ให้เกิดความถูกต้องและเหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

1.5 ขอบเขตการศึกษา

1. ศึกษาถึงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย มาตรา 148 ว่าด้วยเรื่องของ ดอกผลธรรมดา เพื่อวิเคราะห์ถึงลักษณะของดอกผลและสถานะในทางกฎหมาย รวมถึงวิธีการใช้ และการตีความหลักกฎหมายในเรื่องดอกผลธรรมดาที่ถูกต้อง

2. ศึกษาถึงลักษณะของมาตรา 148 วรรคสอง เพื่อค้นหาความเชื่อมโยงในลักษณะของการ ดอกผลธรรมดาที่อาจจะส่งผลกระทบต่อหลักการของกฎหมาย อันจะสามารถส่งผลต่อไปยัง กฎหมายในบรรพอื่น ๆ ได้อย่างเป็นระบบตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

3. ศึกษารูปแบบและลักษณะการบัญญัติกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 ให้เกิดความชัดเจนและเหมาะสม

4. ศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับดอกผลธรรมดาตามกฎหมายต่างประเทศโดยเฉพาะในประมวล กฎหมายแพ่งประเทศอิตาลี และประมวลกฎหมายแพ่งประเทศเยอรมัน เพื่อวิเคราะห์ถึงรูปแบบ และวิธีการใช้และการตีความตามกฎหมายของต่างประเทศ เพื่อนำมาวิเคราะห์กับบริบทในประเทศไทย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงข้อจำกัดและปัญหาในการใช้บังคับบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันเกี่ยวกับดอก ผลธรรมดาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย

2. ทำให้สามารถทราบถึงสถานะทางกฎหมายของดอกผลในระบบกฎหมายไทยว่าดอกผล ธรรมดามีสถานะในทางกฎหมายอย่างไร

3. ทำให้ทราบถึงการใช้หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับดอกผลธรรมดาได้ถูกต้องในทางการปฏิบัติ และในทางวิชาการ

4. ทำให้ทราบถึงโครงสร้างของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในแต่ละบรรพ เกิดการ เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ

5. ได้แนวทางสำหรับการใช้กฎหมายที่มีความชัดเจนและถูกต้องขึ้นในสังคมปัจจุบัน อันจะ ก่อให้เกิดความยุติธรรมต่อทุกฝ่าย สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี

บทที่ 2

ข้อความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับดอกผลตามกฎหมายไทย

บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย ได้บัญญัติเรื่องของดอกผลไว้อยู่บรรพ 1 ในหลักทั่วไป ลักษณะทรัพย์ ซึ่งเป็นบทที่กล่าวถึงหลักการทั่วไปของทรัพย์ ในอันที่จะใช้ในการอธิบายความหมายและลักษณะของทรัพย์ในประเภทต่างๆตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดไว้ ด้วยเหตุที่บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในบรรพที่ 1 ผู้ร่างกฎหมายมีวัตถุประสงค์และเจตนารมณ์ที่จะให้นำไปใช้กับบทบัญญัติในกฎหมายบรรพอื่นๆแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วย ด้วยเหตุนี้ ลักษณะของความเป็นดอกผลตามกฎหมายนั้น จึงมีความเชื่อมโยงกับกฎหมายในลักษณะอื่นๆด้วย ดังนั้น การศึกษาในบทที่ 2 นี้จึงจะเป็นการศึกษาถึงลักษณะและความเป็นมาของเรื่องดอกผลตามกฎหมายไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในอดีตจะพบว่าบทบัญญัติในเรื่องของดอกผลในอดีตนั้นได้มีการปรับปรุงแก้ไขใหม่ ในครั้งที่ประเทศไทยได้ทำการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในปีพุทธศักราช 2535 ซึ่งมีเนื้อหาบทบัญญัติที่มีความแตกต่างจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในฉบับปัจจุบัน ดังนั้น เพื่อให้เข้าใจถึงลักษณะความเป็นมาและความหมายของดอกผล รวมถึงผลกระทบในเรื่องดอกผลที่จะเชื่อมโยงไปยังหลักกฎหมายในอื่นๆ จึงต้องศึกษาถึงแนวความคิดพื้นฐานและประวัติความเป็นมาของดอกผลและกฎหมายในเรื่องอื่นๆที่จะก่อให้เกิดความเชื่อมโยงกันของกฎหมายอย่างเป็นระบบ

2.1 แนวคิดและความเป็นมาในทางประวัติศาสตร์

การศึกษาในเบื้องต้นนี้ นอกจากการศึกษาถึงความเป็นมาในทางประวัติศาสตร์ของแนวคิดในเรื่องดอกผลตามกฎหมายไทยในหัวข้อนี้แล้ว การศึกษาถึงกฎหมายโรมันก็น่ามีความจำเป็นด้วยเช่นกัน เพราะแม้ว่ากฎหมายโรมันจะมีใช้เป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของประเทศไทยก็ตาม แต่จากการศึกษารากฐานทางกฎหมายจะพบว่า ประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ (Civil law) ทุกประเทศบนโลกล้วนแล้วแต่ได้รับอิทธิพลทางกฎหมายมาจากโรมันทั้งสิ้น จนได้มีคำกล่าวที่ว่า “กฎหมาย Civil law เป็นกฎหมายที่สืบเชื้อสายมาจากกฎหมายโรมัน” ในกรณีเช่นนี้จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงกฎหมายโรมันเพื่อให้ทราบพอสังเขปถึงต้นเหตุทางแนวคิดในเรื่องทรัพย์และดอกผลตามกฎหมายโรมัน เพราะถือได้ว่าเป็นที่มาโดยตรงในระบบประมวลกฎหมายของประเทศไทย ซึ่งใช้

ระบบซีวิลลอว์ด้วย (civil law) ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงรากฐานของทรัพย์สินตามระบบกฎหมายโรมันในฐานะเป็นต้นแบบของระบบประมวลกฎหมายของประเทศไทย

2.1.1 ยุคสมัยโรมัน

หากเมื่อพิจารณาถึงหลักการในเรื่องทรัพย์สินตามกฎหมายโรมัน จะพบว่าตาม Institutiones นั้น Gaius ได้มีการแบ่งโครงสร้างของกฎหมายโรมันออกเป็น 3 ส่วน คือ บุคคล ทรัพย์สิน และวิธีพิจารณาความ จากกรณีที่ได้ทำการศึกษาจะพบว่า แนวความคิดในทางกฎหมายลักษณะทรัพย์สินของโรมันนั้นจะเรียกทรัพย์สินว่า “res” ซึ่งจะตรงกับภาษาอังกฤษที่ใช้คำว่า “Thing” โดย Res หรือทรัพย์สินตามกฎหมายโรมันนั้น มีลักษณะของการเป็นสิ่งที่สามารถมีมูลค่าเป็นสินทรัพย์ได้ตามกรอบแนวคิดในเชิงเศรษฐกิจ¹ และนอกจากนี้ Res ยังคงมีความหมายที่ยังอาจแบ่งออกได้อีกเป็นสองลักษณะ คือ Res ในทางความหมายที่หมายถึงเฉพาะแต่ “วัตถุมีรูปร่าง” กับ Res ในลักษณะที่เป็นความหมายในเชิงนามธรรมธรรม อันมีลักษณะที่หมายถึงวัตถุที่ปรากฏในโมโนภาพด้วย เช่น หนี้สิน ภาระจำยอม และสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่มีรูปร่าง² อีกด้วย แต่ถึงอย่างไรก็ตาม res ในทางความหมายที่เป็นวัตถุไม่มีรูปร่างตามกฎหมายโรมันนั้นไม่มีบัญญัติไว้ในกฎหมาย แต่ถึงแม้ว่ากฎหมายจะได้อบรมรับให้ Res นั้นรวมถึงสิ่งที่ไม่รูปร่างนั้นด้วยก็ตาม แต่ก็พบว่า กฎหมายนั้นก็ยังคงได้มีการจำกัดให้ต้องมีตัวทรัพย์สินรองรับดังกล่าวอยู่ด้วย ซึ่งอาจเรียกสิ่งที่ไม่รูปร่างชนิดนี้ว่าเป็นสิทธิที่เรียกว่า “ทรัพย์สินสิทธิ” เพราะตามกฎหมายโรมันนั้น การที่จะกล่าวถึงสิทธิที่ไม่รูปร่างนั้นจะต้องปรากฏด้วยว่าต้องมีตัวทรัพย์สินรองรับไว้ด้วย³ เช่น กรรมสิทธิ์ที่ต้องมีตัวทรัพย์สินเป็นวัตถุรองรับสิทธิ ดังนั้น จึงทำให้ทราบได้ว่า กรรมสิทธิ์นั้นจึงมีลักษณะที่เป็นทรัพย์สินด้วยเช่นเดียวกัน

ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า res จึงอาจนำมาใช้ในการกล่าวถึงตัวทรัพย์สิน หรือ สิทธิเหนือทรัพย์สินนั้นแล้วแต่กรณี แต่ก็อาจจะกล่าวได้ว่า ลักษณะตามความหมายในทางกฎหมายนั้น res มิได้จำกัดแต่เฉพาะวัตถุมีรูปร่างเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังคงมีความหมายที่รวมไปถึง สิ่งที่ใช้เพื่อสนองความต้องการหรือความจำเป็นของมนุษย์ด้วย ดังนั้น res ตามความหมายในกรณีนี้จึงมี

¹ W. W. Buckland, *A text-book of roman law from Augustus to Justinian, second edition* (1932). P.182

² ประชุม โฉมฉาย, *หลักกฎหมายโรมันเบื้องต้น* (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ.2555). หน้า 257

³ เรื่องเดียวกัน

ความหมายที่รวมไปถึง บ้าน ที่ดิน และทาสด้วย (กฎหมายโรมันมองว่าทาสเป็นทรัพย์สินชนิดหนึ่ง และอยู่ภายใต้อำนาจของเจ้าทาส)⁴

เมื่อได้ศึกษาทราบมาแล้วว่าทรัพย์สินตามกฎหมายโรมันนั้นแบ่งความหมายออกได้เป็น 2 ความหมาย คือวัตถุที่มีรูปร่าง และสิ่งที่ไม่มรูปร่าง กล่าวคือเป็นสิทธิเหนือตัวทรัพย์สิน ดังนั้น จึงสามารถแบ่งคุณสมบัติของ res ที่อาจใช้เป็นวัตถุแห่งสิทธิตามกฎหมายโรมันได้เป็น 5 ประการ ดังต่อไปนี้ คือ

1. เป็นรูปธรรม คือ เป็นวัตถุที่มีรูปร่าง
2. สามารถใช้ประโยชน์หรือสนองความต้องการของมนุษย์ได้
3. มีความจำกัด
4. เอกชนสามารถจำหน่ายโอนได้เฉพาะในทางพาณิชย์เท่านั้น
5. ต้องไม่ใช่บุคคลที่เป็นเจ้าของความสัมพันธ์

จากการที่ได้ศึกษาและทราบถึงลักษณะของทรัพย์สินตามกฎหมายโรมันมาแล้วในเบื้องต้น สิ่งที่จะต้องศึกษาในเรื่องของทรัพย์สินตามกฎหมายโรมันต่อไป คือกฎหมายโรมันนั้นได้แบ่งประเภทของทรัพย์สินออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ โดยในกลุ่มแรกเรียกว่า “*res in patrimonium*” คือทรัพย์สินที่อาจเป็นส่วนหนึ่งของกองทรัพย์สินของบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ซึ่งมีลักษณะเป็นทรัพย์สินในพาณิชย์ทั้งหลาย ซึ่งทรัพย์สินในกลุ่มนี้มียังคงมีความหมายที่รวมถึง “ทรัพย์สินประเภทที่ก่อดอกออกผลได้กับทรัพย์สินที่ก่อดอกออกผลไม่ได้ด้วย” โดยทรัพย์สินที่ก่อดอกออกผลได้นี้ หากจะได้ทำการอธิบายย่อหมายถึง ทรัพย์สินที่สามารถให้ผลผลิต โดยตัวมันเองไม่เปลี่ยนแปลงและยังคงใช้ได้ตามเป้าหมายผลผลิตนี้เมื่อแยกออกจากแม่ทรัพย์สินก็จะกลายเป็นทรัพย์สินอีกชิ้นหนึ่งเป็นเอกเทศและเรียกว่าทรัพย์สินนี้ว่า “ดอกผล” (fructus) โดยทางโรมันก็ได้มีการแยกดอกผลของทรัพย์สินออกเป็นสองประเภท คือ ดอกผลธรรมชาติ (fructus naturales) และดอกผลนิติบัญญัติ (fructus civiles) ซึ่งดอกผลธรรมดานั้น จะมีขึ้นได้แต่เฉพาะวัตถุที่มีรูปร่างเท่านั้น ส่วนดอกผลนิติบัญญัตินั้นจะเกิดขึ้นจากคุณค่าที่ได้มาจากการเป็นเจ้าของทรัพย์สินหรือดำเนินธุรกิจ เช่น เงิน ซึ่งผลผลิตจากทรัพย์สินชนิดนี้อาจเกิดขึ้นมาจากผลผลิตจากเหมืองแร่หรือสัตว์ก็ได้ อย่างไรก็ตาม ตามกฎหมายทรัพย์สินของโรมัน ทรัพย์สินนั้นจะมีความสมบูรณ์ในตนเอง

⁴ ศนันท์กรณ โสคติพันธ์, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายเอกชนโรมัน (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, พ.ศ.2559). หน้า 51

หรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์เป็นกรณีไป ดังนั้น ผลไม้จึงอาจถือว่าเป็นทรัพย์สินในตัวเองตามหลักความมีอยู่เฉพาะตัวได้ ถ้าหลุดออกมาจากต้นไม้อแล้ว แต่ตราบใดที่ผลไม้มายังคงติดอยู่กับต้นไม้อกรณีย่อมไม่อาจถือเป็นทรัพย์สินที่แยกออกมาเป็นอิสระได้ คนโรมันจึงถือว่า ผลไม้นั้นยังคงมีลักษณะในการเป็นส่วนหนึ่งของต้นไม้อ จนกว่าจะหลุดจากต้นหรือได้มีมนุษย์ทำการเก็บผลไม้อไปแล้ว เพราะฉะนั้น ผลไม้ที่ยังคงติดเป็นส่วนหนึ่งของต้นไม้อย่อมไม่อาจเป็นกรรมสิทธิ์โดยเอกเทศในตัวของมันเองได้⁵ ซึ่งจากหลักการดังกล่าวนี้ ยังจะพบว่าได้ปรากฏอยู่เป็นหลักการในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยด้วยเช่นเดียวกัน ส่วนทรัพย์สินประเภทที่สองที่แบ่งตามกฎหมายของโรมันคือ “*res extra patrimonium*” คือทรัพย์สินที่ไม่จัดอยู่ในกองทรัพย์สินของบุคคลใด เช่น ทรัพย์สินที่ไม่มีเจ้าของ ทรัพย์สินนอกพาณิชย์ เป็นต้น⁶

จากกรณีที่ได้ศึกษาถึงลักษณะความเป็นมาของกฎหมายโรมันแล้ว จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ในระบบกฎหมายของโรมัน ทรัพย์สิน หรือ *res* นั้นมีลักษณะทางความหมายที่แบ่งออกเป็นสองความหมาย คือ หมายถึงเป็นวัตถุที่มีรูปร่าง และเป็นสิ่งที่ไม่รูปร่างหรือเป็นสิทธิที่มีตัวทรัพย์สินรองรับ เช่น ทรัพย์สินสิทธิ ซึ่งนอกจากนี้ กฎหมายโรมันยังแบ่งประเภทของทรัพย์สินออกไว้เป็นสองประเภทคือ “*res in patrimonium*” และ “*res extra patrimonium*” ซึ่งจากการแบ่งประเภทของทรัพย์สินเช่นนี้ย่อมทำให้ทราบว่า ดอกผลของทรัพย์สินตามกฎหมายโรมันนั้น มีลักษณะที่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของตัวทรัพย์สิน โดยดอกผลที่ยังไม่แยกออกมาจากตัวทรัพย์สินย่อมไม่ถือว่าเป็นทรัพย์สินได้โดยตนเอง ด้วยเหตุที่ว่า ดอกผลนั้นยังไม่สมบูรณ์เป็นทรัพย์สินอยู่ได้โดยตนเองจนกว่าดอกผลนั้นจะได้มีการแยกออกจากตัวแม่ทรัพย์สินก่อน

2.1.2 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์พุทธศักราช 2466 และ 2468

จากการที่ได้ศึกษาแนวคิดและประวัติความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ในอดีตเรื่องดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยจะพบว่า บทบัญญัติในเรื่องดอกผลนั้น ได้มีปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตั้งแต่สมัยฉบับปีพุทธศักราช 2466 เป็นต้นมา ซึ่งแต่เดิมจากประวัติศาสตร์การร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับปี พุทธศักราช 2466 นั้น ประเทศไทยเองได้เริ่มใช้รูปแบบในการยกร่างตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมาเป็นต้นแบบในการจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย ซึ่งหลังจากที่ได้ทำการยกร่างและได้มีการ

⁵ ประชุม โฉมฉาย, หลักกฎหมายโรมันเบื้องต้น หน้า 259

⁶ ศนันท์กรณ โสทธิพันธ์, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายเอกชนโรมัน หน้า 107

ประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในปีพุทธศักราช 2466 บรรพที่ 1 แล้ว ซึ่งจากการศึกษาคำแปลร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับปีพุทธศักราช 2466⁷ ทำให้พบว่า บทบัญญัติในเรื่องดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ปีพุทธศักราช 2466 ได้ถูกบัญญัติไว้ในมาตรา 105 ซึ่งได้ตราบัญญัติไว้ความว่า

“ดอกผลทั้งหลายของทรัพย์สินนั้น มีความหมายดังนี้”

(1) ดอกผลธรรมดา กล่าวคือบันดาลิ่งทั้งปวง ซึ่งได้มาเพราะใช้ของนั้นอันเกิดขึ้นโดยธรรมชาติของมัน ดังเช่นว่า ผลไม้ น้ำนม ขน และลูกของสัตว์ เหล่านี้ย่อมสามารถจะถือเอาได้เมื่อขาดตกออกจากสิ่งนั้นๆ

(2) ดอกผลนิดินัย กล่าวคือ ดอกเบี้ย กำไร ค่าเช่า ค่าปันผล ฤทธาอื่น ๆ ที่ได้เป็นครั้งเป็นคราว แก่เจ้าทรัพย์สินจากผู้อื่นเพื่อที่ได้ใช้ทรัพย์สินนั้น ดอกผลเหล่านี้ย่อมคำนวณและถือเอาได้ตามรายวัน”

ภายหลังจากที่ประเทศไทยได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับแรกขึ้นในปีพุทธศักราช 2466 ได้ไม่นาน ประเทศไทยก็ได้มีการแก้ไขและปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ใหม่อีกครั้ง โดยเป็นการประกาศให้ใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับปีพุทธศักราช 2468 ในบรรพ 1 และ บรรพ 2 เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2468 ซึ่งหากพิจารณาถึงในส่วนของบทบัญญัติเรื่องดอกผลนั้นจะพบว่า ต้นร่างแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 บทเบ็ดเสร็จทั่วไป ลักษณะ 3 เรื่องทรัพย์สิน ในส่วนของดอกผล ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในฉบับปี 2468 นั้นได้นำมาบัญญัติไว้ในมาตรา 111 โดยเนื้อหาของบทบัญญัติในเรื่องดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในปีพุทธศักราช 2466 และ พุทธศักราช 2468 นั้นจากการศึกษาทำให้พบว่า บทบัญญัติเรื่องดอกผลตามกฎหมายทั้งสองฉบับนี้ มีเนื้อหาใจความแห่งบทบัญญัติที่ไม่แตกต่างกัน เพียงแต่ได้มีการเปลี่ยนแปลงในส่วนของเลขมาตราจากเดิมมาตรา 105 เปลี่ยนเป็น มาตรา 111 เท่านั้น ซึ่งจากการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์เรื่องดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยนั้นจะพบว่าบทบัญญัติในเรื่องดอกผลของประเทศไทยนั้นได้ทำการยกร่างกฎหมาย โดยมีที่มาของกฎหมายในการจัดทำตามแนวทางของประมวลกฎหมายแพ่งของ

⁷ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, คำแปลร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 พุทธศักราช 2466 (กรุงเทพมหานคร: กรมการร่างกฎหมาย).

ประเทศญี่ปุ่น^๘ ในการใช้เป็นต้นแบบในการร่างบทบัญญัติในเรื่องดอกผลดังกล่าว ซึ่งบทบัญญัติในเรื่องดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น ที่ประเทศไทยได้ใช้เป็นแนวทางนั้น ตรงกับประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 88 และ 89 ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า

Article 88 (Natural Fruits and Legal Fruits)

“(1) Products which are obtained from the intended use of a Thing are regarded as Natural Fruits.

(2) Money or other Thing to be obtained in exchange for the use of any Thing are regarded as Legal Fruits. (Vesting of Fruits)”

Article 89 (Vesting of Fruits)

“(1) Natural Fruits shall vest in the person who has the right to obtain them when they are severed from the origin.

(2) Legal Fruits shall be acquired in proportion to the number of days depending on the duration of the right to obtain them”

โดยจะพบว่าในการร่างนั้น กรมการร่างกฎหมายได้เริ่มดำเนินการร่างโดยการจัดทำเป็นภาษาอังกฤษก่อน แล้วจึงได้แปลเป็นภาษาไทยภายหลัง ซึ่งจะเห็นได้ว่า บทบัญญัติเริ่มแรกภาษาอังกฤษนั้นได้มีเนื้อหาการบัญญัติเอาไว้ความว่า

“By fruit or fruit of a thing is mount:

(1) Natural fruit, that is to say all that is which obtained in the use of such thing according to its natural, such as the fruit of tree, and milk, hair, wool and offspring of animal; these are capable of acquisition at the time when they are severed from the thing

^๘ พระยามานรราชเสวี่, หนังสือที่ระลึกเนื่องในโอกาสครบรอบ 100 ปี พระยามานรเสวี่ 18 กันยายน 2533 (กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, พ.ศ.2533).

(2) legal fruit, that is to say interest, profits, rent, dividends or other gains obtained periodically by the owner from another person for the use of thing: these are calculated and may do acquired day by day⁹”

หลังจากที่ได้ร่างบทบัญญัติเรื่องดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในฉบับภาษาอังกฤษดังกล่าวแล้วข้างต้น กรมการร่างกฎหมายจึงได้ดำเนินการจัดทำการแปลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษมาเป็นฉบับภาษาไทย โดยได้จัดทำการแปลจากฉบับต้นร่าง อันทำให้ปรากฏเป็นความตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเรื่องดอกผล มีความว่า

“ดอกผลทั้งหลายของทรัพย์สินนั้น มีความหมายดังนี้

(1) ดอกผลธรรมดา กล่าวคือว่า บันดาลสิ่งทั้งปวงซึ่งได้มาเพราะใช้ของนั้น อันเกิดขึ้นโดยธรรมชาติของมัน ดังเช่นว่า ผลไม้ น้ำนม ขน และลูกของสัตว์ เหล่านี้ย่อมสามารถจะถือเอาได้ เวลาเมื่อขาดตกออกจากสิ่งนั้นๆ

(2) ดอกผลนิติินัย กล่าวคือ ดอกเบี้ย กำไร ค่าเช่า ค่าปันผล ฤลาภอื่นๆ ที่ได้เป็นครั้งเป็นคราว แก่เจ้าทรัพย์สินจากผู้อื่นเพื่อที่ได้ใช้ทรัพย์สินนั้น ดอกผลเหล่านี้ย่อมคำนวณและถือเอาได้ตามรายวัน”¹⁰

จากการที่ได้ศึกษาถึงบทบัญญัติในเรื่องดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงทำให้เห็นได้ว่า บทบัญญัติในเรื่องดอกผลนั้นได้ถูกบัญญัติเอาไว้อยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งทำให้เห็นว่า ดอกผลนั้นเป็นหลักการทางกฎหมายที่อยู่ควบคู่กับกฎหมายไทยมาเป็นเวลานาน และยังคงไว้ซึ่งบทบัญญัติทางกฎหมายที่ไม่เปลี่ยนแปลงจนกระทั่งประเทศไทยได้มีการแก้ไขปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ครั้งใหญ่ในปีพุทธศักราช 2535 อีกครั้งหนึ่งซึ่งจะได้ศึกษาในหัวข้อต่อไป

2.1.3 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์พุทธศักราช 2535

หลังจากที่ได้ศึกษาถึงประวัติความเป็นมาในเรื่องดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในฉบับปีพุทธศักราช 2466 และ 2468 มาแล้วในหัวข้อที่ 2.1.2 ยังคงมีประเด็นที่จะ

⁹ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, การตรวจแก้ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และบรรพ 2 พุทธศักราช 2468 (กรุงเทพมหานคร: กรมการร่างกฎหมาย).

¹⁰ เรื่องเดียวกัน

ยังคงต้องทำการศึกษาต่อไปตามหัวข้อนี้ ในเรื่องบทบัญญัติของดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับปีพุทธศักราช 2535 ซึ่งนับว่าเป็นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ฉบับที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน

ภายหลังจากที่ได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ปีพุทธศักราช 2468 ประเทศไทยก็ได้มีการดำเนินการแก้ไขและปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อีกครั้งในปีพุทธศักราช 2535 โดยจะเห็นได้จากการประชุมร่างบทบัญญัติในเรื่องดอกผล ของคณะกรรมการชำระสะสางประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และคณะกรรมการปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งมีประเด็นปัญหามาก่อนที่จะมีการแก้ไขบรรพ 1 ในปีพุทธศักราช 2535 ว่าดอกผลธรรมดาจะต้องได้มาจากการใช้หรือไม่ และดอกผลธรรมดาเป็นเรื่องของการใช้ทรัพย์สินแล้วเกิดดอกผลขึ้นใช่หรือไม่ หากไม่ใช่กรณีการใช้ทรัพย์สิน เมื่อเกิดดอกผลขึ้นจะถือว่าเป็นดอกผลธรรมดาหรือไม่ด้วยเหตุนี้เอง จึงเป็นที่มาของการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติในเรื่องดอกผลในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในปีพุทธศักราช 2535 ซึ่งจะเห็นได้จากบันทึกข้อเสนอแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของสำนักงานกฤษฎีกาว่า

“โดยการประชุมพิจารณาชำระสะสางประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรื่องดอกผลนั้น คณะกรรมการท่านหนึ่งเคยเสนอให้ใช้คำว่า “ได้มาเพราะการใช้” แต่มติที่ประชุมเห็นว่าควรตัดคำว่าได้มาเพราะการใช้ออกให้คงเหลือไว้แต่คำว่า “ใช้” เท่านั้นเพราะเห็นว่าการได้มาเพราะการใช้คงจะไม่สามารถมีได้ และกรณีไม่ใช่เป็นเรื่องของการใช้¹¹ ด้วยเหตุนี้ ที่ประชุมจึงได้มีมติให้ตัดคำว่า “ได้มาเพราะการใช้” ออกคงเหลือแต่เพียงคำว่า “ใช้” แต่หลังจากที่ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเรื่องดอกผล ผ่านการประชุมของคณะกรรมการพิจารณาชำระสะสางประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในปีพุทธศักราช 2521 ที่ประชุมก็ได้มีมติให้ผ่านร่างกฎหมายของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 111 โดยมีข้อความดังนี้

“มาตรา 111 ดอกผลของทรัพย์สินได้แก่ดอกผลธรรมดาและดอกผลนิตินัย

(1) ดอกผลธรรมดา ได้แก่ สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของทรัพย์สินซึ่งได้มาจากตัวทรัพย์สินโดยการมีหรือใช้ทรัพย์สินนั้นตามปกตินิยม และสามารถถือเอาได้เมื่อขาดจากทรัพย์สินนั้น

¹¹ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาชำระสะสางประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ครั้งที่ 1040-46/2521 (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกฤษฎีกา, พ.ศ.2521). หน้า 2

(2) ดอกผลนิตินัย ได้แก่ ทรัพย์สินหรือประโยชน์อย่างอื่นที่ได้มาเป็นครั้งคราว เจ้าของทรัพย์สินจากผู้อื่นเพื่อการที่ได้ใช้ทรัพย์สินนั้น และสามารถคำนวณและถือเอาได้ตามระยะเวลาที่ สิทธิจะได้รับดอกผลนั้นยังมีอยู่”¹²

ภายหลังจากที่ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้มติของคณะกรรมการ พิจารณาชำระสะสางกฎหมายในชุดเดิมแล้ว ก็ได้มีการดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่ง มาตรา 111 อีกครั้งหนึ่งปีพุทธศักราช 2531 โดยคณะกรรมการพิจารณาและปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ โดยที่ประชุมได้มีความเห็นในเรื่องดังกล่าวว่า

“คณะกรรมการพิจารณาและปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์พิจารณา แล้วเห็นว่า ดอกผลธรรมดาจะต้องได้มาจากตัวทรัพย์สินนั่นเอง ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ 2 กรณีคือ

1. กรณีเกิดขึ้นตามธรรมชาติของทรัพย์สิน เช่น ขนสัตว์
2. กรณีได้มาเพราะการใช้ทรัพย์สิน เช่น การผสมพันธุ์สัตว์เพื่อให้ได้ลูกของ สัตว์

ดอกผลธรรมดาจึงไม่ใช่กรณีที่ใช้ทรัพย์สินแล้วเกิดดอกผลขึ้นเท่านั้น ตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 111 ซึ่งบัญญัติว่า “ดอกผลธรรมดา กล่าวคือว่า บันดาลสิ่งทั้งปวงซึ่งได้มาเพราะใช้ของนั้น อันเกิดขึ้น โดยธรรมชาติของมัน.....” จะแปลความหมาย ของคำว่า ใช้ อย่างแคบเพียงว่าใช้สอยอย่างเดียวไม่ได้ ควรแปลความหมายให้กว้างว่ารวมถึงการมีอยู่ด้วย โดยการที่กฎหมายใช้คำว่า “ใช้” เพื่อจะรู้ได้ว่า ทรัพย์สินต้องมีเจ้าของ เมื่อเจ้าของดำเนินการอย่างใดกับทรัพย์สินนั้นก็ถือว่าเป็นการใช้แล้ว มิใช่ว่า จะต้องเป็นการใช้ทรัพย์สินนั้นจริงๆ เช่น เรามีต้นไม้มีผลไม้มและเราเก็บมา ก็เรียกได้ว่าเป็นดอกผลซึ่ง ได้มาจากการใช้ต้นไม้

ที่ประชุมจึงมีความเห็นให้พิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมถ้อยคำในมาตรา 111 เกี่ยวกับเรื่อง ดอกผลธรรมดาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยที่ประชุมเห็นควรให้คงคำว่า “ใช้” ไว้ เนื่องจากถ้าตัดออกจะทำให้เสียความหมายไป นอกจากนี้ การใช้คำว่า “ใช้” ในมาตรานี้ยังทำให้แยกได้ว่า กรณีที่เจ้าของใช้ ทรัพย์สินเป็นเรื่องดอกผลธรรมดา และกรณีผู้อื่นใช้ทรัพย์สินเป็นเรื่องดอกผลนิตินัยอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ที่ ประชุมเห็นควรให้จำกัดความหมายของการใช้ว่าต้องเป็นการใช้ทรัพย์สินตามปกติตามสภาพของ

¹² สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาชำระสะสางประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ครั้งที่ 1042-2/2522 (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกฤษฎีกา, พ.ศ.2522). หน้า 5

ทรัพย์เท่านั้น และเพื่อความชัดเจนว่า ดอกผลธรรมดาไม่จำเป็นต้องได้มาเพราะการใช้ทรัพย์นั้นจริงๆ ที่ประชุมจึงได้แก้ไขเพิ่มเติมถ้อยคำในมาตรา 111 เรื่องดอกผลธรรมดา ให้เป็นข้อความดังนี้

“ดอกผลธรรมดา” ได้แก่สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของทรัพย์ซึ่งได้มาจากตัวทรัพย์ โดยการมีหรือการใช้ทรัพย์นั้นตามปกตินิยม และสามารถถือเอาได้เมื่อขาดจากทรัพย์นั้น”¹³

ในกรณีของเรื่องดอกผลดินนัย ก็ได้รับการแก้ไขเช่นเดียวกัน โดยมีประเด็นในการพิจารณาว่า ดอกผลดินนัยนั้นควรจะให้ความหมายรวมทั้งทรัพย์และประโยชน์อย่างอื่นด้วยหรือไม่ โดยในกรณีของดอกผลดินนัยนั้นประเทศไทยก็ได้นำเอาประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 100 มาเป็นต้นร่าง ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตราดังกล่าวบัญญัติว่า “ดอกผลดินนัย หมายถึงทรัพย์หรือประโยชน์อย่างอื่นที่เป็นค่าตอบแทนการที่ผู้อื่นใช้ทรัพย์ด้วย” ซึ่งแต่เดิมก่อนการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ไม่ได้มีคำว่า “ประโยชน์อย่างอื่น” ในนิยามความหมายของดอกผลดินนัยในมาตรา 111 (2) ซึ่งในคำว่า “ประโยชน์อย่างอื่น”¹⁴ ซึ่งคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดย กรรมการบางท่านได้มีเห็นว่า ไม่สมควรใช้คำว่า “ประโยชน์อย่างอื่น” ด้วยเหตุที่ว่า ดอกผลดินนัยควรเป็นทรัพย์เท่านั้น เพราะอาจทำให้เข้าใจว่าความหมายกว้างกว่าเดิม ที่มุ่งคือเงินหรือทรัพย์สินเท่านั้น โดยรวมไปถึงสิ่งต่างๆที่เจ้าของทรัพย์ได้รับมาเป็นดอกผลดินนัยทั้งสิ้น ซึ่งความหมายของดอกผลดินนัยนั้น น่าจะไม่รวมถึงการได้รับการบริการตอบแทนการใช้ทรัพย์เพราะสิ่งที่ได้รับมิใช่ตัวทรัพย์หรือสิ่งผูกพันติดกับตัวทรัพย์ และยังอาจขัดแย้งกับบทบัญญัติอื่น เช่น มาตรา 761 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่แสดงให้เห็นว่าดอกผลดินนัยมีความหมายเฉพาะทรัพย์หรือเงินเท่านั้น ไม่รวมถึงบริการอย่างอื่น เนื่องจากการบริการไม่สามารถจัดสรรเป็นดอกเบี้ยยได้ การบริการจึงมิใช่ดอกผลดินนัย แต่กรรมการอีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่า ผลประโยชน์ตอบแทนที่เกิดขึ้นจากการให้ใช้ทรัพย์ประธาน ควรจะต้องถือว่าเป็นดอกผลด้วย แม้ว่าจะเป็นการได้รับการตอบแทนก็อยู่ในวิสัยที่อาจคำนวณเป็นราคาได้ เช่น นาย ก ให้ นาย ข พักอาศัยในบ้าน โดยไม่คิดค่าเช่า แต่นาย ข รับผิดชอบหญ้าในสนามให้กับนาย ก กรณีเช่นนี้ย่อมถือเป็นประโยชน์อย่างอื่นที่เจ้าของทรัพย์ได้รับตอบแทนจากการที่ผู้อื่นได้ใช้ทรัพย์ของตนทั้งสิ้น จึงอยู่ในความหมายของดอกผลดินนัย โดยไม่จำเป็นต้องเป็นเงินหรือตัวทรัพย์เพียงอย่างเดียวแต่อย่างใด ซึ่งในที่สุด

¹³ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ครั้งที่ 265-41/2531 (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกฤษฎีกา, พ.ศ.2531). หน้า 10-11

¹⁴ เรื่องเดียวกัน หน้า 11-14

คณะกรรมการได้มีมติให้ใช้คำว่า “ทรัพย์สินหรือประโยชน์อย่างอื่น” อันเป็นแนวทางตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน¹⁵ ดังมีข้อความต่อไปนี้

“ดอกผลสินทรัพย์ หมายความว่า ทรัพย์สินหรือประโยชน์อย่างอื่นที่ได้มาเป็นครั้งคราวแก่เจ้าของทรัพย์สินจากผู้อื่นเพื่อการที่ได้ใช้ทรัพย์สินนั้น และสามารถคำนวณและถือเอาได้เป็นรายวันหรือตามระยะเวลาที่กำหนดไว้”

โดยผลจากการแก้ไขปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในครั้งนี้ ส่งผลให้บทบัญญัติแห่งกฎหมายในเรื่องของดอกผลนั้นก็ได้มีการปรับปรุงและแก้ไขให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ซึ่งในที่สุดก็ได้ออกเป็นบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเรื่องดอกผลมาตรา 111 ซึ่งยังคงเป็นบทบัญญัติที่บังคับใช้ในอยู่ปัจจุบัน¹⁶ อันมีความว่า

“ดอกผลของทรัพย์สิน ได้แก่ ดอกผลธรรมดาและดอกผลสินทรัพย์

ดอกผลธรรมดา หมายความว่า สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของทรัพย์สิน ซึ่งได้มาจากตัวทรัพย์สิน โดยการมีหรือใช้ทรัพย์สินนั้นตามปกตินิยม และสามารถถือเอาได้เมื่อขาดจากทรัพย์สินนั้น

ดอกผลสินทรัพย์ หมายความว่า ทรัพย์สินหรือประโยชน์อย่างอื่นที่ได้มาเป็นครั้งคราวแก่เจ้าของทรัพย์สินจากผู้อื่นเพื่อการที่ได้ใช้ทรัพย์สินนั้น และสามารถคำนวณและถือเอาได้เป็นรายวันหรือตามระยะเวลาที่กำหนดไว้”

2.1.4 ลักษณะของดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในอดีต

จากกรณีที่ได้ทำการศึกษาบทบัญญัติในเรื่องดอกผลมาแล้วทำให้เห็นได้ว่าบทบัญญัติเรื่องดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยในอดีตนั้น ได้มีต้นแบบการยกร่าง มาจากประมวลกฎหมายแพ่งของประเทศญี่ปุ่น ตามมาตรา 88 และมาตรา 89 ซึ่งจากบทบัญญัติในเรื่องดอกผลตามที่ได้บัญญัติขึ้นในอดีตนั้น จะพบว่ามิบบทบัญญัติในเนื้อความที่มีความแตกต่างจากบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในปัจจุบัน โดยจากการศึกษาจะพบว่าบทบัญญัติในเรื่องของดอกผลนั้นแรกเริ่มก่อนที่จะได้มีการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติ

¹⁵ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ครั้งที่ 265-41/2531 หน้า 11-14

¹⁶ ปัจจุบันตรงกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148

แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ในปีพุทธศักราช 2535 นั้น บทบัญญัติในเรื่อง ดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก่อนที่จะได้มีการปฏิรูปประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น บทบัญญัติในเรื่องดอกผลได้ถูกบัญญัติไว้ในบรรพที่ 1 บทเบ็ดเสร็จทั่วไป ลักษณะ 3 ซึ่ง ตรงกับ มาตรา 111 ในขณะนั้น โดยได้มีเนื้อหาใจความตามบทบัญญัติเรื่องของดอกผลไว้ความว่า

“ดอกผลทั้งหลายของทรัพย์นั้น มีความหมายดังนี้”

(1) ดอกผลธรรมดา กล่าวคือว่า บันดาลสิ่งทั้งปวงซึ่งได้มาเพราะใช้ ของนั้น อันเกิดขึ้นโดยธรรมชาติของมัน ดังเช่นว่า ผลไม้ น้ำนม ขน และลูกของสัตว์ เหล่านี้ย่อม เหล่านี้ย่อมสามารถจะถือเอาได้ เวลาเมื่อขาดตกออกจากสิ่งนั้นๆ

(2) ดอกผลนิติบัญญัติ กล่าวคือ ดอกเบี้ย กำไร ค่าเช่า ค่าปันผล ฤ ลากอื่นๆ ที่ได้เป็นครั้งเป็นคราว แก่เจ้าทรัพย์จากผู้อื่นเพื่อที่ได้ใช้ทรัพย์นั้น ดอกผลเหล่านี้ย่อม คำนวนและถือเอาได้ตามรายวัน”

จากบทบัญญัติในเรื่องของดอกผลตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในสมัย นั้น จะพบว่า กฎหมายก็ได้มีการแบ่งประเภทของดอกผลออกไว้เป็นสองประเภทเช่นเดียวกัน คือ ดอกผลธรรมดาและดอกผลนิติบัญญัติ โดยเหตุที่กฎหมายต้องแบ่งประเภทของดอกผลออกเป็นสอง ประเภท ก็ด้วยเหตุผลที่ว่าจะได้เป็นการตัดปัญหาเรื่องการอ้างสิทธิในทรัพย์ระหว่างบุคคลผู้เป็น เจ้าของทรัพย์ และบุคคลผู้ได้สิทธิเป็นการชั่วคราว หรือในกรณีที่เกิดปัญหาขึ้นระหว่างเจ้าของเดิมกับ เจ้าของใหม่นั้นเอง¹⁷ ซึ่งเมื่อก้าวถึงดอกผลธรรมดาตามกฎหมายนั้นจะพบว่าตรงกับภาษาอังกฤษซึ่ง ใช้คำว่า “fruit” แต่ถ้าหากยึดตามคำศัพท์ในภาษาอังกฤษแต่เพียงอย่างเดียวก็จะพบว่ามีการจำกัด ความหมายถึงเฉพาะผลไม้ที่เกิดขึ้นจากต้นไม้เท่านั้น แต่ในแง่ของทางภาษานั้น การแปลความจะ ได้ความหมายที่กว้างกว่าภาษาอังกฤษมาก ดังนั้น คำว่าดอกผลธรรมดา ตามความหมายของ ภาษาไทย จึงสามารถที่จะมีความหมายที่สามารถหมายความรวมถึงได้บรรดาทั้ง ดอกไม้และผลไม้ได้ ทั้งสองอย่าง

¹⁷พระยาเทพวิฑูรฯ พระยาจินดาภิรมย์, พระยามานวราชเสวี,, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, พ.ศ.2467). หน้า 214

โดยหลวงสารสาสน์ประพันธ์¹⁸ ได้เคยให้คำอธิบายในความหมายและแบ่งลักษณะของดอกผลไว้ในหนังสือว่า “ดอกผล ฤตดอกผลทั้งหลาย Fruit or Fruits หมายถึง บรรดาลิ่งที่บังพวซึ่งเกิดจากทรัพย์ มีมาตามธรรมชาติฤดูกาลโดยใช้ของนั้น สิ่งเหล่านี้จะถือได้ว่าได้ไว้ (เป็นสิทธิ) ต่อเมื่อเวลาขาดตกเก็บจากทรัพย์เต็มๆนั้นแล้วอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่ง หมายถึงดอกฤตผลที่เจ้าทรัพย์ได้ไว้เรียกจากผู้อื่นที่ใช้ทรัพย์กำลังแรงความคิดนั้น เป็นครั้งเป็นคราว ดอกฤตผลประโยชน์เหล่านี้ต้องคำนวณและให้ถือเอาได้ (เป็นสิทธิ) ตามรายวัน นับตามกำหนดที่กฎหมายเรียกว่าค่างเป็นระยะๆ ตามข้อตกลง ฤตตามกฎหมายบังคับไว้ มิพักต้องรอให้รับเอามาเช่นข้อที่กล่าวเรื่องดอกผลธรรมดานั้น คำว่า คำนวณ ไม่ได้หมายถึงห้ามไม่ให้คิดรายปี รายเดือน จะตกลงอย่างไรก็ได้ ต้องอ่านรวมนับคำว่าถือเอาได้” โดยนอกจากนี้ยังได้แบ่งลักษณะของดอกผลธรรมดา ออกเป็นอีกสองประเภทด้วย คือ

ประเภทแรกเป็นดอกผลธรรมดาชนิดที่เกิดขึ้นโดยลำพังและเก็บเกี่ยวได้ตามฤดูกาล เป็นครั้งคราว โดยไม่ได้ทำให้ของเดิมบอบสลาย หรือถูกทำลายสูญเสียดังเดิม ซึ่งดอกผลธรรมดาในประเภทแรกนี้ย่อมตกเป็นกรรมสิทธิ์แก่ผู้เก็บเมื่อเก็บจากต้นและหลุดพ้นจากต้นเดิม ซึ่งผู้เก็บได้จะเป็นสิทธิต่อเมื่อได้เก็บดอกผลนั้นไว้โดยสุจริต มิฉะนั้นผู้เป็นเจ้าของย่อมมีสิทธิในการที่จะติดตามเอาคืนได้ และจำต้องใช้ราคาของนั้นให้แก่เจ้าของทรัพย์นั้น และ

ดอกผลธรรมดาประเภทที่สอง คือ ดอกผลธรรมดาอีกชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติเช่นเดียวกัน แต่การเก็บเกี่ยวเอาผลนั้น ย่อมทำให้สภาพเดิมของทรัพย์นั้นเกิดการบอบสลายหรือสูญหายไป เช่น การขุดเอาถ่านหิน การตัดฟัน การขุดเหมืองแร่ โดยลักษณะของการกระทำดังกล่าวย่อมทำให้สภาพของทรัพย์ประธานเกิดความเสียหายไปด้วยนั่นเอง จะเห็นได้ว่าประโยชน์ของการที่ได้แยกดอกผลธรรมดาออกเป็นสองประเภทเช่นนี้จะเชื่อมโยงและมีความเกี่ยวข้องกับประโยชน์ในการถือสิทธิ และเกี่ยวกับการใช้สิทธิซึ่งผู้ใดมีอยู่เหนือทรัพย์ของผู้อื่นย่อมทำได้โดยจำกัด

หลังจากที่ได้ทราบว่าดอกผลตามกฎหมายนั้นแบ่งออกเป็นดอกผลธรรมดา และดอกผลชนิดอื่น กรณีต่อไปที่ต้องศึกษาต่อไปคือลักษณะสำคัญของความเป็นดอกผลธรรมดาอีกประการหนึ่งคือ ดอกผลธรรมดานั้นจะต้องเป็นสิ่งที่ได้เพิ่มขึ้นมาจากแม่ทรัพย์โดยธรรมชาติ พอที่จะสามารถแยก

¹⁸ หลวงสารสาสน์ประพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (เรียงมาตรา), พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ตะฮั่วมิ่งบ้อ, พ.ศ.2467). หน้า 311-312

ปลดปลิดออกจากแม่ทรัพย์ได้¹⁹ ซึ่งในข้อนี้เอง หากสิ่งใดเป็นสิ่งที่ได้ประกอบขึ้นเป็นส่วนเดียวกับทรัพย์นั้น แต่ไม่ใช่สิ่งที่เกิดหรือเพิ่มขึ้นจากแม่ทรัพย์อันจะสามารถทำการแบ่งแยกหรือเก็บเกี่ยว โดยที่ไม่ทำให้แม่ทรัพย์เสียหาย สิ่งนั้นย่อมเรียกไม่ได้ว่าเป็นดอกผลธรรมดาของแม่ทรัพย์นั้น เช่น อวัยวะเนื้อหนัง ของสัตว์ ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ไม่ใช่ดอกผลธรรมดาของทรัพย์ เพราะโดยสภาพแล้วการแยกสิ่งต่างๆ เหล่านี้ออกจากแม่ทรัพย์ย่อมทำให้แม่ทรัพย์เสียหายหรือเกิดภาวะที่เสื่อมสภาพลงนั่นเอง

แม้ว่า ดอกผลธรรมดานั้น ตามบทบัญญัติของกฎหมายจะได้บัญญัติไว้ว่า ได้แก่ บรรดาสิ่งของทั้งปวงที่เกิดขึ้นจากการ “ใช้” ของนั้นโดยธรรมชาติก็ตาม แต่ก็ไม่ได้มีความหมายที่จะให้จำกัดแต่เฉพาะการเป็นสิ่งที่เกิดหรือออกจากทรัพย์และเก็บได้ตามปกติธรรมดาเท่านั้น แต่ยังคงให้มีความหมายที่สามารถรวมถึงการเป็นสิ่งที่ได้จากตัวเองตามการใช้โดยปกติด้วย ซึ่งย่อมที่สามารถแยกตัวอย่างได้ เช่น แร่ธาตุที่ขุดได้จากที่ดิน เพชร พลอย หรือถ่านหิน ดังที่ได้กล่าวเอาไว้แล้วในตอนต้น นอกจากนี้ หลักการที่สำคัญของเรื่องดอกผลธรรมดานั้นอยู่ที่การเข้าถึงเอาดอกผลนั้นเป็นสำคัญด้วย ซึ่งการที่กฎหมายบัญญัติให้สามารถเข้าถึงเอาดอกผลนั้นได้ เมื่อดอกผลนั้น “ได้แยกออก” จากตัวทรัพย์นั้นแล้วเท่านั้น เหตุที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า ดอกผลธรรมดานั้นยังคงถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของตัวทรัพย์ (แม่ทรัพย์) ซึ่งถ้าหากยังไม่ได้มีการแยกดอกผลออกจากแม่ทรัพย์ ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์ย่อมเป็นเจ้าของดอกผลนั้นด้วยในฐานะที่เป็นเจ้าของทรัพย์ประธาน ซึ่งขั้นตอนของการแยกหรือขาดออกจากแม่ทรัพย์นั้นอาจจะเกิดขึ้นโดยการกระทำของมนุษย์หรือโดยทางธรรมชาติก็ได้²⁰ เช่น เกิดพายุ หรือเกิดจากการกระทำของสัตว์ โดยประการที่สำคัญของการแยกดอกผลนั้นจะเห็นได้ว่า ต้องไม่ทำให้แม่ทรัพย์นั้นเสียหายหรือบอบสลายลงไปด้วย โดยจะเห็นได้ว่า ดอกผลธรรมดาตามที่กฎหมาย (ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ปีพุทธศักราช 2466 และ 2468) ได้บัญญัติโดยการยกตัวอย่างไว้ เช่น ผลไม้ น้ำมัน ขนและลูกของสัตว์ แต่ถึงแม้ว่า ตัวบทกฎหมายจะได้ยกตัวอย่างดังกล่าวมาก็ตาม แต่ก็จะพบว่า หากสิ่งใดเป็นสิ่งที่ธรรมชาติสร้างสรรค์ขึ้นให้มีความงอกงาม และอาจแยกออกจากแม่ทรัพย์ได้โดยไม่ต้องทำอันตรายต่อสิ่งนั้นแล้ว สิ่งนั้นก็ย่อมที่จะมีลักษณะของการที่จะเป็นดอกผลธรรมดาของแม่ทรัพย์นั้นได้ทั้งสิ้น แม้กระทั่งที่ดินที่เป็น

¹⁹ เสนีย์ ปราโมช, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กฎหมายลักษณะทรัพย์, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ พลสยาม พรินต์ติ้ง, พ.ศ.2479). หน้า 115

²⁰ พระยาเทพวิฑูร (บุญช่วย วณิกกุล), คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 (กรุงเทพมหานคร, พ.ศ.2476). หน้า 394

อสังหาริมทรัพย์ก็ย่อมอาจเป็นแม่ทรัพย์ ที่ผลิตซึ่งหน่อไม้ หัวมัน หรือเห็ด ก็ย่อมถือว่าสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นเหล่านี้ล้วนเป็นดอกผลของที่ดินนั้นได้ เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ²¹

จากกรณีดังกล่าว จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันนั้น กฎหมายไม่ได้มีการบัญญัติถึงชนิดของดอกผลธรรมดาไว้ในตัวบทบัญญัติ แต่ถึงแม้ว่า บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในปีพุทธศักราช 2466 และ 2468 กับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันจะมีเนื้อความตามบทบัญญัติที่แตกต่างกัน แต่เมื่อได้ศึกษาถึงความหมายและลักษณะการบังคับใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายทั้งสองฉบับแล้วก็จะพบว่า เจตนารมณ์ในการใช้บังคับเรื่องของดอกผลธรรมดาและวัตถุประสงค์ของกฎหมายยังคงมีหลักเกณฑ์การบังคับที่เหมือนเดิมไม่แตกต่างกัน ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในเรื่องของดอกผลธรรมดาที่จะได้ทำการศึกษาในหัวข้อ 2.2 เรื่องดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในปัจจุบันต่อไป

จากกรณีที่ได้ทำการศึกษาถึงหลักของดอกผลธรรมดาแล้ว ยังมีดอกผลอีกชนิดหนึ่งซึ่งตามกฎหมายบัญญัติไว้ให้เป็นดอกผลเช่นเดียวกันคือ ดอกผลนิตินัย ซึ่งดอกผลนิตินัยนี้กฎหมายมิได้บัญญัติให้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติจึงไม่มีการเข้าถือเอาโดยการแยกออกจากตัวแม่ทรัพย์เหมือนเช่นดอกผลธรรมดา ดังนั้น ดอกผลธรรมดาจึงเกิดขึ้นอยู่ในลักษณะของประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพย์นั้น อันจะตกได้แก่เจ้าของทรัพย์ เช่น ดอกเบี้ย หรือค่าเช่า ด้วยเหตุนี้ดอกผลนิตินัยกฎหมายจึงได้มีการบัญญัติไว้ให้สามารถเข้าถือเอาได้โดยคำนวณคิดเป็นรายวัน

2.2 ดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในปัจจุบัน

2.2.1 ประเภทของดอกผลตามกฎหมาย

หลังจากที่ได้ศึกษาถึงประวัติศาสตร์ในเรื่องของดอกผลในอดีตมาแล้วในข้างประเด็นที่จะได้ศึกษาตามหัวข้อนี้จึงเป็นการศึกษาถึงบทบัญญัติในเรื่องดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยในปัจจุบัน โดยจะได้เริ่มศึกษาถึงประเภทของดอกผลตามกฎหมายไทย ซึ่งจะพบว่าบทบัญญัติแห่งมาตรา 148 ยังคงได้แบ่งดอกผลในระบบกฎหมายออกเป็นสองประเภท คือ ดอกผลธรรมดา ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษใช้ว่า “Natural fruits” และดอกผลนิตินัย ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษใช้ว่า “Civil fruits” โดยจะพบว่า บทบัญญัติในเรื่องดอกผลนี้เป็นบทบัญญัติที่ได้บัญญัติ

²¹ ประมวล สวรรณศร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตอนที่ 1 บรรพ 1 ว่าด้วยทรัพย์ (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสุรพาณิชย์, 2495) หน้า 145

เอาไว้ในบรรพ 1 ลักษณะ 3 เรื่องทรัพย์ จึงทำให้เกิดข้อสังเกตขึ้นมาได้ว่าดอกผลนั้นจึงเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายลักษณะทรัพย์ตามบรรพ 1 ลักษณะที่ 3 ด้วย และนอกจากนี้ การที่ดอกผลเป็นบทบัญญัติตามบรรพ 1 ซึ่งเป็นหลักทั่วไป ดอกผลจึงเป็นเรื่องที่กฎหมายนั้นประสงค์จะให้นำไปใช้เป็นนิยามในการสื่อความหมาย ซึ่งนอกจากจะสามารถนำไปใช้บรรพอื่นๆตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ยังจะเห็นได้ว่า บทบัญญัติในเรื่องดอกผลนั้นยังอาจที่จะสามารถนำไปใช้กับกฎหมายในลักษณะอื่นได้อีกด้วยในฐานะที่เป็นบทนิยาม

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย ตามมาตรา 148 นั้นแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ ดอกผลธรรมดา (Natural fruits) และดอกผลนิตินัย (Civil fruits) ซึ่งจะได้ทำการอธิบายลักษณะของดอกผลแต่ละประเภทในหัวข้อต่อไป

2.2.2 ลักษณะของดอกผลตามกฎหมาย

ภายหลังจากที่ได้ทราบว่า ดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นได้แบ่งดอกผลออกเป็นสองประเภทคือ ดอกผลธรรมดา และดอกผลนิตินัย และยังเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายลักษณะทรัพย์ด้วย ซึ่งในหัวข้อนี้จึงจะได้เป็นการอธิบายถึงลักษณะของดอกผลแต่ละประเภทว่ามีลักษณะทางกฎหมายอย่างไร โดยจะได้เริ่มจากความเกี่ยวพันระหว่างกฎหมายลักษณะทรัพย์กับเรื่องดอกผลดังจะเห็นได้จากการที่ ศาสตราจารย์ประมุข สุวรรณศร ได้อธิบายไว้ว่า “ความเกี่ยวพันระหว่างทรัพย์ในเรื่องดอกผลนี้ ไม่ใช่เป็นเรื่องทรัพย์ส่วนหนึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องกับทรัพย์อีกส่วนหนึ่ง อย่างในเรื่องส่วนควบ หรืออุปกรณ์ แต่เรื่องดอกผลเป็นเรื่องที่ทรัพย์อันหนึ่งเกิดมีการแตกแยกออกเป็นหลายๆ ส่วน เป็นการเกิดจากทรัพย์ประธาน ซึ่งเราเรียกว่า “แม่ทรัพย์” โดยจะเห็นได้ว่า ดอกผลนั้นจึงต้องมีลักษณะเป็นสิ่งที่ได้เกิดมาจากธรรมชาติ หรือโดยผลของกฎหมายบัญญัติไว้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าดอกผลนั้นจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยจะต้องอาศัยแม่ทรัพย์ และไม่ว่าจะเกิดขึ้นได้โดยตัวเองโดยลำพัง”²² ด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้ทราบว่า ดอกผลธรรมดานั้นย่อมเป็นสิ่งที่ได้เกิดจากตัวทรัพย์ที่ได้ให้กำเนิดดอกซึ่งเรียกว่า “แม่ทรัพย์” นั่นเอง ซึ่งนอกจากที่ดอกผลนั้นจะต้องเป็นสิ่งที่ได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ดอกผลนั้นยังจะต้องเป็นทรัพย์ที่ได้บังเกิดเพิ่มพูนจากตัวแม่ทรัพย์ตามปกติด้วยโดยตรงจากการใช้งานด้วย ซึ่งจะพบว่า หลักการนี้เป็นหลักการสำคัญในการที่จะนำมาใช้เพื่อหาว่าสิ่งใดเป็นดอกผลและสิ่งใดเป็นเพียงส่วนหนึ่งของทรัพย์ที่แยกออกจากทรัพย์

²² ประมุข สุวรรณศร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยทรัพย์ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พัทธน์ เนียมมฤช, บุญทรง พุกษาพงษ์ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, พ.ศ.2550). หน้า 83

เดิม แต่ทั้งนี้การแยกดอกผลออกจากตัวแม่ทรัพย์ ย่อมต้องไม่เป็นการทำให้แม่ทรัพย์นั้นเสื่อมเสียซึ่งสภาพไปด้วย²³ เช่น น้ำนมสัตว์เมื่อแยกออกจากสัตว์แล้ว ไม่ได้ส่งผลให้สัตว์นั้นเสียชีวิตไปแต่อย่างใด หรือการที่ดึงผลไม้ออกจากต้นไม้ ย่อมไม่ทำให้ต้นไม้ที่นั้นเสียหายไปจากการใช้ประโยชน์ในดอกผลนั้น หรือในกรณีที่ดอกผลนั้นเป็นดอกผลชนิดที่การแยกดอกผลออกจากแม่ทรัพย์ก็ไม่ทำให้ต้นเงินนั้นขาดหายไป จากที่ได้ทราบถึงลักษณะความเกี่ยวพันในเรื่องทรัพย์กับดอกผลมาแล้วในข้างต้น ประเด็นที่จะต้องศึกษาต่อไปจึงจะเป็นการศึกษาถึงลักษณะของดอกผลธรรมดาและดอกผลชนิดพิเศษ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า

2.2.2.1 ดอกผลธรรมดา (Natural fruits)

ดอกผลธรรมดาตามกฎหมายนั้นได้ถูกบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 วรรคสอง ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า

“ดอกผลธรรมดา หมายความว่า สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของทรัพย์ ซึ่งได้มาจากตัวทรัพย์ โดยการมีหรือใช้ทรัพย์นั้นตามปกตินิยม และสามารถถือเอาได้เมื่อขาดจากทรัพย์นั้น”

จากบทบัญญัติดังกล่าวจึงย่อมทำให้เห็นได้ว่า ดอกผลธรรมดานั้นต้องมีลักษณะของการเป็นสิ่งที่ได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติจากแม่ทรัพย์ เพราะเหตุที่ได้มีหรือใช้แม่ทรัพย์นั้นตามปกตินิยม ด้วยเหตุนี้เอง สิ่งที่จะเป็นถือเป็นดอกผลได้นั้นจึงต้องมีลักษณะของการเป็นสิ่งที่ได้เกิดขึ้นมาจากตัวทรัพย์ด้วย จึงทำให้ได้หลักกฎหมายว่า ดอกผลนั้นย่อมไม่อาจเกิดขึ้นมาได้โดยลำพัง แต่ต้องเป็นสิ่งที่ได้มาจากทรัพย์ที่ให้เกิด โดยลักษณะของการเป็นแม่ทรัพย์ที่ให้เกิดดอกผลธรรมดานั้นไม่จำเป็นที่จะต้องเกิดจากต้นไม้หรือสัตว์เท่านั้น แต่จะเกิดจากสิ่งใดๆที่ธรรมชาติได้สร้างขึ้นก็ได้ เพียงแต่การที่จะได้มาซึ่งดอกผลนั้นต้องไม่เป็นการทำให้แม่ทรัพย์นั้นเสียหายไป ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ดอกผลธรรมดานั้นจึงมีความหมายที่หมายถึง บรรดาสิ่งทั้งปวงซึ่งได้มาเพราะเกิดจากการใช้ของนั้นอันเกิดโดยธรรมชาติของทรัพย์นั้น ไม่ว่าจะเกิดขึ้นจากต้นไม้หรือสัตว์ เช่น ผลไม้ ลูกของสัตว์²⁴ ก็ได้ ซึ่งจากการที่กฎหมายบัญญัติให้ ดอกผลธรรมดานั้นย่อมเป็นสิ่งที่ได้เกิดขึ้นจากทรัพย์ตามธรรมชาติ ซึ่งโดยประเด็นในข้อนี้ จึงทำให้เกิดข้อสังเกตได้ว่า หากดอกผลนั้นเกิดขึ้นจากการที่มนุษย์

²³ ประมวล สุวรรณศร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยทรัพย์ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พัฒน์ เนียมกฤษ. บุญทรง พุกษาพงษ์. หน้า 84

²⁴ มานิตย์ จุมปา, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยทรัพย์สิน (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ.2562). หน้า 105

ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์แก่สัตว์หรือพืชจนเกิดเป็นดอกผลที่มีลักษณะในทางพันธุกรรมขึ้นมาใหม่ กรณีเช่นนี้จะทำให้สิ่งที่เกิดขึ้นมามีลักษณะเป็นดอกผลตามกฎหมายหรือไม่ ซึ่งประเด็นนี้ผู้เขียนจะได้นำไปวิเคราะห์ต่อไปยังบทที่ 4

จากการที่ได้ศึกษาบทบัญญัติในเรื่องดอกผลธรรมดาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ปัจจุบันนั้นควบคู่กับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับปี 2466 และ 2468 แล้วทำให้เห็นได้ว่าหลักการทางกฎหมายในเรื่องดอกผลนั้นยังคงมีหลักการใช้ที่คงเดิมไม่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต แม้ว่ากฎหมายจะได้เปลี่ยนข้อความไป แต่เจตนารมณ์ของกฎหมายในเรื่องดอกผลยังคงเดิม จึงสามารถสรุปเรื่องดอกผลธรรมดาได้ว่า ดอกผลธรรมดานั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติจากการใช้งานทรัพย์สินนั้นตามปกติจากตัวแม่ทรัพย์สิน ซึ่งเจ้าของทรัพย์สินประธานย่อมเป็นเจ้าของดอกผลนั้นด้วย จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ดอกผลธรรมดานั้น จึงต้องเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยเป็นผลจากวิธีทางธรรมชาติ และจะถือเอาเป็นดอกผลได้ต่อเมื่อมีการแยกดอกผลออกจากแม่ทรัพย์สิน ซึ่งการขาด หลุดออก หรือแยกจากแม่ทรัพย์สินนี้ จะเป็นการวิธีทางธรรมชาติหรือโดยกำลังของมนุษย์หรือกำลังภายนอกก็ได้ เช่น กำลังลม หรือการดึง การตัด หรือเกิดจากการกระทำของสัตว์ ก็ย่อมถือว่าเป็นการขาดหลุดออกจากแม่ทรัพย์สินแล้ว ดังนั้น ถ้ายังไม่มี การขาด ตก หรือหลุดออกจากแม่ทรัพย์สิน ตามกฎหมายก็ยังไม่อาจถือได้ว่าเป็นดอกผลธรรมดา ซึ่งเป็นไปตามที่บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 วรรคสอง ตอนท้ายบัญญัติไว้

2.2.2.2 ดอกผลนิตินัย (Civil fruits)

ตามที่ได้ศึกษามาแล้วว่าดอกผลตามกฎหมายมีสองประเภท ซึ่งดอกผลอีกประเภทหนึ่งที่จะได้ศึกษาต่อไปนี้คือ ดอกผลนิตินัย จากการที่ได้อธิบายมาแล้วว่าประเทศไทยได้มีการแก้ไขบทบัญญัติแห่งมาตรานี้ตามแนวทางของประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 100 โดยในปัจจุบัน ดอกผลนิตินัย ได้ถูกบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 วรรคสาม ซึ่งได้บัญญัติว่า “ดอกผลนิตินัย หมายความว่า ทรัพย์สินหรือประโยชน์อย่างอื่นที่ได้มาเป็นครั้งคราวแก่เจ้าของทรัพย์สินจากผู้อื่นเพื่อการที่ได้ใช้ทรัพย์สินนั้น และสามารถคำนวณและถือเอาได้เป็นรายวันหรือตามระยะเวลาที่กำหนดไว้” จากบทบัญญัตินี้ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าดอกผลนิตินัยนั้นมีลักษณะที่แตกต่างกับดอกผลธรรมดา กล่าวคือ ดอกผลนิตินัยไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นได้เองตามธรรมชาติ แต่เกิดขึ้นจากการที่กฎหมายกำหนดให้เกิดขึ้น อันมีลักษณะที่เป็นทรัพย์สินหรือประโยชน์อย่างอื่นในการใช้แม่ทรัพย์สินนั้น ไม่ว่าจะ เป็น ดอกเบี้ย ค่าเช่า อันสามารถคำนวณและสามารถเข้าถือเอาประโยชน์ได้ในลักษณะเป็นรายวันหรือเป็นรายเดือน การเกิดของดอกผลนิตินัยจึงขึ้นอยู่กับผู้อื่นได้เข้าใช้ประโยชน์จากตัว

ทรัพย์สินนั้นเป็นสำคัญ ซึ่งจากตัวบทดังกล่าวจะพบว่า ดอกผลนิตินัย กฎหมายบัญญัติใช้คำว่า “ทรัพย์สิน” ดังนั้น สถานะทางกฎหมายของดอกผลนิตินัยจึงถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินตามกฎหมาย ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า ดอกผลนิตินัย มีสถานะความเป็นทรัพย์สินที่สมบูรณ์ได้ด้วยตนเองซึ่งแตกต่างจากดอกผลธรรมดาที่ความเป็นทรัพย์สินยังคงต้องอิงจากแม่ทรัพย์สิน และที่สำคัญการเข้าถึงเอาดอกผลนิตินัยหาจำต้องกระทำการแยกดอกผลออกจากแม่ทรัพย์สินก่อนแต่อย่างใดไม่

มีข้อสังเกตที่น่าสนใจในประการหนึ่งสำหรับดอกผลนิตินัย คือ ดอกผลนิตินัยนี้หากแม่ทรัพย์สินนั้นอยู่ในความครอบครองของเจ้าของทรัพย์สินโดยมิได้นำออกให้บุคคลภายนอกใช้ประโยชน์ ดอกผลนิตินัยย่อมไม่อาจเกิดขึ้นได้เลย เพราะดังที่ได้อธิบายไว้ในตอนต้นว่าดอกผลนิตินัยเป็นสิ่งที่กฎหมายบัญญัติให้เกิดขึ้น อันเป็นประโยชน์แก่เจ้าของทรัพย์สินซึ่งเกิดมาจากการใช้งานของบุคคลอื่น ดังนั้น เมื่อเจ้าของแม่ทรัพย์สินเป็นผู้ครอบครองหรือใช้ประโยชน์ในตัวทรัพย์สินนั้นอยู่ กฎหมายมิได้บัญญัติให้เจ้าของแม่ทรัพย์สินได้รับดอกผลนิตินัยจากการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของตนเองเหมือนดังเช่นดอกผลธรรมดา ซึ่งในส่วนนี้เป็นข้อแตกต่างกับดอกผลธรรมดา เพราะดอกผลธรรมดาที่เกิดขึ้นจากแม่ทรัพย์สินโดยธรรมชาติก็ย่อมตกเป็นของเจ้าของทรัพย์สินนั้นได้ เพราะดอกผลธรรมดาเกิดขึ้นได้เองมิใช่เกิดขึ้นเพราะบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งสามารถสรุปลักษณะสาระสำคัญของดอกผลนิตินัยได้เป็นสามประการคือ²⁵

1. ตกได้แก่เจ้าของทรัพย์สิน
2. เป็นการตอบแทนจากผู้อื่นที่ได้ใช้แม่ทรัพย์สิน
3. จะต้องได้เป็นครั้งคราว

กล่าวโดยสรุป ดอกผลนิตินัยเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของบุคคลภายนอกเป็นสำคัญ อันมีลักษณะการตอบแทนที่เป็นเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อย่างอื่นก็ได้ เช่น เงินปันผลของบริษัท ซึ่งศาลฎีกาได้ตัดสินไว้ใน ฎีกาที่ 988/2559 ซึ่งได้วินิจฉัยว่า “เงินปันผลเป็นเงินที่จ่ายจากกำไรของบริษัทให้แก่ผู้ถือหุ้นเป็นครั้งเป็นคราวตามส่วนจำนวนหุ้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1200 และ 1201 เงินปันผลจึงเป็นดอกผลนิตินัยตามมาตรา 148

²⁵ ประมุข สุวรรณศรี, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยทรัพย์สิน แก้ไขเพิ่มเติมโดย พัฒน์ นิยมกฤษ. บุญทรง พุกษาพงษ์ หน้า 85

วรรณคดี” และการได้มาซึ่งดอกผลนิติบัญญัติย่อมตกเป็นของเจ้าของทรัพย์สินในทันทีโดยไม่ต้องดำเนินการแยกตัวดอกผลออกจากแม่ทรัพย์ก่อนเหมือนดอกผลธรรมดา

หลังจากที่ได้ศึกษามาแล้วข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นแบ่งออกได้เป็นสองประเภทคือ ดอกผลธรรมดาและดอกผลนิติบัญญัติ ซึ่งผลในทางกฎหมายของดอกผลทั้งสองประการนี้มีความแตกต่างกันในบางประการซึ่งสามารถแยกความเหมือนและความแตกต่างได้ดังตารางต่อไปนี้

ข้อเหมือนและข้อแตกต่างระหว่างดอกผลธรรมดาและดอกผลนิติบัญญัติ	
ข้อเหมือน	ข้อแตกต่าง
1. ดอกผลธรรมดาและดอกผลนิติบัญญัติเป็นประโยชน์ตอบแทนที่เกิดขึ้นจากการใช้ประโยชน์ในตัวแม่ทรัพย์	1. ดอกผลธรรมดาเกิดขึ้นได้โดยวิธีทางธรรมชาติ แต่ดอกผลนิติบัญญัติเกิดขึ้นได้แต่โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย
2. ดอกผลธรรมดาและดอกผลนิติบัญญัติไม่สามารถเกิดขึ้นได้เองหากไม่มีแม่ทรัพย์	2. ดอกผลธรรมดาที่เกิดขึ้นจะเป็นการใช้ประโยชน์จากเจ้าของหรือบุคคลภายนอกก็ได้ แต่ดอกผลนิติบัญญัติจะเกิดขึ้นได้เฉพาะแต่โดยการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของบุคคลภายนอกเท่านั้น
3. ประโยชน์ที่ได้รับจากแม่ทรัพย์ ไม่ว่าจะเป็นดอกผลตามธรรมชาติ หรือเงิน หรือประโยชน์อย่างอื่น โดยหลักย่อมตกให้แก่เจ้าของทรัพย์สิน	

เมื่อได้ทราบถึงประเภทของดอกผลแต่ละชนิดไปแล้วในข้างต้น จากการศึกษาจึงทำให้พบว่า บทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 148 นั้น กฎหมายได้มีการแปลมาจากภาษาอังกฤษ ซึ่งจะพบว่ามีเนื้อหาแห่งการบัญญัติไว้ความว่า

“By fruit of a thing is a natural fruit and legal fruit.

Natural fruit denotes that which is a natural offspring of and is obtained from a thing in the normal possession or in the use thereof; and it is capable of acquisition at the time when it is severed from the thing.

Legal fruit denotes a thing or other interests obtained periodically by the owner from another person for the use of the thing; it is calculated and may be acquired day by day or according to a period of time fixed.”

จากบทบัญญัติแห่งมาตราดังกล่าวจะยอมทำให้ทราบว่า ในฐานะที่ดอกผลนั้นเป็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากตัวแม่ทรัพย์ ดังนั้น ดอกผลนั้นจึงยอมเป็นประโยชน์ที่ได้เกิดขึ้นจากการใช้แม่ทรัพย์เป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้ เจ้าของทรัพย์ยอมที่จะได้รับการรับรองตามกฎหมายในฐานะที่เป็นเจ้าของทรัพย์ อันเป็นอำนาจตามกฎหมายแห่งการเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์จะได้มาซึ่งดอกผลของทรัพย์ ตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336 ซึ่งบัญญัติว่า “ภายในบังคับแห่งกฎหมาย เจ้าของทรัพย์สินมีสิทธิใช้สอยและจำหน่ายทรัพย์สินของตนและได้ซึ่งดอกผลแห่งทรัพย์สินนั้น กับทั้งมีสิทธิติดตามและเอาคืนซึ่งทรัพย์สินของตนจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือไว้ และมีสิทธิขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้าเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย”²⁶ ซึ่งทำให้เห็นได้ชัดว่า บทบัญญัติแห่งมาตรา 1336 นั้น กฎหมายได้บัญญัติให้ เฉพาะแต่ผู้เป็นเจ้าของแม่ทรัพย์เท่านั้น มีสิทธิที่จะได้ดอกผลตามอำนาจแห่งความเป็นเจ้าของดังกล่าว จึงทำให้ทราบได้ว่า ดอกผลนั้นยังคงเป็นสิ่งที่ต้องเกี่ยวพันกับแม่ทรัพย์ในฐานะที่ดอกผลนั้นเป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์ อันทำให้เห็นว่า ดอกผลนั้นยังคงมีความเชื่อมโยงกับกฎหมายลักษณะทรัพย์ด้วยนั่นเอง

จากลักษณะสำคัญของดอกผลทั้งสองประการที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น คือการเป็นสิ่งที่ได้มาจากทรัพย์ และการเข้าถึงเอาต้องไม่ทำให้แม่ทรัพย์นั้นเสียหาย สิ่งสำคัญที่จะต้องนำมาพิจารณาในเรื่องของดอกผลต่อไป คือ ดอกผลนั้นจะสามารถเข้าถึงเอาได้เมื่อใด ซึ่งจะเห็นได้ว่า กฎหมายนั้นได้บัญญัติให้ดอกผลนั้นยอมที่จะสามารถเข้าถึงเอาได้เมื่อ ตัวดอกผลนั้นได้แยกขาดจากตัวแม่ทรัพย์แล้วเท่านั้น เพราะจะพบว่าดอกผลนั้น ยอมต้องเป็นสิ่งที่ได้เกิดขึ้นแต่โดยธรรมชาติหรือโดยตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเท่านั้น ดังนั้น

2.3 การได้มาซึ่งดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์

หลังจากที่ได้ทำการศึกษาถึงลักษณะและประเภทของดอกผลตามกฎหมายมาแล้วในข้างต้น ทำให้ทราบว่าดอกผลตามกฎหมายนั้น แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ ดอกผลธรรมดา (Natural fruits) และดอกผลนิดินัย (Civil fruits) โดยในหัวข้อนี้จึงจะเป็นการศึกษาถึงลักษณะการได้มาซึ่งดอกผลตามกฎหมายโดยเฉพาะดอกผลธรรมดาตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 148 วรรคสองตอนท้าย จากการศึกษาบทบัญญัติในเรื่องดอกผลธรรมดาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นจะทำให้ทราบว่า กฎหมายได้บัญญัติให้ดอกผลนั้นสามารถเข้าถึงเอาได้เมื่อตัวดอกผล

²⁶ ประมวล สุวรรณศร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยทรัพย์ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พันธ์ นิยมกฤษ, บุญทรง พุกษาพงษ์ หน้า 83

นั้นได้ขาดออกจากแม่ทรัพย์แล้ว ดังจะเห็นได้จากตอนท้ายของมาตรา 148 วรรคสอง ซึ่งกฎหมายได้บัญญัติว่า

“ดอกผลธรรมดา.....และสามารถถือเอาได้เมื่อขาดจากทรัพย์นั้น”

ซึ่งจากการที่ได้ศึกษาหลักกฎหมายในเรื่องดอกผลธรรมดามาแล้วย่อมทำให้ทราบว่าดอกผลนั้นต้องเป็นสิ่งที่ได้เกิดขึ้นและงอกเงยจากตัวทรัพย์ซึ่งเรียกว่า “แม่ทรัพย์” ดังนั้น กฎหมายจึงได้บัญญัติให้ดอกผลต้องได้มีการเข้าถือเอาด้วยโดยการแยกดอกผลนั้นออกจากแม่ทรัพย์เสียก่อน ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า ดอกผลนั้นจึงต้องมีแม่ทรัพย์ด้วยเสมอ ดังนั้น การที่บุคคลใดจะเข้าถือเอาประโยชน์จากดอกผลได้นั้น กฎหมายจึงได้บัญญัติให้เจ้าของทรัพย์ต้องดำเนินการแยกความสัมพันธ์ระหว่างตัวดอกผลออกจากทรัพย์แม่ทรัพย์เสียก่อน ดอกผลจึงจะกลายเป็นทรัพย์ที่สามารถถือเอาได้ตามกฎหมาย²⁷ ซึ่งจะเห็นได้ว่า การเข้าถือเอาดอกผลนั้นได้มีเงื่อนไขสำคัญด้วยว่า การเข้าถือเอานั้นต้องไม่เป็นการทำให้แม่ทรัพย์นั้นเสียหายหรือถูกทำลายลงจากการเข้าถือเอานั้นด้วย เช่น ในกรณีที่ต้องฆ่าสัตว์เพื่อเอาลูกในท้อง แม้ลูกของสัตว์โดยลักษณะจะเป็นดอกผลของทรัพย์ก็ตาม แต่ก็จะต้องฆ่าสัตว์เพื่อเอาลูกในท้อง ดอกผลเกิดขึ้นจากการที่จะต้องทำลายตัวแม่ทรัพย์ ด้วยเหตุนี้เอง ลูกของสัตว์ที่ได้มาจึงไม่มีลักษณะของการเป็นดอกผล เพราะการได้มานั้นเป็นเหตุทำให้แม่ทรัพย์ต้องเสียหาย และนอกจากนี้จะเห็นได้ว่า กฎหมายมิได้กำหนดวิธีการแยกตัวดอกผลออกจากแม่ทรัพย์ไว้ว่าจะต้องทำด้วยวิธีใด ดังนั้น การเข้าถือเอาดอกผลออกจากแม่ทรัพย์ จึงย่อมที่จะเกิดขึ้นจากกรณีการใช้กำลังของมนุษย์ เช่น มนุษย์เก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร หรือเป็นกรณีที่ได้หลุดออกตามธรรมชาติก็ได้ เช่น ผลไม้สุกงอมจนร่วงจากต้น เกิดพายุพัด หรือในกรณีที่สัตว์ได้ตกถูกตามธรรมชาติ

จากการที่ได้ศึกษาถึงลักษณะการได้มาซึ่งดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทย จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ดอกผลธรรมดาจะเป็นสิ่งที่สามารถเข้าถือเอาได้นั้น จะต้องเป็นกรณีได้ผ่านขั้นตอนทางกฎหมายในการแยกดอกผลของจากแม่ทรัพย์ก่อน จึงทำให้เห็นว่า การได้มาซึ่งตัวดอกผลนั้นจึงมีความสำคัญที่แสดงให้เห็นได้ว่า ดอกผลนั้นในขณะที่ยังติดอยู่กับแม่ทรัพย์ยังคงไม่อาจที่จะถือเอาได้ ดังนั้น จากการศึกษาจึงทำให้เห็นว่า ลักษณะของการบัญญัติในเรื่องการได้มาซึ่งดอกผลตามกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยการนำมาบัญญัติรวมไว้ในลักษณะของดอกผลซึ่งไม่ได้แยกเป็นส่วนมาตราเฉพาะ อาจจะเป็นการสร้างความไม่ชัดเจนให้กับการได้มาซึ่งตัวดอกผล

²⁷ สมจิตร ทองศรี, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยทรัพย์ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ กรุงเทพฯ พับลิชชิ่ง จำกัด, พ.ศ.2561). หน้า 38

ธรรมดาในทางกฎหมาย ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญที่ควรสร้างความชัดเจนให้กับตัวดอกผล ซึ่งประเด็นในข้อนี้ผู้เขียนจะได้นำไปวิเคราะห์ในบทที่ 4 ต่อไป

2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างดอกผลธรรมดากับหลักกฎหมายอื่นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในระบบกฎหมายไทย

(ก) ความสัมพันธ์ทางกฎหมายของดอกผลธรรมดากับกฎหมายลักษณะทรัพย์

2.4.1 ลักษณะของกฎหมายทรัพย์และทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

กฎหมายลักษณะทรัพย์เป็นกฎหมายสารบัญญัติที่ว่าด้วยเรื่องของความเกี่ยวข้องของบุคคลกับทรัพย์ ในการใช้สอยและความต้องการของบุคคล กฎหมายลักษณะทรัพย์จึงเป็นกฎหมายที่ว่าด้วยอำนาจของบุคคลที่จะใช้ต่อวัตถุทรัพย์สินนั้นได้ อันเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอำนาจแห่งความเป็นเจ้าของในการใช้สอยทรัพย์นั้นตามที่กฎหมายรับรองไว้ในฐานะกรรมสิทธิ์โดยตรงซึ่งย่อมมีความหมายว่า บุคคลอื่นมีหน้าที่ในอันที่จะต้องไม่ทำการรบกวนขัดสิทธิในทรัพย์ของเจ้าของ²⁸ ซึ่งจะเห็นได้ว่ากฎหมายในลักษณะทรัพย์นั้นเป็นเรื่องที่จะกล่าวถึงอำนาจของบุคคลที่จะใช้ทรัพย์อย่างไร อันเป็นเรื่องอันเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ที่มีมูลค่าในทางเศรษฐกิจและความเกี่ยวพันระหว่างบุคคลและทรัพย์ ซึ่งจากการศึกษาจะพบว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยก็ได้แบ่งลักษณะของทรัพย์ไว้เป็นสองลักษณะคือ ทรัพย์ ตามที่บัญญัติไว้ในบรรพที่ 1 และทรัพย์สิน โดยทรัพย์สินนั้นเป็นเรื่องที่กฎหมายได้บัญญัติเอาไว้อยู่ในบรรพ 4 ซึ่งเป็นเรื่องที่ว่าด้วย สิทธิที่บุคคลมีอยู่เหนือตัวทรัพย์ซึ่งเรียกว่า ทรัพย์สิทธิ โดยในข้อนี้ สามารถอธิบายความหมายของทรัพย์และทรัพย์สินได้ดังนี้

คำว่า “ทรัพย์” ตามบรรพ 1 ลักษณะ 3 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 137 ได้บัญญัติความหมายไว้ว่า “*ทรัพย์ หมายความว่า วัตถุที่มีรูปร่าง*” โดยสถานะของการเป็นวัตถุที่มีรูปร่างที่กฎหมายจะถือว่าเป็นวัตถุแห่งทรัพย์สิทธิได้นั้นจะต้องเป็นวัตถุที่อยู่ภายใต้อำนาจบังคับบัญชาของมนุษย์ด้วย เพราะกฎหมายมีขอบเขตในการบังคับที่จำกัดไว้เฉพาะแค่วัตถุที่บุคคลสามารถเข้าครอบครองได้เท่านั้น ซึ่งวัตถุมีรูปร่างนั้น อาจอยู่ในลักษณะของสิ่งของที่มนุษย์อาจหยิบจับและสัมผัสได้ หรือสามารถรู้เห็นเข้าใจได้ซ้ำๆกันหลายหนว่าเป็นสิ่งของอันนั้น เช่น ที่ดิน แก้ว แหวน เงิน ทอง และอาจรวมถึงอากาศที่ได้มีการบรรจุอัดใส่ขวดไว้ เช่น ขวดกรดคาร์บอนิกแอสิต

²⁸ เสนีย์ ปราโมช, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กฎหมายลักษณะทรัพย์ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลสยามพริ้นติ้ง, 2551). หน้า 4

ก็สามารถเป็นวัตถุแห่งสิทธิได้ ก็ถือว่าเป็นทรัพย์สินได้²⁹ ดังนั้น แม้จะเป็นวัตถุที่มีรูปร่างแต่มนุษย์ไม่สามารถเข้าครอบครองได้ สิ่งนั้นก็มิใช่ทรัพย์สินตามความหมายของกฎหมาย เช่น ดวงจันทร์ ดวงดาว ซึ่งกฎหมายก็ได้บัญญัติทรัพย์สินเหล่านี้ไว้ให้เป็นทรัพย์สินนอกพาณิชย์ ซึ่งตรงกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 143 ซึ่งบัญญัติว่า “ทรัพย์สินนอกพาณิชย์ หมายความว่า ทรัพย์สินที่ไม่สามารถถือเอาได้ และทรัพย์สินที่โอนแก่กันมิได้โดยชอบด้วยกฎหมาย” ซึ่งหากจะพิจารณาในส่วนของ คำว่า “วัตถุที่มีรูปร่าง” จะพบว่าได้มีความเห็นในทางกฎหมายของนักนิติศาสตร์ไทย³⁰ ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า วัตถุที่มีรูปร่าง หมายถึง สิ่ง que เห็นด้วยตา จับต้อง สัมผัสได้ แต่ก็พบว่า ได้มีคำพิพากษาของศาลฎีกา เรื่องหนึ่ง ซึ่งเคยวินิจฉัยและตัดสินไว้ในเกี่ยวกับเรื่องการลักระแสไฟฟ้า ซึ่งศาลฎีกาตัดสินว่า การลักระแสไฟฟ้า ก็ถือว่าเป็นความผิดฐานลักทรัพย์ ดังจะเห็นได้จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 877/2501 (ประชุมใหญ่) ได้วินิจฉัยว่า “กระแสไฟฟ้าเป็นทรัพย์สินที่สามารถกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 334,335 ได้” และในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ฎีกาที่ 1880/2542 (ประชุมใหญ่) ก็ได้วินิจฉัยว่า “สัญญาณโตร์คัพท์เป็นกระแสไฟฟ้าที่แปลงมาจากเสียงพูดเคลื่อนที่ไปตามสายตัวนำจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง จำเลยลักเอาสัญญาณโตร์คัพท์จากตู้สาธารณะซึ่งอยู่ในความครอบครองขององค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทยไปใช้เพื่อประโยชน์ของจำเลยโดยทุจริต จึงเป็นความผิดฐานลักทรัพย์เช่นเดียวกับการลักระแสไฟฟ้า” แม้คำพิพากษาของศาลฎีกาทั้งสองเรื่องดังกล่าวจะได้ตัดสินไว้เช่นนั้นก็ตาม แต่ถ้าหากจะได้พิจารณาตามลักษณะทางกฎหมายของทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้วอาจที่จะกล่าวได้โดยสรุปได้ว่า ทรัพย์สินนั้นยังคงต้องเป็นวัตถุที่มีรูปร่างและต้องอยู่ในวิสัยที่มนุษย์สามารถเข้าถือเอาได้ด้วยจึงจะถือว่าเป็นทรัพย์สินตามกฎหมายด้วยเช่นเดิม

ประเด็นต่อไปหลังจากที่ได้ทำการศึกษาคำว่า ทรัพย์สิน มาแล้วข้างต้น สิ่งที่จะต้องทำการศึกษาคือคำว่า ทรัพย์สิน ซึ่งได้มีการบัญญัติไว้อยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 138 ซึ่งได้บัญญัติไว้ความว่า “ทรัพย์สิน หมายความว่ารวมทั้งทรัพย์สินและวัตถุไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้” จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า กฎหมายได้บัญญัติให้ความหมายของทรัพย์สินไว้ ในลักษณะที่กว้างกว่าคำว่า “ทรัพย์สิน” โดยจะเห็นได้จากคำว่า ทรัพย์สินนั้นย่อมสามารถมีความหมายที่รวมถึง ความเป็นทรัพย์สิน ด้วย กล่าวคือ ทรัพย์สินนั้นย่อมหมายถึง สิ่งที่เป็นวัตถุที่มีรูปร่าง

²⁹ พระยาจินดาภิรมย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1. หน้า 196

³⁰ บัญญัติ สุชีวะ, คำอธิบายกฎหมายลักษณะทรัพย์สิน ปรับปรุงโดยไพโรจน์ วายุภาพ, พิมพ์ครั้งที่ 17, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ กรุงเทพมหานคร พบลีซซิ่ง จำกัด, พ.ศ.2559). หน้า 5

และไม่มีรูปร่างก็ได้ แต่ต้องเป็นสิ่งที่มิมูลค่าและอาจถือเอาได้ด้วย โดยคำว่า “ราคา” ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษที่ใช้คำว่า “Value” ซึ่งจากการใช้คำว่า value นี้จึงทำให้เกิดข้อสังเกตขึ้นมาได้ โดยจะพบว่า กฎหมายนั้นไม่ได้ใช้คำว่า “Price” ซึ่งคำว่า value นั้น มีความหมายที่กว้างกว่าคำว่า price มาก โดยมีความหมายที่รวมถึงคุณค่าของวัตถุในตัวเองด้วย ดังนั้น คำว่า “อาจมีราคา” ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 138 ได้บัญญัติไว้จึงมีความหมายที่สามารถรวมถึง “ราคาที่มีคุณค่าในตัวทรัพย์นั้นเอง และราคาที่หมายถึงคุณค่าทางเศรษฐกิจด้วย”³¹ ซึ่งเมื่อหากพิจารณาความหมายในลักษณะเช่นนี้ย่อมทำให้เห็นได้ว่า ทรัพย์สินนั้นไม่ได้มีความหมายที่หมายถึงแต่เฉพาะวัตถุที่สามารถจับต้องหรือสัมผัสได้เท่านั้น แต่ยังคงมีความหมายที่รวมไปถึง สิ่งที่ไม่รูปร่างและไม่สามารถจับต้องได้ด้วย เช่น สิทธิต่างๆ ด้วยเหตุนี้เอง “ทรัพย์สิน” จึงมีความหมายรวมทั้งตัวสิทธิและตัววัตถุ ที่อาจมีราคาและอาจถือเอาได้ด้วย ดังนั้น บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ในเรื่องทรัพย์ซึ่งเป็นบทที่ว่าด้วยลักษณะทั่วไป ที่สามารถนำไปใช้ได้กับบรรพอื่นๆ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงจะต้องนำไปพิจารณาประกอบกับเรื่องทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในบรรพ 4 ซึ่งเป็นบทบัญญัติในเรื่องทรัพย์สินด้วยเสมอ

จากการศึกษาจะพบว่า มีข้อสังเกตจากความเห็นของคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 ซึ่งส่วนมากเห็นว่า *ทรัพย์ไม่จำเป็นต้องเป็นทรัพย์สินเสมอไป เพราะทรัพย์ที่ยังไม่อาจถือเอาได้ย่อมไม่เป็นทรัพย์สิน*³² ดังนั้น เมื่อทรัพย์สินรวมถึงสิ่งที่ไม่รูปร่างด้วย เช่นนี้ ในกรณีของ ทรัพย์สิทธิ หรือสิทธิอื่นๆ ที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นทรัพย์สิน เช่น ภาระจำยอม สิทธิต่างๆ เหล่านี้ก็ย่อมถือได้ว่า เป็นทรัพย์สินตามความหมายแห่งบทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 138 ด้วยเช่นกัน ในฐานะที่กฎหมายรับรองให้เป็นทรัพย์ประเภทสังหาริมทรัพย์ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 139 ซึ่งบัญญัติไว้ชัดเจนว่ารวมถึงสิทธิต่างๆ ที่มีอยู่เหนือทรัพย์สินด้วยว่า “*อสังหาริมทรัพย์หมายความว่า ที่ดินและทรัพย์อันติดอยู่กับที่ดินมีลักษณะเป็นการถาวรหรือประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดินนั้น และหมายความรวมถึงทรัพย์สิทธิอันเกี่ยวกับที่ดิน หรือทรัพย์อันติดอยู่กับที่ดินหรือประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดินนั้นด้วย*”

³¹ สมจิตร์ ทองศรี, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยทรัพย์, หน้า 2

³² เรื่องเดียวกัน หน้า 3

ดังนั้น กล่าวโดยสรุปได้ว่าคำว่า “ทรัพย์สิน” ซึ่งย่อมนั้นถือได้ว่ามีลักษณะของการเป็นทรัพย์สินประเภทหนึ่งตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติเอาไว้ ซึ่งจากที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ทรัพย์สิน นั้นเป็นบทบัญญัติที่ว่าด้วยเรื่องของวัตถุที่หมายถึง การเป็นสิ่งของต่างๆ เช่น ที่ดิน โตะบ้าน สัตว์ แต่จากการศึกษาจะพบว่า ทรัพย์สินนั้นย่อมนั้นมีลักษณะที่มีความแตกต่างจาก ทรัพย์สิน โดยจะเห็นได้จาก บทบัญญัติในเรื่อง ทรัพย์สินนั้น เป็นกฎหมายที่ได้บัญญัติเอาไว้อยู่ในบรรพที่ 4 ซึ่งเป็นบทที่ว่าด้วยเรื่อง ทรัพย์สิน อันเป็นอำนาจของบุคคลที่จะใช้สิทธิเหนือตัวทรัพย์สิน โดยการที่จะต้องมิตัววัตถุหรือตัวทรัพย์สินเข้ามาครอบครองสิทธิในการใช้อำนาจนั้นด้วย เช่น กรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครองฯ ซึ่งจะเรียกได้ว่าเป็น ทรัพย์สิน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เห็นได้ว่า ลักษณะของคำว่า ทรัพย์สิน จึงมีความหมายที่กว้างกว่าคำว่าทรัพย์สิน ซึ่งนอกจากจะมีความหมายที่รวมถึงทรัพย์สินแล้ว ยังคงมีความหมายที่รวมถึงทั้งตัวสิทธิและวัตถุแห่งสิทธิ อันก่อให้เกิดประโยชน์ในการโอนกรรมสิทธิ์ได้ด้วย³³ ทรัพย์สินนั้น หมายรวมถึงทั้งตัวสิทธิและวัตถุแห่งสิทธิที่อาจมีราคาและถือเอาได้³⁴ ไม่ว่าจะมิรูปร่างหรือไม่ก็ตาม โดยคำว่า “อาจมีราคา” หมายถึงราคาที่มีคุณค่าในตัวของทรัพย์สินนั่นเอง และราคาที่มีคุณค่าในทางเศรษฐกิจด้วย ซึ่งจากหลักการทั้งหมดนี้เมื่อพิจารณาประกอบเข้าด้วยกันแล้ว จึงเกิดเป็นความหมายของคำว่า ทรัพย์สินตามกฎหมาย

2.4.2 ความสัมพันธ์ในทางกฎหมายทรัพย์สินกับดอกผลธรรมดาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1

เมื่อได้ทำการศึกษบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 จะทำให้ทราบว่า เป็นบทบัญญัติที่ว่าด้วยของหลักทั่วไปแห่งกฎหมาย ซึ่งจะเห็นได้ว่า กฎหมายนั้นโดยมีความประสงค์ที่จะให้บรรพที่ 1 สามารถนำไปใช้กับเรื่องในบรรพอื่นๆตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วย ซึ่งในเรื่องของดอกผลนั้น ก็จะพบว่าได้ถูกบัญญัติไว้ในบรรพที่ 1 ในลักษณะที่ 3 ด้วยเช่นเดียวกัน ดังนั้น ในเรื่องดอกผลจึงมีลักษณะของการบัญญัติไว้เพื่อที่จะได้ใช้ให้เป็นนิยาม อันจะได้นำสู่การไปใช้ยังเรื่องอื่นๆในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ต่อไป ซึ่งก็จะพบว่าบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 นั้น ได้ให้นิยามความหมายของทรัพย์สินไว้หลายประเภทดังที่ได้ศึกษามาแล้ว ดังนั้น หากจะพิจารณาถึงความสัมพันธ์ในทางกฎหมายเรื่องดอกผลกับทรัพย์สินตามที่บัญญัติไว้ในบรรพที่ 1 จึงจะเห็นได้ว่า เป็นกรณีที่กฎหมายนั้นได้ให้คำจำกัดความและนิยาม

³³ พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์ (วัน จามรมาน), คำสอนกฎหมายลักษณะทรัพย์สิน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยเกษม, พ.ศ.2471). หน้า 7

³⁴ เสนีย์ ปราโมช, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กฎหมายลักษณะทรัพย์สิน. หน้า 9

ความหมายเพื่อให้ทราบถึงลักษณะเฉพาะของทรัพย์แต่ละชนิด เพราะอย่างที่ได้ศึกษามาแล้ว บรรพที่ 1 นั้นเป็นการอธิบายถึงลักษณะทางความหมายของทรัพย์เท่านั้น ซึ่งในส่วนนี้เองจะสามารถนำมาใช้อธิบายได้ว่า ทรัพย์ที่พิพาทกันนั้นมีลักษณะของการเป็นทรัพย์ประเภทใด หรือเป็นทรัพย์ในชนิดใด ตามที่ได้บัญญัติไว้ในบรรพที่ 1 ลักษณะ 3 ด้วยเหตุนี้ การที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ก็เพื่อเป็นการง่ายต่อการใช้อธิบายถึงประเภทของทรัพย์ในทางกฎหมาย และยังจะทำให้ นักกฎหมายนั้นสามารถทราบได้ว่า สิ่งที่พิพาทกันอยู่นั้นเป็นทรัพย์หรือไม่ และเป็นทรัพย์ที่จัดอยู่ในประเภทใด อันจะเป็นการส่งผลต่อไปยังเรื่องอื่นๆ ในการพิจารณาถึงสิทธิของบุคคลเหนือทรัพย์ต่างๆ ตามบรรพ 4 ได้ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ศาลเคยได้วินิจฉัยถึงความเป็นทรัพย์ตามบรรพ 1 เช่นใน คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1535/2493 (ประชุมใหญ่) ซึ่งจะพบว่าตามคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวนี้นั้น เป็นการวินิจฉัยถึงลักษณะของความเป็นดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 โดยจะเห็นได้ว่า ศาลฎีกานั้นได้นำบทบัญญัติในเรื่องดอกผลมาใช้วินิจฉัยลักษณะของต้นข้าวว่าต้นข้าวนี้ไม่ใช่ดอกผลของนา อันเป็นการทำให้เห็นถึงวิธีการใช้บทบัญญัติในเรื่องดอกผลตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในบรรพที่ 1 ได้อย่างชัดเจนว่าเป็นบทบัญญัติที่ย่อมมีความเกี่ยวข้องต่อการใช้หลักกฎหมายในเรื่องอื่นๆ ได้ด้วย

ดังนั้น จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1 กับดอกผลนั้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 จึงเป็นบทพื้นฐานของกฎหมายที่จะเป็นส่วนที่ใช้ในการอธิบายถึงลักษณะถึงประเภทดอกผลตามกฎหมายไทย รวมถึงหลักเกณฑ์และลักษณะทางกฎหมาย เพื่อที่จะส่งผลต่อไปประกอบการวินิจฉัยถึงลักษณะความมีสิทธิเหนือตัวทรัพย์นั้น อันจะเป็นการส่งผลต่อการใช้กฎหมายได้อย่างเป็นระบบ

2.4.3 ความสัมพันธ์ในทางกฎหมายทรัพย์สินกับดอกผลธรรมดาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 4

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 4 นั้นเป็นบทบัญญัติที่มุ่งเล็งถึงการที่บุคคลจะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันในกรณีที่มีทรัพย์สินเป็นมูลแห่งการเกี่ยวข้องนั้นอยู่ เพื่อให้รู้ว่าบุคคลใดมีอำนาจดีกว่า อันเป็นอำนาจที่กฎหมายรับรองไว้ซึ่งเรียกว่า สิทธิ ซึ่งตามบรรพ 4 นั้นแม้จะใช้คำว่าทรัพย์สิน แต่จุดมุ่งหมายของกฎหมายคือมุ่งถึงสิทธิของบุคคลในกรณีที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินโดยเฉพาะ มิได้มีการกล่าวถึงเรื่องของวัตถุมีรูปร่าง หรือไม่มีรูปร่าง กล่าวคือ มิได้มีความหมายในการอธิบายลักษณะและประเภทของทรัพย์เหมือนดังเช่น ตามบรรพ 1 ดังนั้น ตาม

บรรพที่ 4 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จึงเป็นเรื่องที่บัญญัติไว้ถึงอำนาจของบุคคลในทรัพย์สิน หรือที่ตามกฎหมายเรียกว่า “ทรัพย์สินสิทธิ”³⁵

ทรัพย์สินสิทธิ เป็นเรื่องของสิทธิของบุคคลที่มีอยู่ในตัวทรัพย์สิน อันเป็นเรื่องกฎหมายลักษณะทรัพย์สิน ซึ่ง ทรัพย์สินสิทธิ นั้น หมายถึง สิทธิที่มีวัตถุประสงค์แห่งสิทธิเป็นทรัพย์สิน หรือสิทธิที่มีอยู่เหนือทรัพย์สิน ในอันที่จะบังคับเอาแก่ทรัพย์สินนั้นได้โดยตรง ตามที่อยู่ในบรรพ 4 เช่น กรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง ภาระจำยอม สิทธิอาศัย สิทธิเหนือพื้นดิน ภาระติดพันในอสังหาริมทรัพย์³⁶ ซึ่งจะแตกต่างจากลักษณะอีกประการหนึ่งอันเป็นสิทธิที่มีอยู่เหนือตัวบุคคลซึ่งเรียกว่า บุคคลสิทธิ ซึ่งจะได้ทำการศึกษาต่อไปยังลักษณะของกฎหมายว่าด้วยหนี้ จะเห็นได้ว่าทรัพย์สินสิทธิต้องมีทรัพย์สินเป็นวัตถุประสงค์แห่งสิทธิอยู่เสมอ จึงได้ชื่อว่าเป็นทรัพย์สินสิทธิ อันถือได้ว่าเป็น ทรัพย์สิน ชนิดหนึ่ง

ความสัมพันธ์ในทางกฎหมายเรื่องดอกผลกับบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 4 ดอกผลเป็นทรัพย์สินชนิดหนึ่งตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติไว้ ซึ่งหากดอกผลเป็นทรัพย์สินแล้ว ย่อมต้องมีการการเข้าครอบครอง และมีกรรมสิทธิ์เหนือตัวดอกผลนั้น เพื่อใช้ตัวทรัพย์สินซึ่งเป็นดอกผลนั้น ซึ่งโดยลำพังหากจะพิจารณาถึงตัวบทตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ในมาตรา 148 วรรคสอง ได้บัญญัติไว้เพียงแต่ว่าดอกผลนั้นสามารถถือเอาได้เมื่อขาดจากทรัพย์สินนั้นแล้ว ลำพังแต่เพียงเท่านี้ก็ยังไม่อาจเป็นที่ทราบได้ว่า ดอกผลที่แยกออกจากตัวทรัพย์สิน แล้วนั้นจะตกเป็นของบุคคลใด ในกรณีที่มีผู้กล่าวถึงสิทธิเหนือตัวดอกผลนั้นโดยอาศัยสิทธิคนละประเภทกัน โดยการที่จะพิจารณาถึงสิทธินั้นจึงจำเป็นที่จะต้องอาศัยบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในบรรพที่ 4 มาใช้ในการพิจารณาวิเคราะห์และปรับบทในเรื่องสิทธิที่มีอยู่เหนือตัวดอกผลนั้น ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในบรรพที่ 4 ที่ซึ่งได้มีการกล่าวถึงเรื่องการได้มาซึ่งดอกผลนั้นอยู่ใน บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336³⁷ ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ว่าด้วยเรื่องของการใช้

³⁵ ประมูล สุวรรณศร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยทรัพย์สิน แก้ไขเพิ่มเติมโดย พัฒม์ เนียมภุญชร, บุญทรง พุกษาพงษ์, หน้า 96

³⁶ สมจิตร ทองศรี, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยทรัพย์สิน, หน้า 43

³⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336

“ภายในบังคับแห่งกฎหมาย เจ้าของทรัพย์สินมีสิทธิใช้สอยและจำหน่ายทรัพย์สินของตนและได้ซึ่งดอกผลแห่งทรัพย์สินนั้น กับทั้งมีสิทธิติดตามและเอาคืนซึ่งทรัพย์สินของตนจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือไว้ และมีสิทธิขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้าเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้นโดยมิชอบด้วยกฎหมาย”

กรรมสิทธิ์ ในอันที่จะใช้สอย จำหน่าย ได้ดอกลง และติดตามเอาคืนทรัพย์สิน อันเป็นอำนาจที่บุคคลผู้เป็นเจ้าของมีอำนาจเหนือทรัพย์สินนั้น หรือการใช้อำนาจที่เรียกว่า “กรรมสิทธิ์”

บทบัญญัติในบรรพที่ 4 นั้น หากจะกล่าวถึงโดยเฉพาะในเรื่องของกรรมสิทธิ์ กรรมสิทธิ์นั้นสามารถเกิดขึ้นได้ด้วยเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ ไม่ว่าจะเกิดขึ้นจากสัญญา หรือศาลพิพากษา ซึ่งอำนาจแห่งกรรมสิทธิ์นี้ในทางกฎหมายคือสิทธิเหนือทรัพย์สินชนิดหนึ่งซึ่งเรียกว่า “ทรัพย์สิน” เมื่อมีการได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินแล้ว ย่อมก่อให้เกิดผลทางกฎหมายแก่เจ้าของทรัพย์สินที่จะมีอำนาจเหนือทรัพย์สินนั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336 ซึ่งตามบทบัญญัติแห่งมาตรานี้เป็นกรณีที่กฎหมายระบุอำนาจของความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ของทรัพย์สินไว้ อันมีลักษณะเช่นเดียวกับกฎหมายโรมัน โดยในทางโรมันนั้นกฎหมายกำหนดให้เจ้าของมีสิทธิครอบครอง สิทธิใช้สอย สิทธิได้ดอกลง กับสิทธิที่จะจำหน่ายทรัพย์สินจากซึ่งจะเห็นได้ว่าเจ้าของทรัพย์สินมีสิทธิที่จะได้ดอกลงแห่งทรัพย์สินของตน ทั้งนี้มีความหมายรวมถึงทั้งดอกลงธรรมดาและดอกลงชนิดอื่น ซึ่งสิทธิการได้ดอกลงตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรานี้เป็นสิทธิที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้เฉพาะแต่ผู้เป็นเจ้าของเท่านั้น แม้จะมีบุคคลผู้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน เช่นเดียวกันก็ย่อมไม่อาจมีได้เหมือนเจ้าของทรัพย์สินหรือมีได้ก็แต่โดยจำกัด³⁸ เช่น ผู้มีสิทธิเดินข้ามที่ดินของเราเป็นภาระจำยอมไม่มีสิทธิที่จะเก็บผลไม้นั้นที่ดิน ซึ่งสิทธิที่จะได้ดอกลงนี้ตรงกับ Jus fruendi ในกฎหมายโรมัน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า บทบัญญัติในเรื่องของดอกลงตามบรรพที่ 1 นั้นมีความเกี่ยวข้องกับหลักการในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 4 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่กล่าวถึงเรื่องของทรัพย์สินไว้โดยที่ไม่อาจตกเป็นวัตถุแห่งทรัพย์สินได้โดยบริบูรณ์ของเอกชน ซึ่งสามารถแยกชนิดของทรัพย์สินออกได้เป็น กรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง สิทธิเก็บกิน ซึ่งแต่ละอย่างสามารถเป็นทรัพย์สินได้โดยลำพัง อันประกอบด้วยอำนาจตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้แก่ผู้ทรงสิทธิ ซึ่งเป็นวิธีการได้มาอันเป็นผลและความสิ้นสุดแห่งทรัพย์สินทั้งหลายด้วย เช่น การปลูกสร้างบ้านลงบนที่ดินจะตกอยู่ในประเภทของอสังหาริมทรัพย์หรือสังหาริมทรัพย์ ซึ่งในข้อนี้ไม่ว่าเป็นปัญหาในทางที่เป็นวัตถุแห่งสิทธิ จะต้องทำการศึกษาจากตัวบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามบรรพ 1 โดยบรรพที่ 1 เป็นการเขียนเพื่อให้เห็นว่าเป็นทรัพย์สินที่เกิดและอยู่ในประเภทใด หากการพิจารณาได้ความว่าทรัพย์สินนั้นเข้าลักษณะของทรัพย์สินประเภทใดแล้ว การได้มาจะบริบูรณ์ด้วยวิธีใด เจ้าของทรัพย์สินประการใดเหนือตัว

³⁸ เสนีย์ ปราโมช, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กฎหมายลักษณะทรัพย์สิน หน้า 337

ทรัพย์นั้น หรือจะมีเหตุใดที่จะมาเป็นเหตุให้สิ้นผลการมีสิทธิเหนือทรัพย์นั้น เป็นกรณีที่จะต้องทำการศึกษาในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพที่ 4 นั้นเอง³⁹ ดังนั้น ดอกผลจึงมีความเกี่ยวพันและเชื่อมโยงไม่เพียงแต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 4 แต่เพียงเท่านั้น แต่ยังมี ความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงไปยังประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ทุกบรรพอีกด้วย

(ข) ความสัมพันธ์ทางกฎหมายของดอกผลธรรมดากับกฎหมายลักษณะหนี้

2.4.4 ลักษณะของกฎหมายหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

“หนี้” เป็นคำเก่าแต่โบราณ ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยืมมาใช้ให้ความหมายที่กว้างออกไปจากที่ใช้ในอดีต ซึ่งในอดีตกาลใช้คำว่า “หนี้” หรือ “นี้” ที่มีความหมายไปในลักษณะของการขายด้วยอ้อมเป็นทาสลูกหนี้ โดยแลกเอาเงินของนายมาใช้ โดยนอกจากการยอมนขายตัวเป็นทาสแล้ว ยังปรากฏอยู่ในลักษณะสัญญาอื่นๆที่มีลักษณะเช่นนี้ได้อีก เช่น สัญญาซื้อขายฝากทรัพย์ เป็นต้น แต่คำว่า หนี้ เคยมีการใช้คำจำกัดความให้มีความหมายเฉพาะสัญญากู้ยืมเงินหรือที่เคยเรียกว่ากู้หนี้ยืมสินเท่านั้น แต่ถ้าจะพิจารณาถึงบทบัญญัติแห่งกฎหมายในปัจจุบัน หนี้ นั้นย่อมนำมาถึงความผูกพันที่เป็นสามัญทั่วไปที่มีความสำคัญในลักษณะอำนาจหนี้ที่จะทำให้เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องเอาการปฏิบัติตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้จากลูกหนี้ได้⁴⁰ ซึ่งในข้อนี้ท่านพระยาเทพวิฑูร⁴¹ ก็เคยอธิบายไว้ว่า หนี้ตามที่ใช้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้จำกัดแต่การส่งมอบทรัพย์สินทางเงินให้แก่กันเท่านั้น แต่อาจเป็นหนี้ที่เป็นการส่งมอบตัวทรัพย์ งดเว้น หรือกระการอย่างใดอย่างหนึ่งอันไม่เกี่ยวแก่ตัวทรัพย์ก็ย่อมได้

ซึ่งในลักษณะเรื่องหนี้เคยได้ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยพันธะธรรม แผนก 3 บททั่วไป มาตรา 11⁴² ซึ่งได้บัญญัติและให้อุทาหรณ์ไว้ว่า

“พันธะธรรม คือ ความเกี่ยวพันตามกฎหมายซึ่งผูกพันบุคคลหนึ่ง ฤว่าคนหนึ่ง เรียกว่าลูกหนี้ ต่อบุคคลอีกคนหนึ่ง ฤว่าคนหนึ่งเรียกว่า เจ้าหนี้ ให้จำต้องส่งมอบทรัพย์ ฤกระทำ ฤงดเว้นกระทำ การอันใดอันหนึ่ง

³⁹ เรื่องเดียวกัน

⁴⁰ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2) ปรับปรุงโดย ดร.มนินทร์ พงศาปาน, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, พ.ศ.2561).หน้าที่ 245

⁴¹ พระยาเทพวิฑูร (บุญช่วย วณิกกุล), คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1, หน้า 5

⁴² สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, คำแปลประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยพันธะธรรม (กรุงเทพมหานคร: กองกรมชำระประมวลกฎหมาย, พ.ศ.2464).

การส่งมอบทรัพย์สิน ฤๅกระทำการ ฤๅงดเว้นกระทำนั้น เรียกว่า ประโยค”

ซึ่งได้มีอุทาหรณ์ตามมาตราดังกล่าวไว้ว่า

“ก. ยืมเงินไปจาก ข. ฉะนั้น ก. เป็นลูกหนี้ มีพันธะที่จะต้องใช้จ่ายเงินคืนให้ ข. ผู้เป็นเจ้าของหนี้”

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า กฎหมายลักษณะหนี้้นั้นคือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองฝ่าย ซึ่งเรียกว่าฝ่ายเจ้าหนี้และฝ่ายลูกหนี้อันมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะพึงต้องกระทำ⁴³ การที่บุคคลทั้งสองฝ่ายจะเกิดหน้าที่ต่อกันได้ตามกฎหมาย ต้องปรากฏว่าบุคคลทั้งสองฝ่ายนี้เข้ามามีความสัมพันธ์กันตามกฎหมายด้วย ที่เรียกว่า “บุคคลสิทธิ” หรือสิทธิที่มีอยู่เหนือตัวบุคคล หรือตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรียกว่า “สิทธิเรียกร้อง” ซึ่งเป็นสิทธิในทางกฎหมายที่เจ้าหนี้จะบังคับเอาแก่ตัวลูกหนี้ได้ ซึ่งสิทธิเรียกร้องนี้เองคือ หนี้ โดยผลแห่งสิทธิเรียกร้องนี้เองก่อให้เกิดเป็นสิทธิตามกฎหมายแก่เจ้าหนี้ไว้ 3 ประการ⁴⁴ ซึ่งประกอบไปด้วย

1. หนี้กระทำการ
2. หนี้งดเว้นกระทำการ และ
3. หนี้ส่งมอบทรัพย์สิน

โดยลักษณะทั้งสามประการดังกล่าวนี้ ตามกฎหมายถือว่าวัตถุแห่งการปฏิบัติการชำระหนี้ อันจะถือเป็นเหตุ ให้มูลหนี้ระงับ

⁴³ จิต เศรษฐบุตร, คำบรรยายลักษณะวิชากฎหมายแพ่งลักษณะทั่วไปแห่งหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ.2518). หน้า 1

⁴⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213

“มาตรา 213 ถ้าลูกหนี้ละเลยเสียไม่ชำระหนี้ของตน เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับชำระหนี้ก็ได้ เว้นแต่สภาพแห่งหนี้จะไม่เปิดช่องให้ทำเช่นนั้นได้

เมื่อสภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้บังคับชำระหนี้ได้ ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นอันให้กระทำอันหนึ่งอันใด เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับให้บุคคลภายนอกกระทำอันนั้นโดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่ายให้ก็ได้ แต่ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นอันให้กระทำนิติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งไซ้ ศาลจะสั่งให้ถือเอาตามคำพิพากษาแทนการแสดงเจตนาของลูกหนี้ก็ได้

ส่วนหนี้ซึ่งมีวัตถุเป็นอันจะให้งดเว้นการอันใด เจ้าหนี้จะเรียกร้องให้รื้อถอนการที่ได้กระทำลงแล้วนั้นโดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่าย และให้จัดการอันควรเพื่อถ่วงน้ำหนักด้วยก็ได้

อนึ่งบทบัญญัติในวรรคทั้งหลายที่กล่าวมาาก่อนนี้ หากกระทบกระทั่งถึงสิทธิที่จะเรียกเอาค่าเสียหายไม่”

ซึ่งการที่จะเกิดเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลขึ้น หรือก่อให้เกิดหนี้ขึ้น อันซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในทางกฎหมาย ย่อมต้องมีบ่อเกิดแห่งความสัมพันธ์ดังกล่าวเกิดขึ้นด้วย ซึ่งตามกฎหมายย่อมเรียกเรียกว่า “บ่อเกิดแห่งหนี้” โดยลักษณะของบ่อเกิดแห่งหนี้หรือที่เรียกว่ามูลหนี้ นั้น มีนักกฎหมายไทยหลายท่าน ได้ให้ความเห็นไว้ว่าบ่อเกิดแห่งหนี้ นั้นอาจเกิดได้หลายประการ อาทิ

ศาสตราจารย์พิเศษโสภณ รัตนกร⁴⁵ ได้อธิบายไว้ว่า บ่อเกิดแห่งหนี้สามารถเกิดขึ้นได้มี 5 ประการตามรากฐานของกฎหมายโรมัน คือ สัญญา ละเมิด ลากมิกวรได้ จัดการงานนอกสั่ง และตามที่กฎหมายบัญญัติ

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช⁴⁶ ได้อธิบายว่า บ่อเกิดแห่งหนี้ นั้นเกิดจาก สัญญา ละเมิด จัดการงานนอกสั่ง ลากมิกวรได้ และบทกฎหมายพิเศษอื่นๆ เช่น ภาษีอากรที่กำหนดให้ราษฎรต้องชำระให้แก่บ้านเมือง

ศาสตราจารย์ ดร.ศันท์ภรณ์ โสติพิพันธุ์⁴⁷ ได้อธิบายโดยแบ่งบ่อเกิดแห่งหนี้ ออกเป็น 2 ประการ โดยประการแรก เป็นหนี้ที่เกิดจาก “เจตนา” คือ นิติกรรมและสัญญา และในประการที่สองของบ่อเกิดแห่งหนี้ คือ หนี้ที่เกิดจาก “บทบัญญัติของกฎหมาย” อันได้แก่ ละเมิด จัดการงานนอกสั่งลากมิกวรได้ และรวมถึงหนี้ที่มีที่มาจากกฎหมายเฉพาะอื่นๆ

จากการศึกษาดังกล่าวจะพบว่าหนี้ นั้น มีจุดเกาะเกี่ยวโดยเริ่มมาจากสิ่งที่เรียกว่า บ่อเกิดแห่งหนี้ โดยบ่อเกิดแห่งหนี้ นั้นสามารถเกิดขึ้นได้จากหลายกรณีไม่ว่าจะเป็น นิติกรรม สัญญา ละเมิด ลากมิกวรได้ จัดการงานนอกสั่ง และตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ดังที่ได้ศึกษามาแล้วข้างต้น ซึ่งหลังจากทราบถึงบ่อเกิดแห่งหนี้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นที่มาแห่งมูลหนี้ สิ่งที่จะต้องศึกษาต่อไปจึงมีว่า เมื่อเกิดหนี้แล้วสิ่งที่จะเข้ามามีผลทำให้หนี้ นั้นเกิดความสมบูรณ์ขึ้นในอีกประการหนึ่ง หนี้จึงต้องประกอบด้วยอีกสิ่งหนึ่ง ที่เรียกว่า “วัตถุแห่งหนี้” ซึ่งวัตถุแห่งหนี้กับ “ทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้” นั้น มีความหมายที่แตกต่างกันโดย “ทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้ นั้น” นับว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมากอย่างหนึ่งในกฎหมายลักษณะหนี้ เพราะว่าเป็นความเกี่ยวพันที่เกิดขึ้นจากความตกลงที่คู่สัญญาได้ทำต่อกันไว้

⁴⁵ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนี้, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, พ.ศ.2556).หน้า 28

⁴⁶ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2) ปรับปรุงโดย ดร.มนินทร์ พงศาปาน, หน้า 299

⁴⁷ ศันท์ภรณ์ โสติพิพันธุ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้(ผลแห่งหนี้), พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, พ.ศ.2561).หน้า 37-38

และก่อให้เกิดเป็นมูลหนี้ขึ้น และหากซึ่งผลสุดท้ายเกิดการผิดข้อตกลงกันอย่างไรก็จะเข้ามาสู่กระบวนการเรียกร้องบังคับเอาจากตัวลูกหนี้ ซึ่งการเรียกร้องเอาจากตัวลูกหนี้ในกรณีเช่นนี้เองที่เรียกว่า วัตถุแห่งมูลหนี้ (Subject of obligation)⁴⁸

“วัตถุแห่งหนี้” ในทางปฏิบัติสามารถแบ่งแยกออกได้เป็น 4 ประการ คือ หนี้ในการส่งมอบทรัพย์สิน หนี้กระทำการ หนี้เว้นกระทำการ และหนี้ผสมระหว่างหนี้กระทำการและหนี้ส่งมอบทรัพย์สิน เช่น การสั่งซื้อสินค้าโดยตกลงให้ผู้ขายต้องดำเนินการติดตั้งสินค้าให้ด้วย ซึ่งการติดตั้งสินค้านั้นมีลักษณะเป็นหนี้กระทำการนอกที่เหนือจากหนี้ในการส่งมอบทรัพย์สิน ดังนั้น จะเห็นได้ว่า “ตัวทรัพย์” นั้นไม่สามารถที่จะเป็นวัตถุแห่งหนี้ได้เลย ด้วยเหตุที่ เมื่อพิจารณาจากกฎหมายลักษณะทรัพย์แล้วจะพบว่า หากจะถือว่าตัวทรัพย์เป็นวัตถุแห่งหนี้ได้ ย่อมจะมีความหมายเป็นการให้สิทธิหรืออำนาจแก่เจ้าหนี้ในการที่จะใช้สิทธิเหนือตัวทรัพย์ของลูกหนี้นั้นได้โดยตรง ดังนั้น จากในกรณีข้างต้นเมื่อทรัพย์ไม่อาจเป็นวัตถุแห่งหนี้ได้โดยตรง แต่ก็ยังต้องถือว่าตัวทรัพย์นั้นเป็น “วัตถุแห่งการชำระหนี้” (Object of performance) ได้โดยสามารถดูได้จากกรณีที่บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 336⁴⁹ ที่บัญญัติไว้โดย กฎหมายใช้คำว่า “ทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งการชำระหนี้”⁵⁰ อันจะเข้าลักษณะตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ในเมื่อเกิดหนี้ที่ลูกหนี้มีหน้าที่ในอันที่จะต้องส่งมอบทรัพย์โดยมีลักษณะที่เป็นทรัพย์เฉพาะสิ่ง โดยศาสตราจารย์ ดร.ศนันท์กรณ โสทธิพันธ์⁵¹ ได้อธิบายว่า หนี้ในการโอนทรัพย์สิน นอกจากที่จะหมายความถึงหนี้ในการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินแล้ว วัตถุแห่งหนี้ประเภทนี้ต้องมี “ตัวทรัพย์” เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ด้วยเหตุนี้คำว่าทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งหนี้จึงเป็นเพียง ตัวทรัพย์ ที่เข้ามาประกอบสิทธิในทางหนี้เท่านั้น

⁴⁸ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2) ปรับปรุงโดย ดร.มนินทร์ พงศาปาน หน้า 257

⁴⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 366

“ถ้าทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งการชำระหนี้ไม่ควรแก่การจะวางไว้ก็ดี หรือเป็นที่พึงวิตกว่าทรัพย์นั้นเกลือกจะเสื่อมเสีย หรือทำลาย หรือบุบสลายได้ก็ดี เมื่อได้รับอนุญาตจากศาล บุคคลผู้ชำระหนี้จะเอาทรัพย์นั้นออกขายทอดตลาด แล้วเอาเงินที่ได้แต่การขายวางแทนทรัพย์นั้นก็ได้ ความข้อนี้ท่านให้ใช้ตลอดถึงกรณีที่ว่ารักษาทรัพย์จะแพงเกินควรนั้นด้วย”

⁵⁰ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2) ปรับปรุงโดย ดร.มนินทร์ พงศาปาน หน้า 262

⁵¹ ศนันท์กรณ โสทธิพันธ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้(ผลแห่งหนี้). หน้า 51

ทรัพย์สินที่จะเป็นวัตถุแห่งหนี้ได้นั้นสามารถเป็นได้ทั้ง เงิน หรือสิ่งของ เช่น ในกรณีตามสัญญาซื้อขายสังหาริมทรัพย์ ทรัพย์สินที่เป็นวัตถุแห่งหนี้ตามสัญญาได้ ก็ย่อมถือว่าเป็นทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งการชำระหนี้ตามสัญญา อันจะมีผลให้เกิดการโอนกรรมสิทธิ์ในตัวทรัพย์สินและยังเป็นการปฏิบัติตามสัญญาอันจะส่งผลให้หนี้ระงับ ซึ่งจะเห็นได้ว่า การส่งมอบทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งหนี้ประการหนึ่ง ดังนั้น การที่จะกำหนดตัวทรัพย์สินใดในการที่จะส่งมอบ จำต้องพิจารณาในเรื่องของความ เป็นทรัพย์สินที่สามารถโอนกันได้ตามสัญญา และทรัพย์สินนั้นต้องได้กลายเป็นทรัพย์สินที่จะเป็นวัตถุแห่งการชำระหนี้ตามสัญญาได้ด้วย หรือที่เรียกว่าการทำให้ทรัพย์สินนั้นกลายเป็นทรัพย์สินเฉพาะ ซึ่งคำว่า ทรัพย์สินเฉพาะสิ่งนั้นจะต้องเป็นทรัพย์สินที่สามารถระบุได้โดยชัดแจ้งว่าเป็นทรัพย์สินใด มิใช่ระบุไว้แต่เพียงประเภทหรือชนิด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 195 วรรคสอง⁵² ประกอบประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 460 วรรคแรก⁵³ เช่น การซื้อขายลำไยที่กำลังจะออกผล ซึ่งเป็น การซื้อขายทรัพย์สินในอนาคต ซึ่งในข้อนี้จะพบว่ามีประเด็นที่ต้องพิเคราะห์ต่อไปว่า การซื้อขายดอกผลในลักษณะดังกล่าวจะก่อให้เกิดผลทางกฎหมายอย่างไร ซึ่งผู้เขียนจะได้วิเคราะห์ในบทที่ 4 ต่อไป

จากการที่กฎหมายได้กำหนดให้ทรัพย์สินที่กำหนดไว้แต่เพียงประเภท (Property in genere) ให้กลายเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ย่อมที่จะส่งผลให้ลูกหนี้มีหน้าที่ต้องชำระหนี้ด้วยทรัพย์สินอัน นั้นโดยเฉพาะเจาะจง ซึ่งลูกหนี้จะนำทรัพย์สินชนิดอื่นมาชำระหนี้ให้แทนไม่ได้ ดังเช่น ในกรณีของตามสัญญาซื้อขาย เนื่องด้วยเหตุที่ว่าตามลักษณะของสัญญาดังกล่าวกรรมสิทธิ์ในตัวทรัพย์สินนั้นได้โอนมายังเจ้าหนี้แล้วตั้งแต่ในขณะที่ได้เข้าทำสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 458 ซึ่งวิธีการที่จะทำให้ทรัพย์สินทั่วไปกลับกลายเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งได้นั้นสามารถกระทำได้ 2 ประการ โดยใน ประการแรกนั้นเป็นไปตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 195 วรรคสอง บัญญัติไว้คือ

⁵² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 195 วรรคสอง

“ถ้าลูกหนี้ได้กระทำการอันตนจะพึงต้องทำเพื่อส่งมอบทรัพย์สินนั้นทุกประการแล้วก็ดี หรือถ้า ลูกหนี้ได้เลือกกำหนดทรัพย์สินที่จะส่งมอบแล้วด้วยความยินยอมของเจ้าหนี้ก็ดี ท่านว่าทรัพย์สินนั้นจึงเป็นวัตถุแห่งหนี้ จำเดิมแต่เวลานั้นไป”

⁵³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 460

“ในการซื้อขายทรัพย์สินซึ่งมิได้กำหนดลงไว้แน่นอนนั้น ท่านว่ากรรมสิทธิ์ยังไม่โอนไปจนกว่าจะ ได้หมาย หรือนับ ชั่ง ตวง วัด หรือคัดเลือก หรือทำโดยวิธีอื่นเพื่อให้บังตัวทรัพย์สินนั้นออกเป็นแน่นอนแล้ว

ในการซื้อขายทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ถ้าผู้ขายยังจะต้องนับ ชั่ง ตวง วัด หรือทำการอย่างอื่น หรือทำ สิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเกี่ยวแก่ทรัพย์สินเพื่อให้รู้กำหนดราคาทรัพย์สินนั้นแน่นอน ท่านว่ากรรมสิทธิ์ยังไม่โอนไปยังผู้ซื้อ จนกว่าการหรือสิ่งนั้นได้ทำแล้ว”

คู่สัญญาได้ตกลงกำหนดไว้โดยเฉพาะเจาะจงแน่นอนตั้งแต่เริ่มต้น และในประการที่สอง คือ คู่กรณีได้มีการตกลงกำหนดตัวทรัพย์สินให้เป็นการแน่นอนเฉพาะในภายหลัง ซึ่งจากลักษณะของการกระทำดังกล่าวส่งผลทำให้เป็นทรัพย์สินนั้นกลายเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งโดยที่ลูกหนี้ไม่จำเป็นต้องแสดงเจตนาต่อเจ้าหนี้หรือได้รับความยินยอมจากเจ้าหนี้ก่อน

ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 195 วรรคสอง ได้บัญญัติถึงทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้ที่ใช้ในการชำระหนี้ ในกรณีที่ลูกหนี้มีหน้าที่โอนกรรมสิทธิ์ในตัวทรัพย์สิน อันมีเรื่องทรัพย์สินเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการบัญญัติเพื่อให้เกิดความแน่นอนสำหรับเจ้าหนี้และลูกหนี้ว่าทรัพย์สินกองใดที่เจ้าหนี้จะเรียกร้องเอาได้ และลูกหนี้จะพึงต้องใช้ในการส่งมอบให้เจ้าหนี้ในส่วนตัว ซึ่งการที่กฎหมายบัญญัติให้แยกส่วนกองทรัพย์สินเป็นประเภทไว้ต่างหากสำหรับส่งมอบแล้ว ผลจึงเท่ากับเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งสำหรับชำระให้แก่เจ้าหนี้เป็นต้นไปนับแต่เมื่อนั้น⁵⁴ ซึ่งจะเห็นได้ว่าบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 195 วรรคสองนั้นจะมีความเชื่อมโยงกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อีกหลายมาตราเช่น มาตรา 370⁵⁵ ซึ่งเป็นเรื่องของความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นจากการที่ทรัพย์สินตกกลายเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า กฎหมายลักษณะหนี้เป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้บุคคลคนหนึ่งซึ่งเรียกว่าเจ้าหนี้เข้ามามีอำนาจเหนือตัวบุคคลอีกคนซึ่งเรียกว่าลูกหนี้ เพื่อบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้แก่ตน ซึ่งสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิเหนือตัวบุคคลที่เรียกว่า บุคคลสิทธิ ในอันที่จะใช้สิทธิที่จะบังคับตามวัตถุแห่งหนี้ทั้งสามประการ คือ กระทำการ จดเว้นกระทำการ และส่งมอบทรัพย์สิน โดยมีสิ่งเรียกว่า ทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้เข้ามาประกอบการชำระหนี้

⁵⁴ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2) ปรับปรุงโดย ดร. มนินทร์ พงศาปาน หน้า 269

⁵⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 370

“ถ้าสัญญาต่างตอบแทนมีวัตถุที่ประสงค์เป็นการก่อให้เกิดหรือโอนทรัพย์สินในทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง และทรัพย์สินนั้นสูญหรือเสียหายไปด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะโทษลูกหนี้มิได้ไซ้ ท่านว่าการสูญหรือเสียหายนั้นตกเป็นพับแก่เจ้าหนี้

ถ้าไม่ใช่ทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ท่านให้ใช้บทบัญญัติที่กล่าวมาในวรรคก่อนนี้บังคับแต่เวลาที่ทรัพย์สินนั้นกลายเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 195 วรรค 2 นั้นไป”

2.4.5 ความสัมพันธ์ทางกฎหมายของดอกผลธรรมดากับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 ลักษณะหนึ่ง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยได้มีการแบ่งแยกเรื่องหนี้ และทรัพย์สินออกจากกันอย่างชัดเจน แต่เนื่องจากหนี้นั้นมีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายลักษณะทรัพย์สิน ดังนั้น ศาสตราจารย์ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้มีความเห็นว่า สิทธิในหนี้ก็เป็นสิทธิในทางทรัพย์สิน⁵⁶ ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยก็ได้มีการแบ่งสิทธิออกเป็นสิทธิในทางหนี้ (Obligatory right) และสิทธิในทางทรัพย์สิน (Real right) ออกจากกันอย่างชัดเจน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า สิทธิในหนี้เป็นสิทธิในทางทรัพย์สินหนึ่ง อันเป็นสิทธิประการหนึ่งตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติไว้ โดยสิทธิทางหนี้เป็นสิทธิในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินหรือให้กระทำการ หรืองดเว้นกระทำการบางอย่างได้ ซึ่งจะเป็นสิทธิในลักษณะของสัญญา ละเมิด หรือเกิดขึ้นตามบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งสิทธิประเภทนี้อาจเรียกอีกอย่างได้ว่าเป็นสิทธิเรียกร้อง ถึงแม้ว่าสิทธิเรียกร้องนี้จะมีลักษณะเป็นเพียงบุคคลสิทธิเท่านั้น จากกรณีที่ได้ศึกษามาแล้วในลักษณะทรัพย์สินจะเห็นได้ว่า สิทธิเรียกร้องนั้นก็อาจมีราคาและและโอนกันได้และเป็นทรัพย์สิน จึงอาจจัดอยู่ในประเภทสิทธิเกี่ยวกับทรัพย์สินได้⁵⁷ ดังที่ได้กล่าวมาในเบื้องต้นว่ากฎหมายลักษณะหนึ่งนั้นคือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองฝ่ายซึ่งเรียกว่าฝ่ายเจ้าหนี้และฝ่ายลูกหนี้อันมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องกระทำ⁵⁸ การที่บุคคลทั้งสองฝ่ายจะเกิดหน้าที่ต่อกันได้ตามกฎหมาย ต้องปรากฏว่าบุคคลทั้งสองฝ่ายนี้เข้ามามีความสัมพันธ์กันในฐานะบุคคลสิทธิ อันถือว่าเป็นสิทธิเรียกร้องที่มีอยู่เหนือตัวบุคคล ซึ่งสิทธิเรียกร้องนี้เองคือ หนี้ ซึ่งผลแห่งสิทธิเรียกร้องก่อให้เกิดการชำระหนี้ที่ตามกฎหมายได้กำหนดวิธีการชำระหนี้ไว้ 3 ประการคือ 1.หนี้กระทำการ 2.หนี้งดเว้นกระทำการ และ 3. หนี้ส่งมอบทรัพย์สิน ซึ่งหนี้ทั้งสามประการดังกล่าวนี้ กฎหมายถือว่าเป็นการปฏิบัติชำระหนี้ตามกฎหมาย

เมื่อพิจารณาถึงประเด็นในด้านความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายลักษณะหนึ่งกับดอกผลจากกรณีที่ได้ศึกษาบทบัญญัติในเรื่องกฎหมายลักษณะหนึ่งมาแล้วจะเห็นได้ว่า กฎหมายลักษณะหนึ่งนั้น มีความเชื่อมโยงกับเรื่องต่างๆในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ว่าจะเป็นเรื่องหนี้กับทรัพย์สินกับเอกเทศสัญญาต่างๆ ดังนั้น กฎหมายลักษณะหนึ่งจึงเป็นหัวใจสำคัญที่จะเกิดความเชื่อมโยงกับ

⁵⁶ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2) ปรับปรุง โดย ดร.มนินทร์ พงศาปาน หน้า 243

⁵⁷ โสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนี้ หน้า 5

⁵⁸ จิต เศรษฐบุตร, คำบรรยายลักษณะวิชากฎหมายแพ่งลักษณะทั่วไปแห่งหนี้ หน้า 1

เรื่องดอกผลตามกฎหมายอย่างแยกกันไม่ได้ เพราะการที่ดอกผลธรรมดาซึ่งตามกฎหมายถือว่าเป็นทรัพย์สินชนิดหนึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 โดยที่ดอกผลนั้นสามารถที่จะเป็นทรัพย์สินซึ่งวัตถุแห่งหนี้ได้ตามกฎหมาย ที่ซึ่งตัวลูกหนี้สามารถนำมาใช้ก่อนนี้ และปฏิบัติการชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย (ส่งมอบทรัพย์สิน) ซึ่งผลแห่งการที่ดอกผลเป็นทรัพย์สินซึ่งวัตถุแห่งหนี้ สิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมาคือ ก่อให้เกิดการใช้สิทธิในตัวทรัพย์สินนั้น ดังนั้น ตัวดอกผลจึงย่อมถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายลักษณะหนี้ได้ตามกฎหมาย เมื่อดอกผลสามารถเป็นทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้ได้ เช่น ในกรณีที่เป็นวัตถุในการที่จะใช้ส่งมอบในหนี้ที่เกิดขึ้นจากสัญญาซื้อ ซึ่งทรัพย์สินทุกชนิดที่ไม่ใช่ทรัพย์สินนอกพาณิชย์⁵⁹ สามารถเป็นวัตถุแห่งหนี้ได้ทั้งปวงและไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง แต่ทั้งนี้ก็ต้องได้ความว่าเป็นสิ่งที่สามารถกำหนดได้ด้วย ถึงแม้ว่าจะยังไม่ได้กำหนดลงไว้แน่นอนก็ตาม ซึ่งหากกรณีไม่เป็นเช่นนั้นย่อมไม่ก่อให้เกิดหนี้ขึ้น⁶⁰ ซึ่งบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดอกผลในกฎหมายลักษณะหนี้ นอกจากการเป็นวัตถุแห่งสัญญาแล้ว การที่จะกำหนดให้ดอกผลกลายเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งต้องนำบทบัญญัติตามมาตรา 195 วรรคสอง มาใช้พิจารณาประกอบด้วย ดังนั้น หากพิจารณาถึงความเป็นดอกผลกับเรื่องนี้จะทำให้พบว่า ดอกผลจะต้องเป็นสิ่งที่เกิดจากตัวแม่ทรัพย์สิน และจะมีสถานะสมบูรณ์เป็นทรัพย์สินและสามารถเข้าถึงเอาได้เมื่อดอกผลนั้นได้แยกออกจากแม่ทรัพย์สินแล้ว ตามที่ได้บัญญัติเอาไว้ในตอนท้ายของ มาตรา 148 วรรคสอง เมื่อเป็นเช่นนั้น การชำระหนี้ด้วยดอกผลที่มีการกำหนดตัวทรัพย์สินไว้แน่นอนแล้ว ดอกผลนั้นจะถือว่าเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งจากการเลือกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 195 วรรคสองได้หรือไม่หรือไม่ และซึ่งถ้าหากพิจารณาว่าดอกผลเป็นทรัพย์สินในอนาคตดอกผลที่ยังติดอยู่กับแม่ทรัพย์สินจะก่อให้เกิดสิทธิอย่างไรทางกฎหมายหรือไม่ ซึ่งประเด็นในข้อนี้ผู้เขียนจะได้นำไปวิเคราะห์ต่อไปยังบทที่ 4

นอกจากนี้ จากลักษณะของความเป็นดอกผลยังอาจที่จะส่งต่อไปยังปัญหาอีกได้อีกประการหนึ่ง ในกรณีที่จะต้องมีการคืนทรัพย์สินอันเกิดจากนิติกรรมที่ตกเป็นโมฆะ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 172 ซึ่งกฎหมายบัญญัติให้นำเรื่อง “ลาภมิควรได้” มาปรับใช้อันเป็นกรณีที่เกิดขึ้น จากการที่ ผู้รับทรัพย์สินไม่มีเหตุที่จะอ้างได้ตามกฎหมายได้ ดังนั้น บุคคลนั้นก็ ต้องคืนทรัพย์สินนั้นให้แก่เจ้าของตามหลักลาภมิควรได้ จากกรณีดังกล่าว แม้ว่ากฎหมายจะได้บัญญัติ

⁵⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 143

“ทรัพย์สินนอกพาณิชย์ หมายความว่า ทรัพย์สินที่ไม่สามารถถือเอาได้และทรัพย์สินที่โอนแก่กันมิได้โดยชอบด้วยกฎหมาย”

⁶⁰ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนี้ หน้า 66

ให้เจ้าของทรัพย์สิน ย่อมถือเป็นเจ้าของดอกผลด้วยตามมาตรา 1336 ก็ตาม แต่อาจเกิดปัญหาขึ้น ต่อมาได้ว่า ในกรณีที่ดอกผลนั้นได้เกิดขึ้นในระหว่างที่ทรัพย์สินอยู่ในความครอบครองของบุคคลอีกคน หนึ่ง ดอกผลนั้นจะตกเป็นของบุคคลใด ในกรณีเช่นนี้จะเห็นได้ว่า ยังคงได้มีนักกฎหมายไทยได้ให้ความเห็นที่ยังแบ่งออกเป็นสองแนวทาง ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 415⁶¹ มาตรา 1376⁶² และการได้สิทธิตามมาตรา 1336 โดยจะเห็นได้ว่าตามมาตรา 415 เป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ผู้ที่ได้รับทรัพย์สินไว้จะต้องคืนทรัพย์สินเมื่อใดให้ถือว่าผู้นั้นตกอยู่ในทุจริตจำเดิมแต่เวลาที่เรียกคืน ซึ่งจะเห็นได้ว่า ดอกผลที่เกิดขึ้นมานั้นอาจเป็นไปได้ทั้งดอกผลธรรมดา และดอกผลนิตินัย เช่น รับบ้านเขาไว้ เอาบ้านให้เช่า ค่าเช่าที่ได้มานั้นเป็นดอกผลนิตินัย แต่บ้านนั้น จะมีดอกผลธรรมดาไม่ได้ หากแต่เป็นส่วนย่อมมีได้ทั้งดอกผลธรรมดาและดอกผลนิตินัย คือ ผลไม้ที่เกิดขึ้นย่อมเป็นดอกผลธรรมดา ผู้รับไว้โดยสุจริตอยู่ไม่ต้องส่งคืน เพราะถ้าเวลาในขณะที่เพาะปลูกนั้น สุจริต แม้เรียกคืนก็ยังมีสิทธิในดอกผลซึ่งจะไปเก็บเกี่ยวได้ภายหลังตาม มาตรา 1314 วรรค 2 แต่หากมีการเรียกคืนเมื่อใด ก็ไม่มีสิทธิจะได้ดอกผลนับแต่นั้น หรือถ้าเอาสวนให้เช่าได้ดอกผลนิตินัย ก็บังคับเช่นเดียวกับดอกเบี้ยยดังกล่าว แต่หากทุจริตมาแต่ต้น กรณีไม่อยู่ในบังคับมาตรา 415 จึงต้องบังคับตามหลักทั่วไป ผู้รับไว้ไม่มีสิทธิได้ดอกผลเลย หากเก็บเอาดอกผลไป ต้องชดใช้ราคาให้แก่เจ้าของ หรือต้องคืนให้แก่เจ้าของตามที่เหลืออยู่⁶³ แต่ก็พบว่าในประเด็นเรื่องดังกล่าวยังคงมีนักกฎหมายอีกฝ่ายหนึ่งได้ให้ความเห็นอีกแนวทางหนึ่ง โดยศาสตราจารย์ประมุข สุวรรณศร⁶⁴ เห็นว่า “ในกรณีที่มีบุคคลครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่นไว้โดยสุจริต ผู้ครอบครองย่อมได้ซึ่งดอกผลอันเกิดจากทรัพย์สินนั้นตลอดเวลาที่ตนยังสุจริตอยู่ ตัวอย่างเช่น นาย ก. ได้รับแม่ไก่ตัวหนึ่งไว้จากผู้เอามาส่งให้

⁶¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 415

“บุคคลผู้ได้รับทรัพย์สินไว้โดยสุจริตย่อมจะได้ดอกผลอันเกิดแต่ทรัพย์สินนั้นตลอดเวลาที่ยังคงสุจริตอยู่

ถ้าผู้ที่ได้รับไว้จะต้องคืนทรัพย์สินนั้นเมื่อใด ให้ถือว่าผู้นั้นตกอยู่ในฐานะทุจริตจำเดิมแต่เวลาที่เรียกคืนนั้น”

⁶² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1376

“ถ้าจะต้องส่งทรัพย์สินคืนแก่บุคคลผู้มิได้สิทธิเอาคืนไซ้ ท่านให้นำบทบัญญัติมาตรา 412 ถึง 418 แห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยลากมิควรได้มาใช้บังคับโดยอนุโลม”

⁶³ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2) ปรับปรุงโดย ดร. มุนินทร์ พงศาปาน หน้า 435

⁶⁴ ประมุข สุวรรณศร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตอนที่ 1 บรรพ 1 ว่าด้วยทรัพย์สิน

โดยเข้าใจว่าเพื่อฝากให้ อันเป็นความเข้าใจโดยสุจริต แม้จะปรากฏภายหลังว่าการที่เขาส่งมาให้ นั้น โดยผู้ส่งเข้าใจผิดไปความจริงเขาใช้ให้ไปส่งให้คนอื่น เช่นนี้ กรณีเป็นลาภมิควรได้ นาย ก. ต้องคืนแม่ไก่ให้เขาไป แต่ถึงกระนั้นดอกผลอันเกิดแต่แม่ไก่ในระหว่างนั้น เช่น ไข่ไก่ หรือแม่แต่จะฝักตัวเป็นลูกมาแล้วก็ดี ย่อมตกได้แก่นาย ก. นาย ก. ไม่ต้องคืนให้เขา...” ซึ่งทำให้เห็นว่าประเด็นในเรื่องการเรียกคืนทรัพย์สินในส่วนของดอกผลนั้นยังคงมีความเห็นของนักกฎหมายที่ยังคงแบ่งออกเป็นสองแนวทางที่แตกต่างกันอยู่ ซึ่งผู้เขียนจะได้นำประเด็นดังกล่าวไปวิเคราะห์ในบทที่ 4

กล่าวโดยสรุป กฎหมายลักษณะหนี้เป็นกฎหมายที่มีความเกี่ยวข้องเป็นส่วนประกอบกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในหลายๆเรื่อง ซึ่งบทบัญญัติในเรื่องของดอกผลธรรมดานั้น ก็นับว่ามีความเชื่อมโยงกับกฎหมายลักษณะหนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากบทบัญญัติเรื่องดอกผลธรรมดานั้น เป็นบททั่วไปที่ว่าด้วยเรื่องทรัพย์สิน อันสามารถเข้ามาเกี่ยวพันในฐานที่เป็นทรัพย์สินอันเป็นวัตถุตามสัญญาได้ ซึ่งจากที่ได้ศึกษามาจะเห็นได้ว่า ทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งสัญญานั้น นอกจากเงินแล้ว ทรัพย์สินทุกชนิดตามที่กฎหมายบัญญัติยอมให้เอกชนสามารถทำการโอนส่งมอบแก่กันได้ ย่อมสามารถที่จะเป็นวัตถุแห่งหนี้ได้ทั้งสิ้น ในกรณีเช่นนี้จึงเห็นได้ว่า กฎหมายลักษณะหนี้กับดอกผลจึงมีความเชื่อมโยงกันอันจะส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อการใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อย่างเป็นระบบ

(ค) ความสัมพันธ์ทางกฎหมายของดอกผลธรรมดากับกฎหมายลักษณะเอกเทศสัญญา

2.4.6 ลักษณะของกฎหมายเอกเทศสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

กฎหมายลักษณะเอกเทศสัญญาของประเทศไทยได้ถูกบัญญัติไว้ใน บรรพที่ 3 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยเอกเทศสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น ได้มีการแยกสัญญาออกเป็นหลายๆเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง ซื้อขาย เช่าทรัพย์สิน เช่าซื้อ ขายฝาก จำนอง จำน่า ฯลฯ แต่สิ่งที่งานวิจัยฉบับนี้จะมุ่งศึกษา คือ สัญญาซื้อขาย เพราะเป็นเรื่องที่ส่งผลต่อดอกผลอย่างชัดเจนที่สุด

สัญญาซื้อขาย

สัญญาซื้อขายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างคู่สัญญาสองฝ่ายซึ่งเรียกว่าฝ่ายผู้ขาย ซึ่งมีหน้าที่โอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขายนั้นให้แก่ผู้ซื้อ กับบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าผู้ซื้อ มีหน้าที่ชำระราคาให้แก่ผู้ขาย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 453 ซึ่งบัญญัติว่า “อันว่าซื้อขายนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลฝ่ายหนึ่ง

เรียกว่าผู้ขาย โอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้แก่บุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง เรียกว่าผู้ซื้อ และผู้ซื้อตกลงว่าจะใช้ราคาทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ขาย” ซึ่งตามสัญญาซื้อขายที่เป็นสังหาริมทรัพย์นั้นกรรมสิทธิ์ย่อมโอนทันทีเมื่อขณะที่ทำสัญญาซื้อขายกัน เพราะมีบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติไว้ให้เป็นเช่นนั้น ตามมาตรา 458 ซึ่งบัญญัติว่า “กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ขายนั้น ย่อมโอนไปยังผู้ซื้อตั้งแต่วันที่เมื่อได้ทำสัญญาซื้อขายกัน”

ซึ่งสัญญาซื้อขายทรัพย์สินที่เป็นสังหาริมทรัพย์ที่ยังมิได้มีการกำหนดลงไว้แน่นอน มีบทบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 460 ซึ่งบัญญัติว่า “ในการซื้อขายทรัพย์สินซึ่งมิได้กำหนดลงไว้แน่นอนนั้น ท่านว่ากรรมสิทธิ์ยังไม่โอนไปจนกว่าจะได้หมาย หรือนับชั่ง ตวง วัด หรือคัดเลือก หรือทำโดยวิธีอื่นเพื่อให้แบ่งตัวทรัพย์สินนั้นออกเป็นแน่นอนแล้ว

ในการซื้อขายทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ถ้าผู้ขายยังจะต้องนับ ชั่ง ตวง วัด หรือทำการอย่างอื่น หรือทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันเกี่ยวแก่ทรัพย์สินเพื่อให้รู้กำหนดราคาทรัพย์สินนั้นแน่นอน ท่านว่ากรรมสิทธิ์ยังไม่โอนไปยังผู้ซื้อจนกว่าการหรือสิ่งนั้นได้ทำแล้ว”

จะเห็นได้ว่าบทบัญญัตินี้ดังกล่าวเป็นวิธีการทำให้ทรัพย์สินที่ได้ตกลงทำการซื้อขายกันนั้นกลับกลายเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งขึ้น โดยวิธีการที่กฎหมายกำหนด ซึ่งวิธีที่สามารถทำให้ทรัพย์สินทั่วไปเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งตามมาตรานี้ได้มี 2 ประการคือ ประการแรกเป็นกรณีตามวรรคแรกแห่งมาตรา 460 ซึ่งจากบทบัญญัตินี้ เป็นกรณีที่ทรัพย์สิน มิได้มีการกำหนดไว้เป็นการแน่นอน ซึ่งคู่สัญญาทราบถึงทรัพย์สินที่จะตกลงทำสัญญาซื้อขายกันแล้ว ว่าเป็นทรัพย์สินชนิดหรือประเภทใด เพียงแต่ยังมิได้มีการทำให้ทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินโดยเฉพาะเจาะจง ซึ่งทรัพย์สินที่ยังไม่ได้กำหนดแน่นอนนั้น คือ ทรัพย์สินที่ผู้ขายทำหรือปลูกขึ้น อันถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินในอนาคต และในประการที่สองคือเป็นกรณีที่ผู้ซื้อยังมิได้กำหนดราคาทรัพย์สินนั้นไว้แน่นอน

จากกรณีดังกล่าวหากจะพิจารณาถึงความสัมพันธ์ในเรื่องตามสัญญาซื้อขายและเรื่องดอกเบี้ยจะเห็นได้ว่า ดอกเบี้ยนั้นย่อมเป็นสิ่งที่คู่สัญญานั้นสามารถใช้ในทำความตกลงซื้อขายกันได้ในฐานะที่เป็นวัตถุประสงค์ตามสัญญา อันยอมถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินที่จะสามารถทำการซื้อขายกันในอนาคต ซึ่งมีลักษณะของการเป็นสัญญาที่มีเงื่อนไขหรือเงื่อนไขเวลา เพื่อประวิงเวลาการโอนกรรมสิทธิ์ เพราะจะเห็นได้จากในขณะที่ทำสัญญาซื้อขายดอกเบี้ยดังกล่าวนั้นยังไม่มีตัวทรัพย์สินที่จะสามารถโอนกรรมสิทธิ์ให้แก่กันได้ ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นกรณีที่จะต้องสร้างเงื่อนไขหรือเงื่อนไขขึ้นเพื่อให้เกิดการ

โอนกรรมสิทธิ์ในภายหลัง โดยประเด็นในเรื่องของการซื้อขายทรัพย์สินในอนาคตนี้ ได้มีความเห็นของ นักกฎหมายไทยหลายท่าน ได้อธิบายในดังกล่าวไว้ว่า

โดยท่านศาสตราจารย์ ดร.วิชฌุ เครื่องงาม ได้อธิบายลักษณะของสัญญาซื้อขายทรัพย์สินในอนาคตเอาไว้ว่า ลักษณะของการซื้อขายทรัพย์สินในอนาคตตามกฎหมายไทยมิได้มีบัญญัติเอาไว้เป็นการเฉพาะ แต่บุคคลอาจทำการซื้อขายทรัพย์สินในอนาคตได้ในลักษณะของสัญญาจะซื้อจะขายหรือในลักษณะของสัญญาซื้อขายมีเงื่อนไขหรือเงื่อนไขแล้วแต่กรณี และนอกจากนี้ การซื้อขายทรัพย์สินในอนาคตอาจเป็นกรณีที่ทรัพย์สินนั้นมีตัวตนอยู่แล้วแต่ผู้ขายไม่มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้น หรือไม่อยู่ในฐานะจะโอนกรรมสิทธิ์ได้ ซึ่งลักษณะของสัญญาในลักษณะนี้จะเป็นลักษณะของสัญญาจะซื้อจะขาย⁶⁵

ท่านศาสตราจารย์ ดร.ศนันท์กรณ โสทธิพันธุ์ ได้อธิบายว่า ทรัพย์สินในอนาคต นั้น หมายถึง ทรัพย์สินทุกอย่างที่ยังมิได้มีตัวตนในทางกฎหมายเป็นของตนเอง แต่อาจเกิดขึ้นในอนาคต จึงหมายถึง ทรัพย์สินที่ยังมิได้เกิดขึ้นในธรรมชาติ ทรัพย์สินที่เกิดในธรรมชาติแต่ยังไม่มีเจ้าของ หรือผู้เข้าถือเอา หรือเป็นทรัพย์สินที่ผู้ขายจะต้องผลิตหรือสร้างขึ้นมา และรวมถึงดอกผลธรรมดาที่ยังไม่หลุดจากตัวแม่ทรัพย์สิน เกี่ยวกับเรื่องของการซื้อขายทรัพย์สินในอนาคตว่า การซื้อขายทรัพย์สินในอนาคต มีวัตถุประสงค์ที่คาดหวังว่าจะมีการโอนกรรมสิทธิ์กันในอนาคต เพราะในปัจจุบันยังไม่มีตัวทรัพย์สิน จึงไม่อาจเกิดการโอนกรรมสิทธิ์ขึ้นได้ เมื่อวัตถุประสงค์ของการโอนกรรมสิทธิ์จะเกิดขึ้นในอนาคต วัตถุประสงค์ของสัญญาจึงไม่ตกเป็นพ้นวิสัย สัญญาซื้อขายนี้จึงไม่ตกเป็นเป็นโมฆะ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150⁶⁶

จากกรณีดังกล่าวนี้หากปรากฏว่าทรัพย์สินที่ได้ทำการซื้อขายกันเป็นทรัพย์สินในอนาคต เมื่อได้ทำสัญญาจะซื้อจะขายหรือสัญญาซื้อขายมีเงื่อนไขหรือเงื่อนไขแล้ว แต่

⁶⁵ วิชฌุ เครื่องงาม, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซื้อขาย, แลกเปลี่ยน, ให้, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, พ.ศ.2549) หน้า 42-43

⁶⁶ ศนันท์กรณ (จำปี) โสทธิพันธุ์, คำอธิบายซื้อขาย, แลกเปลี่ยน, ให้, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, พ.ศ.2556) หน้า 128-129

ทรัพย์สินนั้นตัวผู้ขายไม่อาจมีกรรมสิทธิ์ได้เลย หรือเป็นกรณีที่ทรัพย์สินนั้นไม่อาจจัดทำขึ้นได้เลย อาจจะทำให้เกิดผลตามสัญญาได้ดังต่อไปนี้⁶⁷

ประการแรก สัญญาซื้อขายอาจตกเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150 ซึ่งบัญญัติว่า “การใดมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามขัดแย้งโดยกฎหมายเป็นการพนันวิสัยหรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นเป็นโมฆะ” เพราะเหตุที่มีวัตถุประสงค์เป็นการพนันวิสัย ในกรณีที่คู่สัญญาทำสัญญาซื้อขายทรัพย์สินในอนาคต ซึ่งผู้ขายไม่สามารถจัดหาส่งมอบหรือไม่สามารถปฏิบัติตามสัญญาได้ตั้งแต่ที่ได้ตกลงเข้าทำสัญญากัน

ประการที่สอง ในกรณีที่ทรัพย์สินที่ทำการซื้อขายเป็นทรัพย์ในอนาคต และคู่สัญญาไม่สามารถโอนกรรมสิทธิ์หรือส่งมอบทรัพย์นั้นให้แก่ผู้ซื้อได้โดยไม่ใช้ความผิดของผู้ขาย ผู้ขายย่อมหลุดพ้นจากความรับผิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 219 วรรคหนึ่ง ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าการชำระหนี้กลายเป็นพนันวิสัยเพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นภายหลังที่ได้ก่อหนี้ และซึ่งลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบนั้นไซ้ ท่านว่าลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากการชำระหนี้”

ประการที่สาม เป็นกรณีของการแสดงเจตนาสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรม อันส่งผลให้นิติกรรมการซื้อขายตกเป็นโมฆะ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 156 ซึ่งได้บัญญัติว่า “การแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรมเป็นโมฆะ” และ ในวรรคสองบัญญัติว่า “ความสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรมตามวรรคหนึ่ง ได้แก่ ความสำคัญผิดในลักษณะของนิติกรรม ความสำคัญผิดในตัวบุคคลซึ่งเป็นคู่กรณีแห่งนิติกรรมและความสำคัญผิดในทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุประสงค์แห่งนิติกรรม เป็นต้น” อันเป็นกรณีที่ผู้ซื้อเข้าใจว่ามีตัวทรัพย์ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ตามสัญญาอยู่ในขณะเข้าทำสัญญา แต่ผู้ขายไม่มีทรัพย์นั้นในขณะเข้าทำสัญญา อันส่งผลให้สัญญาตกเป็นโมฆะ โดย การแสดงเจตนาสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญนี้ ท่านศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้อธิบายในเรื่องของความสำคัญผิดเอาไว้ว่า สาระสำคัญของนิติกรรมเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาว่าในการทำนิติกรรม สิ่งใดเป็นข้อจำเป็นที่ต้องมีอยู่ อย่างเช่นนิติกรรมจะต้องมีบุคคลที่จะแสดงเจตนาทำนิติกรรม เพราะนิติกรรมจะเกิดขึ้นเองไม่ได้ต้องมาจากบุคคลเป็นผู้แสดง ทั้งนิติกรรมจะต้องได้กำหนดลักษณะความผูกพันเพื่อให้ทราบถึงความผูกพันดังกล่าว ซึ่งในที่สุดแม้จะมีตัวบุคคลและได้กำหนดลักษณะของนิติกรรมเอาไว้ แต่หากไม่มีวัตถุประสงค์ที่ต้องส่งมอบ

⁶⁷ ฉันทวิชช์ วรทัต, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ กรุงเทพมหานคร พับลิชชิ่ง, พ.ศ.2563) หน้า 76-77

หรือกำหนดการกระทำหรืองดเว้นที่จะพึงปฏิบัติต่อกัน ก็ไม่อาจที่จะสามารถบังคับเอาอะไรแก่กันได้
 ดังนี้ วัตถุประสงค์จึงเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรมที่อาจเกิดความสำคัญผิดได้ (Error in
 corpore)⁶⁸

ผลในประการสุดท้าย เป็นกรณีที่มีความเกี่ยวพันในทางอาญาฐานฉ้อโกง
 ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 341 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดโดยทุจริต หลอกลวงผู้อื่นด้วยการแสดง
 ข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้ง และโดยการหลอกลวงดังว่านั้นได้ไป
 ซึ่งทรัพย์สินจากผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สาม หรือทำให้ผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สาม ทำ ถอน
 หรือทำลายเอกสารสิทธิ ผู้นั้นกระทำความผิดฐานฉ้อโกง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับ
 ไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” จึงจะทำให้เห็นว่า บทบัญญัติเรื่องดอกผลนั้นนอกจากจะมี
 ความเกี่ยวข้องกับเรื่องเอกเทศสัญญาตามบรรพที่ 3 แล้ว ยังพบว่าอาจก่อให้เกิดความเชื่อมโยงกับ
 กฎหมายลักษณะหนี้ตามบรรพที่ 2 ได้ด้วย โดยจะเห็นได้จากบทบัญญัติในเรื่องของเอกเทศสัญญานั้น
 ย่อมที่จะเป็นป่อเกิดแห่งหนี้ได้ประการหนึ่งตามที่ได้ศึกษามาแล้วในเรื่องลักษณะหนี้ เมื่อเกิดสัญญา
 ย่อมเกิดหนี้ และเกิดสิทธิเรียกร้องเหนือตัวลูกหนี้ที่เรียกว่าบุคคลสิทธิในอันที่จะใช้สิทธิบังคับชำระหนี้
 ประการหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เห็นว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นได้มีการใช้กฎหมายที่
 เกิดความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ

กล่าวโดยสรุป เหตุผลที่กฎหมายบัญญัติให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินยังไม่โอน
 ไปจนกว่าจะได้มีการดำเนินการตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 460 ซึ่ง
 จะต้องได้มีการ หมาย นับ ชั่ง ตวง วัด คัดเลือก เพื่อทำการบ่งตัวทรัพย์สินออกมาให้เป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง
 เสียก่อน ก็เป็นเพราะเมื่อยังไม่มีการแยกตัวทรัพย์สินออกมาเป็นทรัพย์สินอันไหนเป็นทรัพย์สินที่ผู้ขายจะโอนให้
 และทรัพย์สินไหนเป็นทรัพย์สินที่ยังคงเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ขายอยู่ก็อาจเกิดปัญหาในเรื่องของการโอน
 กรรมสิทธิ์ในตัวทรัพย์สิน ดังนั้น การที่กฎหมายกำหนดให้มีการบ่งตัวทรัพย์สินออกมาแล้ว จึงส่งผลให้ทรัพย์สิน
 นั้นกลายเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง⁶⁹ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์แห่งหนี้ที่สามารถชำระหนี้ได้โดยเฉพาะเจาะจง

⁶⁸ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2)
 ปรับปรุงโดย ดร.มนินทร์ พงศาปาน. หน้า 67-68

⁶⁹ ไผทชิต เอกจริยากร, คำอธิบายซื้อขาย แลกเปลี่ยน หนี้, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
 วิญญูชน, พ.ศ.2562). หน้า 167

2.4.7 ความสัมพันธ์ทางกฎหมายของดอกผลธรรมดากับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะเอกเทศสัญญา

กฎหมายว่าด้วยเรื่องของเอกเทศสัญญาเป็นบทบัญญัติที่ว่าด้วยเรื่องของความเกี่ยวข้องกับบุคคลสองฝ่าย ซึ่งอาจเรียกได้ว่าฝ่ายเจ้าหนี้หรือฝ่ายลูกหนี้ อันอยู่ในลักษณะของสัญญาสองฝ่าย ซึ่งไม่ว่าจะเป็นสัญญาใดตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ก็ตามก็จะเห็นได้ว่าจะมีเรื่องของ ทรัพย์หรือทรัพย์สินเข้ามาเป็นส่วนประกอบตามสัญญาด้วยเสมอๆ ด้วยเหตุที่ทรัพย์ได้ถูกบัญญัติไว้ในบรรพ 1 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่จะนำมาใช้กับทุกๆ เรื่องในประมวลกฎหมายแพ่ง ด้วยเหตุนี้ บทบัญญัติตามบรรพ 3 จึงมีความสัมพันธ์กับเรื่องทรัพย์อย่างแยกจากกันไม่ได้ในฐานะที่ทรัพย์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของสัญญาไม่ว่าจะเป็นทรัพย์ที่นำออกขายหรือทรัพย์ที่นำออกให้เช่า ทรัพย์ต่างๆ เหล่านี้ย่อมต้องเป็น ทรัพย์ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้สามารถนำออกเช่าหรือออกขายได้ด้วยเช่นกัน

จะเห็นได้ว่าในเรื่องดอกผลนั้นมีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายในเรื่องของเอกเทศสัญญาด้วยในฐานะที่เป็นบทบัญญัติหนึ่งที่อยู่ในลักษณะ 3 เรื่องทรัพย์ จึงทำให้เห็นได้ว่า ลักษณะของดอกผลจึงสามารถที่จะก่อให้เกิดสิทธิในการนำไปใช้ให้เกิดความเชื่อมโยงกับกฎหมายลักษณะเอกเทศสัญญาในส่วนของสัญญาซื้อขายต่อไปได้ ซึ่งจะได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ต่อไปในบทที่ 4

2.5 ปัญหาทางกฎหมายของดอกผลธรรมดาในระบบกฎหมายไทย

2.5.1 ปัญหาสถานะของดอกผลธรรมดา

จากการที่ได้ศึกษามาแล้วข้างต้น ดอกผลนั้นเป็นทรัพย์ชนิดหนึ่งตามกฎหมายแต่การที่ดอกผลจะเป็นทรัพย์ที่สมบูรณ์ในตนเองได้ กฎหมายพึงได้บัญญัติให้ดอกผลธรรมดาต้องได้แยกออกจากตัวแม่ทรัพย์เสียก่อน ด้วยเหตุนี้เอง ตัวดอกผลธรรมดาจะสามารถเป็นทรัพย์ซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้ได้โดยลำพังหรือไม่ หากดอกผลนั้นยังไม่ได้แยกออกจากตัวแม่ทรัพย์ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 วรรคสองตอนท้าย เนื่องจากการที่ได้ศึกษาถึงคำว่าทรัพย์ตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยจะพบว่า ทรัพย์กฎหมายจำกัดไว้แต่เพียง วัตถุที่มีรูปร่างเท่านั้น ซึ่งดอกผลตามสภาพตามปกติแล้วก็เป็นวัตถุที่มีรูปร่าง เช่น ผลไม้ที่เกิดจากต้นไม้ ซึ่งในกรณีจะพบว่า ผลไม้นั้นย่อมที่จะมีสถานะเป็นดอกผลต่อเมื่อได้ขาดจากต้นแล้วเท่านั้น แต่กรณีตามปัญหาที่เกิดขึ้นจึงมีว่าแล้วดอกผลที่ยังไม่ได้แยกออกจากตัวแม่ทรัพย์ดอกผลนั้นจะเรียกว่าเป็นทรัพย์ที่สมบูรณ์ตามกฎหมายได้หรือไม่ หรือดอกผลนั้นเป็นเพียงสิ่งที่สมบูรณ์โดยต้องอิงอาศัยจากตัวแม่ทรัพย์เท่านั้น ประกอบกับการที่ได้ศึกษาถึงทรัพย์ตามกฎหมายโรมันมีการจำกัดไว้ให้

หมายถึงแต่เฉพาะวัตถุที่มีรูปร่างเท่านั้น (Res) ด้วยเหตุนี้ ความเกี่ยวพันระหว่างเรื่องทรัพย์สินในเรื่อง ดอกผลธรรมดาจึงไม่ใช่เป็นเรื่องเฉพาะแต่การที่เป็นทรัพย์สินส่วนหนึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินอีกส่วน หนึ่งเหมือนอย่างในเรื่องส่วนควบ หรืออุปกรณ์ แต่ในเรื่องดอกผลนั้นเป็นเรื่องที่ทรัพย์สินอันหนึ่งเกิดมี การแตกแยกออกเป็นหลายๆส่วนจากทรัพย์สินประธานซึ่งเรียกว่าแม่ทรัพย์สิน ปัญหาเบื้องต้นในทาง กฎหมายลักษณะทรัพย์สินจึงเกิดมีว่า เมื่อใดจึงจะถือได้ว่าทรัพย์สินที่แยกออกหรือเกิดขึ้นนั้นพ้นจากการ รวมสภาพกับแม่ทรัพย์สิน อันจะถือว่าเป็นทรัพย์สินดอกผลแยกต่างหากในฐานะทรัพย์สินในตนเอง โดยในกรณี นี้หากใช้หลักการดำรงเอกภาพ คือ มีสภาพความเป็นทรัพย์สินได้ในตนเองนั้น ซึ่งในทางกฎหมายนั้น ถือเอาในลักษณะที่ทรัพย์สินนั้นสามารถเป็นวัตถุแห่งสิทธิอีกอันหนึ่งได้หรือไม่เป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้จึง อาจเข้าใจได้ว่า ในกรณีของดอกผลธรรมดา ให้ถือว่าเป็นดอกผลตามกฎหมายและเป็นวัตถุแห่งสิทธิ ต่างหากอันที่จะสามารถดำรงไว้ซึ่งเอกภาพในตนเองได้เมื่อดอกผลนั้นขาดจากตัวแม่ทรัพย์สิน ดังนั้น จึง เป็นที่เข้าใจได้ว่า ผลไม้ที่ยังติดอยู่กับต้นไม้ หรือสัตว์ที่ยังอยู่ในท้อง จะถือเป็นดอกผลตามกฎหมาย ไม่ได้อย่างแน่นอน ซึ่งเพราะเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ให้เป็นเช่นนั้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะมีความ สมบูรณ์เป็นทรัพย์สินชนิดหนึ่งซึ่งเรียกว่าดอกผลได้ก็ต่อเมื่อทรัพย์สินนั้นได้แยกออกจากตัวแม่ทรัพย์สินแล้ว เท่านั้น

นอกจากนี้ยังมีประเด็นปัญหาจะต้องทำการศึกษาต่อไปมีว่า การที่บทบัญญัติแห่ง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรื่องดอกผลบัญญัติให้ดอกผลธรรมดาต้องเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจาก ธรรมชาติเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดข้อพิจารณาถึงลักษณะของความเป็นดอกผลธรรมานั้นจะ สามารถเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากฝีมือของมนุษย์ได้หรือไม่ ไม่ว่าจะเป็นการผสมเทียมสัตว์ การโคลนนิ่งสัตว์ การทดลองสัตว์หลอดแก้ว หรือผลไม้ที่เกิดขึ้นจากการตัดแต่งพันธุกรรม ซึ่งจะเห็นได้ว่า ลักษณะของ การได้มาซึ่งดอกผลธรรมดาต่างๆเหล่านี้ มนุษย์ย่อมเข้ามามีส่วนก่อให้เกิดผลผลิตขึ้นทั้งสิ้น ซึ่งจาก ลักษณะของการกระทำดังกล่าว หากพิจารณาจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 วรรคสองแล้ว จะเห็นได้เพียงว่าบทบัญญัติในเรื่องดอกผลธรรมดาบัญญัติไว้ให้เป็นเพียง สิ่งที่ต้องเกิดจากธรรมชาติเท่านั้น แต่ด้วยยุคสมัยในปัจจุบันการที่จะบัญญัติให้ดอกผลธรรมดานั้นต้อง เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติเท่านั้นอาจไม่ทันกับสภาพสังคมในยุคปัจจุบัน ซึ่งอาจจะส่งผลให้เกิด ปัญหาว่าทรัพย์สินที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์จะมีสถานะในทางกฎหมายเป็นดอกผลธรรมดาได้ หรือไม่เพียงใด ซึ่งในประเด็นนี้ผู้เขียนจะได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ในบทที่ 4 ต่อไป

2.5.2 ปัญหาความสัมพันธ์ที่ส่งผลกระทบต่อหลักกฎหมายในบรรพอื่นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

เนื่องจากลักษณะของความเป็นดอกผลธรรมดา ที่ยังไม่ขาดหรือแยกออกจากตัวแม่ทรัพย์นั้นจะมีสถานะอย่างไรในทางกฎหมาย ดอกผลที่ยังไม่หลุดจากแม่ทรัพย์จะเป็นทรัพย์ในอนาคตได้หรือไม่ ทั้งปัญหาของการเป็นทรัพย์เฉพาะสิ่งของดอกผลที่ยังไม่ขาดออกจากตัวทรัพย์ ซึ่งจากปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนแต่เป็นประเด็นที่จะเป็นปัญหาในด้านความเป็นทรัพย์ของดอกผลธรรมดาทั้งสิ้น ซึ่งจากประเด็นดังกล่าวนี้เอง จึงแสดงให้เห็นได้ว่าความเป็นดอกผลธรรมดาตามกฎหมายนั้นย่อมที่จะก่อให้เกิดผลที่จะส่งต่อไปยังหลักกฎหมายในเรื่องต่างๆ ในระบบกฎหมายอีกหลายประการ ตามที่ได้ศึกษากันไปแล้วว่า ดอกผลธรรมดาเป็นบทบัญญัติที่ถูกบัญญัติไว้ในบรรพที่ 1 โดยเจตนารมณ์ของกฎหมายบัญญัติไว้เพื่อนำไปใช้กับบทบัญญัติกฎหมายในบรรพอื่นๆ ด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่า ปัญหาความเป็นทรัพย์หรือสถานะของดอกผลที่ยังคงไม่มีความชัดเจนนั้น จะส่งผลกระทบต่อไปยังหลักกฎหมายอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกฎหมายลักษณะทรัพย์ตามบรรพ 1 ในปัญหาทางสถานะของดอกผลธรรมดา ว่าดอกผลธรรมดานั้นจะมีสถานะเป็นทรัพย์ตามกฎหมายหรือไม่ ตามบทบัญญัติแห่งบรรพ 2 กฎหมายลักษณะหนี้ ในส่วนของลาภมิควรได้ในกรณีที่ต้องมีการคืนทรัพย์ กรณีจึงมีเรื่องของดอกผลเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยในประเด็นที่จะต้องมีการคืนดอกผลในฐานะลาภมิควรได้ด้วยหรือไม่ หรือตามบรรพ 3 กฎหมายลักษณะเอกเทศสัญญาตามสัญญาซื้อขาย ซึ่งจากลักษณะที่ยังไม่มีความชัดเจนว่าดอกผลที่ยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์นั้นจะมีสถานะอย่างไรในทางกฎหมาย สถานะของดอกผลย่อมที่จะเป็นตัวกำหนดให้เห็นได้ว่าจะสามารถเป็นลักษณะของการเป็นสัญญาซื้อขายตามบรรพ 3 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้หรือไม่ อันจะทำให้เห็นได้ว่าความเป็นดอกผลนั้นย่อมที่จะส่งผลไปถึงลักษณะของเอกเทศสัญญาได้เช่นเดียวกัน และยังรวมถึงปัญหาการใช้สิทธิเหนือตัวทรัพย์ อันเป็นอำนาจแห่งการใช้อำนาจเหนือตัวทรัพย์ 4 ในกรณีของดอกผลนั้นจะก่อให้เกิดสิทธิที่เรียกว่าสิทธิเหนือตัวทรัพย์ขึ้นได้ในเวลาที่ยังติดอยู่กับแม่ทรัพย์หรือไม่ อันเป็นปัญหาตามบรรพ 4 ด้วย

นอกจากนี้จากการศึกษายังทำให้ทราบว่า ด้วยลักษณะความเป็นดอกผลดังกล่าว แม้ว่าจะ เป็นบทบัญญัติที่ได้บัญญัติเอาไว้อยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ตาม แต่จากลักษณะของการที่เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายในบรรพที่ 1 ในฐานะที่เป็นหลักทั่วไปนั้น บทบัญญัติในเรื่องดอกผลนั้น จึงเป็นกฎหมายที่สามารถนำไปใช้กับกฎหมายในสาขาอื่นได้ด้วย⁷⁰ เช่น การนำหลักกฎหมายแพ่ง

⁷⁰ ศนันทกรณ โสคติพันธุ์, คำอธิบายหลักพื้นฐานของกฎหมายเอกชน (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, กันยายน 2562). หน้า 241

ไปใช้วินิจฉัยในคดีปกครอง ในกรณีการนำเรื่องการแปลงหนี้ใหม่ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 349 หรือหลักกฎหมายในเรื่องเบี้ยปรับ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 279 ไปใช้กับคดีปกครองด้วย⁷¹ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เห็นได้ว่า บทบัญญัติในเรื่องดอกผลนั้นจึงไม่จำกัดอยู่แต่เฉพาะการใช้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพใดบรรพหนึ่งเท่านั้น และยังสามารถนำไปใช้กับกฎหมายในสาขาอื่นได้ด้วย ซึ่งในประเด็นที่ปัญหาต่างๆ เหล่านี้จะได้ศึกษา และทำการวิเคราะห์ในบทที่ 4 เรื่องวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายของดอกผลต่อไป

2.6 บทสรุป

จากที่ได้ศึกษาบทบัญญัติเรื่องของดอกผลตามกฎหมายจะพบว่า เป็นบทบัญญัติที่กฎหมายได้บัญญัติไว้มาตั้งแต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับปีพุทธศักราช 2466 มาจนถึงปัจจุบัน โดยจะพบว่าดอกผลนั้น เป็นบทบัญญัติหนึ่งที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้มีการบัญญัติไว้ในประมวล มาตรา 148 อันเป็นลักษณะหนึ่งที่ลูกบัญญัติอยู่ในบรรพ 1 ลักษณะ 3 เรื่องทรัพย์ ซึ่งตามกฎหมายนั้นได้แบ่ง ดอกผลออกเป็น 2 ประเภท คือ ดอกผลธรรมดา (Natural fruits) ซึ่งเป็นสิ่งที่ได้จากทรัพย์ตามธรรมชาติ จากการมีหรือใช้ทรัพย์ และดอกผลอีกประเภทหนึ่งคือ ดอกผลนิตินัย (Civil fruits) ซึ่งเป็นดอกผลชนิดที่ได้เกิดขึ้นโดยกฎหมาย ซึ่งจากการศึกษาในเรื่องดอกผลนั้นจะพบว่า บทบัญญัติในเรื่องดอกผลมีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายลักษณะทรัพย์ด้วย ดังจะเห็นได้จากในกรณีที่ได้พิจารณาถึงปัญหาความเป็นทรัพย์ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย จะพบว่าดอกผลธรรมดานั้นจะสามารถเข้าถึงเอาได้ เมื่อดอกผลนั้นได้มีการแยกออกจากตัวแม่ทรัพย์แล้ว ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เห็นว่า สถานะทางกฎหมายของดอกผลที่ยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์ จึงย่อมอาจที่จะส่งผลเกี่ยวพันไปยังหลักกฎหมายในเรื่องอื่นๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายลักษณะหนี้ เอกเทศสัญญา หรือการใช้สิทธิเหนือตัวทรัพย์ในฐานะทรัพย์สินสิทธิ ทั้งยังรวมถึงกฎหมายในสาขาอื่นๆ ด้วย ดังที่ได้ศึกษามาแล้วในข้างต้น ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า บทบัญญัติเรื่องดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 แม้จะเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายในลักษณะที่จะได้ใช้เป็นนิยามความหมาย แต่ก็จะทำให้เห็นได้ว่า ด้วยสถานะของการเป็นดอกผลนี้ย่อมอาจที่จะส่งผลกระทบต่อหลักการปรับใช้กฎหมายในบรรพอื่นๆ ได้เช่นเดียวกัน

⁷¹ มานิตย์ วงศ์เสรี, นิติวิธี การใช้และการตีความกฎหมาย : ศึกษาเปรียบเทียบระบบกฎหมายไทยและระบบกฎหมายเยอรมัน (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, กรกฎาคม 2562). หน้า 348-252

บทที่ 3

ดอกผลตามกฎหมายของต่างประเทศ

การศึกษาถึงกฎหมายของต่างประเทศในบทนี้ จะได้ทำการศึกษาถึงลักษณะของดอกผลตามกฎหมายของต่างประเทศจำนวน 3 ประเทศ คือ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น และประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลี เพื่อทำการศึกษาถึงหลักเกณฑ์และบทบัญญัติในเรื่องของดอกผลตามที่กฎหมายของต่างประเทศได้บัญญัติไว้ โดยเป็นการศึกษาถึงลักษณะและการปรับใช้บทบัญญัติในเรื่องของดอกผลเพื่อให้ทราบถึงการใช้กฎหมาย อันจะทำให้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยได้ใช้เป็นแนวทาง โดยจะพบว่า ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันและประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นได้มีลักษณะการบัญญัติและการปรับใช้ที่คล้ายคลึงกัน และลักษณะที่คล้ายกับประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยด้วย แต่จะพบว่ากฎหมายเยอรมันมีลักษณะของการบัญญัติที่ทำให้เห็นได้อย่างชัดเจนถึงลักษณะทางกฎหมายของดอกผล จึงทำให้ลักษณะทางกฎหมายของดอกผลตามกฎหมายเยอรมันนั้นมีความชัดเจน ทั้งยังสอดคล้องกับกฎหมายลักษณะทรัพย์สิน จึงต้องทำการศึกษาถึงลักษณะการบัญญัติตามกฎหมายเยอรมัน ด้วยเหตุนี้ จึงต้องศึกษากฎหมายเยอรมันประกอบ และนอกจากนี้จากประวัติศาสตร์จะพบว่า บทบัญญัติในส่วนของดอกผลนั้นประเทศไทยก็ได้มีแนวทางการร่างมาจากกฎหมายญี่ปุ่นด้วย ดังนั้น จึงต้องศึกษาประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นเพื่อดูลักษณะการใช้และการบัญญัติกฎหมายดอกผล และในส่วนของประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลีนั้นก็จะพบว่ามีลักษณะของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีลักษณะของการบัญญัติที่แตกต่างจากประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น และรวมถึงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยด้วย ดังนั้น จึงจะต้องทำการศึกษาดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลีเพื่อดูเป็นแนวทางในบทบัญญัติในเรื่องดอกผลธรรมดาด้วย

3.1 กฎหมายเยอรมัน

3.1.1 ประเภทของดอกผลตามกฎหมายเยอรมัน

ก่อนที่จะได้เริ่มทำการพิจารณาถึงบทบัญญัติในเรื่องของดอกผลตามกฎหมายเยอรมัน⁷² สิ่งที่จะต้องทำการศึกษาและพิจารณาประกอบควบคู่ไปด้วย คือ บทบัญญัติในเรื่อง

⁷² ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ค.ศ. 2002 ที่ผู้เขียนจะได้ทำการศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนได้อ้างอิงประมวล กฎหมายแพ่งเยอรมันที่ได้จัดทำคำแปลภาษาอังกฤษอย่างเป็นทางการจาก "Bundesministerium

“ทรัพย์สิน” (Things) หรือตามที่ประเทศเยอรมันใช้คำว่า “Sachen” ซึ่งจากที่ได้ศึกษาโครงสร้างของประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันจะพบว่าเรื่อง ทรัพย์สิน ได้ถูกบัญญัติเอาไว้อยู่ที่ บรรพที่ 1 หลักทั่วไป ลักษณะที่ 2 ทรัพย์สินและสัตว์ (Division 2 : Things and animals) ตามมาตรา 90⁷³ Concept of the thing โดยกฎหมายได้บัญญัติไว้มีความว่า

“เฉพาะแต่วัตถุที่มีรูปร่างเท่านั้น คือ ทรัพย์สินตามที่ได้กำหนดไว้โดยกฎหมาย”

จากบทบัญญัติแห่งมาตราดังกล่าวนี้อาจทำให้เห็นได้ว่า “ทรัพย์สิน” ตามกฎหมายนั้นได้ให้คำจำกัดความเอาไว้โดยให้ความหมายเฉพาะแต่ “สิ่งที่เป็นวัตถุที่มีรูปร่างเท่านั้น”⁷⁴ อันจะสามารถเป็นทรัพย์สินได้ ซึ่งในข้อนี้เองจากการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์เบื้องต้นจะพบว่าประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันในสมัยใหม่นั้น (มาตรา 90) ได้นำเอาคำพิพากษาของศาลในคดีก่อนๆที่ได้เคยวินิจฉัยตัดสินเอาไว้ตามประมวลกฎหมายพาณิชย์ มาใช้เป็นแนวในการพิจารณาในเรื่องทรัพย์สิน ด้วยเหตุนี้เองจึงเป็นที่เข้าใจได้ว่า Sachen นั้น จึงมีลักษณะเป็นวัตถุที่มีรูปร่างเท่านั้น⁷⁵

โดยนอกจากทรัพย์สินแล้ว กฎหมายเยอรมันยังได้อธิบายแยกความแตกต่างในเรื่องของ “วัตถุ” (Object) หรือที่ตามภาษาเยอรมันเรียกว่า “Gegenstand” กับ “ทรัพย์สิน” เอาไว้อีกด้วย โดยได้อธิบายว่า “วัตถุ” นั้นมีลักษณะเป็นแนวคิดทั่วไป ที่เป็นการรวมเอาทุกๆสิ่งที่จะสามารถเป็นความรับผิดชอบได้โดยอาศัยความสัมพันธ์ในทางกฎหมาย ยกเว้นแต่สิ่งที่เป็นความรับผิดชอบที่เป็นส่วนตัว โดยเฉพาะ ด้วยเหตุนี้เอง “วัตถุ” จึงสามารถที่จะเป็นได้ทั้งสิ่งที่มีรูปร่างหรือไม่รูปร่าง หากกลับมาพิจารณาหลักในเรื่องทรัพย์สินต่อไปอีกจะพบว่า นักกฎหมายเยอรมันได้มีความเห็นในเรื่องของการเป็นวัตถุที่มีรูปร่างออกเป็น 2 แนวทาง คือ ในความเห็นแรกมองว่า การมีอยู่ของรูปร่างนั้น คือ ต้องมีขอบเขตที่แน่นอนและสามารถสัมผัสได้ ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งได้ให้ความเห็นในลักษณะที่ว่า การมีรูปร่าง

der justiz German Civil Code" [Online] Available from:," https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.pdf. [2021, January 13]

⁷³ Article 90 Concept of the thing

“Only corporeal objects are things as defined by law.”

⁷⁴ William W. Smithers, *The German Civil Code (Part II), The American Law Register (1898-1907)*, Jan, 1903, vol.51, No.1, Volume 42 New series (Jan., 1903), pp 14-32 (The University of Pennsylvania, 1903).p.16

⁷⁵ Rudolf Hubner, Sir Paul Vinogradoff, and William Emanuel Walz, *A History of Germanic Private Law* (Boston: Little, Brown, And company, 1918). P.161

นั่นควรที่จะหมายถึง สิ่งต่างๆทั้งหลายที่สามารถรับรู้ได้ถึงผลทางกายภาพที่จะสามารถเกิดขึ้นได้จาก สิ่งๆนั้น และสามารถสร้างเป็นวัตถุขึ้นได้⁷⁶ ด้วยเหตุนี้ พลังงาน ความร้อน เสียง ไฟฟ้า รวมถึงสิทธิ และมวลของสิ่งต่างๆจึงเป็นสิ่งที่ไม่มีรูปร่าง แม้ว่าจะเป็นวัตถุที่สามารถก่อให้เกิดสิทธิในทางการเงินได้ ก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินตามความหมายของกฎหมายเยอรมัน ด้วยเหตุนี้เอง จึงเป็นเหตุ ให้กระแสไฟฟ้าจึงย่อมไม่อาจถูกลักขโมยได้เพราะไม่ใช่ทรัพย์สินตามกฎหมาย และนอกจากนี้ สิ่งที่มีมนุษย์ ไม่อาจเข้าครอบครองได้ เช่น ดวงอาทิตย์ ดวงดาว ก็ย่อมไม่ใช่ทรัพย์สินตามกฎหมายเช่นเดียวกัน

เมื่อได้ทำการศึกษาต่อไปจะพบว่า แม้ว่ากฎหมายจะกำหนดให้สิ่งที่ไม่มีรูปร่างนั้น ไม่ถือว่าเป็นทรัพย์สินตามกฎหมายก็ตาม แต่จะเห็นได้ว่า สิ่งใดที่สามารถที่จะดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองอย่าง เป็นอิสระ สิ่งนั้นก็ย่อมที่จะสามารถกลายเป็นทรัพย์สินได้ตามกฎหมายเช่นเดียวกัน เช่น ก๊าซธรรมชาติ ซึ่งได้มีการบรรจุลงไว้ในภาชนะ หรือดินที่ได้มีการแยกออกมาเป็นเอกเทศจากที่ดิน จะเห็นได้ว่าสิ่ง ต่างๆนี้มี หากพิจารณาตามสภาพของทรัพย์สินย่อมไม่อาจถือเป็นทรัพย์สินได้ แต่จะพบว่าหากสิ่งต่างๆนั้น ได้ถูกจำกัดหรือกำหนดขอบเขตในเชิงพื้นที่แล้ว ในกรณีเช่นนี้ จึงย่อมถือว่าเป็นทรัพย์สินได้ตามกฎหมาย ซึ่งจากข้อพิจารณาในเรื่องความเป็นวัตถุที่มีรูปร่างของทรัพย์สินนี้เอง ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ทรัพย์สิน นอกจากที่กฎหมายกำหนดให้เป็นวัตถุที่มีรูปร่างแล้ว สิ่งที่จะเป็นทรัพย์สินได้นั้นยังต้องเป็นสิ่งที่สามารถ ดำรงอยู่ได้ด้วยตัวของมันเองอย่างอิสระอีกด้วย

จากการที่กฎหมายบัญญัติให้นิยามของทรัพย์สินว่าเป็นวัตถุที่มีรูปร่าง จึงส่งผลให้ทรัพย์สิน นั้นย่อมที่จะมีความหมายรวมถึง สัมหาริมทรัพย์ และอสังหาริมทรัพย์ ด้วย ดังนั้น ทรัพย์สินตามกฎหมาย เยอรมันจึงสามารถแบ่งประเภทออกได้เป็นสามประเภท⁷⁷ อันจะเป็นการช่วยให้เกิดความชัดเจนใน การพิจารณาเรื่องทรัพย์สินตามกฎหมายเยอรมัน คือ

1. สัมหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ (Moveable and immoveable things)
2. สัมกมทรัพย์สิน และอสังกมทรัพย์สิน (things Fungible and things not Fungible)

⁷⁶ Ernest Joseph Schuster, *The Principle of German civil law* (London: Oxford : Clarendon Press, 1907). P.59

⁷⁷ Ibid P.60-61

3. โภคทรัพย์ และสิ่งที่ไม่ใช่โภคทรัพย์ (consumable thing and non-consumable thing)

เมื่อได้ศึกษาและทราบถึงลักษณะของทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันในเบื้องต้นแล้ว ประเด็นที่จะต้องทำการพิจารณาต่อไป คือเรื่อง “ดอกผล” ซึ่งจากการศึกษาบทบัญญัติแห่งกฎหมายในเรื่องดอกผลตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน จะพบว่าดอกผลนั้นเป็นสิ่งที่มีความคิดอันมีฐานมาจากเรื่องของ “ผลกำไร” ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันนั้น ได้แบ่งดอกผลออกเป็นสองประเภทใหญ่ๆ คือ ดอกผลของทรัพย์ (Fruits of a things) และ ดอกผลของสิทธิ (Fruits of a right) โดยจากจุดนี้เองจึงมีข้อที่น่าสังเกตว่า การบัญญัติกฎหมายในเรื่องดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันนั้น การที่กฎหมายจะใช้ถ้อยคำว่า “ดอกผลที่เกิดจากทรัพย์” และ “ดอกผลที่เกิดจากสิทธิ” ซึ่งจะตรงกับบทบัญญัติแห่งกฎหมายในภาษาอังกฤษซึ่งใช้คำว่า “Fruits of a thing” และ “Fruits of a right” โดยจะพบว่าการบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันเช่นนี้มิได้ใช้ถ้อยคำที่เหมือนดังเช่นการบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย ที่จะใช้คำว่า Natural fruits ในฐานะที่เป็นดอกผลธรรมดา และ Civil fruits ในฐานะที่เป็นดอกผลนิติบัญญัติด้วยเหตุนี้เอง เพื่อความถูกต้องตามหลักการของกฎหมายเยอรมัน ผู้เขียนจึงขอเรียกดอกผลทั้งสองประเภทนี้ว่า คือ ดอกผลของทรัพย์ และดอกผลของสิทธิ ซึ่งจากการศึกษาบทบัญญัติในเรื่องดอกผลจะพบว่า ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันนั้นได้บัญญัติไว้ในเรื่องเดียวกับกฎหมายในเรื่องทรัพย์ตามบรรพที่ 1 ในหลักทั่วไป ดังนั้น ในข้อนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า บทบัญญัติในเรื่องดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันนั้น จึงมีลักษณะเป็นการที่กฎหมายได้บัญญัติไว้โดยมีความมุ่งหมายให้เป็นบทนิยามเพื่อใช้อธิบายและให้ความหมายในทางกฎหมาย อันจะทำให้บทบัญญัติแห่งดอกผลตามบรรพที่ 1 นั้น สามารถนำไปใช้ยังบรรพอื่นๆในประมวลกฎหมายแพ่งต่อไปได้ หากมีกรณีที่มีบทเกี่ยวเนื่องกับเรื่องของ ดอกผลซึ่งประเด็นในเรื่องนี้จะได้นำไปวิเคราะห์ในบทที่ 4

จากที่ได้ศึกษากฎหมายเรื่องดอกผลตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ทำให้พบว่า ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันยังได้มีการแบ่งลักษณะทางกฎหมายของดอกผลของทรัพย์ และดอกผลของสิทธิออกเป็นอีกสองประเภท โดยดอกผลของทรัพย์ แบ่งออกเป็น ดอกผลของทรัพย์โดยตรง กับดอกผลของทรัพย์โดยอ้อม และ ดอกผลของสิทธิ แบ่งเป็น ดอกผลของสิทธิในทรัพย์โดยตรง กับดอกผลของสิทธิในทรัพย์โดยอ้อม

ดังนั้น จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ดอกผลตามกฎหมายเยอรมันนั้นแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ ดอกผลของทรัพย์สิน (Fruits of a thing) ซึ่งยังสามารถแบ่งออกได้เป็น ดอกผลของทรัพย์สินโดยตรง และ ดอกผลของทรัพย์สินโดยอ้อม และ ดอกผลของสิทธิ (Fruits of a right) ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น ดอกผลของสิทธิในทรัพย์สินโดยตรงและ ดอกผลของสิทธิในทรัพย์สินโดยอ้อม ซึ่งจะได้ทำการศึกษาและอธิบายถึงลักษณะของดอกผลแต่ละประเภทในหัวข้อที่ 3.1.2 ในเรื่อง ลักษณะของดอกผลตามกฎหมายเยอรมันต่อไป

3.1.2 ลักษณะของดอกผลตามกฎหมายเยอรมัน

จากการที่ศึกษาประเภทของดอกผลตามที่ได้บัญญัติเอาไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ทำให้ทราบว่าได้ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันได้แบ่งประเภทของดอกผลออกเป็น 4 ประเภทประเภทตามที่อธิบายไว้แล้วในหัวข้อที่ 3.1.1 ข้างต้น ดังนั้น ประเด็นที่จะได้ทำการศึกษาต่อไปในหัวข้อนี้ จึงเป็นการศึกษาถึงลักษณะทางกฎหมายของดอกผลแต่ละประเภท โดยจะเป็นการศึกษาโดยมุ่งเน้นถึงลักษณะของดอกผลของทรัพย์สินเป็นสำคัญอันมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาที่ได้ตั้งไว้ในบทที่ 1 ในเรื่องปัญหาทางกฎหมายของดอกผลธรรมดา

จากการศึกษาทำให้พบว่า ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันนั้นได้บัญญัติหลักเกณฑ์ทางกฎหมายเรื่องของดอกผลเอาไว้อยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน 3 มาตรา คือ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 99⁷⁸ มาตรา 100⁷⁹ และ มาตรา 101⁸⁰ ซึ่งจากที่ได้ศึกษามาแล้วถึง

⁷⁸ Article 99 Fruits

(1) Fruits of a thing are the products of the thing and the other yield obtained from the thing in accordance with its intended use.

(2) Fruits of a right are the proceeds that the right produces in accordance with its intended use, in particular, in the case of a right to extract component parts of the soil, the parts extracted.

(3) Fruits are also the proceeds supplied by a thing or a right by virtue of a legal relationship

⁷⁹ Article 100 Emoluments

Emoluments are the fruits of a thing or of a right and the benefits that the use of the thing or the right affords.

⁸⁰ Article 101 Division of fruits

If a person is entitled to receive the fruits of a thing or of a right until a particular time or from a particular time on, he is entitled to the following, unless otherwise provided:

ลักษณะทางโครงสร้างของประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันที่ว่าบทบัญญัติในเรื่องดอกผลทั้งสามมาตรานี้ อยู่ในเรื่องทรัพย์สินตามบรรพที่ 1 ซึ่งการที่จะพิจารณาถึงลักษณะทางกฎหมายที่สำคัญของดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน สิ่งที่เป็นในการศึกษา คือ บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 99 (1) - (3) ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่กล่าวถึงเรื่องลักษณะของดอกผลตามกฎหมาย โดยได้บัญญัติเอาไว้ว่า

“(1) ดอกผลของทรัพย์สินโดยตรง คือ ผลผลิตของทรัพย์สิน และผลผลิตอื่นๆจากตัวทรัพย์สิน ตามความมุ่งหมายในการใช้”

(2) ดอกผลของสิทธิโดยตรง คือ รายได้ที่เกิดขึ้นจากสิทธิ ตามความมุ่งหมายแห่งการใช้ โดยเฉพาะในกรณีของสิทธิตามส่วนควบของที่ดิน ส่วนที่แยกออกมา

(3) ดอกผล หมายถึงรวมถึง รายได้หรือผลกำไรที่ได้มาจากทรัพย์สินหรือสิทธิ โดยอาศัยความสัมพันธ์ในทางกฎหมาย”

หากเมื่อพิจารณาบทบัญญัติตามมาตรา 99 จะพบว่าเป็นการบัญญัติกฎหมายที่กล่าวถึงลักษณะทางกฎหมายของดอกผลแต่ละประเภทเอาไว้ ซึ่งจากการบัญญัติดังกล่าวนี้เอง จึงทำให้เห็นได้ว่า ดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 99 (1) - (3) ได้แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

(1) ดอกผลของทรัพย์สินโดยตรง

(2) ดอกผลของสิทธิโดยตรง

(3) ดอกผลของสิทธิโดยอ้อม

(4) ดอกผลของสิทธิในทรัพย์สินโดยอ้อม

1. the products and parts stated in section 99 (1), even if he is to receive them as the fruits of a right, to the extent that they are separated from the thing during the period of entitlement,

2. other fruits to the extent that they are due during the period of entitlement; however, if the fruits consist in remuneration for permission of use or of enjoyment of fruits and benefits, in interest, in profit shares or other periodically paid income, the person entitled has a right to a share corresponding to the duration of his entitlement.

ตามที่ได้กล่าวถึงมาแล้วในหัวข้อที่ 3.1.1 ในเรื่องประเภทของดอกผล ซึ่งจากลักษณะของดอกผลทั้ง 4 ประการดังกล่าวนี้ สามารถอธิบายลักษณะของดอกผลแต่ละประเภทได้ว่า

ดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ลักษณะแรกคือ **“ดอกผลของทรัพย์สินโดยตรง”** ซึ่งตรงกับประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 99 (1) หมายถึง ผลผลิต ที่ได้มาจากธรรมชาติของทรัพย์สินรวมถึงประโยชน์อื่น ๆ ที่ได้มาจากการใช้งานตามวัตถุประสงค์ ซึ่งผลผลิตตามธรรมชาติของดอกผลในประเภทนี้ สามารถยกตัวอย่างได้เช่น ลูกของสัตว์ ลูกผลไม้จากต้นไม้ ก้อนหินจากพื้นดิน ต้นข้าวในนาข้าว ดังนั้น ด้วยลักษณะของการเป็นดอกผลของทรัพย์สินโดยตรงดังกล่าวจึงใช้หลักการสมมติ บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินผู้ให้กำเนิดย่อมเป็นเจ้าของดอกผลที่เกิดจากทรัพย์สินนั้น โดยในประเด็นนี้มีข้อน่าสนใจว่า การที่จะพิจารณาว่าสิ่งใดเป็นดอกผลของทรัพย์สิน ซึ่งจะถือเป็นผลผลิตที่ได้มาตามธรรมชาติหรือไม่ ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันได้ใช้หลักการพิจารณาตามแนวคิดทางสังคม ด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้สิ่งที่เป็นผลผลิตที่ไม่ได้เกิดขึ้นมาจากธรรมชาติ หากจะถือให้ผลผลิตนั้นเป็นดอกผลของทรัพย์สินโดยตรง ก็จำเป็นที่จะต้องอาศัยเหตุที่ผลิตผลนั้น ได้มีขั้นตอนการผลิตตามความมุ่งหมายตามปกติของทรัพย์สินนั้นด้วย (principal thing) ซึ่งในกรณีดังกล่าวนี้ ไม่ว่าจะการสร้างผลผลิตต่าง ๆ เหล่านี้จะได้มีการเกิดขึ้นซ้ำๆ หรือได้มีการเก็บรักษาสาระสำคัญของทรัพย์สินตัวนั้นไว้ด้วยหรือไม่ก็ตาม ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า ไม่ว่าจะผลผลิตที่ได้มานั้นจะได้เกิดขึ้นด้วยขั้นตอนหรือด้วยวิธีการอย่างใดก็ตาม แต่หากผลสุดท้ายแล้วผลผลิตที่ได้มานั้น ได้เกิดขึ้นอันเป็นการได้มาโดยธรรมชาติของทรัพย์สินนั้นๆ สิ่งที่เกิดขึ้นหรือได้มานั้นก็ยังคงถือได้ว่าเป็น **“ดอกผลของทรัพย์สิน”**⁸¹

จากจุดนี้เองย่อมทำให้เห็นได้ว่า ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันนั้นได้พิจารณาถึง **“การให้ผลตามธรรมชาติของตัวทรัพย์สินเป็นสำคัญ”** โดยมีได้คำนึงถึงขั้นตอนของการผลิต ดังนั้น หากดอกผลของทรัพย์สินที่ได้มานั้น เกิดขึ้นโดยการเข้ามามีส่วนโดยกระทำของมนุษย์ แต่หากผลที่เกิดขึ้นมานั้น โดยลักษณะแล้วยังคงเป็นสิ่งที่ **“ทรัพย์สิน”** นั้นได้ให้ผลตามธรรมชาติอยู่ ก็ย่อมถือได้ว่าสิ่งนั้นยังคงมีลักษณะของการเป็น **“ดอกผลของทรัพย์สิน”** ทั้งในประเด็นนี้จะยังทำให้เห็นอีกว่านอกจากสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติแล้ว กฎหมายยังบัญญัติให้รวมถึงการใช้งานทรัพย์สินด้วย ดังนั้น การที่มนุษย์เข้ากระทำการใดๆ ต่อตัวทรัพย์สินก็ย่อมถือได้ว่าเป็นการใช้ทรัพย์สินนั้นแล้ว ด้วยเหตุนี้เอง จึงย่อมที่จะ

⁸¹ "Athanasios N. Yiannopoulos, Introduction to the Law of Things: Louisiana and comparative Law [online]. Available from: <https://digitalcommons.law.lsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3024&context=lalrev> [2021, May 24]," 1962. P.795

หมายความว่า การใช้ทรัพย์สินของมนุษย์อันทำให้เกิดผลผลิตขึ้นนั้น สิ่งที่เกิดจาก “การใช้ทรัพย์สิน” ย่อมเป็นดอกผลของทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันเช่นเดียวกัน ถ้าหากว่าการใช้ทรัพย์สินนั้น ได้เป็นไปตามขั้นตอนที่ “ธรรมชาตินั้นได้ให้ผลผลิตขึ้น”

จากประเด็นนี้เองทำให้เกิดข้อสังเกตได้ว่า ด้วยเหตุที่ สิ่งที่เกิดขึ้นมาเป็นดอกผลนั้น ที่มาจากตัวทรัพย์สินโดยตรง ดังนั้น การที่ดอกผลได้เกิดขึ้นมาจากทรัพย์สินการผลิจารณาถึงความเป็นเจ้าของตัวดอกผล จึงจำต้องอาศัย “หลักกรรมสิทธิ์” ซึ่งย่อมที่จะส่งผลให้บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในตัวทรัพย์สินหรือผู้ให้กำเนิดก็ย่อมเป็นเจ้าของดอกผลที่เกิดขึ้นด้วย

นอกจากนี้ ดอกผลของทรัพย์สินโดยตรง ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 99 (1) ยังมีลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ เมื่อดอกผลของทรัพย์สินโดยตรงมีลักษณะของการเป็นสิ่งที่ได้เกิดขึ้นมาจากธรรมชาติ ดังนั้น ถ้าหากจะต้องมีการทำลายตัวทรัพย์สินที่เป็นสิ่งที่ได้ให้กำเนิดตัวดอกผลนั้น เพื่อให้ได้มาซึ่งตัวดอกผล เช่น เนื้อสัตว์ กระดูกของสัตว์ สิ่งต่างๆที่เป็นผลอันเกิดมาจากการที่ได้ “ทำลาย” ตัวทรัพย์สินดังกล่าวนี้ สิ่งเหล่านี้ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ย่อมไม่ถือว่าเป็นดอกผลของทรัพย์สินตามความหมายของกฎหมาย⁸² ซึ่งจากประเด็นการเข้าถือเอาตัวดอกผลดังกล่าวนี้เอง จึงทำให้ทราบถึงลักษณะทางกฎหมายดอกผลของทรัพย์สินอีกประการหนึ่งได้ว่า “การแยกดอกผลออกจากทรัพย์สินตัวนั้น จะต้องไม่เป็นการทำให้แม่ทรัพย์สินหรือทรัพย์สินที่ให้ผลผลิตนั้นเสียหายหรือถูกทำลายลงด้วย” มิเช่นนั้น ก็ไม่อาจถือได้ว่าสิ่งที่ได้แยกออกมานั้นมีลักษณะของการเป็นดอกผลได้ตามกฎหมาย ซึ่งเมื่อได้ทำการศึกษามาถึงจุดนี้แล้ว ทำให้เห็นได้ว่า ลักษณะของดอกผลของทรัพย์สินโดยตรงตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 99 (1) นี้ มีลักษณะที่คล้ายกับดอกผลธรรมดาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย กล่าวคือ ดอกผลต้องเป็นสิ่งที่ได้มาจากทรัพย์สินตามธรรมชาติ แต่จะพบว่า ลักษณะของถ้อยคำทางกฎหมายนั้นมิได้บัญญัติโดยใช้คำว่า ดอกผลธรรมดา (Natural fruit) หากแต่ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันใช้คำว่า ดอกผลของทรัพย์สิน “Fruits of a things” ดังที่ได้กล่าวไว้ในหัวข้อประเภทของดอกผลข้างต้นแล้ว

หลังจากที่ได้ศึกษาถึงลักษณะของดอกผลของทรัพย์สินโดยตรง ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 99 (1) มาแล้วข้างต้น ประเด็นต่อไปจะเป็นการศึกษาถึงลักษณะของดอกผลตามกฎหมายเยอรมันในประเภทที่สองคือ “ดอกผลที่เกิดจากสิทธิในทรัพย์สินโดยตรง” ตามที่ได้บัญญัติเอาไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 99 (2)

⁸² Ibid

“ดอกผลที่เกิดจากสิทธิในทรัพย์สินโดยตรง” มีลักษณะ เป็นรายได้ที่เกิดจากสิทธิตามวัตถุประสงค์แห่งการใช้งานทรัพย์สินนั้น ซึ่งดอกผลประเภทนี้มีลักษณะเป็นหลักการในเรื่อง “สิทธิในการได้ใช้ประโยชน์” เช่น ดอกเบี้ยในมูลหนี้ เงินปันผลในหุ้น ลูกผลไม้จากต้นไม้ที่เกิดจากสิทธิของผู้เช่า ซึ่งเป็นเรื่องของสิทธิในทรัพย์สินโดยตรง กล่าวคือ ดอกผลนั้นจะตกเป็นสิทธิของผู้เช่าซึ่งได้สิทธิมาจากทรัพย์สินนั้น ด้วยเหตุนี้ ผู้เช่าจึงเป็นผู้ที่ได้สิทธิในทรัพย์สินนั้น เช่น ผลไม้จากต้นไม้

กรณีดังกล่าวนี้ ยังจะเห็นได้จากตัวอย่างในกรณีของ แร่ธาตุที่อยู่ใต้พื้นดิน ซึ่งโดยลักษณะแล้ว แม้ว่าแร่ธาตุหรือก้อนหินจากพื้นดินจะมีลักษณะของการเป็นดอกผลของทรัพย์สินโดยตรง อันยอมตกเป็นของเจ้าของทรัพย์สินก็ตาม แต่ประเด็นดังกล่าวนี้ นอกจากลักษณะของความเป็นดอกผลของทรัพย์สินโดยตรงแล้ว สิ่งที่จะต้องนำมาพิจารณาประกอบด้วยในกรณีดังกล่าวคือ จะต้องพิจารณาวัตถุประสงค์แห่งการใช้ที่ดินประกอบด้วย กล่าวคือ หากแร่ธาตุที่เกิดขึ้นมานั้น เป็นการได้มาโดยอาศัยสิทธิตามสัญญา ไม่ว่าจะเป็นสัญญาเช่า หรือสัญญาสัมปทานก็ตาม กรณีจึงยอมที่จะถือได้ว่า แร่ธาตุนั้นมีลักษณะเป็นการได้มาซึ่งดอกผลตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 99 (2) ในฐานะดอกผลของสิทธิในทรัพย์สินโดยตรง ในกรณีนี้จึงยอมถือได้ว่า แร่ธาตุที่เกิดขึ้น ย่อมเป็นส่วนประกอบของที่ดิน จึงมีลักษณะของการเป็น “ผลของสิทธิ” ดังนั้น ถ้าหากบุคคลผู้เป็นผู้เช่ามีวัตถุประสงค์ในการใช้ที่ดินเพื่อประกอบกิจการทำเหมืองแร่หรือขุดแร่ แร่ธาตุใต้พื้นดินนั้นก็ย่อมมีลักษณะเป็นดอกผลของที่ดินแปลงนั้น อันเป็นสิทธิซึ่งได้มาโดยสอดคล้องกับการที่มีวัตถุประสงค์ของการเข้าเป็นเจ้าของหรือเข้าครอบครองทรัพย์สินตามสัญญาเช่านั่นเอง⁸³ ในฐานะดอกผลของสิทธิในทรัพย์สินโดยตรง ด้วยเหตุนี้เอง จึงอาจกล่าวได้ว่า ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาตรา 99 (2) จึงถือว่าดอกผลที่เกิดขึ้นในลักษณะเช่นนี้ มีลักษณะของการเป็นดอกผลที่ได้มาจาก “สิทธิในทรัพย์สินโดยตรง” ในส่วนนี้มีข้อสังเกตเพิ่มเติมในกรณีของการเช่าทรัพย์สินโดยจะพบว่า เจ้าของที่ดินที่ได้นำที่ดินออกให้เช่านั้นย่อมอยู่ในสถานะที่จะได้รับดอกผลตามกฎหมายเช่นเดียวกัน แต่ในฐานะของการเป็นดอกผลที่เกิดขึ้นจากการที่ได้นำที่ดินออกให้บุคคลอื่นเช่า ซึ่งมีลักษณะเป็นการได้มาซึ่งดอกผลโดยอาศัยความสัมพันธ์ในทางกฎหมาย จึงมีลักษณะเป็นดอกผลของทรัพย์สินโดยอ้อม ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 99 (3) นั่นเอง ซึ่งในข้อนี้จะได้ทำการอธิบายลักษณะของดอกผลของทรัพย์สินโดยอ้อมและดอกผลของสิทธิในทรัพย์สินโดยอ้อมต่อไป

⁸³ Schuster, *The Principle of German civil law*, p.65

จากที่ได้ศึกษาลักษณะของดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาแล้วในข้างต้น พบว่า ดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันนั้น ยังคงแบ่งออกได้เป็นอีก 2 ประเภท คือ “ดอกผลของทรัพย์สินโดยอ้อม” และ “ดอกผลของสิทธิในทรัพย์สินโดยอ้อม” ตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 99 (3) ซึ่งลักษณะของดอกผลทั้งสองประเภทดังกล่าวนี้ ทั้งดอกผลของทรัพย์สินโดยอ้อม และดอกผลของสิทธิในทรัพย์สินโดยอ้อมนั้น จะมีลักษณะของการเป็นค่าตอบแทนที่ได้มีการปล่อยให้ “บุคคลอื่นได้ใช้ประโยชน์จากทรัพย์สิน” โดยอาจที่จะยกตัวอย่างสิ่งที่เกิดขึ้นอันถือว่าเป็นลักษณะของดอกผลสองประเภทนี้ได้ว่า ในกรณีของดอกผลของทรัพย์สินโดยอ้อม เช่น เงินค่าเช่าที่ได้จากการนำที่ดินออกให้เช่า “เงินค่าเช่า” จึงเป็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการนำที่ดินออกให้เช่า ในฐานะที่เป็นการได้ประโยชน์จากตัวทรัพย์สินโดยอ้อม และอีกประเภทหนึ่งคือ ดอกผลของสิทธิในทรัพย์สินโดยอ้อม เช่น ค่าตอบแทนในการให้บุคคลอื่นใช้สิทธิบัตร คือ ค่าเช่าสิทธิบัตร⁸⁴

ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวโดยสรุปถึงลักษณะของดอกผลตามกฎหมายเยอรมันได้ว่า ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ได้แบ่งลักษณะของดอกผลออกเป็นสองลักษณะใหญ่ๆ คือ ดอกผลของทรัพย์สิน (Fruit of a things) และ ดอกผลของสิทธิ (Fruits of a rights) ซึ่งจากลักษณะของดอกผลทั้งสองประการดังกล่าวนี้ยังพบว่า สามารถที่จะแบ่งลักษณะของดอกผลออกได้อีก 4 ลักษณะ คือ 1.ดอกผลของทรัพย์สินโดยตรง 2.ดอกผลของทรัพย์สินอ้อม 3.ดอกผลของสิทธิในทรัพย์สินโดยตรง และ 4.ดอกผลของสิทธิในทรัพย์สินโดยอ้อม ดังนั้น ดอกผลตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 99 (1)-(3) จึงสามารถแบ่งดอกผลออกได้เป็น 4 ประเภทและมีลักษณะทางกฎหมายที่แตกต่างกันตามที่ได้ศึกษามาแล้วข้างต้น

นอกจากนี้ จะพบว่า ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันยังได้มีบทบัญญัติแห่งมาตรา 100 อันเป็นบทบัญญัติในเรื่องของ ค่าตอบแทนเอาไว้ด้วย โดยได้บัญญัติเอาไว้ว่า

“ค่าตอบแทน คือ ดอกผลของทรัพย์สินหรือสิทธิ และผลกำไรอันเนื่องมาจากการใช้ทรัพย์สิน หรือสิทธิที่พึงได้”

ซึ่งจากบทบัญญัติดังกล่าวนี้จะยิ่งทำให้เห็นได้ชัดว่า เรื่องดอกผลนั้นมีฐานความคิดที่มาจากเรื่องของผลกำไรดังที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้น ซึ่งจะพบว่ากำไรนั้น หมายถึง ดอกผลของทรัพย์สินหรือสิทธิ อันมีลักษณะที่เป็นข้อได้เปรียบในการใช้ทรัพย์สินหรือสิทธิ เช่น การอยู่อาศัยในบ้านของ

⁸⁴ "มานิตย์ วงศ์เสรี, คำแนะนำในการสอบปิดเล่มวิทยานิพนธ์เรื่อง "ปัญหาทางกฎหมายของดอกผลธรรมดา" ผ่านระบบ Zoom ดำเนินการสอบวันที่ 24 สิงหาคม 2564 เวลา 09.00 นาฬิกา."

เจ้าของบ้าน ความสุขในการเป็นเจ้าของจักรยาน หรือถ้วยรางวัลที่ได้รับการชนะเลิศกีฬาก็หา ซึ่งทำให้เห็นถึงลักษณะที่เป็นข้อได้เปรียบของคำว่ากำไร ซึ่งจากจุดนี้อาจวิเคราะห์คำว่า กำไร ได้ว่า กำไร นั้นย่อมาหมายรวมถึงสิ่งที่เกิดคุณค่าทางจิตใจ หรือการได้ใช้ประโยชน์จากตัวทรัพย์สิน หรือการได้ใช้สิทธิ นั้น อันมีลักษณะที่กว้างกว่าผลที่ได้จากการเป็นดอกผลของทรัพย์สินหรือสิทธิ ที่จำกัดไว้แต่ต้องเป็นทรัพย์สินหรือเงินเท่านั้น

ซึ่งหลังจากการที่ได้ศึกษาถึงลักษณะของดอกผลมาแล้วข้างต้น จะพบว่าในกรอบความคิดของกฎหมายเยอรมันเรื่องดอกผลนั้น มองว่าย่อมมีความสัมพันธ์ในทางกฎหมายโดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประการ คือ⁸⁵

ในประการแรก ในบทบัญญัติเรื่องดอกผลนั้น มีความสำคัญในเรื่องของการได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ โดยสิทธิในการได้รับดอกผลจะเกิดขึ้นโดยหลักเกณฑ์การได้มาซึ่งทรัพย์สิน เช่น ดอกผลของทรัพย์สิน และโดยอาศัยความสัมพันธ์ในทางหนี้ เช่น ดอกผลของสิทธิ

ประการที่สอง แนวความคิดที่สำคัญในการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของผู้ถือสิทธิ หรือผู้ครอบครองโดยสุจริตต่อเจ้าของทรัพย์สิน ซึ่งบุคคลเช่นว่านี้จะมีสิทธิได้รับดอกผลที่แตกต่างจากส่วนประกอบที่แยกออกจากทรัพย์สิน

แนวคิดของดอกผลตามกฎหมายเยอรมันประการที่สาม มีความสำคัญคือมีการเชื่อมโยงกับหนี้เหนือตัวบุคคลที่แน่นอนในอันที่จะใช้สิทธิเรียกคืนซึ่งดอกผล

ในประการสุดท้าย แนวความคิดมีความเกี่ยวข้องกับการแบ่งระหว่างผู้รับประโยชน์ ในช่วงเวลาหนึ่งในกรณีที่ได้มีการแยกตัวทรัพย์สินออกจากกัน อันจะเป็นตัวกำหนดสำหรับดอกผลของทรัพย์สิน และช่วงเวลาอันได้มาซึ่งดอกผลของสิทธิ โดยเอาระยะเวลาเป็นปัจจัยในการกำหนด

ดังนั้นจึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า ลักษณะของดอกผลของทรัพย์สินตามกฎหมายเยอรมัน หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และสิ่งที่เกิดขึ้นจากการใช้งานทรัพย์สินตามวัตถุประสงค์ตามที่ธรรมชาติของทรัพย์สินชนิดนั้นได้ให้ผล ด้วยเหตุนี้ ดอกผลของทรัพย์สิน จึงมีลักษณะที่รวมถึงการให้กำเนิด

⁸⁵ "Athanasios N. Yiannopoulos, Introduction to the Law of Things: Louisiana and comparative Law [online]. Available from: <https://digitalcommons.law.lsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3024&context=lalrev> [2021, May 24]." p.795-796

โดยฝีมือมนุษย์ด้วย ถ้าหากสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น ได้เกิดขึ้นโดยอาศัยหลักการตามธรรมชาติของทรัพย์สินนั้น ก็นับว่าเข้าลักษณะของการเป็นดอกผลของทรัพย์สินตามความหมายที่ได้บัญญัติเอาไว้ในกฎหมายเยอรมันแล้ว

3.1.3 การได้มาซึ่งดอกผลตามกฎหมายเยอรมัน

จากที่ได้ทราบถึงลักษณะและประเภทของดอกผลตามกฎหมายเยอรมันมาแล้วในหัวข้อก่อนหน้าข้างต้น ประเด็นที่จะได้ทำการศึกษาต่อไปในเรื่องของดอกผลจึงเป็นเรื่องของหลักการได้มาซึ่งดอกผลของทรัพย์สิน โดยกฎหมายได้วางหลักการได้มาซึ่งดอกผลของทรัพย์สินเอาไว้อยู่ในบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 101 (1) โดยมีการบัญญัติไว้ความว่า

“ถ้าบุคคลใดที่มีสิทธิได้รับซึ่งดอกผลของทรัพย์สินหรือสิทธิ ภายในช่วงระยะเวลา หรือภายในกำหนดระยะเวลาที่ได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะ บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิตามที่ได้บัญญัติไว้ภายใต้เงื่อนไขต่อไปนี้

(1) ผลผลิตและส่วนที่ได้มีการกำหนดไว้อย่างแน่นอน ตามมาตรา 99 (1) บุคคลนั้นจะได้รับดอกผลตามสิทธิ トラบเท่าที่ผู้นั้นได้มีการแยกออกจากทรัพย์สินภายในกำหนดระยะเวลาตามสิทธิ”

ซึ่งจากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การได้มาซึ่งดอกผลตามมาตรา 101 (1) นั้นเป็นการบัญญัติถึงการได้มาซึ่งดอกผลของทรัพย์สิน อันจะพบว่าลักษณะของดอกผลประเภทนี้ต้องมีลักษณะที่เป็นวัตถุอันมีรูปร่าง หรือกล่าวคือสามารถเป็นทรัพย์สินได้ตามกฎหมาย ซึ่งการที่จะถือว่าได้รับดอกผลของทรัพย์สินนั้นโดยสมบูรณ์และสามารถเข้าถือเอาตัวดอกผลธรรมดาได้ กฎหมายได้วางหลักให้ต้องผ่านขั้นตอนของการ “แยก” ดอกผลนั้นออกจากตัวทรัพย์สินประธานแล้ว (Fructus separati) ซึ่งผลจากการแยกในกรณีดังกล่าวนี้เอง ย่อมทำให้ตัวดอกผลของทรัพย์สินนั้นเข้ามาอยู่ในความครอบครองของบุคคลผู้มีสิทธิ ดังนั้น ดอกผลจึงตกเป็นของบุคคลผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินตามหลักกรรมสิทธิ์ หรือบุคคลผู้มีสิทธิตามกฎหมาย ภายในช่วงระยะเวลาที่ดอกผลนั้นได้แยกออกจากตัวทรัพย์สินประธานแล้ว⁸⁶ ซึ่งขั้นตอนหรือวิธีการแยกดอกผลออกจากทรัพย์สินประธานนั้น อาจเกิดขึ้นได้หลายกรณีไม่ว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำของตัวมนุษย์ สัตว์ หรืออาจขึ้นอันเป็นผลมาจากธรรมชาติก็ได้ เช่น ลม ฟ้า อากาศ หรือการหลุดออกตามปกติของทรัพย์สินนั้น จึงกล่าวได้ว่า ขั้นตอนการแยกดอกผลของทรัพย์สินออกจาก

⁸⁶ E.J Cohn, *MANUAL OF GERMAN LAW VOLUME I* (London : The British Institute of International and comparative law, , 1968).P.184

ทรัพย์ประธานมีเหตุผลเบื้องหลังที่สำคัญก็คือ เพื่อให้บุคคลผู้มีสิทธิเหนือดอกผลนั้นสามารถที่จะเข้าถึงเอาดอกผลนั้นได้

ซึ่งจากกรณีดังกล่าว จากการศึกษาต่อไปจะพบว่าประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันนั้น ยังได้มีการบัญญัติเรื่องของความเป็นเจ้าของดอกผลเอาไว้ด้วย โดยให้บุคคลผู้เป็นเจ้าของทรัพย์ย่อมเป็นเจ้าของดอกผลที่ได้แยกออกจากทรัพย์ประธาน อันเป็นบทบัญญัติที่อยู่ในส่วนของ “การได้มาซึ่งผลผลิตและส่วนประกอบของทรัพย์” ซึ่งบัญญัติเอาไว้ในมาตรา 953⁸⁷ ซึ่งได้บัญญัติเอาไว้ว่า

“ผลิตภัณฑ์และส่วนประกอบอื่นๆของทรัพย์ แม้จะได้แยกออกแล้วก็ตามยังเป็นของเจ้าของทรัพย์ ทั้งนี้เว้นแต่ที่มาตรา 954-957 จะได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น”

จากบทบัญญัติดังกล่าวทำให้เห็นได้ว่า ภายหลังจากที่ได้ผลผลิตหรือส่วนของทรัพย์นั้นแยกออกจากทรัพย์ประธานแล้ว บุคคลผู้เป็นเจ้าของทรัพย์ย่อมที่จะเป็นเจ้าของดอกผลนั้นด้วย แต่อย่างไรก็ตาม เจ้าของทรัพย์ในฐานะที่เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ ย่อมสามารถที่จะนำสิทธิดังกล่าวนี้ไปให้บุคคลที่สามได้ ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้นอกจากเจ้าของทรัพย์แล้ว ยังมีบุคคลที่มีสิทธิได้รับผลผลิตหรือส่วนของทรัพย์ อันเป็นผลมาจากสิทธิที่ได้รับจากเจ้าของทรัพย์ด้วย เช่น ผู้ทรงสิทธิเก็บกินในฐานะที่ได้รับสิทธิเก็บกินดังกล่าว ซึ่งในกรณีเช่นว่านี้ย่อมที่จะทำให้บุคคลผู้ทรงสิทธินั้นย่อมที่จะมีอำนาจเหนือเจ้าของทรัพย์นั้น⁸⁸

ประเด็นในข้อนี้ยังมีข้อพิจารณาเพิ่มเติมต่อไปอีกว่า ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 954⁸⁹ ประกอบมาตรา 955 (1)⁹⁰ ได้มีบทบัญญัติที่ว่าด้วยเรื่องของ “การได้มาซึ่งการ

⁸⁷ Article 953 Ownership of separated products and components

Products and other components of a thing, even after separation, belong to the owner of the thing, unless sections 954 to 957 lead to a different conclusion

⁸⁸ M.Reimann J.Zekoll, *Introduction to German law second edition* (Hague, Natherland 2005).P.237-238

⁸⁹ Article 954 Acquisition by person with real right

A person who, by reason of a right in a thing belonging to another, is entitled to appropriate products or other components of the thing, acquires the ownership of them, notwithstanding the provisions of sections 955 to 957, upon the separation.

⁹⁰ Article 955 Acquisition by proprietary possessor in good faith

(1) A person who has a thing in his proprietary possession acquires the ownership of the products and other components that are among the fruits of the thing,

ครอบครองโดยสุจริต” ของบุคคลภายนอก ทำให้ทราบว่าดอกผลธรรมดาที่นี้อาจตกเป็นของบุคคลภายนอกได้ ถ้าบุคคลภายนอกนั้นได้ครอบครองทรัพย์สินไว้โดยสุจริต ด้วยเหตุนี้เอง หากบุคคลภายนอกนั้นได้ครอบครองโดยสุจริต ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับดอกผลของทรัพย์สินดังกล่าวด้วย โดยมาตรา 955 (1) ได้บัญญัติเอาไว้ความว่า

“(1) บุคคลที่มีทรัพย์สินไว้ในความครอบครองในลักษณะเจ้าของกรรมสิทธิ์ ย่อมได้มาซึ่งความเป็นเจ้าของในผลผลิตและส่วนประกอบอื่นๆ อันเป็นดอกผลของทรัพย์สินนั้น แม้ว่าตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 956 และ 957 อันเกี่ยวกับการแยกส่วน การได้มานั้นจะไม่รวมถึงในกรณีที่เจ้าของกรรมสิทธิ์ไม่มีสิทธิในฐานะผู้ครอบครองหรือบุคคลอื่นๆ ยังมีสิทธิในตัวทรัพย์สิน ได้รับมาซึ่งดอกผลในฐานะผู้ครอบครองเป็นเจ้าของนั้นไม่สุจริต เมื่อบุคคลผู้ได้มาซึ่งความครอบครองนั้นได้ทราบถึงข้อเท็จจริงทางกฎหมายนั้นแล้วก่อนเวลาที่ได้แยกออกไป”

ซึ่งในตอนท้ายนี้อาจกล่าวได้ว่า การได้มาซึ่งดอกผลของทรัพย์สิน ตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันได้บัญญัติให้การได้มาซึ่งดอกผลที่บุคคลจะสามารถเข้าถึงเอาได้ ดอกผลนั้นต้องได้มีการแยกออกจากทรัพย์สินประธานก่อน ตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 101 (1) โดยตัวดอกผลของทรัพย์สินได้มีการแยกออกจาก แม่ทรัพย์สินแล้ว ย่อมเป็นของเจ้าของทรัพย์สิน เว้นแต่ว่าเจ้าของทรัพย์สินนั้นจะได้มีการโอนสิทธิในดอกผลนั้นไปยังบุคคลภายนอกแล้ว ในกรณีเช่นนี้บุคคลภายนอกย่อมมีสิทธิได้รับซึ่งดอกผลของทรัพย์สินนั้นภายในระยะเวลาที่ตนเองมีสิทธิ อันเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งประเทศเยอรมัน มาตรา 101(1) แต่สิทธิในการได้ดอกผลธรรมดาที่แยกจากตัวแม่ทรัพย์สินต่อบุคคลภายนอกนั้น แต่หากเป็นกรณีที่บุคคลภายนอกนั้นได้ครอบครองทรัพย์สินโดยไม่สุจริต บุคคลภายนอกย่อมไม่อาจได้ไปซึ่งดอกผลที่ได้เกิดนั้น ตามที่ได้บัญญัติเอาไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 953 ประกอบมาตรา 955 ซึ่งในกรณีนี้ยังคงต้องพิจารณาถึงสิทธิของเจ้าที่แท้จริงอยู่ต่อไปดังที่ได้ศึกษามาแล้วข้างต้น

กล่าวโดยสรุป ดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 99 (1)-(3) แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือดอกผลของทรัพย์สิน (Fruits of a thing) ซึ่งแบ่งเป็น ดอกผลของทรัพย์สิน

notwithstanding the provisions of sections 956 and 957, on the separation. Acquisition is excluded if the proprietary possessor is not entitled to proprietary possession or another person, by reason of a right in the thing, is entitled to receive the fruits and the proprietary possessor is not in good faith when he acquires proprietary possession or learns of the legal defect before the separation.

โดยตรง และดอกผลของทรัพย์สินโดยอ้อม ดอกผลของสิทธิ (Fruits of a right) แบ่งเป็น ดอกผลของสิทธิโดยตรง และดอกผลของสิทธิโดยอ้อม ซึ่งดอกผลของทรัพย์สินนั้น ต้องเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติจากทรัพย์สินประธาน หรือตามความประสงค์ในการใช้งานทรัพย์สินนั้น ดังนั้น จึงทำให้เห็นได้ว่ากฎหมายนั้นสามารถที่จะตีความให้ดอกผลของทรัพย์สินนั้นมีลักษณะรวมไปถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำหรือการแทรกแซงโดยมนุษย์ได้ ด้วยเหตุนี้เอง จึงอาจกล่าวได้ว่าขั้นตอนหรือกระบวนการได้มาที่เกิดขึ้นกับตัวทรัพย์สินประธาน จึงไม่ใช่ประเด็นสำคัญต่อการให้กำเนิดดอกผล เพราะหากผลสุดท้ายแล้วสิ่งที่เกิดขึ้นมาเป็นผลผลิตนั้นมีลักษณะของการได้มาตามธรรมชาติ สิ่งที่ได้มาเป็นผลผลิตนี้ย่อมถือว่าเป็นดอกผลของทรัพย์สินตามกฎหมายที่จะสามารถเข้าถึงเอาดอกผลของทรัพย์สินเป็นสิทธิได้ต่อเมื่อมีการแยกดอกผลนั้นออกจากตัวทรัพย์สินประธานแล้วก่อนตามมาตรา 101 (1) โดยที่สำัญการแยกดอกผลออกจากทรัพย์สินประธาน ต้องไม่ทำให้ทรัพย์สินนั้นเสียหายหรือบอบสลายลงไปด้วย

3.2 กฎหมายญี่ปุ่น

3.2.1 ประเภทของดอกผลตามกฎหมายญี่ปุ่น

บทบัญญัติในเรื่องดอกผลตามที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายญี่ปุ่นนั้น จากการศึกษาทางโครงสร้างในประมวลกฎหมายจะเห็นได้ว่าถูกนำมาบัญญัติเอาไว้อยู่ในเรื่องของกฎหมายลักษณะ “ทรัพย์สิน” ตามบรรพที่ 1 บททั่วไป ลักษณะที่ 4 เรื่องทรัพย์สิน ซึ่งจากลักษณะทางโครงสร้างของกฎหมายเช่นนี้ทำให้เห็นได้ว่า บทบัญญัติในเรื่องดอกผลกฎหมายนั้นประสงค์ที่จะให้ใช้เป็นนิยามเพื่ออธิบายลักษณะและประเภทของดอกผลในทางกฎหมาย อันเป็นลักษณะของการเป็นบททั่วไป ด้วยเหตุนี้เอง ดอกผลนั้นจึงเป็นกฎหมายที่สามารถนำไปใช้กับกฎหมายตามบรรพอื่นๆ ได้ในฐานะที่เป็นบทบัญญัติทั่วไปในบรรพ 1 ดังนั้น ก่อนที่จะได้เริ่มทำการศึกษาถึงประเภทและลักษณะของดอกผลตามกฎหมายญี่ปุ่น จึงจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาถึงบทบัญญัติของกฎหมายลักษณะทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น⁹¹ ได้บัญญัติไว้ประกอบด้วย เพื่อให้ทราบถึงลักษณะและแนวคิดของกฎหมายทรัพย์สิน ก่อนที่จะได้ไปสู่การศึกษาในเรื่องของดอกผลต่อไป

⁹¹ ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น ค.ศ.1896 ที่ผู้เขียนจะได้ทำการศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนได้อ้างอิงประมวล กฎหมายแพ่งญี่ปุ่นที่ได้จัดทำคำแปลภาษาอังกฤษอย่างเป็นทางการจาก "Ministry of Justice [Online]. Available from:," <http://www.moj.go.jp/content/000056024.pdf>.[2021, January 14]

บทบัญญัติในเรื่องทรัพย์สิน กฎหมายได้บัญญัติเอาไว้ อยู่ในมาตรา 85⁹² ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ว่าด้วยการให้นิยามคำว่า “ทรัพย์สิน” เอาไว้ โดยจะพบว่าเป็นการบัญญัติให้นิยามไว้อย่างเรียบง่ายและไม่มีควมซับซ้อน ซึ่งบัญญัติให้คำนิยามของทรัพย์สินไว้เพียงแต่ว่า

“ทรัพย์สินตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายนี้ หมายถึง วัตถุที่สามารถจับต้องได้.” ด้วยการให้ความหมายของทรัพย์สินไว้เช่นนี้ จึงสามารถกล่าวได้ว่า ทรัพย์สิน ตามกฎหมายญี่ปุ่น จึงต้องมีลักษณะที่เป็นวัตถุที่มีรูปร่างเท่านั้น⁹³ หรือตามภาษาญี่ปุ่นใช้คำว่า “mono”

ถ้าหากพิจารณาในรายละเอียดของ “ทรัพย์สิน” ในทางความรู้สึกจะพบว่ากฎหมายญี่ปุ่นได้จำกัดลักษณะของทรัพย์สินไว้ให้อยู่ในลักษณะที่เป็น “วัตถุ” (Material things) ซึ่งในกรณีเช่นนี้เองทำให้สามารถแยกได้ว่าสิ่งใดบ้างที่มีลักษณะเป็นทรัพย์สิน และสิ่งใดที่มีลักษณะเป็นสิทธิและสิ่งที่ไม่มรูปร่าง จากกรณีนี้จะเห็นได้ว่าแต่เดิมตัวมนุษย์เองก็เคยถูกมองว่าเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่งเช่นเดียวกัน ซึ่งในกรณีนี้ น่าจะพอเทียบเคียงได้จากกฎหมายโรมันที่เคยศึกษามาแล้วในบทที่ 1 ที่มองว่าทาสก็ย่อมเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่งเช่นเดียวกัน แต่ถึงแม้ว่ากฎหมายจะได้จำกัดความหมายของทรัพย์สินไว้เป็นอย่างไรก็ตาม แต่สิ่งสำคัญที่จะทำให้สิ่งใดมีลักษณะเป็นทรัพย์สินตามกฎหมายนั้น นอกจากเป็นสิ่งที่จับต้องได้แล้ว ยังจะต้องมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญอยู่อีกด้วยว่า สิ่งที่จะเป็นทรัพย์สินได้ตามกฎหมายนั้นจะต้องเป็นสิ่งที่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองอย่างอิสระ⁹⁴ ด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้ทราบได้ว่า ทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งประเทศญี่ปุ่น จึงต้องมีลักษณะบัญญัติให้ต้องเป็นสิ่งที่มรูปร่างเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ สิ่งที่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองโดยอิสระ อันจะเป็นทรัพย์สินได้ จึงมีแต่เพียงวัตถุที่มีรูปร่างเท่านั้น

หลังจากที่ได้ทำการศึกษาถึงบทบัญญัติในเรื่องกฎหมายลักษณะทรัพย์สิน มาแล้วในเบื้องต้น ประเด็นต่อไปจะได้ทำการศึกษาในเรื่องของดอกผล ซึ่งตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายลักษณะดอกผลนั้น หากเมื่อพิจารณาจากการบัญญัติในภาษาอังกฤษ ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 88 จะใช้คำว่า Natural fruits และ Civil fruits ซึ่งจะเห็นได้ว่า การบัญญัติเช่นนี้มีลักษณะที่คล้ายกับ

⁹² Article 85 (Definition)

“The term “Things” as used in this Code shall mean tangible thing.”

⁹³ kazuo Hatoyama and William. L. Storrs, “The Civil code of Japan compared with the French Civil Code.” *Yale law journal* (1902).

⁹⁴ “Joseph Ernest De Becker, Elements of Japanese Law (1916) [Online]. Available from “, https://heinonline.org/HOL/Page?public=true&handle=hein.beal/elejpn0001&div=28&start_page=206&collection=cow&set_as_cursor=7&men_tab=srchresults. [15 May 2564]

บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย ด้วยเหตุนี้ ในการศึกษาเรื่องดอกผลตามกฎหมายภูมยญี่ปุ่น ผู้เขียนจึงจะใช้คำว่า ดอกผลธรรมดา ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Natural fruits และ ดอกผลนิติบัญญัติ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Civil fruits ซึ่งจากการที่ได้ศึกษาถึงโครงสร้างทางกฎหมายในเรื่องดอกผลมาแล้ว ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าดอกผลตามกฎหมายภูมยญี่ปุ่นนั้นแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ ดอกผลธรรมดา และดอกผลนิติบัญญัติ ซึ่งได้บัญญัติเอาไว้อยู่ในมาตรา 88 ซึ่งจะได้อธิบายถึงลักษณะของดอกผลแต่ละประเภทในหัวข้อ 3.2.2 ในเรื่องลักษณะของดอกผลตามกฎหมายภูมยญี่ปุ่นต่อไป

3.2.2 ลักษณะของดอกผลตามกฎหมายภูมยญี่ปุ่น

จากการศึกษามาในหัวข้อที่ 3.2.1 ทำให้พบว่าดอกผลแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ ดอกผลธรรมดาและดอกผลนิติบัญญัติ โดยประเด็นที่จะได้ทำการศึกษาต่อไปคือการศึกษาลักษณะของดอกผล ซึ่งจากการศึกษาจะพบว่ากฎหมายได้บัญญัติไว้โดยเริ่มที่มาตรา 88 (1) - (2)⁹⁵ โดยคำว่าดอกผลในภาษาญี่ปุ่นจะใช้คำว่า “kwajitsu” ซึ่งมุมมองของดอกผลในกฎหมายภูมยญี่ปุ่นนั้น จะถูกพิจารณาว่าเป็นส่วนสำคัญในทางเศรษฐกิจอย่างหนึ่ง ซึ่งจะได้เริ่มศึกษาถึงลักษณะของดอกผลตามมาตรา 88 (1) อันเป็นบทบัญญัติที่ว่าด้วยเรื่องของดอกผลธรรมดา ซึ่งได้บัญญัติไว้ความว่า

“(1) ผลผลิตที่ได้รับตามความตั้งใจในการใช้ทรัพย์สิน ถือว่าเป็นดอกผลธรรมดา

จากมาตรา 88 (1) จะเห็นได้ว่าเป็นการกล่าวถึงลักษณะของดอกผลธรรมดา ซึ่งภาษาญี่ปุ่นจะใช้คำว่า “Tennen-kwajitsu” โดยสามารถอธิบายได้ลักษณะของดอกผลประเภทนี้ได้ว่าหมายถึงความถึง เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของทรัพย์สินอันเกิดขึ้นจากการใช้ทรัพย์สิน เช่น ผลไม้ของต้นไม้ ตัวอ่อนที่เกิดจากสัตว์ ผลผลิตในทุ่งนา น้ำนมที่ได้จากโค และยังคงรวมถึงแร่ธาตุที่เกิดขึ้นมาจากใต้พื้นดินหรือการทำเหมืองต่างๆ จึงสามารถกล่าวได้ว่าดอกผลธรรมดานั้นต้องเป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นมาจากธรรมชาติของทรัพย์สินตามที่ได้ใช้ทรัพย์สินนั้นด้วย

⁹⁵ Article 88 (Natural Fruits and Legal Fruits)

“(1) Products which are obtained from the intended use of a Thing are regarded as Natural Fruits.

(2) Money or other Thing to be obtained in exchange for the use of any Thing are regarded as Legal Fruits”

ซึ่งจากการที่ได้ศึกษาถึงลักษณะของดอกผลธรรมดาตามประมวลกฎหมายแพ่งญีปุ่นมาแล้ว จึงอาจกล่าวได้ว่า ดอกผลธรรมดานั้นย่อมต้องมีลักษณะที่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากธรรมชาติโดยมีทรัพย์ประธานเป็นจุดกำเนิด ซึ่งดอกผลธรรมดานั้นจะยังไม่มีสถานะเป็นทรัพย์ทั่วไป เพราะดอกผลธรรมดานั้นยังไม่ใช่ทรัพย์ แต่เป็นได้แต่เพียงสิ่งที่เป็นส่วนประกอบของตัวทรัพย์ประธานหรือทรัพย์ที่ให้กำเนิดเท่านั้น ด้วยเหตุนี้เอง ดอกผลธรรมดาจึงเป็นสิ่งที่ยังไม่สามารถที่จะดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองโดยอิสระ ตามนิยามความหมายของทรัพย์ตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งญีปุ่น มาตรา 85 ดอกผลธรรมดาจึงไม่เข้าลักษณะของทรัพย์ตามกฎหมายแม้ว่าตัวดอกผลนั้นจะเป็นวัตถุที่มีรูปร่างในตนเองก็ตาม และนอกจากนี้ ดอกผลธรรมดานั้นยังคงมีลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งคือ อย่างที่ทราบดีว่า ดอกผลธรรมดานั้น จะเกิดขึ้นได้โดยการอาศัยตัวทรัพย์ประธาน ดังนั้น ตัวดอกผลธรรมดาซึ่งยังไม่ได้มีการแยกออกจากทรัพย์ประธาน หรือทรัพย์ดั้งเดิม ซึ่งจากกรณีที่ได้ศึกษามาแล้วตามบทบัญญัติในเรื่องทรัพย์ ที่ว่า ทรัพย์ต้องเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ได้อย่างอิสระ การที่ดอกผลนั้นเป็นเพียงสิ่งที่ติดอยู่กับตัวทรัพย์ประธาน ดอกผลนั้นจึงย่อมถือว่าเป็นลักษณะเป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์ ดอกผลจึงไม่ถือว่าเป็นทรัพย์

เมื่อศึกษามาถึงจุดนี้ทำให้เห็นว่า การที่กฎหมายญีปุ่นบัญญัติให้ดอกผลธรรมดานั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการใช้งานทรัพย์ ดังนั้น จึงทำให้เห็นได้ว่าย่อมที่จะถือได้ว่า ดอกผลธรรมดา นอกจากเป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นตามวิธีการทางธรรมชาติของทรัพย์นั้น ยังคงสามารถที่จะตีความให้ต้องรวมถึงการเกิดผลผลิตอันเป็นผลโดยตรงที่มาจากการใช้งานทรัพย์โดยบุคคลผู้เป็นเจ้าของทรัพย์ที่ได้ให้กำเนิดด้วย เช่นนี้จึงสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า ดอกผลธรรมดาตามกฎหมายญีปุ่นนั้นมีลักษณะที่สามารถตีความให้ดอกผลเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากฝีมือมนุษย์ได้ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติแห่งมาตรา 88 (1) ดังที่ได้ศึกษามาข้างต้น

จากการศึกษาที่ผ่านมาทำให้ทราบว่าบุคคลผู้เป็นเจ้าของทรัพย์นั้น ย่อมที่จะเป็นเจ้าของ ดอกผลที่เกิดขึ้น ซึ่งจากจุดนี้เอง เมื่อได้ทำการศึกษากฎหมายญีปุ่นต่อไปทำให้เห็นว่า ได้มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายบัญญัติไว้เป็นข้อสันนิษฐานให้ “ผู้ครอบครองมีสิทธิตามกฎหมายในการใช้สิทธิในทรัพย์ที่อยู่ในความครอบครองของตน” ตามที่ได้บัญญัติเอาไว้ในมาตรา 188 ด้วยเหตุนี้เอง จึงเป็นเหตุให้บุคคลผู้ครอบครองทรัพย์นั้นไว้โดยสุจริต ย่อมที่จะเป็นผู้ได้มาซึ่งดอกผลที่เกิดขึ้นในระหว่างที่ทรัพย์อยู่ในความครอบครองของตนตามมาตรา 189 (1) (2)⁹⁶ ซึ่งกฎหมายได้บัญญัติว่า

⁹⁶ Article 189 (Acquisition of Fruits by Possessor in Good Faith)

“(1) ผู้ครอบครองโดยสุจริตจะต้องได้มาซึ่งดอกผลที่ได้มาจากทรัพย์สินที่อยู่ในความครอบครองของเขาหรือเธอ

(2) ถ้าผู้ครอบครองโดยสุจริตนั้น ต่อมาภายหลังมิใช่ผู้ครอบครองโดยสุจริตกรณียอมถือว่าบุคคลนั้นไม่สุจริตนับตั้งแต่เวลาที่ได้ครอบครอง”

หากศึกษาบทต่อเนื่องในการครอบครองทรัพย์สินต่อไปยังจะพบว่า กฎหมายยังได้มีการบัญญัติให้ต้องมีการคืนดอกผลของทรัพย์สินที่เป็นผลมาจากการครอบครองทรัพย์สินโดยไม่สุจริตตามมาตรา 190 (1)⁹⁷ ไว้อีกด้วยซึ่งกฎหมายได้บัญญัติว่า

“(1) ผู้ครอบครองที่ไม่สุจริตจะต้องคืนดอกผลและชดใช้ราคาดอกผลที่เสียหายหรือได้ใช้ไป อันเนื่องมาจากความประมาทเลินเล่อหรือการรักษาทรัพย์สินนั้น”

ซึ่งจากลักษณะที่ดอกผลธรรมดาที่เป็นสิ่งที่เกิดจากแม่ทรัพย์สินนี้เองยอมทำให้บุคคลผู้เป็นเจ้าของแม่ทรัพย์สินหรือผู้ที่มีสิทธิครอบครองทรัพย์สิน ย่อมเป็นเจ้าของดอกผลที่เกิดขึ้นด้วย ดังนั้น การพิจารณาถึงความสุจริตในการเข้าครอบครองทรัพย์สินจึงนับว่าเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงอันเป็นผลต่อเนื่องกับการได้มาซึ่งตัวดอกผลที่เกิดจากแม่ทรัพย์สินด้วย ด้วยเหตุนี้ กฎหมายจึงได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิของเจ้าของที่แท้จริงในการได้มาซึ่งดอกผลธรรมดาซึ่งเป็นส่วนของทรัพย์สินที่เจ้าของเป็นผู้มีสิทธิในการได้มาตามหลักกรรมสิทธิ์นั่นเอง

นอกจากที่ได้ศึกษาถึงลักษณะของดอกผลธรรมดาดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ประเด็นต่อมาที่จะต้องศึกษาต่อเนื่องในลักษณะของดอกผลธรรมดา คือ ความเชื่อมโยงกับกฎหมายในลักษณะอื่นๆว่าดอกผลธรรมดานั้นจะเชื่อมโยงได้หรือไม่ ซึ่งจากการซึ่งจากการศึกษาจะพบว่า เมื่อดอกผลตามกฎหมายญี่ปุ่นนั้นไม่อาจที่จะเป็นทรัพย์สินได้ด้วยตัวเอง หากจะพิจารณาถึงความเป็นทรัพย์สินในเรื่อง

“(1) A possessor in good faith shall acquire fruits derived from Thing in his/her possession.

(2) If a possessor in good faith is defeated in an action on the title, he/she shall be deemed to be a possessor in bad faith as from the time when such action was brought”

⁹⁷ Article 190 (Return of Fruits by Possessors in bad faith)

“(1) A possessor in bad faith shall be obligated to return fruits, and reimburse the price of fruits that he/she has already consumed, has damaged due to negligence or has failed to collect.”

เอกเทศสัญญาจะมีมาตรา 555⁹⁸ ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ว่าด้วยเรื่องของสัญญาซื้อขาย โดยกฎหมายได้บัญญัติว่า

“การขายนั้นจะเกิดผลเมื่อคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสัญญาว่าจะโอนสิทธิที่แท้จริงให้แก่คู่สัญญาอีกฝ่าย และคู่สัญญาอีกฝ่ายสัญญาว่าจะชำระราคาให้เพื่อการนั้น”

โดยจะพบว่าลักษณะของสัญญาซื้อขายตามกฎหมายญี่ปุ่นนั้นไม่ได้มีการกล่าวถึงตัวทรัพย์สินว่าทรัพย์สินใดที่สามารถเป็นวัตถุตามสัญญาซื้อขายได้ แต่ก็น่าจะเป็นที่เข้าใจจากกฎหมายได้ว่าการซื้อขายจะสมบูรณ์ได้นั้นต้องได้มีการโอนสิทธิในตัวทรัพย์สินนั้นให้แก่อีกฝ่ายได้ด้วย ด้วยเหตุที่ดอกผลธรรมดาในยังคงเป็นส่วนหนึ่งของตัวแม่ทรัพย์หรือทรัพย์ดั้งเดิม จึงยอมทำให้ดอกผลนั้นไม่ใช่ทรัพย์สิน ด้วยเหตุนี้เอง ดอกผลธรรมดาจึงยอมที่ไม่อาจกลายเป็นวัตถุแห่งสัญญาที่จะนำมาใช้เป็นสัญญาซื้อขายได้อันทำให้การซื้อขายดอกผลธรรมดาไม่อาจก่อให้เกิดการโอนสิทธิในตัวทรัพย์สินนั้นได้ในทันที ย่อมไม่ใช่ลักษณะของสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาด แต่จากการศึกษาต่อไปจะพบว่า กฎหมายยังได้บัญญัติมาตรา 556 (1)⁹⁹ อันเป็นการเรื่องของสัญญาซื้อขายล่วงหน้าโดยการใช้สิทธิฝ่ายเดียว ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า

“หากจะต้องมีการทำสัญญาล่วงหน้าในการขายหรือซื้อโดยคู่สัญญาฝ่ายหนึ่ง ผลของการขายจะเกิดขึ้นเมื่ออีกฝ่ายได้แสดงเจตนาของเขาหรือเธอที่จะทำการขายดังกล่าวให้เสร็จสิ้น”

ซึ่งจะเห็นได้ว่า เป็นลักษณะของการเป็นคำเสนอขายที่สัญญาซื้อขายจะสมบูรณ์เมื่ออีกฝ่ายได้แสดงเจตนาสนองรับการขายนั้น ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่า ความเกี่ยวเนื่องของดอกผลกับเรื่องเอกเทศสัญญาในลักษณะสัญญาซื้อขายนั้นจึงอาจเกิดว่า แม้ว่าตัวดอกผลธรรมดาที่ยังไม่ขาดหลุดออกจากแม่ทรัพย์ จะไม่ใช่ทรัพย์สินตามกฎหมายก็ตาม แต่ดอกผลนั้นก็ยังคงอาจที่จะนำมาใช้เป็นวัตถุแห่งสัญญาได้ ดังจะเห็นได้จาก ผลของสัญญาดังกล่าวจะเกิดขึ้นหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการแสดงเจตนาของ

⁹⁸ Article 555 (Sale)

“A sale shall become effective when one of the parties promises to transfer a certain real rights to the other party and the other party promises to pay the purchase money for it.”

⁹⁹ Article 556 (Pre-contract of Sales Exercisable by One Party)

“(1) A pre-contract to sell or purchase made by one party shall take the effect of a sale when the other party has manifested his/her intention to complete such sale.”

คู่สัญญาเป็นสำคัญ มิใช่ขึ้นกับความมืออยู่ของตัวทรัพย์ ซึ่งในกรณีจะพบว่า กฎหมายอิตาลีได้มีการบัญญัติเอาไว้โดยเฉพาะว่าดอกผลที่ยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์นั้นมีสถานะเป็นเพียงทรัพย์ในอนาคตเท่านั้น โดยในประเด็นนี้จะได้ทำการศึกษาต่อไปในลักษณะของดอกผลตามกฎหมายอิตาลี ดังนั้นจึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า แม้ว่าดอกผลธรรมดานั้นยังไม่ได้แยกออกจากตัวทรัพย์ก็ตามก็ยังคงอาจที่จะนำมาใช้เป็นวัตถุแห่งสัญญาได้

เมื่อได้ศึกษาถึงลักษณะของดอกผลธรรมดาตามมาตรา 88 (1) มาแล้ว ยังมีดอกผลอีกประเภทหนึ่ง คือ “ดอกผลนิตินัย” หรือที่ภาษาญี่ปุ่นใช้คำว่า “hotei-kwaitsu” ซึ่งตรงกับมาตรา 88 (2) โดยได้บัญญัติไว้ว่า

(2) เงินหรือทรัพย์สินอื่น ๆ ที่จะได้รับในการแลกเปลี่ยนการใช้ทรัพย์สินใดๆ ถือว่าเป็นดอกผลนิตินัย”

ซึ่งจากการที่ได้ศึกษาเรื่องดอกผลนิตินัยจะพบว่า หมายถึง เงินหรือสิ่งต่างๆ ที่ได้รับจากการตอบแทนการใช้สิ่งของ อันจะอยู่ในรูปแบบค่าตอบแทนการเช่าที่ดินหรือบ้าน และยังรวมถึงดอกเบี้ยที่ได้จากการใช้เงินด้วย ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปถึงลักษณะของดอกผลนิตินัย ตามประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นได้ว่า เป็นประโยชน์อันเกิดขึ้นโดยเป็นผลมาจากการใช้ทรัพย์สินนั้น ไม่ว่าจะป็นสัญญาเช่า สัญญากู้ยืม อันมีลักษณะได้รับค่าตอบแทน

3.2.3 การได้มาซึ่งดอกผลตามกฎหมายญี่ปุ่น

เมื่อได้ศึกษาถึงลักษณะและประเภทของดอกผลธรรมดาตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นมาแล้วในหัวข้อที่ 3.2.1 และ 3.2.2 การศึกษาในเรื่องของดอกผลในหัวข้อนี้ จึงจะเป็นการศึกษาลักษณะของการได้มาซึ่งดอกผลธรรมดา โดยจากการศึกษาจะพบว่า การได้มาซึ่งดอกผลธรรมดานั้น กฎหมายได้บัญญัติเอาไว้เป็นการเฉพาะ โดยบัญญัติเอาไว้อยู่ใน มาตรา 89 (1)¹⁰⁰ ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

¹⁰⁰ Article 89 (Vesting of Fruits)

“(1) Natural Fruits shall vest in the person who has the right to obtain them when they are severed from the origin.

(2) Legal Fruits shall be acquired in proportion to the number of days depending on the duration of the right to obtain them.”

“(1) ดอกผลผลธรรมดาจะตกเป็นของบุคคลผู้มีสิทธิ เมื่อบุคคลนั้นได้ทำการแยกออกจากแหล่งกำเนิด”

ซึ่งจากบทบัญญัติดังกล่าวจะพบว่า การที่ดอกผลธรรมดานั้นจะสามารถเข้าถือเอาได้ ดอกผลธรรมดานั้นจะต้องได้มีการแยกออกจากแหล่งกำเนิดเสียก่อน การแยกออกจากแหล่งกำเนิด หรือทรัพย์สินประธานในภาษาญี่ปุ่นจะใช้คำว่า “bunri” โดยลักษณะของการแยกตัวดอกผลธรรมดาออกจากตัวทรัพย์สินประธานหรือแหล่งกำเนิดทรัพย์สินนั้นย่อมที่จะสามารถทำได้ไม่ว่าจะเกิดขึ้นโดยเหตุบังเอิญจากธรรมชาติหรือเกิดขึ้นโดยการกระทำของมนุษย์ก็ตาม¹⁰¹ ดอกผลธรรมดานั้นถ้าหากได้มีการเข้าเก็บเกี่ยวหรือเข้าถือเอาแล้ว ย่อมที่จะมีลักษณะกลายเป็นทรัพย์สินทั่วไป (Principal thing) หรือภาษาญี่ปุ่นจะใช้คำว่า “gwan-butsumu” ซึ่งในกรณีที่หากยังไม่ได้มีการแยกตัวดอกผลธรรมดาออกจากทรัพย์สินประธาน สถานะของดอกผลธรรมดาต้องถือว่าเป็นเพียงส่วนประกอบของทรัพย์สิน และไม่อาจก่อให้เกิดสิทธิโดยตัวเองแต่ดอกผลธรรมดานั้นจะสามารถเป็นสิ่งที่ เป็นอิสระเมื่อได้ ต่อเมื่อมีการแยกตัวดอกผลธรรมดานั้นจากทรัพย์สินประธานแล้วเสียก่อน¹⁰²

ซึ่งจากลักษณะตามการบัญญัติเรื่องดอกผลธรรมดานี้ เมื่อพิจารณาประกอบกับบทบัญญัติในเรื่องทรัพย์สินตามมาตรา 85 ย่อมแสดงให้เห็นได้ว่า ดอกผลธรรมดานั้นมีลักษณะที่เป็นสิ่งที่ยังอยู่กับตัวทรัพย์สินประธานหรือทรัพย์สินดั้งเดิมที่ได้ให้กำเนิดดอกผลธรรมดานั้น ดังนั้น การเข้าถือเอาตัวดอกผลธรรมดาของทรัพย์สินย่อมต้องได้ผ่านขั้นตอนทางกฎหมายก่อน คือ ได้มีการเข้าแยกตัวดอกผลธรรมดานั้นออกจากแม่ทรัพย์สินนั้นแล้ว ตามที่ได้บัญญัติเอาไว้ในมาตรา 89 (1) ดังนั้น การได้มาซึ่งดอกผลธรรมดาตามประมวลกฎหมายแพ่งประเทศญี่ปุ่น จึงย่อมมีหลักเกณฑ์การได้มาที่มีลักษณะเหมือนกับการได้มาซึ่งดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย และประมวลกฎหมายแพ่งประเทศเยอรมัน คือ การที่จะเข้าถือเอาดอกผลธรรมดาได้นั้น ต้องได้มีการแยกดอกผลธรรมดานั้นออกจากทรัพย์สินประธานหรือทรัพย์สินดั้งเดิมเสียก่อน เพราะว่าดอกผลธรรมดาที่ยังคงติดอยู่กับทรัพย์สินประธานนั้น ไม่อาจก่อให้เกิดสิทธิความเป็นทรัพย์สินทั่วไปได้เหมือนดังเช่นวัตถุมิรูปร่าง อันจะเข้าลักษณะของความเป็นทรัพย์สินในทางประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น ดังจะได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ต่อไปถึงสถานะความเป็นทรัพย์สินของดอกผลธรรมดา

¹⁰¹ J.E. De Becker, *ANNOTATED CIVIL CODE OF JAPAN* (USA: University publication of America, 1979).p.83

¹⁰² J.E. De Becker, *The Principles and practice of the civil code of Japan* (London, 1921).p.55-56

ซึ่งนอกจากนี้บุคคลที่จะสามารถเข้าไปถือเอาดอกผลธรรมดาได้นั้นจะต้องเป็นบุคคลที่มีสิทธิเหนือดอกผลธรรมดานั้นด้วย ซึ่งนอกจากบุคคลผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินที่จะสามารถเก็บดอกผลธรรมดาได้แล้ว ก็ยังคงรวมถึงตัวผู้เช่า หรือตัวผู้ซื้อทรัพย์สินทั่วไปที่ได้สิทธิเหนือดอกผลธรรมดานั้น โดยสามารถเข้าไปถือเอาได้เมื่อแยกดอกผลธรรมดานั้นออกจากทรัพย์สินประธานหรือทรัพย์สินดั้งเดิมแล้ว¹⁰³

จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า ดอกผลตามกฎหมายญี่ปุ่น ได้ถูกบัญญัติไว้ในส่วนหนึ่งในเรื่องกฎหมายลักษณะทรัพย์สิน โดยแบ่งดอกผลออกเป็นสองประเภท คือ ดอกผลธรรมดา และดอกผลนิตินัย ซึ่งลักษณะของดอกผลธรรมดานั้นต้องเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากทรัพย์สินตามลักษณะใช้งานทรัพย์สิน ซึ่งการที่กฎหมายญี่ปุ่นได้บัญญัติไว้เช่นนี้จึงทำให้สามารถตีความได้ว่า ดอกผลธรรมดาตามกฎหมายญี่ปุ่นนั้น ย่อมรวมถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจากการที่มนุษย์เข้ามามีส่วนช่วยในขั้นตอนหรือกระทำด้วยได้ โดยลักษณะของการเข้าไปถือเอาดอกผลธรรมดานั้น บุคคลจะมีสิทธิสามารถเข้าไปถือเอาตัวดอกผลธรรมดาได้ เมื่อดอกนั้นได้แยกขาดออกจากทรัพย์สินประธานหรือแหล่งกำเนิดแล้วเท่านั้น

3.3 กฎหมายอิตาลี

3.3.1 ประเภทของดอกผลตามกฎหมายอิตาลี

การศึกษาถึงบทบัญญัติในเรื่องดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลี¹⁰⁴ ควรเริ่มจากการศึกษาถึงลักษณะโครงสร้างของกฎหมายว่ามีลักษณะอย่างไร ซึ่งจะพบว่าดอกผลนั้นได้ถูกบัญญัติไว้ในบรรพที่ 3 สิทธิในทรัพย์สิน ลักษณะที่ 1 ทรัพย์สิน หมวด 3 ทรัพย์สินทั่วไป ส่วนที่ 3 เรื่องดอกผล ด้วยเหตุที่ได้ศึกษาโครงสร้างตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน และญี่ปุ่นมาแล้วซึ่งในส่วนนี้จะพบว่าดอกผลเป็นบทบัญญัติที่ได้บัญญัติเอาไว้ในบรรพที่ 1 ซึ่งทำให้เป็นบททั่วไป แต่ตามประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลีได้นำดอกผลมาบัญญัติในบรรพที่ 3 เรื่องสิทธิในทรัพย์สิน ด้วยเหตุนี้ จึงอาจจะกล่าวได้ว่า บทบัญญัติเรื่องดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลีอาจมีลักษณะของการที่บัญญัติไว้ให้เป็นบทเฉพาะ

ซึ่งการก่อนที่จะเริ่มศึกษาเกี่ยวกับเรื่องดอกผล สิ่งที่จะต้องเริ่มทำการศึกษาก่อน คือ กฎหมายลักษณะทรัพย์สิน เพื่อให้ทราบถึงลักษณะของทรัพย์สินเบื้องต้น ด้วยเหตุที่ว่า บทบัญญัติในเรื่องดอกผลนั้นได้ถูกได้นำมาบัญญัติไว้ในส่วนหนึ่งของกฎหมายลักษณะทรัพย์สินด้วย

¹⁰³ Becker, *The Principles and practice of the civil code of Japan*.P.83

¹⁰⁴ Giovanni E. Longo Mario Beltramo, John Henry Merryman, *The Italian Civil code* (Dobbs Ferry, N.Y. : Oceana Publications, 1969).

ประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลีตามบรรพที่ 3 เป็นบรรพที่ว่าด้วยเรื่องของสิทธิในทรัพย์สิน โดยได้บัญญัติเรื่องทรัพย์สินเอาไว้ โดยเริ่มที่บททั่วไปของทรัพย์สิน โดยคำว่าทรัพย์สิน “Things” ตามกฎหมายมิได้บัญญัติไว้โดยตรงว่าหมายถึงอะไร แต่เป็นการที่กฎหมายได้บัญญัติเอาไว้เพียงเป็นแนวคิดในลักษณะที่เป็นนัยยะตามความรู้สึกทั่วไปเท่านั้น โดยได้บัญญัติไว้ตามมาตรา 810¹⁰⁵ ซึ่งได้บัญญัติไว้เพียงว่า

“ทรัพย์สินที่อาจก่อให้เกิดวัตถุแห่งสิทธิ คือ ทรัพย์สิน”

ซึ่งหากศึกษาต่อไปอีกจะพบว่ากฎหมายอิตาลีนั้นได้อธิบายไว้แต่เพียงความแตกต่างของทรัพย์สินแต่ละประเภทไว้ในมาตรา 812¹⁰⁶ เท่านั้น โดยการบัญญัติให้ เช่น ดิน แหล่งน้ำ อาคาร สิ่งปลูกสร้าง มีลักษณะเป็นอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งยังรวมถึงบรรดาโรงสี สระว่ายนํ้า แพ ให้มีลักษณะเป็นอสังหาริมทรัพย์ด้วยหากได้มีการยึดติดแน่นในลักษณะที่เป็นการถาวรเพื่อใช้ประโยชน์ ซึ่งนอกจากที่กฎหมายได้บัญญัติลักษณะของทรัพย์สินต่างๆไว้แล้ว ทรัพย์สินอื่นๆย่อมถือว่าเป็นอสังหาริมทรัพย์ เช่น พลังงานธรรมชาติ¹⁰⁷ ตามมาตรา 814¹⁰⁸ จะเห็นได้ว่า ทรัพย์สินตามกฎหมายอิตาลีนั้นจะมีลักษณะการบัญญัติไว้อย่างกว้างๆอย่างมีนัยยะ โดยได้มีการแยกเพียงความแตกต่างของทรัพย์สินที่มีลักษณะเป็นอสังหาริมทรัพย์ กับสังหาริมทรัพย์เท่านั้น

¹⁰⁵ Article 810

“*Notion. Thing that can form the subject matter of rights are property.*”

¹⁰⁶ Article 812

“*Distinction as to the property. The soil, water sources and water course, buildings and other constructions, even if joined to the soil for a temporary purpose, and in general everything that is artificially or naturally annexed to the soil are immovable property. Mills, baths, and other floating buildings are also considered immovables when they are securely attached to the bank or the bed and are destined to remain so permanently for their utilization.*

All other property is movable.”

¹⁰⁷Ugo Mattei Jeffrey S. Lena, *Introduction to italian law* (Hague : London : Kluwer Law International, 2002). P.284

¹⁰⁸ Article 814

“*Power resources. Natural power resources that have economic value are considered moveable property.*”

เมื่อได้ศึกษาลักษณะของทรัพย์สินมาพอสังเขป ในส่วนต่อไปจะได้เริ่มทำการศึกษาในเรื่องดอกผลตามกฎหมายอิตาลีต่อไป ซึ่งจากเมื่อพิจารณาเรื่องดอกผลแล้วจะพบว่า การบัญญัติถ้อยคำในภาษาอังกฤษกฎหมายจะใช้คำว่า Natural fruits และ Civil fruits ด้วยเหตุนี้ การศึกษาในเรื่องดอกผลตามกฎหมายอิตาลีตามหัวข้อนี้ ผู้เขียนจะใช้คำว่า ดอกผลธรรมดา และดอกผลนิตนัย ในการเรียกลักษณะของ ดอกผลทั้งสองประเภท ดังนั้น จึงสามารถกล่าวได้ว่า ดอกผลตามกฎหมายอิตาลีนั้นแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ ดอกผลธรรมดา (Natural fruits) และ ดอกผลนิตนัย (Civil fruits) ซึ่งจะได้ทำการอธิบายถึงลักษณะ และการได้มาซึ่งดอกผลในหัวข้อต่อไป

3.3.2 ลักษณะของดอกผลตามกฎหมายอิตาลี

จากการศึกษาหลักกฎหมายในเรื่องของดอกผลตามที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายอิตาลีนั้นจะเห็นได้ว่า ดอกผลตามกฎหมายในประเภทแรกที่จะได้เริ่มทำการศึกษาคือ ดอกผลธรรมดาตามที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลี มาตรา 820¹⁰⁹ วรรคหนึ่ง โดยได้บัญญัติไว้ว่า

“ดอกผลธรรมดา คือ สิ่งที่ได้มาจากทรัพย์สินโดยตรง โดยมีหรือไม่มีความช่วยเหลือจากมนุษย์ เช่น ผลไม้ทางการเกษตร ไม้ การเพิ่มขึ้นของสัตว์ ผลิตภัณฑ์จากเหมืองเหมืองหิน และสนามหญ้า

ตามบทบัญญัติแห่งมาตรา 820 นั้นเป็นบทบัญญัติที่เป็นการอธิบายถึงลักษณะของดอกผล ซึ่งถูกจัดให้อยู่ในประเภทของทรัพย์สินที่มีคุณสมบัติในการผลิตหรือกล่าวคือ เป็นสิ่งที่สามารถใช้เพื่อให้ "เกิดผล" โดยในทางความหมายอย่างกว้างตามบริบทนี้สามารถยกตัวอย่างได้ เช่น ลูกแพร์จากต้นไม้ ธัญพืช ทุ่ง¹¹⁰ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เห็นได้ว่า ดอกผลธรรมดา คือ สิ่งที่เกิดขึ้นโดยตรงจากทรัพย์สิน

¹⁰⁹ Article 820

“*Natural fruits and civil fruits. Natural fruits are those derived directly from the thing, with or without the aid of man, such as agricultural products, wood, the increase of animal, the product of mines, quarries and turf pits.*

Until separated, fruits from part of the thing. One can, however, dispose of them in the same way as a future movable thing.

Civil fruits are those that are derived from the thing as compensation for the enjoyment that others have of it. Such are interest on capital, rentals under an emphyteusis, life annuities and any other investment income, rentals under leases.”

¹¹⁰ Guido Alpa and Vincenzo Zeno - Zencovich, *Italian private law* (New York : Routledge-Cavendish, 2007).P.111

ไม่ว่าจะเกิดขึ้นจากการที่มนุษย์ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยหรือไม่ก็ตาม ผลผลิตที่ได้มามีลักษณะเป็นดอก ผลธรรมชาติ

ด้วยการบัญญัติของกฎหมายเช่นนี้ทำให้เห็นได้ว่ามีลักษณะที่แตกต่างจากประมวลกฎหมายในประเทศอื่น ๆ ตามกรณีที่ได้ทำการศึกษาหลักกฎหมายในเรื่องของดอกผลธรรมชาติ ในส่วนของกฎหมายเยอรมัน กฎหมายญี่ปุ่น และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยในข้างต้น โดยจะพบว่าประเทศที่ได้ศึกษามาแล้วข้างต้น ไม่ได้มีการบัญญัติเรื่องการกระทำของมนุษย์ไว้ในกฎหมายดังเช่นประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลี ดังนั้น จึงสามารถเห็นได้ชัดว่า ลักษณะพิเศษตามกฎหมายในเรื่องดอกผลธรรมชาติตามกฎหมายอิตาลีได้บัญญัติขึ้น ดอกผลธรรมชาติ จึงเป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้จากการกระทำของมนุษย์ด้วยโดยที่ไม่ต้องใช้การตีความเหมือนประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน

นอกจากการที่กฎหมายได้บัญญัติให้ดอกผลธรรมดานั้นสามารถเกิดจากการกระทำของมนุษย์ได้แล้วนั้น หลักเกณฑ์ทางกฎหมายในเรื่องดอกผลธรรมชาติ ยังคงที่จะต้องเป็นสิ่งที่ได้มาทรัพย์สินนั้นโดยตรงด้วย เช่น พืชผลทางการเกษตร สัตว์ หรือแร่ต่างๆที่เกิดขึ้น อันจะเห็นได้ว่าเป็นลักษณะทางกฎหมายที่ตรงกับหลักการในความเป็นดอกผลธรรมชาติ และการที่ดอกผลธรรมดานั้นต้องเป็นสิ่งที่ได้มาจากตัวทรัพย์สิน ดอกผลจึงต้องมีตัวแม่ทรัพย์สินในการให้กำเนิด ด้วยเหตุนี้เอง หากดอกผลธรรมดานั้นยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์สิน ย่อมส่งผลให้ ดอกผลธรรมดานั้นยังคงต้องถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของแม่ทรัพย์สิน ซึ่งเป็นไปตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งประเทศอิตาลี มาตรา 820 วรรคสอง¹¹¹ ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

“จนกว่าจะได้มีการแยกดอกผลออกจากการเป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์สิน
อย่างไรก็ตาม สามารถจัดการสิ่งนี้ในลักษณะเดียวกับสังหาริมทรัพย์ในอนาคต”

ด้วยเหตุที่ได้ศึกษาถึงโครงสร้างตามกฎหมายอิตาลีมาในหัวข้อที่ 3.3.1 ซึ่งจะพบว่า ดอกผลนั้นได้บัญญัติเอาไว้ในเรื่องของทรัพย์สินตามกฎหมาย ซึ่งในกรณีนี้อาจกล่าวได้ว่า ดอกผลธรรมดานั้นย่อมที่จะมีสถานะเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่ง ที่เป็นสังหาริมทรัพย์ได้ในเวลาที่ดอกผลนั้นได้ขาดหรือแยกออกจาก แม่ทรัพย์สินแล้วตามที่ได้บัญญัติในมาตรา 820 วรรคสองข้างต้น ส่วนในกรณีที่ดอก

¹¹¹ Article 820 second paragraph

“Until separated, fruits from part of the thing. One can, however, dispose of them in the same way as a future movable thing.”

ผลธรรมดานั้นยังติดอยู่กับ แม่ทรัพย์ แม้ว่าดอกผลในกรณีนี้จะยังคงเป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์ก็ตาม แต่จากการที่กฎหมายได้กำหนดฐานะไว้ให้ดอกผลที่ติดกับแม่ทรัพย์นั้นเป็นทรัพย์ในอนาคตด้วย ย่อมทำให้เกิดสิทธิเหนือตัวดอกผลนั้นขึ้นมา ดังนั้น การที่ดอกผลซึ่งอยู่ในบทบัญญัติเรื่องลักษณะทรัพย์ทั่วไป ดอกผลจึงย่อมที่เป็นทรัพย์ได้ตามกฎหมาย ถึงแม้ว่าลักษณะทางโครงสร้างแห่งประมวลกฎหมายจะได้บัญญัติเอาไว้อยู่ในบทเฉพาะในบรรพ 3 ก็ตาม แต่จะเห็นได้ว่า กฎหมายอิตาลีได้มีการบัญญัติบทนิยามแห่งกฎหมายไว้เป็นบรรพที่ 1 เหมือนดังเช่นกฎหมายเยอรมัน กฎหมายญี่ปุ่น และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไทย แต่ก็พบว่ากฎหมายอิตาลีได้มีลักษณะการใช้กฎหมายโดยการสร้างความเชื่อมโยงให้ความหมายของดอกผลตามบรรพ 3 นี้สามารถที่จะนำไปใช้กับบรรพอื่นๆ ในประมวลกฎหมายได้เช่นเดียวกันจึงสามารถกล่าวได้ว่า ลักษณะของดอกผลตามที่ได้บัญญัติไว้ในบรรพ 3 เรื่องทรัพย์สินนี้ก็คงมีลักษณะที่ให้เป็นนิยามเพื่อนำไปใช้ยังบรรพอื่นๆ อันมีเช่นเดียวกันกับบรรพที่ 1 ตามกฎหมายเยอรมัน ญี่ปุ่น และไทย

ซึ่งจากกรณีนี้เองสามารถศึกษาถึงประเด็นในเรื่องดอกผลธรรมดาที่ทำการเชื่อมโยงในฐานะที่ดอกผลนั้นมีสถานะทางกฎหมายเป็น “ทรัพย์ในอนาคต” ซึ่งจากการที่กฎหมายกำหนดไว้เช่นนี้ ย่อมที่จะส่งผลให้ดอกผลที่ยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์นั้นสามารถกลายเป็นวัตถุแห่งสัญญาได้ โดยจะเห็นได้จากการที่มีการบัญญัติเรื่องทรัพย์ในอนาคตเอาไว้อยู่ในเรื่องของสัญญาใน บรรพ 4 หมวด 3 ที่ว่าด้วยเรื่องของวัตถุแห่งสัญญา (Object of contract) ตามมาตรา 1348¹¹² ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า

“สัญญาอาจเกี่ยวข้องถึงการปฏิบัติที่เกี่ยวกับทรัพย์ในอนาคตได้ เว้นแต่จะได้มีกฎหมายบัญญัติห้ามไว้เป็นการเฉพาะ”

นอกจากนี้ เมื่อได้ศึกษาต่อไปอีกยังจะพบว่า การที่ดอกผลธรรมดาที่ยังติดอยู่กับแม่ทรัพย์เป็นทรัพย์ในอนาคตนั้นยังคงมีความเชื่อมโยงกับในส่วนของสัญญาซื้อขายตามประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลี มาตรา 1472 วรรคแรก¹¹³ อีกด้วยอันเป็นบทบัญญัติที่ว่าด้วยการขายทรัพย์ในอนาคต ซึ่งกฎหมายได้บัญญัติเอาไว้ว่า

¹¹² Article 1348

“*Future things. The contract can involve performance with respect to future things, except when specifically forbidden by law.*”

¹¹³ Article 1472

“ในการขายที่มีเรื่องของทรัพย์สินในอนาคตเข้ามาเกี่ยวข้อง การได้มาซึ่งความเป็นเจ้าของจะเกิดขึ้นทันที แต่ถ้าหากเป็นกรณีการขายต้นไม้หรือดอกผลของที่ดินจะได้มาซึ่งความเป็นเจ้าของเมื่อต้นไม้ที่ถูกตัด หรือดอกผลนั้นถูกแยกออกแล้ว”

จึงจะเห็นได้ว่าจากลักษณะของดอกผลธรรมดา นี้เองย่อมที่จะมีความเชื่อมโยงไปยังเรื่องต่างๆตามกฎหมายอิตาลี ด้วยเหตุที่ว่า นอกจากการที่ดอกผลธรรมดาจะเป็นทรัพย์สินชนิดสังหาริมทรัพย์เมื่อได้ขาดจากทรัพย์สินประธานแล้วตามมาตรา 820 วรรคสอง กฎหมายอิตาลีก็ยังสามารถบัญญัติให้ดอกผลธรรมดาที่ยังติดกับทรัพย์สินประธานนั้นให้มีลักษณะเป็นทรัพย์สินชนิดหนึ่งที่สามารถใช้เป็นวัตถุแห่งสัญญา อันเป็นทรัพย์สินในอนาคตที่คู่สัญญาสามารถใช้ทำการซื้อขายหรือให้ได้ตามกฎหมาย ดังที่ได้ศึกษามาแล้วในข้างต้น

หลังจากที่ได้ศึกษาถึงลักษณะของดอกผลธรรมดามาแล้วในข้างต้นยังคง มีดอกผลอีกประเภทหนึ่งที่จะต้องทำการศึกษา คือ ดอกผลนิตินัย ซึ่งถูกบัญญัติไว้ในมาตรา 820 วรรคสาม ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า

“ดอกผลนิตินัย คือ สิ่งที่ได้มาจากทรัพย์สินอันเป็นค่าตอบแทนสำหรับการใช้งานที่ผู้อื่นได้รับ สิ่งนั้น คือ ดอกเบี้ย เงินเช่า เงินรายปี ตลอดชีพและรายได้จากการลงทุนอื่น ๆ ค่าเช่าภายใต้สัญญาเช่า”

จากบทบัญญัติแห่งมาตราดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ลักษณะของดอกผลนิตินัย ตามกฎหมายนั้น ย่อมหมายถึง สิ่งที่ได้มาจากทรัพย์สินอันมีลักษณะที่เป็นค่าตอบแทนสำหรับการใช้งานของบุคคลภายนอกที่ไม่ใช่เจ้าของทรัพย์สินนั้นหรือกล่าวคือมีลักษณะที่เป็นผลมาจากการที่ได้รับประโยชน์จากการที่ได้ให้บุคคลอื่นใช้ทรัพย์สิน เช่น ดอกเบี้ย ค่าเช่า หรือเงินปันผลต่างๆ

กล่าวโดยสรุป ดอกผลธรรมดาตามกฎหมายอิตาลีมีลักษณะที่เป็นสิ่งที่ได้จากทรัพย์สินตามธรรมชาติหรือเกิดจากการกระทำของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้ สิ่งที่เกิดขึ้นจากทรัพย์สินตามธรรมชาติทุกชนิดย่อมเข้าลักษณะของการเป็นดอกผลธรรมดาตามกฎหมายทั้งสิ้นโดยไม่ต้องอาศัยการตีความกฎหมายเนื่องจากการบัญญัติเอาไว้โดยชัดแจ้ง และลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ดอกผล

“Sale of future things. In a sale having as its subject matter a future thing, the acquisition of ownership occurs as soon as the things comes into existence. If the subject matter of sale is trees or fruits of land, ownership is acquired when the trees are cut or the fruits are separated.”

ธรรมดาที่ยังไม่แยกจากแม่ทรัพย์จะถือว่าเป็น “ส่วนหนึ่งของทรัพย์” แต่ก็เห็นว่า กฎหมายก็ได้รับรองให้ดอกผลในกรณีนี้เป็นทรัพย์ในอนาคตที่สามารถเป็นวัตถุแห่งสัญญาได้

3.3.3 การได้มาซึ่งดอกผลตามกฎหมายอิตาลี

เมื่อได้ศึกษาทราบว่าดอกผลตามกฎหมายอิตาลีนั้นแบ่งออกได้เป็นสองประเภท คือ ดอกผลธรรมดาและดอกผลนิตินัย และลักษณะของดอกผลมาแล้วในหัวข้อก่อนหน้า การศึกษาในหัวข้อต่อไปนี้จะเป็นการศึกษาในเรื่องการเข้าถึงเอาดอกผลธรรมดาตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลีว่ามีหลักเกณฑ์ในการได้มาซึ่งดอกผลธรรมดาอย่างไรตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย

จากการศึกษาในเรื่องดอกผลธรรมดาคะพบว่ากฎหมายอิตาลีได้บัญญัติเรื่องของการได้มาซึ่งดอกผลธรรมดาเอาไว้เป็นการเฉพาะในมาตรา 821 วรรคแรก¹¹⁴ ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า

“ดอกผลธรรมดา เป็นของเจ้าของทรัพย์ที่ได้ให้ผลผลิตขึ้น เว้นแต่ ความเป็นเจ้าของนั้นจะได้เป็นของบุคคลอื่นแล้ว ในกรณีหลังนี้ความเป็นเจ้าของจะได้มาเมื่อแยกออกมาแล้ว”

จากบทบัญญัติดังกล่าว หากพิจารณาประกอบกับประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลี มาตรา 820 วรรคสอง ซึ่งได้บัญญัติให้ดอกผลที่ยังติดอยู่กับแม่ทรัพย์นั้นมีฐานะเป็นได้เพียงทรัพย์ในอนาคตเท่านั้นจนกว่าจะได้แยกดอกผลนั้นออกจากแม่ทรัพย์ จึงทำให้เห็นได้ว่า ดอกผลธรรมดานั้นจึงสามารถที่จะเข้าถึงเอาได้เมื่อดอกผลนั้นหลุดออกจากแม่ทรัพย์แล้วเท่านั้น แต่จะมีข้อสังเกตในกฎหมายว่า ในกรณีความเป็นเจ้าของดอกผลนั้นย่อมได้มาโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย ดังนั้น เจ้าของทรัพย์จึงเป็นผู้มีสิทธิเป็นเจ้าของดอกผลธรรมดาอันเกิดจากทรัพย์นั้นด้วยแม้จะยังไม่ได้แยกดอกผลนั้นออกจากทรัพย์ประธานก็ตาม แต่จะเห็นได้ว่า ความเป็นเจ้าของดอกผลธรรมดานี้ย่อมสามารถที่จะโอนไปยังบุคคลอื่นได้แต่ความเป็นเจ้าของในดอกผลของบุคคลภายนอกนี้จะเกิดขึ้นเมื่อ

¹¹⁴ Article 821

“Acquisition of fruits. Natural fruits belong to the owner of the thing that produces them, unless their ownership is attributed to others. In this latter case ownership is acquired upon separation

One who appropriates the fruits must, within the limits of their value, reimburse whoever incurred expenses in their production and gathering.

Civil fruits are acquired day by day according to the duration of the right.”

ดอกผลนั้นได้แยกออกจากทรัพย์สินประธานแล้วก่อนเท่านั้นดังจะเห็นได้จากมาตรา 820 วรรคสอง ประกอบกับ มาตรา 821 วรรคแรก ข้างต้น

นอกจากนี้กฎหมายยังได้กำหนดข้อยกเว้นเอาไว้ด้วยว่า ความเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้น ต้องยังมีได้มีการโอนไปยังบุคคลอื่น ซึ่งจากประเด็นในข้อดังกล่าวนี้เอง มีข้อพิจารณาเพิ่มเติมว่า การได้มาซึ่งดอกผลธรรมดานั้นอาจเป็นกรณีที่เกิดขึ้นจากการที่บุคคลอื่นได้สิทธิตามมากฎหมายก็ได้ เช่น ในกรณีที่บุคคลผู้ทรงสิทธิเก็บกินในที่ดินนั้น ตามที่ มาตรา 984 วรรคแรก¹¹⁵ ซึ่งได้บัญญัติว่า

“ดอกผลธรรมดาและ ดอกผลนิตินัย ย่อมตกเป็นของผู้ทรงสิทธิเก็บกิน ตลอดระยะเวลาที่ผู้นั้นทรงสิทธิ”

ด้วยเหตุนี้ จากการที่ได้พิจารณาถึงบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลีตาม มาตรา 820 วรรคสอง ประกอบกับมาตรา 821 จึงกล่าวได้ว่า การได้มาซึ่งดอกผลตามกฎหมายอิตาลี นั้น บุคคลผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินย่อมเป็นเจ้าของดอกผลธรรมดา และบุคคลจะสามารถเข้าถือเอาตัว ดอกผลธรรมดาได้ต่อเมื่อดอกผลธรรมดานั้นได้แยกออกจากทรัพย์สินประธานแล้วเท่านั้น โดยการได้มา นั้นอาจเป็นการได้มาโดยการโอนให้ของบุคคลผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน หรือเป็นบุคคลผู้ได้รับสิทธิตามกฎหมาย เช่น สิทธิเก็บกิน

กล่าวโดยสรุป ดอกผลธรรมดาตามกฎหมายอิตาลี แบ่งออกเป็นสองประเภทคือ ดอกผลธรรมดา (Natural fruits) และดอกผลนิตินัย (Civil fruits) ซึ่งลักษณะที่สำคัญของดอกผล ธรรมดา คือ ต้องเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากทรัพย์สินโดยตรงไม่ว่ากระบวนการเกิดขึ้นซึ่งดอกผลธรรมดานั้นจะ ได้มีมนุษย์เข้ามาช่วยหรือไม่ก็ตาม เพราะได้มีการบัญญัติกฎหมายเอาไว้อย่างชัดเจนว่าดอกผล ธรรมดานั้นสามารถเกิดขึ้นจากฝีมือมนุษย์ได้ และบุคคลจะสามารถถือเอาได้เมื่อดอกผลนั้นหลุดออก จากทรัพย์สินประธานแล้ว นอกจากนี้ ดอกผลธรรมดาที่ยังติดอยู่กับทรัพย์สินประธานกฎหมายยังคงถือให้มี สถานะเป็นทรัพย์สินในอนาคตที่สามารถทำสัญญาได้ด้วย

3.4 บทสรุป

จากบทบัญญัติในเรื่องดอกผลตามสามประเทศที่ได้ทำการศึกษาในข้างต้นจะพบว่าหลักการ ทางกฎหมายที่สำคัญในลักษณะที่คล้ายกัน คือ ดอกผลตามกฎหมายนั้นแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ

¹¹⁵Article 984

“Fruits. Natural and civil fruits belong to the usufructuary for the duration of his right.”

ดอกผลธรรมชาติ (Natural fruits) และดอกผลนิติบัญญัติ (Civil fruits) โดยลักษณะของดอกผลธรรมชาติ หรือ ดอกผลของทรัพย์สินนั้น ต้องเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติโดยตรง ซึ่งต้องมีตัวแม่ทรัพย์สินหรือทรัพย์สินดั้งเดิมในการให้กำเนิดดอกผล ซึ่งการที่จะสามารถเข้าถือเอาหรือครอบครองดอกผลธรรมดานั้นนั้น ตามกฎหมายของทั้งสามประเทศได้วางหลักการไว้เช่นเดียวกัน คือ ดอกผลธรรมดานั้นต้องได้แยกขาดออกจากแม่ทรัพย์สินแล้วเสียก่อน ไม่ว่าจะโดยการกระทำของมนุษย์หรือโดยวิธีธรรมชาติ ซึ่งการแยกดอกผลนั้นต้องไม่เป็นการทำลายตัวแม่ทรัพย์สินให้เสียหายหรือเสื่อมสภาพลงด้วย แต่ถึงแม้ว่าดอกผลธรรมดานั้นจะต้องเกิดขึ้นจากธรรมชาติเท่านั้น แต่จากการศึกษาจะพบว่าตามกฎหมายอิตาลีได้มีการบัญญัติหลักการในตัวบทกฎหมายไว้อย่างชัดเจนโดยมีลักษณะเฉพาะว่า การเกิดขึ้นของดอกผลธรรมดานั้นย่อมรวมถึงสิ่งที่เกิดขึ้นอันเป็นผลมาจากการกระทำของมนุษย์ได้เช่นเดียวกัน ซึ่งจากหลักการดังกล่าวนี้เอง แม้กฎหมายเยอรมันและกฎหมายญี่ปุ่นจะไม่ได้มีการบัญญัติกฎหมายในลักษณะดังกล่าวไว้ในประมวลกฎหมายด้วยก็ตาม แต่จากการศึกษาถึงลักษณะของดอกผลธรรมชาติของทั้งสองประเทศนี้ย่อมทำให้ทราบว่า มีลักษณะของการตีความให้ดอกผลธรรมดานั้นสามารถเกิดขึ้นอันเป็นผลมาจากการกระทำของมนุษย์ได้เช่นเดียวกันดังจะเห็นได้จากการที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ให้ดอกผลธรรมดานั้นรวมถึงการใช้ทรัพย์สินดังกล่าวด้วย ด้วยเหตุนี้เอง จึงสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า จากการศึกษาถึงประเภทและลักษณะทางกฎหมายของดอกผลธรรมดานั้นตามกฎหมายของทั้งสามประเทศดังกล่าวข้างต้น ดอกผลธรรมดานั้นนอกจากสิ่งที่เกิดขึ้นและได้มาจากทรัพย์สินตามธรรมชาติแล้ว ยังคงรวมถึงสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากการกระทำของมนุษย์ได้ด้วย

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหากฎหมายดอกผลธรรมดาในระบบกฎหมายไทย

เมื่อได้ศึกษาถึงบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องของดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยมาแล้วทั้งในส่วนของความเป็นมาในทางประวัติศาสตร์และลักษณะของดอกผลตามหลักการของกฎหมายในปัจจุบัน ประกอบกับการที่ได้ศึกษาถึงลักษณะและหลักการของกฎหมายในเรื่องดอกผลของต่างประเทศมาแล้วข้างต้น ทั้งตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น และประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลี ซึ่งทั้งที่กล่าวมานี้ล้วนแล้วแต่มีการบัญญัติหลักการของกฎหมายในเรื่องของดอกผลในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ในบทนี้จึงจะเป็นการวิเคราะห์ถึงปัญหากฎหมายที่เกิดขึ้นโดยการนำประวัติศาสตร์ และหลักการของกฎหมายของต่างประเทศมาเป็นส่วนช่วยในการวิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น เกี่ยวกับบทบัญญัติในเรื่องของดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย เพื่อที่จะได้เป็นแนวทางไปสู่การแก้ปัญหาที่เหมาะสม เพื่อให้สอดคล้องกับข้อความคิดในเรื่องของดอกผลความเป็นระบบของกฎหมายและความเปลี่ยนแปลงในสภาพการณ์ปัจจุบัน

4.1 ปัญหาขอบเขตและลักษณะการใช้ดอกผลธรรมดาตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 วรรคสอง

จากกรณีที่ได้ศึกษาถึงบทบัญญัติในเรื่องของดอกผล โดยเฉพาะในเรื่องของดอกผลธรรมดา จะพบว่าลักษณะของดอกผลธรรมดานั้น ตามหลักการของกฎหมายแล้วจะต้องเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ซึ่งจะต้องอาศัยตัวแม่ทรัพย์หรือ “ทรัพย์” ในการเกิดขึ้น ซึ่งจากจุดนี้เองแสดงให้เห็นได้ว่า ดอกผลนั้นจะต้องมีจุดเกี่ยวข้องกับตัวแม่ทรัพย์หรือทรัพย์ที่ได้ให้กำเนิดอยู่ด้วยเสมอ หรืออาจกล่าวได้ว่าดอกผลธรรมดานั้นย่อมไม่สามารถที่จะเกิดขึ้นเองได้โดยลำพัง ด้วยเหตุนี้เอง การที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 วรรคสอง ได้บัญญัติเอาไว้แต่เพียงว่า “ดอกผลธรรมดาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ” จากการใช้บทบัญญัติไว้ในลักษณะเช่นนี้ย่อมที่จะต้องอาศัยการตีความกฎหมายเข้ามาเป็นส่วนช่วยประกอบการใช้บทบัญญัติดังกล่าว ซึ่งถ้าหากจะได้ทำการวิเคราะห์ในเรื่องของการเกิดขึ้นตามธรรมชาตินั้น เมื่อได้พิจารณาความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน

พุทธศักราช 2554¹¹⁶ พจนานุกรมได้ให้ความหมายของคำว่า “ธรรมชาติ” ไว้ยู่สองลักษณะ คือ “(1). น สิ่งที่เกิดขึ้นและเป็นอยู่ตามธรรมชาติของสิ่งนั้น ๆ และ (2). ว ที่เป็นไปเองโดยมิได้ปรุงแต่ง เช่น สีของธรรมชาติ” ซึ่งจากนิยามศัพท์ของคำว่าธรรมชาติดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นว่าการออกผลของทรัพย์ที่จะเข้าลักษณะของการเป็นไปตามธรรมชาติได้นั้นต้องเป็นไปในลักษณะที่การออกผลของทรัพย์นั้นเป็นไปตามสภาพปกติของทรัพย์ชนิดนั้นๆ เช่น การออกดอกออกผลของต้นไม้ หรือการออกลูกของสัตว์ ซึ่งนับว่าเป็นปกติตามธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ

ด้วยเหตุนี้ หากนำนิยามความหมายของคำว่า ธรรมชาติ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานมาพิจารณาประกอบกับบทบัญญัติแห่งกฎหมายแล้วจะพบว่า การที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 วรรคสอง ได้บัญญัติโดยระบุให้ดอกผลธรรมดา คือ สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของทรัพย์ ซึ่งได้มาจากตัวทรัพย์โดยการมีหรือใช้ทรัพย์นั้นตามปกติ จึงควรที่จะต้องหมายความรวมถึง สิ่งที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ เพราะการมีทรัพย์หรือใช้ทรัพย์นั้นๆ ดังนั้น สิ่งที่เกิดขึ้นมาจึงย่อมสามารถที่จะเป็นดอกผลธรรมดาของทรัพย์นั้นได้ ดังจะเห็นได้จากความเห็นของคณะกรรมการพิจารณาสะสางกฎหมาย¹¹⁷ ในสมัยการแก้ไขปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับปีพุทธศักราช 2535 ที่ได้เคยยกเป็นประเด็นตัวอย่างไว้ในที่ประชุมอย่างน่าสนใจในเรื่องประเด็นของการใช้ทรัพย์ไว้ว่า “สมมติว่าคนๆหนึ่งมีลูกสุนัขพันธุ์ตัวเมียหลุดออกไปจากบ้านแล้วไปผสมกับสุนัขพันธุ์ตัวผู้ของอีกคนหนึ่ง เมื่อมีลูก ลูกสุนัขจะเป็นของใคร เพราะเจ้าของสุนัขตัวเมียไม่ได้ใช้สุนัขตัวเมีย ในทำนองเดียวกันเจ้าของสุนัขตัวผู้ก็ไม่ได้ใช้สุนัขตัวผู้ ซึ่งคำว่า ใช้ จึงควรตีความให้กว้าง ไม่ได้หมายความว่าต้องไปใช้อันมีลักษณะเป็นทำนองเดียวกับการมีไว้ เช่น มีที่ดินไว้และต่อมาเกิดดอกผล กรณีเท่านั้นที่เท่ากับเป็นการใช้ที่ดินแล้ว” ซึ่งถ้าหากได้พิจารณาถึงเจตนารมณ์แห่งการร่างบทบัญญัติเรื่องดอกผลของคณะกรรมการพิจารณาสะสางกฎหมาย จะพบว่า ผู้ร่างนั้นก็น่าที่จะมีความประสงค์ให้คำว่า การมีหรือใช้นั้นมีความหมายที่รวมถึง การเกิดขึ้นซึ่งผลผลิตของทรัพย์ตามปกติธรรมชาติของทรัพย์ชนิดนั้นๆด้วย ซึ่งด้วยเหตุนี้เอง คำว่า การมีหรือการใช้ ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 วรรคสองนี้ จึงควรที่จะรวมถึงการกระทำอย่างใดๆ ต่อทรัพย์ จนก่อให้เกิดผลผลิตขึ้น เช่น การเพาะพันธุ์พืชหรือการเพาะพันธุ์สัตว์ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า

¹¹⁶ "ราชบัณฑิตยสถาน,พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน , (สืบค้นข้อมูลออนไลน์). แหล่งที่มา," <https://dictionary.orst.go.th/> (28 มกราคม 2564)

¹¹⁷ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาชำระสะสางประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ครั้งที่ 1040-46/2521 หน้า 2

หัวใจสำคัญของการได้มาซึ่งดอกผลธรรมดาตามกฎหมายจึงควรมุ่งเน้นไปที่ลักษณะของการได้ใช้งานตัวทรัพย์สินนั้นเป็นสำคัญ อันเป็นเหตุให้เกิดดอกผลธรรมดาขึ้น ซึ่งจากหลักการดังกล่าวนี้เองจะเห็นว่าตรงกับหลักการทางกฎหมายในเรื่องลักษณะดอกผลของทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 99 (1) และดอกผลธรรมดาตามประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 89 (1) ซึ่งจะพบว่าทั้งกฎหมายเยอรมันและกฎหมายญี่ปุ่นนั้นได้บัญญัติให้ดอกผลนั้นเป็นผลผลิตที่ได้เกิดขึ้นจากธรรมชาติ อันเป็นผลมาจากการที่ได้ใช้ทรัพย์สินนั้นตามวัตถุประสงค์ที่ได้มุ่งหมาย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 ซึ่งนอกจากนี้ยังจะพบว่า ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ยังได้อธิบายในประเด็นเรื่องการใช้ทรัพย์สินนี้ไว้อีกด้วยว่า “...นักนิติศาสตร์โดยมากเห็นว่า ดอกผลธรรมดาไม่จำกัดเฉพาะที่งอกออกเพิ่มขึ้นจากแม่ทรัพย์สินเท่านั้น แต่หมายความตลอดถึงสิ่งซึ่งได้จากตัวทรัพย์สินเองตามวิธีใช้ทรัพย์สินโดยปกตินิยมด้วย ถ้าใช้ที่ดินเพื่อขุดเอาแร่ แร่ก็ได้มาเพราะการใช้ที่ดินอันเกิดขึ้นตามธรรมชาติของมัน...” ซึ่งยังสอดคล้องกับที่ศาสตราจารย์ประมุข สุวรรณศร ได้อธิบายในเรื่องดอกผลธรรมดาเอาไว้ว่า “ตามบทบัญญัติมาตรา 148 เมื่ออ่านรวมทั้งสิ้นแล้วจะเห็นลักษณะสามัญของดอกผลอยู่ประการหนึ่ง คือ ดอกผลต้องเป็นทรัพย์สินที่ได้มาเพราะการใช้ตัวแม่ทรัพย์สิน คือถ้าเป็นดอกผลธรรมดา ก็เป็นทรัพย์สินที่ได้มาเพราะการที่บุคคลได้ใช้แม่ทรัพย์สินนั้นโดยตรง ฉะนั้นเห็นหลักได้ในข้อแรกว่า ดอกผลนั้นเป็นทรัพย์สินที่เกิดขึ้นเนื่องจากการใช้ อันเป็นสิทธิส่วนหนึ่งของกรรมสิทธิ์ตามที่ มาตรา 1336 ว่าไว้...” ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า คำว่าการมีหรือใช้ซึ่งทำให้เกิดดอกผลธรรมดาขึ้นนั้นจึงมีลักษณะสำคัญที่จะต้องพิจารณาถึงเจตนาของผู้ใช้ทรัพย์สินประกอบด้วย ด้วยเหตุนี้ จึงก่อให้เกิดประเด็นปัญหาที่จำต้องพิจารณาต่อไปถึงบทบัญญัติแห่งมาตรา 148 วรรคสอง ในประเด็นที่ว่า การที่กฎหมายได้บัญญัติโดยใช้คำว่า “การมีหรือใช้ทรัพย์สิน” ย่อมทำให้เห็นว่ามีลักษณะที่สามารถทำให้เข้าใจได้ว่าดอกผลนั้น อาจเกิดขึ้นได้จากสองกรณี คือ จาก “การมีทรัพย์สิน” หรือ “การใช้ทรัพย์สิน” ซึ่งเหตุแห่งการได้มาซึ่งดอกผลทั้งสองกรณีนี้ย่อมมีลักษณะทางความเข้าใจที่แตกต่างกันซึ่งจะเห็นได้จากบริบทของกฎหมายดังกล่าว แต่แม้ว่ากฎหมายจะได้บัญญัติให้ดอกผลธรรมดานั้นจะเกิดขึ้นโดยการมีหรือใช้ทรัพย์สิน แต่หากได้พิจารณาถึงความมุ่งหมายแห่งกฎหมายโดยการพิเคราะห์ถึงถ้อยคำแห่งบทบัญญัติประกอบกับเจตนารมณ์ของผู้ร่างแล้วจึงอาจที่จะกล่าวได้ว่า ดอกผลธรรมดาที่เกิดขึ้นจากแม่ทรัพย์สินนั้นวัตถุประสงค์ที่สำคัญขึ้นอยู่กับ การที่ได้ใช้ทรัพย์สินดังกล่าว ซึ่งจากหลักการนี้ เมื่อได้พิจารณาประกอบกับความเห็นของคณะกรรมการพิจารณาสะสางกฎหมายดังที่ได้ยกตัวอย่างมาในข้างต้นจะให้เห็นได้ว่า แม้มีที่ดินไว้แล้วเกิดดอกผลขึ้นก็เท่ากับเป็นการใช้ที่ดินแล้ว จากจุดนี้เองจึงสามารถทำให้เข้าใจได้ว่าในท้ายที่สุดแล้ว ดอกผลธรรมดาก็ยังคงต้องเป็นสิ่งที่ได้เกิดขึ้นอันเป็นผลมาจากการ “ใช้ทรัพย์สิน” นั่นเอง

จากลักษณะการบัญญัติกฎหมายในบริบทเรื่องของ “การมีหรือใช้ทรัพย์สิน” หากพิจารณาอย่างผ่านๆก็อาจทำให้สามารถเข้าใจได้ว่า เพียงแค่มีทรัพย์สินไว้โดยไม่ต้องใช้ก็ย่อมอาจเป็นกรณีที่ถือได้ว่าเป็นดอกผลที่เกิดขึ้นจากการมีทรัพย์สินได้ ซึ่งในกรณีนี้จะสามารถตีความตามกฎหมายในลักษณะเช่นนี้ได้หรือไม่ โดยในประเด็นนี้ คงจะได้ยกตัวอย่างเรื่องกรณีทรัพย์สินแต่ไม่ได้ใช้ทรัพย์สินประกอบการวิเคราะห์ในเรื่องนี้ได้ว่า หากกรณีเจ้าของมีที่ดินแปลงหนึ่งอันเป็นที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ซึ่งเป็นที่ดินว่างเปล่าที่ไม่ได้ใช้ทำประโยชน์ หากอยู่มาวันหนึ่งมีบุคคลแอบเข้ามาปลูกต้นมะม่วงในที่ดินแปลงดังกล่าว จนเมื่อระยะเวลาผ่านไปต้นมะม่วงเกิดผลผลิตขึ้น ในกรณีเช่นนี้ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากต้นมะม่วงที่มีบุคคลแอบเข้ามาปลูกใช้ประโยชน์ในที่ดินแปลงดังกล่าว จะถือว่าเป็นดอกผลของที่ดิน อันเป็นผลมาจากการมีที่ดินของเจ้าของที่ดินได้หรือไม่ ซึ่งในประเด็นนี้จะเห็นได้ว่า นอกจากการพิจารณาปัญหาการบัญญัติกฎหมายในเรื่องการมีหรือใช้ทรัพย์สินอันเป็นเรื่องการได้มาซึ่งดอกผลแล้ว ยังคงสามารถที่จะพิจารณาหลักกฎหมายที่เกิดขึ้นจากตัวอย่างดังกล่าว ประกอบการวิเคราะห์ได้ด้วย ซึ่งจะให้เห็นได้ว่ากฎหมายนั้นสามารถก่อให้เกิดความเชื่อมโยงและการนำไปปรับใช้กับข้อเท็จจริงได้อย่างเป็นระบบ

จากกรณีตามตัวอย่างข้างต้น ในกรณีของการที่มีบุคคลเข้าไปปลูกต้นมะม่วงในที่ดินนั้น ต้นมะม่วงย่อมมีลักษณะของการเป็นทรัพย์สินชนิดหนึ่งที่เป็น “ไม่ยึดดิน” ตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 145 วรรคแรก ได้บัญญัติไว้¹¹⁸ ด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้เห็นได้ว่า เมื่อต้นมะม่วงมีลักษณะของการเป็นพืชที่เป็นไม่ยึดดินแล้ว จึงทำให้ได้ผลในทางกฎหมายจากกรณีดังกล่าวตามมาว่า ต้นมะม่วงที่เกิดขึ้นจากการปลูกในที่ดินดังกล่าว จึงย่อมที่จะกลายเป็นส่วนควบกับที่ดินแปลงนั้น ตามที่มาตรา 145 วรรคแรกบัญญัติไว้ ซึ่งผลของการที่ดินมะม่วงนั้นได้กลายเป็นส่วนควบกับที่ดินย่อมส่งผลให้ ต้นมะม่วงนั้นกลายเป็นของเจ้าของที่ดินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 144 วรรคสอง¹¹⁹ ตามหลักส่วนควบ ซึ่งบัญญัติให้เจ้าของทรัพย์สินย่อมมีกรรมสิทธิ์ในส่วนควบของทรัพย์สินนั้นด้วยเหตุนี้ในประการแรกจึงกล่าวได้ว่า ต้นมะม่วงที่มีคนแอบเข้าไปปลูกในที่ดินแปลงดังกล่าวจึงกลายเป็นส่วนควบของที่ดินแปลงนั้น ซึ่งทำให้ต้นมะม่วงตกเป็นของเจ้าของที่ดินแปลงดังกล่าวด้วยโดยผลของกฎหมาย

¹¹⁸ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 145 วรรคหนึ่ง

“ไม่ยึดดินเป็นส่วนควบกับที่ดินที่ไม่ขึ้นอยู่”

¹¹⁹ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 144 วรรคสอง

“เจ้าของทรัพย์สินย่อมมีกรรมสิทธิ์ในส่วนควบของทรัพย์สินนั้น”

นอกจากนี้ หากเมื่อพิจารณาหลักการตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1314¹²⁰ วรรคแรกแล้วจะพบว่า เป็นเรื่องการใช้สิทธิของเจ้าของทรัพย์สินที่จะเรียกให้รื้อถอนต้นไม้ หรือ สิ่งปลูกสร้างที่มีบุคคลอื่นเข้ามาปลูกโดยไม่สุจริต ซึ่งจะพบว่า มาตรา 1314 วรรคแรกบัญญัติให้นำ มาตรา 1311¹²¹ มาใช้บังคับกับกรณีการปลูกต้นไม้ลงในที่ดินของบุคคลอื่นโดยไม่สุจริตด้วย ซึ่งจาก ข้อเท็จจริงตามตัวอย่างข้างต้น จึงทำให้เห็นว่า แม้นต้นมะม่วงจะตกเป็นของเจ้าของที่ดินตามหลักส่วน ควบแล้วก็ตาม แต่กฎหมายยังได้บัญญัติให้เจ้าของที่ดินนั้นยังคงมีทางเลือกได้สองประการตามที่ มาตรา 1311 บัญญัติไว้คือ ให้บุคคลผู้ปลูกต้องรื้อถอนและทำให้ที่ดินกลับสู่สภาพเดิม หรือ เจ้าของ จะเลือกให้ส่งคืนตามที่เป็นอยู่ ซึ่งในกรณีหลังนี้เจ้าของที่ดินจะต้องใช้ราคาค่าต้นมะม่วง หรือค่าที่ดินที่ เพิ่มขึ้นแล้วแต่กรณี ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เห็นได้ว่า กฎหมายมีลักษณะการนำไปใช้ที่ก่อให้เกิดความ เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบจากข้อเท็จจริงเรื่องหนึ่งอาจส่งผลก่อให้เกิดหลักการทางกฎหมายขึ้นได้ หลายประการ ดังที่ได้วิเคราะห์จากตัวอย่างข้างต้น

เมื่อกลับมาพิจารณาปัญหาการบัญญัติกฎหมายตามมาตรา 148 วรรคสอง ในมุมมองเรื่อง ของการมีทรัพย์สิน ก็จะเห็นได้ว่า ถ้าหากว่าพิจารณาตามตัวอย่างข้างต้นนี้ จะพบว่าเจ้าของนั้นคงมีแต่ เพียงทรัพย์สินคือที่ดินเปล่าที่ไม่ได้ทำประโยชน์เท่านั้น แต่การใช้ทรัพย์สินที่เป็นเหตุให้เกิดผลผลิตขึ้นใน ที่ดินนั้นเป็นผลมาจากการที่บุคคลภายนอกเข้ามาใช้ที่ดินโดยพลกาล ด้วยเหตุ หากจะตีความให้ เพียงแต่การมีที่ดินแล้วเกิดดอกผลขึ้นก็ย่อมถือว่าเป็นการใช้ทรัพย์สินอันเกิดดอกผลด้วยแล้ว เช่นนี้ย่อม อาจที่จะไม่ตรงตามเจตนารมณ์แห่งกฎหมายเท่าที่ควร เพราะจะเห็นได้จากผู้ที่ได้ใช้ทรัพย์สินจนเป็นเหตุ ให้เกิดดอกผลขึ้นอาจที่จะไม่ได้เป็นเจ้าของทรัพย์สินด้วย ซึ่งหากกฎหมายบัญญัติไว้เพียงแค่ “มีทรัพย์สิน” ให้เสมือนหนึ่งเป็นการ “ใช้ทรัพย์สิน” ด้วยแล้ว ก็อาจจะสร้างความไม่เป็นธรรมให้แก่ฝ่ายผู้ได้เข้าไป เพาะปลูกได้ ซึ่งในกรณีนี้ถ้าหากพิจารณาถึงมุมมองในฝั่งของผู้เพาะปลูกต้นมะม่วงนั้น ก็อาจเข้า ลักษณะที่เป็นการใช้ทรัพย์สินซึ่งอาจก่อให้เกิดสิทธิที่จะได้ดอกผลด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่งจากตัวอย่างที่ได้ยก มาข้างต้นนี้จะป็นกรณีที่แตกต่างกันจากการที่ดอกผลนั้นเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติไม่ว่าจะเป็น แร่ธาตุได้

¹²⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1314 วรรคแรก

“ท่านให้ใช้บทบัญญัติมาตรา 1310, 1311 และ 1313 บังคับตลอดถึงการก่อสร้างใด ๆ ซึ่งติด ที่ดินและการเพาะปลูกต้นไม้หรือธัญชาติด้วยโดยอนุโลม”

¹²¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1311

“บุคคลใดสร้างโรงเรือนในที่ดินของผู้อื่นโดยไม่สุจริตไซ้ ท่านว่าบุคคลนั้นต้องทำที่ดินให้เป็น ตามเดิมแล้วส่งคืนเจ้าของ เว้นแต่เจ้าของจะเลือกให้ส่งคืนตามที่เป็นอยู่ ในกรณีเช่นนี้เจ้าของที่ดินต้องใช้ราคา โรงเรือนหรือใช้ค่าแห่งที่ดินเพียงที่เพิ่มขึ้นเพราะสร้างโรงเรือน นั้นแล้วแต่จะเลือก”

พื้นดิน หรือต้นไม้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติในที่ดิน จากหลักการดังกล่าวนี้เองจึงทำให้เห็นได้ว่าการมีหรือใช้ทรัพย์สินตามกฎหมายนั้น จึงเป็นสิ่งที่ควรจะต้องพิจารณาความหมายให้สอดคล้องเป็นบริบทเดียวกัน ซึ่งในข้อนี้หากจะหยิบยกเอาหลักกฎหมายเยอรมันและกฎหมายญี่ปุ่นมาพิจารณาประกอบกับคำอธิบายของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช และศาสตราจารย์ประมุข สุวรรณศรี จะพบว่า “การใช้ทรัพย์สิน” นั้นควรที่จะต้องพิจารณาถึงเจตนาของผู้ใช้ทรัพย์สินนั้นเป็นสำคัญด้วย ซึ่งในกรณีนี้เองดังตัวอย่างที่เกิดขึ้น การเข้าทำสัญญาสัมปทานเพื่อขุดแร่ธาตุใต้ดิน อันทำให้ผู้ได้รับสัมปทานได้รับสิทธิเหนือที่ดินนั้น วัตถุประสงค์ของการใช้ประโยชน์คือการขุดหาแร่ธาตุ ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของการใช้งานทรัพย์สิน จึงมีสิทธิที่จะได้รับแร่ธาตุนั้นซึ่งถือว่าเป็นดอกผลของที่ดินด้วย ด้วยเหตุนี้กฎหมายจึงควรที่จะบัญญัติโดยการเปลี่ยนจากคำว่า “การมีหรือใช้” เป็น “การมีและใช้ทรัพย์สิน” ซึ่งน่าจะช่วยก่อให้เกิดความชัดเจนในการใช้กฎหมายมากขึ้น และนอกจากนี้ การที่กฎหมายบัญญัติเปลี่ยนให้เป็น “การมีและใช้ทรัพย์สิน” ยังจะเป็นการสร้างความชัดเจนในการรับรองตัวบุคคลในทรัพย์สินนั้นด้วยว่าจะต้องเป็นบุคคลผู้มีสิทธิในทรัพย์สินนั้นด้วยไม่ว่าจะอยู่ในฐานะเจ้าของทรัพย์สินผู้มีกรรมสิทธิ์ผู้ทรงสิทธิเก็บกิน อันเป็นทรัพย์สินสิทธิ และยังรวมถึงสิทธิที่เกิดขึ้นมาจากสัญญาได้เช่นเดียวกัน อันจะเป็นการช่วยสร้างความชัดเจนในตัวบทบัญญัติแห่งกฎหมายด้วยว่า บุคคลผู้ที่มีและใช้ทรัพย์สินนั้นต้องเป็นบุคคลที่มีสถานะทางกฎหมายรับรองไว้ด้วย ไม่ว่านจะเป็นสิทธิที่ก่อให้เกิดขึ้นตามบรรพ 2 หรือบรรพ 4 มิเช่นนั้นแล้ว หากบัญญัติไว้แต่เพียง “การมีทรัพย์สินหรือใช้ทรัพย์สิน” ย่อมอาจจะก่อให้เกิดปัญหาในการตีความกฎหมายได้

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การที่บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 วรรคสอง บัญญัติไว้โดยการแยกการมีทรัพย์สินและใช้ทรัพย์สินออกจากกัน ทำให้เกิดความหมายที่กว้างและไม่ชัดเจน อันอาจก่อให้เกิดการตีความได้หลากหลาย ซึ่งถ้าได้พิจารณาตามกฎหมายแพ่งเยอรมันและญี่ปุ่นจะพบว่าหลักกฎหมายในเรื่องดอกผลก็มีได้บัญญัติเรื่องของการมีทรัพย์สินเอาไว้ด้วยแต่อย่างใด คงบัญญัติไว้แต่เพียงเรื่องของการใช้ทรัพย์สินเท่านั้น ซึ่งจะเห็นได้จากมาตรา 99 (1) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน และมาตรา 88 (1) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น ซึ่งได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 ก็จะพบว่าหลักการทางกฎหมายในเรื่องดอกผลของทั้งสองประเทศข้างต้นนั้นก็ยังคงมีความครอบคลุมและเกิดความชัดเจนในบริบทของกฎหมายแล้ว ด้วยเหตุนี้ หากแม้มาตรา 148 วรรคสองจะมีได้บัญญัติคำว่า “การมี” ไว้ในบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ก็จะพบว่า กฎหมายก็ยังคงมีความชัดเจนและครอบคลุมเพียงพอ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติเดิมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยในปีพุทธศักราช 2466 และ 2468 ในเรื่องดอกผลก็มีได้บัญญัติคำว่า

“การมี” ไว้ในบทบัญญัติแห่งกฎหมายโดยได้บัญญัติไว้แต่เพียงเรื่อง “การใช้” เท่านั้น ดังจะเห็นได้จากการบัญญัติว่า “ดอกผลธรรมดา กล่าวคือว่า บันดาลสิ่งทั้งปวงซึ่งได้มาเพราะใช้ของนั้น อันเกิดขึ้น โดยธรรมชาติของมัน ดังเช่นว่า ผลไม้ น้ำนม ขน และลูกของสัตว์ เหล่านี้ย่อม เหล่านี้ย่อมสามารถจะถือเอาได้ เวลาเมื่อขาดตกออกจากสิ่งนั้นๆ” ดังที่ได้ศึกษามาแล้วในบทที่ 2

4.2 ปัญหาความไม่ชัดเจนในการบัญญัติเรื่องการได้มาซึ่งดอกผลธรรมดาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 วรรคสองตอนท้าย

จากปัญหาสถานะความเป็นทรัพย์สินของดอกผลธรรมดาข้างต้น ประเด็นที่จะต้องพิจารณาต่อไปเป็นเรื่องของลักษณะการได้มาซึ่งดอกผลตามกฎหมาย จากที่ได้ทราบว่าดอกผลธรรมดาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 148 วรรคสองนั้นเป็นบทบัญญัติที่ว่าด้วยเรื่องลักษณะของดอกผล โดยในประเด็นดังกล่าวนี้ จึงนำมาสู่ปัญหาที่จะต้องวิเคราะห์ต่อไปในส่วนของ การได้มาซึ่งตัวดอกผลธรรมดาตามกฎหมาย ซึ่งจากการศึกษาบทกฎหมายตามมาตรา 148 วรรคสองตอนท้าย จะพบว่ากฎหมายได้บัญญัติเงื่อนไขในการเข้าถือเอาตัวดอกผลธรรมดาไว้โดยบัญญัติให้ “สามารถถือเอาได้เมื่อขาดจากทรัพย์สินนั้น” โดยจะพบว่าเงื่อนไขดังกล่าวนี้เป็นเงื่อนไขที่สำคัญประการหนึ่ง ที่จะเป็นตัวที่สามารถกำหนดสถานะของดอกผลให้สามารถกลายเป็นทรัพย์สินที่สามารถเข้าครอบครองและใช้โอนกรรมสิทธิให้แก่กันได้ แต่จากการศึกษาบทบัญญัติในเรื่องดังกล่าวในข้างต้น จะพบว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย ได้บัญญัติเงื่อนไขการเข้าถือเอาดอกผลดังกล่าวนี้รวมไว้อยู่กับลักษณะของดอกผลธรรมดา ซึ่งถ้าหากได้อ่านตัวบทกฎหมายอย่างไม่ละเอียด ย่อมอาจทำให้เข้าใจได้ว่าเงื่อนไขดังกล่าวอาจเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของลักษณะความเป็นดอกผลธรรมดาได้เท่านั้น ดังจะเห็นได้จาก การที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 วรรคสองตอนท้ายได้บัญญัติไว้แต่เพียงว่า “...และสามารถถือเอาได้เมื่อขาดจากทรัพย์สินนั้น” ซึ่งการที่กฎหมายบัญญัติไว้แต่เพียงเท่านี้ ย่อมไม่อาจที่จะสร้างความเข้าใจได้อย่างชัดเจนในการที่จะแสดงให้เห็นได้ว่า สิ่งที่จะถือเอานั้นได้นั้นคือสิ่งใด อันจะทำให้เรื่องการได้มาดอกผลซึ่งที่ควรจะเป็นลักษณะเฉพาะที่สำคัญในทางกฎหมาย กลายเป็นเพียงองค์ประกอบข้อหนึ่งของลักษณะทางกฎหมายของดอกผลเท่านั้น

จากกรณีที่ได้ทำการศึกษาถึงประวัติศาสตร์การร่างบทบัญญัติในเรื่องดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับปีพุทธศักราช 2468 จะพบว่า กฎหมายนั้นได้เริ่มดำเนินการร่างโดยการจัดทำเป็นภาษาอังกฤษ แล้วมาแปลเป็นภาษาไทยซึ่งได้บัญญัติว่า

“By fruit or fruit of a thing is mount:

(1) Natural fruit, that is to say all that is which obtained in the use of such thing according to its natural, such as the fruit of tree, and milk, hair, wool and offspring of animal; these are capable of acquisition at the time when they are severed from the thing

(2) legal fruit, that is to say interest, profits, rent, dividends or other gains obtained periodically by the owner from another person for the use of thing: these are calculated and may do acquired day by day”

ซึ่งจะตรงกับคำแปลเป็นภาษาไทยว่า

“ดอกผลทั้งหลายของทรัพย์สินนั้น มีความหมายดังนี้

(1) ดอกผลธรรมดา กล่าวคือว่า บันดาลสิ่งทั้งปวงซึ่งได้มาเพราะใช้ของนั้น อันเกิดขึ้นโดยธรรมชาติของมัน ดังเช่นว่า ผลไม้ น้ำนม ขน และลูกของสัตว์ เหล่านี้ย่อมสามารถจะถือเอาได้ เวลาเมื่อขาดตกออกจากสิ่งนั้นๆ

(2) ดอกผลนิติบัญญัติ กล่าวคือ ดอกเบี้ย กำไร ค่าเช่า ค่าปันผล ฤลาภอื่นๆ ที่ได้เป็นครั้งเป็นคราว แก่เจ้าทรัพย์สินจากผู้อื่นเพื่อที่ได้ใช้ทรัพย์สินนั้น ดอกผลเหล่านี้ย่อมคำนวณและถือเอาได้ตามรายวัน”

กรณีตามบทบัญญัติในเรื่องดอกผลดังกล่าวทำให้เห็นได้ว่าตาม (1) ตอนท้าย กฎหมายนั้นได้มีการบัญญัติเครื่องหมาย “:” เอาไว้ ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นได้ว่า กฎหมายนั้นอาจมีเจตนารมณ์ให้ข้อความในส่วนท้ายนี้มีลักษณะแยกส่วนออกเป็นต่างหากไม่รวมกับกับข้อความในส่วนต้น ด้วยเหตุนี้คำว่า “ *these are capable of acquisition at the time when they are severed from the thing*” ซึ่งอาจแปลความหมายได้ว่า สามารถถือเอาได้เมื่อได้แยกออกจากทรัพย์สิน ดังนั้น จากการวิเคราะห์ด้วยบทกฎหมายในอดีตจึงทำให้เห็นว่า บทบัญญัติในส่วนของการได้มาซึ่งดอกผลนั้นกฎหมายย่อมที่จะมีความประสงค์ให้ข้อความในส่วนนี้แยกออกเป็นส่วนเฉพาะจากข้อความในตอนต้นที่ว่าด้วยการอธิบายลักษณะของดอกผลธรรมดา

โดยในประเด็นข้อนี้เองจากการศึกษากฎหมายเยอรมัน กฎหมายญี่ปุ่น และกฎหมายอิตาลี จะพบว่ากฎหมายของทั้งสามประเทศดังกล่าวข้างต้นนั้นมีบทบัญญัติที่ว่าด้วยเรื่องของการเข้าถือเอา

ดอกผลเป็นทัญญูติเฉพาะแยกต่างหากจากทัญญูติในส่วนลักษณะของดอกผล โดยจะเห็นได้จากกรณีที่ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ได้บัญญัติเรื่องการได้มาซึ่งดอกผลของทรัพย์เอาไว้อยู่ในมาตรา 101 (1) ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า “(1) ผลิตผลและส่วนที่ได้มีการกำหนดไว้อย่างแน่นอน ตามมาตรา 99 (1) บุคคลนั้นจะได้รับดอกผลตามสิทธิ ตราบเท่าที่ผู้นั้นได้มีการแยกออกจากทรัพย์ภายในกำหนดระยะเวลาตามสิทธิ”

ตามประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลี ในมาตรา 821 วรรคแรก ซึ่งบัญญัติว่า “ดอกผลธรรมดาเป็นของเจ้าของทรัพย์ที่ได้ให้ผลผลิตขึ้น เว้นแต่ ความเป็นเจ้าของนั้นจะได้เป็นของบุคคลอื่นแล้ว ในกรณีหลังนี้ความเป็นเจ้าของจะได้ออกมาเมื่อแยกออกมาแล้ว”

นอกจากนี้ จากการศึกษาทางประวัติศาสตร์การร่างทัญญูติในเรื่องดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยนั้นจะพบว่า ประเทศไทยได้มีต้นแบบมาจากประเทศญี่ปุ่น โดยพบว่า ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นนั้นก็ได้มีการร่างให้ทัญญูติในเรื่องการเข้าถือเอาตัวดอกผลธรรมดาเป็นทัญญูติอยู่ในมาตรา 89 (1) ว่า “ดอกผลธรรมดาจะตกเป็นของบุคคลผู้มีสิทธิ เมื่อบุคคลนั้นได้ทำการแยกออกจากแหล่งกำเนิด” ซึ่งสาระสำคัญของการได้มาซึ่งดอกผลตามกฎหมายของทั้งสามประเทศดังกล่าวนี้ มีลักษณะที่เหมือนกันคือ การที่จะสามารถเข้าถือเอาดอกผลได้ ดอกผลธรรมดานั้นจะต้องได้แยกออกจากตัวแม่ทรัพย์แล้วเสียก่อนดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เห็นได้ว่า กฎหมายของทั้งสามประเทศดังกล่าวในเรื่องของการเข้าถือเอาดอกผลนั้นมีการบัญญัติกฎหมายที่ได้ระบุรายละเอียดในการเข้าถือเอาดอกผลอย่างชัดเจนและเป็นระบบที่ทำให้สามารถเข้าใจได้ว่า ดอกผลนั้นเป็นสิ่งที่จะสามารถเข้าถือเอาได้เมื่อได้แยกดอกผลออกจากแม่ทรัพย์แล้ว ด้วยเหตุนี้ การเข้าถือเอาซึ่งตัวดอกผลย่อมจะเป็นการสร้างลักษณะทางกฎหมายให้กับตัวดอกผลและยังจะเป็นการช่วยทำให้สถานะของความเป็นทรัพย์ของดอกผลนั้นเกิดความเด่นชัดขึ้นในทางกฎหมายอีกด้วย ด้วยเหตุที่ว่า เมื่อดอกผลจะมีสถานะเป็นทรัพย์ได้ต่อเมื่อแยกดอกผลนั้นออกจากตัวแม่ทรัพย์แล้ว การที่กฎหมายบัญญัติเรื่องการเข้าถือเอาตัวดอกผลไว้เป็นทัญญูติเฉพาะนั้นจึงย่อมที่จะเป็นการสร้างสถานะทางกฎหมายที่เด่นชัดให้กับดอกผลมากขึ้น

จากการพิจารณาบทบัญญัติแห่งกฎหมายในกรณี “การได้มาซึ่งดอกผล” ดังกล่าว จึงทำให้ทราบได้ว่า การได้มาซึ่งตัวดอกผลนั้น อาจเกิดขึ้นได้มาจากเหตุ 2 ประการ คือ นอกจากจะเป็นกรณีการได้มาตามที่มี “กฎหมายกำหนด” เอาไว้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336 แล้วประการหนึ่งแล้ว ยังจะพบว่า สิทธิในการได้มาซึ่งตัวดอกผลนั้น ยังอาจเกิดจากกรณีที่มีบุคคล

ได้มาตามสิทธิที่เกิดขึ้นจาก “สัญญา” อันเป็นสิทธิทางหนี้ได้ด้วยเช่นกัน เช่น เอกเทศสัญญา ตามบรรพ 3 เรื่องการเช่า จึงอาจกล่าวได้ว่าการก่อให้เกิดสิทธิในการได้มาซึ่งตัวดอกผลนั้นอาจเกิดขึ้นได้จากกรณีของการได้มาตาม “ทรัพย์สิน” หรือ “บุคคลสิทธิ” ก็ได้ แต่แม้ว่าทั้งสองประการจะเป็นการก่อให้เกิดสิทธิในการได้มาซึ่งตัวดอกผลก็ตาม แต่สิ่งสำคัญของความเป็นดอกผล คือ ดอกผลนั้นยังคงเป็นสิ่งที่จะสามารถเข้าถึงเอาได้เมื่อดอกผลนั้นได้แยกออกจากแม่ทรัพย์แล้วก่อนเท่านั้น ด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้เห็นว่า บทบัญญัติในเรื่องการได้มาซึ่งดอกผลธรรมดา นั้นจึงมีความสำคัญที่จะทำให้ลักษณะของความเป็นดอกผลธรรมดานั้นมีความเด่นชัดและสามารถสร้างความเป็นพันธะในทางกฎหมายได้อย่างเป็นระบบมากขึ้น

จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า การที่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายบัญญัติให้ดอกผลที่ยังติดอยู่กับแม่ทรัพย์สามารถถือเอาได้เมื่อขาดจากแม่ทรัพย์จึงเท่ากับเป็นกรณีที่กฎหมายนั้นให้ความสำคัญกับสถานะความเป็น “ทรัพย์” ของดอกผลธรรมดา ด้วยเหตุนี้เอง บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 148 วรรคสองตอนท้าย จึงควรที่จะมีการการบัญญัติเรื่องการได้มาซึ่งดอกผลออกไว้เป็น “ส่วนมาตราเฉพาะ” เพื่อสร้างความชัดเจนให้กับลักษณะของดอกผลที่ติดอยู่กับแม่ทรัพย์ ดังจะเห็นได้จากการบัญญัติกฎหมายเยอรมัน กฎหมายญี่ปุ่น และกฎหมายอิตาลี ที่จะพบว่าการบัญญัติเรื่องการถือเอาดอกผลไว้เป็นบทเฉพาะแยกจากลักษณะทั่วไปนั้นทำให้ลักษณะทางกฎหมายของดอกผลตามกฎหมายทั้งสามประเทศนี้เกิดความชัดเจนและเด่นชัดขึ้นในแนวทางการใช้และความเป็นทรัพย์ของดอกผลเมื่อได้แยกออกจากแม่ทรัพย์แล้ว ด้วยเหตุนี้ บทบัญญัติในเรื่องดอกผลธรรมดาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย ในส่วนของการถือเอาดอกผลธรรมดานั้น จึงควรที่จะได้มีการแยกออกมาบัญญัติไว้เป็นบทเฉพาะ เพื่อให้เกิดความชัดเจนถึงการได้มาซึ่งตัวดอกผลธรรมดาให้มีความเป็นเรื่องเฉพาะตัว เพื่อสร้างความเด่นชัดให้กับบทบัญญัติในเรื่องดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย ซึ่งการที่ได้แยกบทบัญญัติในเรื่องการได้มาออกเป็นมาตราเฉพาะนั้นย่อมที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ในการนำกฎหมายไปปรับใช้กับกฎหมายเรื่องอื่นได้อย่างชัดเจนมากขึ้น ดังจะเห็นได้จาก ในกรณีตัวดอกผลนั้นได้เข้าไปมีส่วนในฐานะที่ใช้เป็นวัตถุแห่งหนี้ หรือการที่จะก่อให้เกิดสิทธิเหนือตัวดอกผลที่จะโอนกรรมสิทธิ์ได้นั้นก็ย่อมที่จะต้องนำเอาบทบัญญัติเรื่อง “การได้มา” ซึ่งตัวดอกผลนั้นมาพิจารณาประกอบด้วยเสมอ ซึ่งจะเห็นได้ว่า จากเดิมบทบัญญัติในเรื่องการได้มาซึ่งดอกผลธรรมดาตามมาตรา 148 วรรคสองตอนท้ายนั้น ไม่ค่อยได้มีการหยิบยกในส่วนนี้ขึ้นมาพิจารณาเท่าที่ควร แต่หากเมื่อได้มีการแยกเป็นส่วนมาตราเฉพาะแล้ว จะเป็น

การทำให้เรื่องการได้มาซึ่งดอกผลธรรมดานั้นเกิดความสำคัญที่จะทำให้เกิดข้อสังเกตในการนำไปประกอบกับหลักกฎหมายในเรื่องอื่นๆมากยิ่งขึ้น

4.3 ปัญหาความหมายของดอกผลธรรมดา

ประเด็นปัญหาที่จะต้องวิเคราะห์ต่อมาจึงมีว่า บทบัญญัติในเรื่องดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 วรรคสองที่ใช้คำว่า ดอกผลธรรมดานั้น มีลักษณะที่สามารถสื่อความหมายทางกฎหมายได้ชัดเจนหรือไม่ โดยประเด็นปัญหาในข้อนี้จำเป็นที่จะต้องพิจารณาถึงหลักการพิจารณาการบัญญัติกฎหมายมาเป็นส่วนประกอบในการพิจารณาด้วย ซึ่งจากการศึกษาบทบัญญัติในเรื่องของดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยจะพบว่ากฎหมายได้บัญญัติโดยการใช้คำว่า “ดอกผลธรรมดา” ซึ่งตรงกับบทบัญญัติในภาษาอังกฤษว่า “Natural fruits” อันมีลักษณะของการเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของทรัพย์ ซึ่งได้มาจากตัวทรัพย์โดยจากการมีหรือใช้ทรัพย์นั้นตามปกตินิยม และสามารถถือเอาได้เมื่อขาดจากทรัพย์นั้น จากจุดนี้เองจะพบว่า การบัญญัติกฎหมายของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยในลักษณะเช่นนี้ อาจก่อให้เกิดข้อพิจารณาในด้านความหมายออกได้เป็นหลายนัยยะ เพราะสิ่งสำคัญของลักษณะการเป็นดอกผลนั้นจำเป็นที่จะต้องพิจารณาประกอบกับบทบัญญัติในกฎหมายลักษณะทรัพย์ด้วย ซึ่งหากเมื่อพิจารณาถึงหลักกฎหมายในเรื่องทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้วจะพบว่า ทรัพย์ในระบบกฎหมายไทยนั้นแบ่งแยกออกได้เป็นสองลักษณะคือ “ทรัพย์” ตามมาตรา 137 และ “ทรัพย์สิน” ตามมาตรา 138 โดยจะเห็นได้ว่าทั้งทรัพย์และทรัพย์สินนั้นมีลักษณะที่มีความแตกต่างกัน โดยอาจกล่าวได้ว่า ทรัพย์ เป็นบทบัญญัติที่บัญญัติอยู่ในบรรพที่ 1 ลักษณะที่ 3 ซึ่งเป็นบทที่ว่าด้วยเรื่องของตัวทรัพย์อันมีลักษณะของการเป็นสิ่งของ ส่วนคำว่า ทรัพย์สิน แม้ลักษณะของการเป็นทรัพย์สินจะได้ถูกนำมาบัญญัติไว้ในส่วนของนิยามในบรรพ 1 ด้วยก็ตาม แต่จะเห็นได้ว่าแท้จริงแล้วทรัพย์สินนั้นมีใช้หมายความในลักษณะถึงการเป็นสิ่งของที่เป็วัตถุเท่านั้น แต่ทรัพย์สินมีลักษณะที่รวมถึงสิทธิเหนือตัวทรัพย์อันมีลักษณะของการใช้สิทธิเหนือตัวทรัพย์ซึ่งเป็นอำนาจตามกฎหมายหรือที่เรียกว่าเป็น “ทรัพย์สิทธิ” อันเป็นบทบัญญัติตามบรรพ 4 ที่ว่าด้วยเรื่องของทรัพย์สินนั่นเอง

หากพิจารณาคำว่า “ทรัพย์” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยในอดีต จะพบว่ากฎหมายได้บัญญัตินิยามความหมายของคำว่าทรัพย์ไว้ว่า

“ทรัพย์สินนั้น ท่านหมายความเอาแต่เฉพาะของมีรูปร่าง จำแนกเป็นอสังหาริมทรัพย์ คือทรัพย์สินที่เคลื่อนที่ไม่ได้ หรือเป็นสังหาริมทรัพย์ คือทรัพย์สินที่เคลื่อนที่ได้”¹²²

ซึ่งจากบทนิยามคำว่า “ทรัพย์สิน” ในอดีตนั้นทำให้ทราบว่า ทรัพย์สินนั้นมีความหมายที่หมายถึงเฉพาะแต่สิ่งที่ “มีรูปร่าง” เท่านั้น โดยรวมถึงอสังหาริมทรัพย์ และสังหาริมทรัพย์ด้วย

จากการศึกษาบทนิยามในปัจจุบันจะพบว่า กฎหมายได้ให้บทนิยามของอสังหาริมทรัพย์ และอสังหาริมทรัพย์ไว้ว่า

“สังหาริมทรัพย์ หมายความว่า ทรัพย์สินอื่นนอกจากอสังหาริมทรัพย์ และหมายความรวมถึงสิทธิอันเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นด้วย” และ

“อสังหาริมทรัพย์ หมายความว่า ที่ดินและทรัพย์สินอันติดอยู่กับที่ดินมีลักษณะเป็นการถาวรหรือประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดินนั้น และหมายความรวมถึงทรัพย์สินสิทธิอันเกี่ยวกับที่ดิน หรือทรัพย์สินอันติดอยู่กับที่ดินหรือประกอบเป็นอันเดียวกับที่ดินนั้นด้วย”

จากที่ได้พิจารณาถึงตัวบทบัญญัติแห่งกฎหมายแล้วจึงเห็นได้ว่า คำว่า “สังหาริมทรัพย์” และ “อสังหาริมทรัพย์” ตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ในปัจจุบันนั้นรวมถึง “สิทธิ” และ “ทรัพย์สินสิทธิ” ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มีรูปร่างด้วย ซึ่งแท้จริงแล้วจะพบว่าความเป็น “สังหาริมทรัพย์” และ “อสังหาริมทรัพย์” นั้นควรที่จะอยู่ภายใต้นิยามของคำว่า “ทรัพย์สิน” ซึ่งเป็นสิ่งที่มีรูปร่างทางกฎหมายด้วยเช่นเดียวกัน แต่การที่กฎหมายบัญญัติให้นิยามคำว่า “สังหาริมทรัพย์” และ “อสังหาริมทรัพย์” รวมถึง สิ่งที่ไม่มีการรูปร่างเอาไว้ด้วย อาจทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนได้ในระบบทรัพย์สินตามกฎหมายขึ้นได้

เมื่อพิจารณาถึงจุดนี้แล้วจะทำให้ทราบว่าระบบกฎหมายในเรื่องทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยนั้นยังคงมีความไม่ชัดเจนในลักษณะทางความหมายที่มีลักษณะเด่นชัด ซึ่งในกรณีนี้หากเมื่อได้พิจารณาถึงประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันในเรื่องทรัพย์สินตามมาตรา 90 จะพบว่าได้ให้ความหมายของทรัพย์สินเอาไว้ให้หมายถึงเฉพาะเป็นวัตถุที่มีรูปร่างเท่านั้น (Things) แต่ก็เห็นได้ว่าตามกฎหมายเยอรมันนั้น ก็ได้มีการบัญญัติให้ความหมายของคำว่า ทรัพย์สินไว้ด้วย ด้วยเหตุนี้เอง ทรัพย์สิน ตามกฎหมายเยอรมันจึงมีความหมายที่สามารถรวมถึงสังหาริมทรัพย์ และอสังหาริมทรัพย์ด้วย ซึ่งจากส่วนนี้ เมื่อนำนิยามความเป็นทรัพย์สินมาพิจารณา

¹²² สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, คำแปลร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 พุทธศักราช 2466.

ประกอบร่วมกับหลักการในการบัญญัติกฎหมายเรื่องดอกผลแล้วก็จะพบว่า ดอกผลตามกฎหมายเยอรมันได้บัญญัติโดยการแยกลักษณะของดอกผลออกโดยใช้คำว่า “Fruits of a thing” ในฐานะที่เป็นดอกผลของทรัพย์สิน และ “Fruits of a right” ในฐานะดอกผลของสิทธิ ซึ่งจะพบว่าการบัญญัติกฎหมายในลักษณะเช่นนี้ย่อมที่จะเป็นการสร้างความชัดเจนและสอดคล้องกับหลักการของทรัพย์สินตามกฎหมาย ซึ่งจะทำให้สามารถเข้าใจลักษณะของดอกผลแต่ละชนิดได้ว่าสิ่งใดมีลักษณะของการเป็นดอกผลของทรัพย์สิน หรือสิ่งใดเป็นดอกผลของสิทธิ ซึ่งการที่กฎหมายเยอรมันบัญญัติใช้คำว่า ดอกผลของทรัพย์สิน ย่อมเป็นกรณีที่สามารถสื่อความหมายทางลักษณะที่แสดงให้เห็นได้ว่า ดอกผลนั้นย่อมมีที่มาอันเกิดจากตัวทรัพย์สินโดยตรง ซึ่งย่อมที่จะหมายถึง ดอกผลของทรัพย์สินที่มีรูปร่างเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า การที่กฎหมายเยอรมันได้มีการบัญญัติโดยใช้คำว่า ดอกผลของทรัพย์สิน หรือ Fruits of a thing จึงย่อมที่จะมีลักษณะสอดคล้องกับกฎหมายในเรื่องทรัพย์สินอย่างเป็นระบบจึงก่อให้เกิดความชัดเจนในด้านความหมายและลักษณะของดอกผลเป็นอย่างมาก

นอกจากจากที่ได้วิเคราะห์ไว้ในข้างต้นแล้ว เมื่อพิจารณาจากการบัญญัติกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยที่ใช้คำว่า ดอกผลธรรมดา ย่อมที่จะทำให้เห็นได้ว่า กรณีไม่อาจที่จะสามารถสื่อความหมายได้อย่างชัดเจนอันจะทำให้เห็นได้ว่า ดอกผลนั้นเป็นสิ่งที่ได้มาจากทรัพย์สินหรือเป็นผลผลิตที่ได้มาจากตัวทรัพย์สิน ซึ่งในกรณีนี้เอง ถ้าหากเป็นกรณีที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยนั้น ได้มีหลักเกณฑ์ในเรื่องทรัพย์สินที่บัญญัติไว้เฉพาะเพียงแต่เป็นสิ่งที่มีการรูปร่างเท่านั้น ก็ย่อมที่จะทำให้ความหมายของคำว่าทรัพย์สินนั้น มีความหมายที่กระชับและสามารถรวมถึงความเป็นสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ด้วย ซึ่งย่อมที่จะทำให้ความหมายของคำว่าทรัพย์สินนั้นเกิดความชัดเจนแบบประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ซึ่งการบัญญัติกฎหมายโดยใช้ถ้อยคำในลักษณะเช่นเดียวกับกฎหมายเยอรมันว่า ดอกผลของทรัพย์สิน (Fruit of a things) จึงย่อมที่จะสามารถสื่อความหมายได้อย่างชัดเจนในลักษณะของการที่ดอกผลนั้นเป็นสิ่งที่ได้มาจากตัวทรัพย์สินไม่ว่าจะเกิดขึ้นจากสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ ซึ่งถือว่าเป็น “สิ่งที่มีรูปร่าง” ด้วยเหตุนี้เองจึงอาจกล่าวได้ว่า หากได้นำหลักการตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาพิจารณาย่อมจะทำให้เห็นได้ว่า สิ่งที่ได้เกิดขึ้นจากทรัพย์สินย่อมที่จะมีลักษณะของการเป็นดอกผลของทรัพย์สินด้วย เช่น เมื่อที่นามีลักษณะของการเป็นทรัพย์สิน เมื่อต้นข้าวเป็นผลผลิตที่ได้มาจากนาข้าว ต้นข้าวจึงมีลักษณะของการเป็นดอกผลของที่นาได้เช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เห็นได้ว่า ลักษณะของการบัญญัติถ้อยคำในทางกฎหมายนั้น ย่อมที่จะส่งผลให้เกิดลักษณะทางความหมายของการใช้กฎหมายที่ชัดเจนขึ้นได้

จากประเด็นดังกล่าวนี้เอง ได้มีคำพิพากษาของศาลฎีกาเรื่องหนึ่งซึ่งคือคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1535/2493¹²³ มาศึกษาและวิเคราะห์ถึงลักษณะของการเป็นดอกผลธรรมดาตามกฎหมายไทย ซึ่งจะทำให้เห็นว่าดอกผลธรรมดาตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายมีลักษณะอย่างไร โดยศาลฎีกาได้วินิจฉัยไว้ว่า

“ได้ความว่าโจทก์จำเลยเป็นความกันเรื่องมรดก ในระหว่างเป็นความกันอยู่นั้น จำเลยเป็นผู้ทำนามรดกและทำสวนยางมรดก กับครอบครองสวนและกระบือมรดก ครั้นแล้ว โจทก์จึงมาฟ้องจำเลยเป็นคดีนี้อีกสำนวนหนึ่งเรียกเอาผลประโยชน์จากทรัพย์มรดก คือข้าวที่จำเลยทำนา ยางที่จำเลยกรีดยางได้ ผลอาสินในสวนกับค่าที่จำเลยใช้กระบือหาผลประโยชน์ในระหว่างที่ทรัพย์เหล่านี้อยู่ในความครอบครองของจำเลย ตอนเป็นความกันนี้ ศาลชั้นต้นพิพากษายกฟ้อง

ศาลอุทธรณ์พิพากษายืน

โจทก์ฎีกา

ศาลฎีกาเห็นว่าสำหรับค่าผลอาสิน ได้ผลเล็กน้อยและถูกข้างป่ารกทึบ กระบือก็ขายไปเสียก่อนแล้วโจทก์จึงไม่ควรได้ส่วนแบ่ง สำหรับยางที่จำเลยกรีดยางได้นั้น เป็นดอกผลธรรมดา โจทก์ควรได้รับส่วนแบ่ง สำหรับข้าวในนาที่จำเลยทำได้นั้น ศาลฎีกาได้ประชุมใหญ่แล้วเห็นว่าดอกผลธรรมดาตาม มาตรา ๑๑๑ (๑) นั้น หมายถึงบรรดาสัตว์ทั้งปวง ซึ่งได้มาเพราะใช้ของนั้นอันเกิดโดยธรรมชาติของมัน ดังเช่น ผลไม้ น้ำนม ขน และลูกของสัตว์ ซึ่งเกิดจากต้นไม้หรือตัวสัตว์ที่เป็นทรัพย์ร่วมกัน ส่วนต้นข้าวที่ทำได้จากนานั้นเป็นสังหาริมทรัพย์ ต้นข้าวเกิดจากแรงงานไม่ใช่ดอกผลของนา ฉะนั้นข้าวเปลือกก็ไม่ใช่ดอกผลของนาเช่นเดียวกันโจทก์จึงไม่มีสิทธิของแบ่ง และจะพิพากษาเปลี่ยนเป็นแบ่งค่าเช่าให้แก่โจทก์ก็เป็นการนอกฟ้องนอกประเด็น จึงพิพากษาให้ไม่ได้ฉะนั้นจึงพิพากษาแก้คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ให้จำเลยใช้ค่าดอกผล ๒ ใน ๙ ของราคาขายให้แก่โจทก์”

จากคำพิพากษาศาลฎีกาในเรื่องดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ประเด็นหลักแห่งคดีเป็นกรณีที่คุณสมบัติได้พิพาทกันในเรื่องของทรัพย์มรดก ซึ่งจะพบว่า ตามคำวินิจฉัยของศาลฎีกาเรื่องนี้ มีข้อพิจารณาที่สามารถนำมาวิเคราะห์โดยแบ่งออกได้เป็น 2 กรณีคือ กรณีที่ต้นข้าวนั้นได้ปลูกไว้ในที่นาแล้วอยู่ก่อนที่เจ้ามรดกจะถึงแก่ความตาย และในอีกกรณีหนึ่งเป็นกรณีที่ต้นข้าวได้เกิดขึ้นภายหลังจากที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตายแล้ว ซึ่งทั้งสองกรณีดังกล่าวนี้จะทำให้ผลทางกฎหมายในส่วน of ต้นข้าว

¹²³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1535/2493 (สืบค้นข้อมูลออนไลน์). แหล่งที่มา, <https://deka.in.th/view-87265.html>. (11 พฤษภาคม 2564)

แตกต่างกันไปหรือไม่ โดยจะเห็นได้ว่า จากการที่ได้ศึกษากฎหมายในเรื่องดอกผลธรรมดาของประเทศไทยจะทำให้ทราบว่าต้องเป็นสิ่งที่ได้มาจากทรัพย์สิน โดยการมีหรือใช้งานทรัพย์สินนั้น ซึ่งจากข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาศาลฎีกา เป็นเรื่องที่โจทก์และจำเลยมีข้อพิพาทในการแบ่งทรัพย์สินมรดกซึ่งคือที่นาพิพาทกัน ตามกรณีนี้ย่อมที่จะแสดงให้เห็นได้ว่า ทั้งโจทก์และจำเลยย่อมอยู่ในฐานะของผู้มีสิทธิที่จะได้รับทรัพย์สินมรดก คือที่นาแปลงดังกล่าวในฐานะทายาทโดยธรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1629 ในลักษณะทรัพย์สินที่เจ้ามรดกนั้นได้มีอยู่ในขณะที่ถึงแก่ความตายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1599 และมาตรา 1600 ด้วยเหตุนี้เอง หากข้อเท็จจริงปรากฏว่า ที่นาแปลงดังกล่าวนั้นได้เกิดมีต้นข้าวปลูกอยู่ในที่นาแล้วในเวลาที่ที่นานั้นกลายเป็นทรัพย์สินมรดก กรณีดังกล่าวนี้ย่อมที่จะส่งผลให้ต้นข้าวย่อมที่จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของที่นา ในอันที่จะต้องนำมาแบ่งให้กับบรรดาทายาทโดยธรรมดังกล่าวด้วยเมื่อได้ทำการเก็บเกี่ยวต้นข้าวแล้ว ดังจะเห็นได้จากการที่ข้าวนี้ย่อมเป็นส่วนประกอบหนึ่งของนาที่ย่อมตกทอดมายังทายาทในฐานะมรดกได้เช่นเดียวกัน แต่จากคำพิพากษาศาลฎีกาในเรื่องดังกล่าวนี้จะพบว่า การที่ที่นาแปลงดังกล่าวได้เกิดมีต้นข้าวขึ้นมาหลังจากที่เจ้ามรดกได้ถึงแก่ความตายไปแล้ว ซึ่งจะพบว่าจำเลยเป็นฝ่ายที่ได้ทำการปลูกต้นข้าวลงเอาไว้ในนาตนเอง ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เห็นได้ว่าต้นข้าวจึงย่อมไม่ใช่กรณีที่จะกลายเป็นทรัพย์สินมรดกขึ้นมาได้ เพราะต้นข้าวไม่ใช่สิ่งที่มีเจ้ามรดกมีไว้ในขณะที่ถึงแก่ความตาย ดังนั้น จึงทำให้เกิดข้อสังเกตขึ้นมาได้ว่า เหตุที่ศาลฎีกาได้วินิจฉัยให้ต้นข้าวนี้ไม่ใช่ดอกผลของที่นา ก็น่าจะเป็นกรณีที่ศาลฎีกาได้ตัดสินคดีโดยใช้หลักความยุติธรรมเพื่อที่จะคุ้มครองสิทธิของฝ่ายจำเลยที่เป็นผู้ลงแรงงานและออกค่าใช้จ่ายในการปลูกต้นข้าวลงในที่นาแปลงดังกล่าวนี้ด้วยตนเอง ซึ่งในคดีเรื่องดังกล่าวนี้หากศาลฎีกาได้ตัดสินโดยการวินิจฉัยให้ต้นข้าวนี้มีลักษณะของการเป็นดอกผลของที่นาแล้ว ก็ย่อมที่จะส่งผลให้ฝ่ายจำเลยนั้นอาจต้องเสียหายและไม่ได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมาย จากกรณีที่จะต้องนำส่วนไปแบ่งให้กับฝ่ายโจทก์ด้วยกึ่งหนึ่ง ซึ่งในกรณีดังกล่าวนี้เองจึงทำให้ทราบว่า เหตุที่ศาลฎีกาได้วินิจฉัยตัดสินคดีเช่นนี้จึงน่าจะมาจากเหตุผลเพื่อที่จะสร้างความเป็นธรรมให้แก่จำเลยในฐานะเจ้าของต้นข้าวดังกล่าว

จากการวิเคราะห์คำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวข้างต้น จะพบว่าถ้าหากว่าข้อเท็จจริงในคดีดังกล่าวนี้มีใช่เป็นกรณีที่พิพาทกันในเรื่องทรัพย์สินมรดกจะส่งผลให้การพิจารณาว่า ต้นข้าวไม่ใช่ดอกผลของที่นานั้นเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ ซึ่งในข้อนี้จะพบว่า ถ้าหากได้พิจารณาตามกฎหมายเยอรมันกับข้อเท็จจริงดังกล่าวจะเห็นได้ว่าตาม ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 99 (1) ได้บัญญัติเอาไว้ให้ดอกผลของทรัพย์สิน คือ ผลผลิตของทรัพย์สินและผลผลิตอื่นๆจากตัวทรัพย์สินตามที่มุ่งหมายจากการใช้

การที่กฎหมายบัญญัติไว้เช่นนี้ย่อมแสดงให้เห็นได้ว่า ต้นขำนั้นย่อมที่จะมีลักษณะของการเป็นดอกผลของทีนาได้เช่นเดียวกัน ด้วยเหตุที่กฎหมายเยอรมันนั้นใช้คำว่า ดอกผลของทรัพย์สิน ดังนั้น เมื่อทีนานั้นมีลักษณะของการเป็นทรัพย์สินได้ชนิดหนึ่ง และต้นขำที่เกิดขึ้นมานั้นเกิดจากทีนา ต้นขำจึงย่อมที่จะมีลักษณะของการเป็นดอกผลของทีนาได้ในฐานะผลผลิตที่ได้มาจากทรัพย์สิน ด้วยเหตุนี้ ต้นขำในนาขำจึงมีลักษณะของการเป็นดอกผลของทรัพย์สินได้ตามกฎหมายเยอรมัน

ประเด็นต่อไปที่จำเป็นต้องนำมาพิจารณาคือตามกฎหมายญี่ปุ่นจะพบว่า ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นตาม มาตรา 88 (1) บัญญัติให้ ดอกผลธรรมดา หมายถึง ผลผลิตที่ได้รับตามความตั้งใจในการใช้งานทรัพย์สิน ซึ่งก็จะเห็นได้ว่า ดอกผลธรรมดาตามกฎหมายญี่ปุ่นนั้น ย่อมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยกฎหมายนั้นให้ความสำคัญต่อการใช้งานทรัพย์สินเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้เอง เมื่อทีนานั้นมีลักษณะของการเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่งทางกฎหมาย ซึ่งการปลูกต้นขำลงในทีนาย่อมเป็นลักษณะของการใช้งานทรัพย์สินเพื่อให้ได้ขำออกมาเป็นผลผลิต ดังนั้น จึงทำให้เห็นได้ว่า ต้นขำนั้นก็ย่อมที่จะมีลักษณะของการเป็นดอกผลของทีนาได้เช่นเดียวกันตามลักษณะของกฎหมายญี่ปุ่น เพราะเป็นผลผลิตที่ได้มาจากความตั้งใจในการใช้งานทรัพย์สิน

ในประการสุดท้าย เมื่อพิจารณาตามประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลีจะพบว่า มาตรา 820 วรรคแรก ได้บัญญัติเอาไว้อย่างชัดเจนแล้วว่า ดอกผลธรรมดานั้น คือ สิ่งที่ได้มาจากทรัพย์สินโดยตรงโดยมีหรือไม่มีความช่วยเหลือจากมนุษย์ก็ได้ ซึ่งจากการบัญญัติเช่นนี้เองจึงทำให้เห็นได้ว่า ต้นขำในนาขำนั้นย่อมที่จะมีลักษณะของการสิ่งที่ได้มาจากทีนาประกอบกับการที่ประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลีบัญญัติให้ดอกผลธรรมดาที่เกิดขึ้นมานั้นจะได้มีมนุษย์เข้าช่วยเหลือหรือไม่ก็ได้ ด้วยเหตุนี้ แม้ว่าต้นขำจะเกิดขึ้นมาจากแรงงานของมนุษย์ก็ตามแต่ก็จะพบว่า ต้นขำนั้นก็ยังคงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและได้มาจากทรัพย์สินโดยตรงคือทีนา ประกอบกับประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลีนั้นยังได้บัญญัติโดยได้ยกตัวอย่างของดอกผลธรรมดาเอาไว้ในกฎหมายด้วยว่า เช่น ผลผลิตทางการเกษตร ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า ต้นขำในนาขำจึงเข้าลักษณะของการเป็นดอกผลของทีนาได้ตามกฎหมายอิตาลีเช่นเดียวกัน

จากคำพิพากษาของศาลฎีกาในเรื่องดังกล่าวที่ได้ศึกษาและวิเคราะห์มาในข้างต้น หากได้พิจารณาในมุมมองทางกฎหมายเรื่องของความเป็นดอกผลโดยเฉพาะ ย่อมอาจทำให้เกิดข้อพิจารณาถึงการวินิจฉัยหลักความเป็นดอกผลของทรัพย์สินขึ้นมาได้ว่า หลักกฎหมายเรื่องดอกผลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น ต้นขำในนาขำจะเป็นดอกผลธรรมดาได้หรือไม่ ด้วยความเคารพใน

คำพิพากษาศาลฎีกาอย่างสูง จะพบว่า หลักกฎหมายในเรื่องของดอกผลธรรมดา นั้น กฎหมายได้บัญญัติหลักไว้โดยให้ดอกผลธรรมดานั้นเป็นสิ่งที่ได้เกิดขึ้นมาจากทรัพย์ตามธรรมชาติโดยการมีหรือใช้ทรัพย์ตามปกตินิยม ซึ่งจากลักษณะทางกฎหมายดังกล่าว ทำให้ทราบว่า นอกจากดอกผลจะต้องเป็นสิ่งที่ได้มาจากทรัพย์แล้ว ดอกผลนั้นยังต้องเป็นสิ่งที่ได้มาจากการมีหรือใช้ทรัพย์ประกอบด้วย ซึ่งเมื่อพิจารณาตามข้อเท็จจริงประกอบกับหลักกฎหมายแล้วย่อมจะทำให้ทราบได้ว่า ด้วยลักษณะของที่นา นั้นย่อมมีสภาพของการเป็นทรัพย์ได้ตามกฎหมายในประเภทของอสังหาริมทรัพย์ชนิดหนึ่ง เมื่อต้นข้าวเป็นสิ่งที่ได้เกิดขึ้นมาจากที่นา จึงย่อมที่จะมีลักษณะของการเป็นสิ่งที่ได้มาจากทรัพย์ ซึ่งเกิดจากการใช้ทรัพย์ตามปกตินิยมแล้วที่ข้าวนั้นก็ย่อมที่จะต้องเกิดขึ้นมาจากที่นา ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า ไม่ว่าจะต้นข้าวในนาข้าวนั้นจะเกิดขึ้นก่อนหรือหลังจากที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตายก็ตาม ต้นข้าวในนาข้าวนั้นก็ยังคงมีลักษณะของการเป็นดอกผลธรรมดาของที่นาได้ตามกฎหมายเช่นเดียวกัน ซึ่งจากคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวจึงทำให้ทราบว่า ผลทางกฎหมายตามข้อเท็จจริงในคำพิพากษาศาลฎีกาในเรื่องดังกล่าวนี้ย่อมไม่ทำให้ลักษณะของต้นข้าวในนาข้าวนั้นไม่เป็นดอกผลธรรมดาตามกฎหมายไทยแต่อย่างไร เพียงแต่การวินิจฉัยของศาลฎีกาดังกล่าวนั้นอาจก่อให้เกิดผลทางกฎหมายที่ไม่เป็นไปตามหลักการของกฎหมายในเรื่องความเป็นดอกผลธรรมดา ด้วยเหตุผลทางความยุติธรรมในคดี

นอกจากนี้ ตามคำพิพากษาศาลฎีกาในเรื่องดังกล่าว ยังทำให้เกิดข้อพิจารณาถึงลักษณะของการวินิจฉัยของศาลฎีกาด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่า ศาลฎีกาในคดีนี้ได้วินิจฉัยคดีโดยนำเรื่องลักษณะของความเป็นดอกผลกับตัวบุคคลผู้มีสิทธิที่จะได้ดอกผลมาใช้ในวินิจฉัยรวมกัน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ “ต้นข้าวในนาข้าวนั้น ไม่ใช่ดอกผลของที่นา” ซึ่งจากข้อเท็จจริงดังกล่าวอาจไม่ใช่กรณีที่จะต้องนำหลักการทั้งสองมาใช้วินิจฉัยประกอบกัน เนื่องด้วย ถ้าหากได้พิจารณาแยกข้อเท็จจริงเป็นส่วนๆ ในการวินิจฉัยถึงความเป็นดอกผลของต้นข้าวในนาส่วนหนึ่ง และตัวบุคคลผู้มีสิทธิเหนือตัวดอกผลนั้นอีกส่วนหนึ่ง ย่อมอาจที่จะทำให้ผลแห่งการวินิจฉัยนั้น ทำให้ต้นข้าวเป็นดอกผลของที่นาได้ ด้วยเหตุนี้เอง การที่ศาลฎีกาได้นำเอาหลักตัวบุคคลผู้มีสิทธิได้มาซึ่งดอกผลมาวินิจฉัยร่วมกับความเป็นดอกผลของทรัพย์ จึงย่อมทำให้เกิดความเข้าใจได้ว่า “ต้นข้าวนั้นย่อมไม่ใช่ดอกผลของนา” ดังเช่นที่ศาลฎีกาได้วินิจฉัย แต่จากที่ได้วิเคราะห์ข้างต้นย่อมทำให้เข้าใจได้ว่า โดยลักษณะของต้นข้าวในนาข้าวย่อมที่จะเป็นดอกผลของที่นาได้ตามกฎหมาย ดังนั้น การได้มาซึ่งดอกผลนั้นแม้กฎหมายจะได้บัญญัติให้บุคคลผู้เป็นเจ้าของทรัพย์เป็นผู้มีสิทธิได้ตัวดอกผลด้วยก็ตาม แต่ก็พบว่า นอกจากบุคคลผู้เจ้าของแล้ว บุคคลอื่นอาจได้ดอกผลมาโดยอาศัยสิทธิตามสัญญาซึ่งเป็นเรื่องสิทธิทางหนี้ได้เช่นเดียวกัน ดังนี้ การที่ศาลฎีกาได้วินิจฉัยโดยนำเอาความเป็นดอกผลมาวินิจฉัยประกอบกับตัวบุคคลผู้มีสิทธิที่จะได้ดอกผล

ดังกล่าว จึงอาจส่งผลให้การวินิจฉัยถึงลักษณะความเป็นดอกผลของต้นข้าวในนาข้าว นั้นคลาดเคลื่อนต่อหลักกฎหมายได้

จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า การบัญญัติกฎหมายโดยใช้คำว่าดอกผลธรรมดา ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยนั้น อาจจะทำให้เกิดความไม่ชัดเจนในทางความหมาย หากเมื่อเทียบกับวิธีการบัญญัติโดยใช้คำว่า ดอกผลของทรัพย์ หรือ Fruits of a thing ดังเช่นประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ดังนั้นแล้วหากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยได้เปลี่ยนถ้อยคำในการการบัญญัติกฎหมายโดยการเปลี่ยนจากคำว่า ดอกผลธรรมดา เป็น ดอกผลของทรัพย์ “Fruits of a thing” น่าจะเป็นการช่วยสร้างความชัดเจนให้แก่การใช้บทบัญญัติในเรื่องดอกผลได้มากยิ่งขึ้น ดังที่ได้วิเคราะห์ไปในข้างต้นว่า ลักษณะของดอกผลธรรมดานั้นย่อมเป็นสิ่งที่ได้มาจากทรัพย์ อันเกิดจากการใช้งานทรัพย์ ด้วยเหตุนี้เอง ต้นข้าวในนาข้าวจึงย่อมที่จะมีลักษณะของการที่เป็นดอกผลของที่นาได้ในฐานะที่นาเป็นทรัพย์ที่ได้ให้กำเนิดดอกผลนั้น แต่ถึงแม้ว่า ต้นข้าวในนาข้าวจะมีลักษณะของการเป็นดอกผลของที่นาดังที่ได้วิเคราะห์ไว้ข้างต้นก็ตาม แต่ก็เห็นได้ว่าคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1535/2493 (ป) นั้นเป็นกรณีที่คุณความได้พิพากษาในปัญหาเรื่องทรัพย์มรดก ซึ่งถ้าหากศาลฎีกาได้วินิจฉัยให้ต้นข้าวในนาข้าวเป็นดอกผลของที่นาก็จะย่อมที่จะเป็นการส่งผลให้ฝ่ายจำเลยนั้นไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการใช้กฎหมายดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เกิดเป็นหลักการใช้กฎหมายตามคำพิพากษาศาลฎีกาในเรื่องนี้ว่า *“สิ่งที่เกิดขึ้นจากแรงงานของมนุษย์ย่อมไม่ใช่ลักษณะของการดอกผลธรรมดา”*

4.4 ปัญหาความเป็นดอกผลธรรมดาที่เกิดจากฝีมือของมนุษย์

ประเด็นที่จำต้องพิจารณาต่อเนื่องมีว่าจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยตามมาตรา 148 วรรคสองสามารถตีความให้รวมถึงสิ่งที่มนุษย์กระทำให้เกิดขึ้นตามธรรมชาติได้เหมือนดังเช่นประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันและประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น ด้วยหรือไม่ เพราะจะเห็นได้ว่าโดยลักษณะของดอกผลธรรมดาในทางความหมายของกฎหมายแล้วยังคงไม่มีความชัดเจนในถ้อยคำซึ่งอาจก่อให้เกิดการตีความออกได้เป็นหลายลักษณะ อีกทั้งประกอบกับการที่ดอกผลนั้นเป็นบทบัญญัติที่อยู่ในบรรพที่ 1 ซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปแห่งกฎหมาย กฎหมายจึงควรต้องมีลักษณะที่มีความชัดเจนและแน่นอนในทางความหมายที่จะสามารถนำไปปรับใช้กับหลักกฎหมายในเรื่องอื่นด้วย ซึ่งด้วยเหตุที่บทบัญญัติในเรื่องดอกผลธรรมดาตามมาตรา 148 วรรคสองยังคงสามารถพิจารณาความหมายได้กว้างจึงเกิดเป็นประเด็นในการพิจารณาเพื่อหาหลักการทางกฎหมายและการใช้การตีความบทบัญญัติในเรื่องดอกผลดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากคำอธิบายของ

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ในเรื่องดอกผลธรรมดาว่าเอาไว้ตอนหนึ่งว่า “คำว่า ดอกผล ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Fruits ซึ่งถ้าเกี่ยวกับต้นไม้มีความหมายที่จำกัดไปในทางที่เป็นผลไม้ แต่ภาษาไทยนั้นกว้างกว่า อาจหมายความถึงดอกไม้และผลไม้ได้ทั้งสองอย่าง.....คำว่า ดอกผลธรรมดาคงไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นดอกผลงอกจากต้นเสมอไป จะเป็นดอกผลเกิดจากทรัพย์ชนิดอื่นใดที่สามารถอาจเป็นแม่ทรัพย์ก็ได้ ขอให้เป็นที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติของมันก็แล้วกัน เช่น หน่อไม้ เหือก มัน ผักต่างๆ ซึ่งเกิดจากที่ดินโดยตรง แม้จะไม่มีดอกหรือผลให้เก็บเกี่ยวได้ ก็มีเหตุผลน่าคิดว่าเป็นดอกผลของที่ดินได้เหมือนกัน ”

ซึ่งจากคำอธิบายดังกล่าวนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า ดอกผลตามความหมายของกฎหมายนั้นมีลักษณะที่สามารถให้ความหมายที่กว้าง โดยไม่ได้จำกัดถึงตัวทรัพย์ที่ให้ผลผลิตเกิดขึ้นซึ่งถ้าหากพิจารณาตามคำอธิบายของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ซึ่งเมื่อได้พิจารณาจากตัวบทกฎหมายในมาตรา 148 วรรคสอง จะเห็นได้ว่ามาตราดังกล่าวเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ว่าด้วยเรื่องของการอธิบายลักษณะของการเป็นดอกผลในทางกฎหมาย ซึ่งการใช้และการตีความกฎหมายในส่วนนี้สืบเนื่องมาจากการที่ประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้กฎหมายในระบบซีวิลลอว์ (Civil law) การใช้การตีความกฎหมายจึงเป็นการค้นหาถึงเจตนารมณ์แห่งถ้อยคำตามตัวบทเป็นสำคัญถึงลักษณะความเป็นไปได้ในตัวอักษร โดยจะเห็นได้จากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 4 วรรคหนึ่ง ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ว่าด้วยเรื่องของการใช้กฎหมายที่ได้บัญญัติเอาไว้ว่า “กฎหมายนั้น ต้องใช้ในบรรดากรณีซึ่งต้องด้วยบทบัญญัติใดๆแห่งกฎหมายตามตัวอักษร หรือตามความมุ่งหมายแห่งกฎหมายนั้นๆ” ซึ่งจากหลักการดังกล่าวทำให้ทราบว่าการใช้กฎหมายบังคับไม่ว่าจะในชั้นตอนใดๆ ซึ่งรวมถึงการตีความกฎหมายด้วยนั้น จะพิจารณาตามตัวอักษร หรือตามความมุ่งหมายก็ได้ ขึ้นอยู่กับผู้ตีความสำคัญว่าจะพิจารณาเห็นไปในแนวทางใด เพราะไม่มีทางใดถูกหรือผิด¹²⁴ ดังนั้นการใช้กฎหมายและการตีความกฎหมายต้องใช้และต้องตีความให้ถูกเรื่องซึ่งหมายความว่า ต้องใช้ให้ชอบด้วยบทกฎหมาย ชอบด้วยความสัมพันธ์เชิงเหตุผลแห่งกรณี คือ ชอบด้วยเหตุผลของเรื่องหรือชอบด้วยความเป็นธรรมนี้จึงเป็นหลักการเบื้องต้นของการใช้และการตีความกฎหมาย¹²⁵ ซึ่งจากการที่ได้ศึกษามาจะพบว่าบทบัญญัติในเรื่องของดอกผลธรรมดาตามมาตรา 148 วรรคสองนั้นกฎหมายได้บัญญัติว่า “ดอกผลธรรมดาหมายความว่า สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของทรัพย์ ซึ่งได้มาจากตัวทรัพย์ โดยการมีหรือใช้ทรัพย์นั้นตามปกตินิยม และสามารถถือเอาได้เมื่อขาดจากทรัพย์นั้น” ซึ่งจะพบว่าการบัญญัติเช่นนี้ ย่อมอาจที่

¹²⁴ กิตติศักดิ์ ปรกติ ธาณินทร์ กรัยวิเชียร, การใช้การตีความกฎหมาย : หลักทั่วไปเกี่ยวกับการใช้การตีความกฎหมาย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, พ.ศ.2563). หน้า 19

¹²⁵ เรื่องเดียวกัน หน้า 37

จะสามารถแปลความจากบริบทของตัวอักษรได้ว่า การมีหรือใช้ตัวทรัพย์สินนั้นย่อมที่จะเป็นผลโดยตรงที่ทำให้เกิดซึ่งดอกผลธรรมดานั้นขึ้น ด้วยเหตุที่การมีหรือใช้ทรัพย์สินนั้นจะสามารถเกิดขึ้นได้ย่อมต้องมีเหตุอันมีที่มาจากกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติรับรองสิทธิไว้ เช่น บุคคลผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน หรือผู้เช่าทรัพย์สิน ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ตัวบุคคลเท่านั้นที่จะสามารถเป็นผู้ครอบครองอันสามารถมีหรือใช้ทรัพย์สินนั้นได้ ด้วยเหตุนี้การแปลความกฎหมายในลักษณะเช่นนี้จึงย่อมที่จะสามารถตีความกฎหมายตามตัวอักษรให้ดอกผลธรรมดาที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นผลมาจากการใช้ทรัพย์สินนั้น สามารถเป็นสิ่งที่สามารถได้มาอันเป็นผลมาจากการที่มนุษย์ได้เข้ามากระทำด้วย เพราะจากบริบทแห่งถ้อยคำตามกฎหมายดังกล่าว คำว่า “สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของทรัพย์สิน” โดยลักษณะแล้วจะต้องอ่านประกอบควบคู่กับคำว่า “การมีหรือใช้ทรัพย์สิน” ด้วยเสมอ ดังที่ได้วิเคราะห์มาแล้วในประเด็นการมีหรือการใช้ทรัพย์สินในข้างต้น ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า บทบัญญัติในส่วนของดอกผลธรรมดาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 148 วรรคสองของประเทศไทยนั้น จึงย่อมมีลักษณะของการใช้และการตีความกฎหมายให้ตัวดอกผลธรรมดานั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติซึ่งเป็นผลมาจากการกระทำของมนุษย์ด้วยได้ดังที่ได้วิเคราะห์ไว้ข้างต้น แต่ประเด็นในข้อนี้จากการที่ได้วิเคราะห์มาในข้างต้นว่า แม้ว่าดอกผลธรรมดาตามมาตรา 148 วรรคสองนั้น จะสามารถตีความกฎหมายให้รวมสิ่งที่เกิดจากมนุษย์ด้วยได้ก็ตาม แต่ก็ยังคงมีข้อสังเกตที่อาจเป็นปัญหาด้านข้อจำกัดทางผลผลิตขึ้นต่อมาได้ว่า สิ่งที่เกิดขึ้นมาเป็นผลผลิตที่เกิดจากฝีมือของมนุษย์นั้น จะถือได้หรือไม่ว่าเป็นดอกผลธรรมดาทุกกรณี เช่น ในกรณีของการโคลนนิ่งสัตว์ หรือการทดลองส่งผลให้เกิดสัตว์สายพันธุ์ใหม่ขึ้น ซึ่งประเด็นนี้จะพบว่ามีความเห็นของนักกฎหมายได้ให้ความเห็นไว้โดยอาจารย์สมจิตร ทองศรี¹²⁶ ได้ให้ความเห็นไว้ในประเด็นเรื่องการเกิดขึ้นโดยธรรมชาติจากแม่ทรัพย์สินไว้ว่า “มีปัญหาว่ากรณีการผสมเทียมโดยการนำน้ำเชื้อของสัตว์ตัวผู้ไปผสมกับสัตว์แม่พันธุ์ ลูกสัตว์ที่เกิดมาจะถือว่าเป็นดอกผลธรรมดาหรือไม่ เห็นว่าการเกิดขึ้นโดยธรรมชาติของดอกผลธรรมดาคกรณีดังกล่าวมิได้หมายความเฉพาะที่สัตว์ผสมพันธุ์กันเองโดยธรรมชาติเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการผสมเทียมด้วยเพราะถือว่าการปฏิสนธิของตัวสเปิร์มกับไข่เป็นการเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติในสัตว์ตัวแม่พันธุ์ ดังนั้น ลูกสัตว์ที่เกิดจากการผสมเทียมจึงถือเป็นดอกผลธรรมดา” ซึ่งจากความเห็นดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่า ดอกผลธรรมดาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น แม้หลักการทางกฎหมายอาจจะยอมรับให้ดอกผลที่เกิดขึ้นมามีลักษณะที่สามารถตีความให้รวมไปถึงสิ่งที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ได้ด้วย แต่ก็จะพบว่าอาจมีข้อจำกัด เนื่องจากในกรณีที่สิ่งใดจะเกิดเป็นดอกผลธรรมดาขึ้นได้นั้น สิ่งนั้นจำต้องได้ผ่านเงื่อนไขตามขั้นตอนกระบวนการ

¹²⁶ เรื่องเดียวกัน หน้า 37-38

ทางธรรมชาติมาด้วย ดังเช่น ในกรณีกระบวนการปฏิสนธิของตัวสเปิร์มกับไข่ ซึ่งแม้ว่าการสร้างตัวอ่อนของสัตว์จะเกิดจากฝีมือของมนุษย์ด้วย ก็ตามแต่ก็ให้เห็นได้ว่า ผลสุดท้ายการเกิดขึ้นมาของสัตว์นั้นก็ยังต้องผ่านกระบวนการของการปฏิสนธิทางธรรมชาติตามปกติอยู่ ด้วยเหตุนี้เองจึงอาจกล่าวได้ว่า ด้วยลักษณะทางกฎหมายของดอกผลธรรมดาที่ยังคงจำกัดไว้ให้ดอกผลนั้นไม่อาจเกิดขึ้นได้เอง โดยลำพังแต่จะต้องมีแม่ทรัพย์ในการให้กำเนิดด้วย เนื่องจากการที่กฎหมายบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า ให้เป็นสิ่งที่ได้มาตามธรรมชาติของทรัพย์ ซึ่งกรณีเช่นนี้จึงย่อมไม่อาจรวมถึงในกรณีที่มนุษย์ได้เป็นผู้ผลิตหรือสร้างตัวดอกผลนั้นขึ้นเองโดยตรงซึ่งไม่ผ่านขั้นตอนตามกระบวนการทางธรรมชาติเลย แต่จะพบว่ามีประเด็นที่น่าสนใจในกรณีของการโคลนนิ่ง (Cloning) หรือที่เรียกว่าการคัดลอกสายพันธุ์ของสิ่งมีชีวิต อันเป็นการสร้างสิ่งมีชีวิตขึ้นมาใหม่ให้มีลักษณะทางพันธุกรรมเหมือนตัวที่คัดลอกมาทุกประการ โดยการใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เพาะเลี้ยงตัวอ่อนให้มีการแบ่งเซลล์ หลังจากนั้นจึงได้ทำการฝากถ่ายใส่หลอดของสัตว์อีกตัวหนึ่งเพื่อให้กำเนิดสัตว์นั้น¹²⁷ โดยมีประเด็นที่น่าสนใจว่าการโคลนนิ่ง (Cloning) นั้น จะถือว่าเป็นดอกผลธรรมดาในทางกฎหมายได้หรือไม่ เพราะจากลักษณะทางกายภาพแล้วสิ่งที่เกิดขึ้นมานั้นก็เป็นสิ่งที่ได้มาตามปกติของตัวสัตว์เพียงแต่ว่า ลักษณะของการให้ทำให้มีขึ้นซึ่งตัวอ่อนนั้นเกิดจากความสามารถของมนุษย์ ในข้อนี้หากเมื่อได้พิจารณาถึงหลักความเป็นดอกผลธรรมดาก็จะพบแต่เพียงว่า กฎหมายนั้นได้กำหนดให้ตัวดอกผลนั้นเป็นสิ่งที่ได้มาจากตัวทรัพย์ตามธรรมชาติของทรัพย์ จากการมีหรือใช้ทรัพย์ และนอกจากนี้ตัวดอกผลนั้นยังจะต้องมีแม่ทรัพย์เป็นตัวการในการให้กำเนิดด้วยดังที่ได้กล่าวในตอนต้น ซึ่งจากลักษณะดังกล่าวนี้เองจึงอาจกล่าวได้ว่า การที่มนุษย์ได้ใช้ความรู้ความสามารถต่อตัวสัตว์ดังกล่าวย่อมเข้าลักษณะเป็นการใช้ทรัพย์ กล่าวคือ เมื่อทรัพย์หรือตัวสัตว์นั้นได้ตั้งท้องขึ้นซึ่งเป็นผลมากระบวนการในการฝากถ่ายตัวอ่อนอันเป็นผลมาจากการกระทำของมนุษย์ก็ตาม แต่ก็อาจจะกล่าวได้ว่า ตัวอ่อนของสัตว์นั้นก็ย่อมที่จะยังคงถือได้ว่ามีลักษณะของการเป็นดอกผลของทรัพย์ได้เช่นเดียวกัน โดยในข้อนี้หากถ้าหากได้พิจารณาประกอบกับบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันตามมาตรา 99 (1) ซึ่งบัญญัติให้ดอกผลของทรัพย์ คือ ผลผลิตของทรัพย์และผลผลิตอื่น ๆ จากตัวทรัพย์ ตามที่ได้มุ่งหมายจากการใช้ประกอบกับประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นตามมาตรา 88 (1) ผลผลิตที่ได้รับตามความมุ่งหมายในการใช้ทรัพย์ ถือว่าเป็นดอกผลธรรมดา ซึ่งจะเห็นได้ว่า จากลักษณะทางกฎหมายของทั้งสองประเทศดังกล่าวนี้เองย่อมทำให้เห็นได้ว่า หลักกฎหมายเยอรมันและญี่ปุ่นนั้น มีลักษณะการบัญญัติที่เน้นถึง

¹²⁷ "อารยา หงษ์เพ็ชร, โคลนนิ่งคืออะไร (สืบค้นข้อมูลออนไลน์) แหล่งที่มา ", http://lib3.dss.go.th/fulltext/dss_j/2541_46_146_p12-16.pdf, (11 พฤษภาคม 2564)

การใช้ตัวทรัพย์เป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้น แม้ว่าการโคลนนิ่งสัตว์จะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากการสร้างตัวอ่อนของสัตว์ อันเป็นผลมาจากมนุษย์ก็ตาม แต่ก็พบว่าผลของการได้มาซึ่งตัวอ่อนของสัตว์จากการโคลนนิ่งนั้นย่อมเป็นผลโดยตรงมาจากการใช้ทรัพย์ดังกล่าวตามวัตถุประสงค์ของผู้ใช้งาน ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่า ตัวอ่อนของสัตว์ที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นผลมาจากการโคลนนิ่งจึงย่อมมีลักษณะของการเป็นดอกผลตามกฎหมายได้เพราะเป็นสิ่งที่ได้มาจากการใช้ทรัพย์ แต่ก็จะมีข้อสังเกตว่า การโคลนนิ่งนั้นยังคงเป็นกระบวนการที่ยังคงต้องใช้วิธีการในการมีตัวแม่ทรัพย์เป็นตัวให้กำเนิดตัวอ่อนของสัตว์อยู่ประกอบด้วย แต่ถ้าหากเป็นกรณีที่ตัวอ่อนสัตว์นั้นเกิดขึ้นมาจากหลอดแก้ว เช่น การเพาะสัตว์หลอดแก้ว¹²⁸ หรือเกิดจากห้องทดลองวิทยาศาสตร์ที่ทำให้เกิดตัวอ่อนของสัตว์ขึ้น¹²⁹ โดยที่ไม่ได้มีตัวแม่ทรัพย์ให้กำเนิด กรณีเช่นนี้จึงกล่าวได้ว่า สิ่งที่เกิดขึ้นมานั้นย่อมไม่มีลักษณะของความเป็นดอกผลตามกฎหมาย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า บทบัญญัติในเรื่องดอกผลธรรมดาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยมาตรา 148 วรรคสองนั้น มีลักษณะของการใช้และการตีความกฎหมายที่หากเมื่อได้พิจารณาจากถ้อยคำตามตัวอักษรแล้วจะพบว่า สามารถที่จะตีความให้คำว่าดอกผลธรรมดานั้นเป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นมาจากธรรมชาติโดยการกระทำของมนุษย์รวมอยู่ด้วยได้ เพราะมีลักษณะของการเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพย์ แต่ดอกผลที่เกิดขึ้นจากฝีมือมนุษย์นั้นอาจมีข้อจำกัดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้คือ หากสิ่งที่เกิดขึ้นมาเป็นดอกผลนั้นเกิดขึ้นโดยปราศจากแม่ทรัพย์ในการให้กำเนิด เช่น สัตว์หลอดแก้ว ย่อมไม่เข้าลักษณะของการเป็นดอกผลธรรมดาตามกฎหมาย

4.5 ปัญหาความเป็นทรัพย์ของดอกผล

จากกรณีที่ได้ศึกษาจะทำให้ทราบว่า การที่กฎหมายได้กำหนดความเป็นเจ้าของทรัพย์ไว้ ก็ด้วยเหตุเพราะว่า ตราบดที่ดอกผลนั้นยังไม่ได้หลุดออกจากแม่ทรัพย์ ตัวดอกผลนั้นก็ยังคงสถานะของการเป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์ ซึ่งยังคงเป็นของเจ้าของแม่ทรัพย์นั้นอยู่ตลอดเวลา โดยในประเด็นนี้เมื่อได้พิจารณากฎหมายลักษณะทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยจะพบว่า กฎหมายได้บัญญัติให้ทรัพย์ตามมาตรา 137 มีลักษณะของการเป็นวัตถุที่มีรูปร่างเท่านั้น

¹²⁸ "โลหิสร์ตันละมั่งหลอดแก้วตัวแรกของโลก ความสำเร็จโครงการอนุรักษ์จักษุวิทยาขององค์การสวนสัตว์ (สืบค้น ข้อมูลทางออนไลน์). แหล่งที่มา," http://www.zoothailand.org/ewt_news.php?n_id=652. (11 มิถุนายน 2564)

¹²⁹ "นักวิทยาศาสตร์สเปนเพาะเลี้ยงตัวอ่อน "ครึ่งคนครึ่งลิง" ในห้องแล็บจีน สืบค้นข้อมูลทางออนไลน์). สิงหาคม 2019. แหล่งที่มา," <https://www.bbc.com/thai/international-49226327>. (10 พฤษภาคม 2564)

นอกจากนี้ จากการที่ได้ศึกษาถึงลักษณะของทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันตามมาตรา 90 และประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นตามมาตรา 85 ด้วยแล้วก็จะพบว่า หลักการของความเป็นทรัพย์สินตามกฎหมายของทั้งสองประเทศดังกล่าวข้างต้นนั้น ยังคงไว้ซึ่งหลักการที่ทรัพย์สินนั้นต้องเป็นวัตถุที่มีรูปร่างด้วยเช่นเดียวกัน และนอกจากการเป็นวัตถุมีรูปร่างที่สามารถจับต้องได้แล้ว จากการศึกษาจะพบว่ากฎหมายเยอรมันและกฎหมายญี่ปุ่นนั้นยังคงมีหลักการสำคัญที่ยังจะต้องพิจารณาถึงความสามารถในการเป็นสิ่งที่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองอย่างอิสระประกอบอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ การที่จะพิจารณาถึงสถานะในทางกฎหมายของดอกผลที่ยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์สินจึงทำให้เกิดข้อพิจารณาขึ้นมาได้ว่า ตัวดอกผลที่ยังคงติดอยู่กับตัวแม่ทรัพย์สินนั้นจึงยังไม่อาจที่จะถือได้ว่ามีสถานะความเป็นทรัพย์สินได้ในทางกฎหมายขึ้นมาได้ ด้วยเหตุผลที่ว่า แม่ตัวดอกผลนั้นโดยสภาพปกติจะเป็นสิ่งที่มีรูปร่างในทางกฎหมายก็ตาม แต่ก็เห็นได้ว่า ตัวดอกผลเองนั้นโดยสภาพแล้วก็ยังไม่อาจเป็นสิ่งที่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองอย่างอิสระ แต่ยังคงที่จะต้องได้รับการอิงอาศัยตัวแม่ทรัพย์สินไว้เป็นจุดเกาะเกี่ยวจนกว่าจะได้ผ่านขั้นตอนในการแยกดอกผลนั้นออกจากแม่ทรัพย์สินแล้ว ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่า ดอกผลที่ยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์สินนั้นคงมีสถานะที่เป็นได้แต่เพียง “ส่วนหนึ่งของทรัพย์สินเท่านั้น” โดยในเรื่องนี้จะพบว่า ศาสตราจารย์ประมุข สุวรรณศรี ได้อธิบายในประเด็นเรื่องนี้ไว้ว่า “ปัญหาในเบื้องต้นในกฎหมายลักษณะทรัพย์สิน คือว่า เมื่อใดจะถือว่าทรัพย์สินที่แตกแยกออกหรือเกิดขึ้นนั้น พันจาก ความรวมสภาพกับแม่ทรัพย์สิน หรือว่าเมื่อใดจึงจะถือได้ว่าดอกผลนั้นเป็นทรัพย์สินอีกอันหนึ่ง ดำรง เอกภาพของมันต่างหากจากแม่ทรัพย์สิน การดำรงเอกภาพในที่นี้คือ ในทันทีที่เป็นดอกผลของทรัพย์สินนั้นเอง ซึ่งในเรื่องนี้กฎหมายถือเอาในแง่ที่ทรัพย์สินนั้นสามารถเป็นวัตถุแห่งสิทธิอีกอันหนึ่งได้หรือไม่เป็น ประการสำคัญ มาตรา 148 จึงได้บัญญัติไปในทางที่ว่า ถ้าเป็นดอกผลธรรมดาแล้วให้ถือเป็นดอกผลตามกฎหมายและเป็นวัตถุแห่งสิทธิต่างหาก ดำรงเอกภาพของตนเองได้ในทันทีที่ขาดจากสิ่งนั้นๆ ดังนั้นผลไม้ที่ติดอยู่บนต้นไม้ หรือไข่ไก่ที่ยังคงอยู่ในท้องแม่ไก่ จะเป็นดอกผลตามกฎหมายหาได้ไม่ จะเป็นดอกผลได้ต่อเมื่อผลไม้ นั้นขาดออกจากต้นแล้ว หรือไข่ไก่ที่ตกลูกออกจากแม่ไก่แล้ว ” ซึ่งจากคำอธิบายดังกล่าวข้างต้นนอกจากจะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนแล้วว่า ดอกผลที่ยังติดกับแม่ทรัพย์สินนั้นไม่มีสถานะความเป็นทรัพย์สินตามกฎหมาย ยังทำให้ทราบถึงสถานะของดอกผลอีกประการหนึ่งด้วยว่า ผลผลิตที่เกิดขึ้นมาอันจะถือได้ว่าเป็นดอกผลในทางกฎหมายได้นั้น ผลผลิตนั้นต้องได้หลุดหรือแยกออกจากตัวแม่ทรัพย์สินแล้วด้วยจึงจะสามารถกลายเป็นดอกผลซึ่งถือเป็นวัตถุแห่งสิทธิได้ตามกฎหมาย ซึ่งจากข้อนี้จึงทำให้เห็นได้ว่า ดอกผลนั้นจะสามารถเป็นดอกผลได้ก็ต่อเมื่อได้หลุดหรือแยกออกจากตัวแม่ทรัพย์สินอันจะใช้สามารถเป็นวัตถุแห่งสิทธิได้ ดังนั้น จึงทำให้สามารถทราบถึง

ลักษณะของดอกผลขึ้นมาอีกประการหนึ่งได้ว่า ดอกผลธรรมดาที่ยังติดอยู่กับแม่ทรัพย์จึงมีสถานะที่เป็นได้เพียง “ทรัพย์ในอนาคต” เท่านั้น โดยในประเด็นดังกล่าวนี้เอง จากการที่ได้ศึกษากฎหมายอิตาลีมาแล้วจะพบว่า ประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลีนั้นได้มีบัญญัติรับรองให้ดอกผลธรรมดาที่ยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์นั้นมีสถานะเป็นทรัพย์ในอนาคตด้วยตามมาตรา 820 วรรคสอง ซึ่งการบัญญัติให้ดอกผลที่ยังติดอยู่กับแม่ทรัพย์เป็นทรัพย์ในอนาคตยิ่งทำให้ทราบว่าดอกผลที่ยังติดกับแม่ทรัพย์นั้นย่อมที่จะสามารถเป็นวัตถุตามสัญญาได้ อีกทั้งการที่กฎหมายอิตาลีได้บัญญัติให้ดอกผลเป็นทรัพย์ในอนาคตไว้เช่นนี้ย่อมทำให้ดอกผลนั้นเกิดสถานะทางกฎหมายรับรองไว้ อันจะช่วยให้สร้างความชัดเจนขึ้นด้วยว่าดอกผลธรรมดาที่ยังคงติดกับแม่ทรัพย์นั้นไม่ใช่ทรัพย์ในความหมายทางกฎหมาย ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าการเป็นทรัพย์ในอนาคตของดอกผลนั้น ก็ไม่อาจทำให้ดอกผลนั้นมีสถานะความเป็นทรัพย์ขึ้นมาได้ การที่กฎหมายกำหนดสถานะทางกฎหมายให้ดอกผลเป็นทรัพย์ในอนาคตขึ้นมานั้นก็เพื่อที่จะเป็นสิ่งที่ทำให้สามารถเข้าใจได้ว่า ดอกผลนั้นสามารถใช้ให้เป็นวัตถุแห่งสัญญาในการตกลงทำสัญญาแก่กันได้เท่านั้น แต่ก็เห็นได้ว่า ดอกผลนั้นก็ยังไม่อาจที่จะสามารถมีผู้ใดเข้าครอบครองดอกผลดังกล่าวได้จนกว่าจะได้แยกออกจากแม่ทรัพย์แล้ว

ด้วยลักษณะความเป็นทรัพย์ตามกฎหมายดังกล่าวที่ได้ศึกษามาแล้วข้างต้น จึงทำให้เห็นว่าแม้ว่าจะมีตัวทรัพย์ที่เป็นวัตถุที่มีรูปร่างอันจะสามารถรับรู้ถึงความมีตัวตนอยู่ได้ก็ตาม แต่ความมีรูปร่างนั้นก็มิได้เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นได้ว่า สิ่งนั้นจะเป็นทรัพย์ตามกฎหมายขึ้นมาได้ ซึ่งในกรณีนี้เอง อาจทำการยกตัวอย่างประกอบได้ในกรณีของสิ่งที่ได้มาจากพืชและสัตว์ เช่น ในกรณีของต้นมะม่วงที่ได้ออกลูกมาเป็นลูกมะม่วง แม้ว่าลูกมะม่วงที่ยังคงติดอยู่บนต้นนั้นจะสามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า และสัมผัสจับต้องได้ก็ตาม แต่ก็พบว่าลูกมะม่วงที่ยังคงติดอยู่บนต้นนั้น ก็ยังคงมิใช่ทรัพย์ตามกฎหมายจนกว่าลูกมะม่วงนั้นจะได้หลุดหรือแยกออกมาจากต้นแล้ว และในกรณีเดียวกันนี้หากจะได้เปลี่ยนข้อเท็จจริงเป็นกรณีของสิ่งที่ได้มาจากสัตว์ เช่น ลูกแมวที่อยู่ในท้องแม่แมว ซึ่งก็จะพบว่าลูกแมวในท้องนั้นเป็นสิ่งที่ไม่อาจมองเห็นได้ด้วยตาหรือสัมผัสได้ จนกว่าลูกแมวนั้นจะได้คลอดออกมาจากท้องแม่แมวเสียก่อน จึงทำให้เห็นได้ว่า ทั้งลูกมะม่วงบนต้นมะม่วงและลูกแมวในท้อง ย่อมมีสถานะทางกฎหมายที่ไม่แตกต่างกัน คือมีลักษณะของการเป็นได้เพียงส่วนหนึ่งของทรัพย์เท่านั้น แม้ว่าจะได้เห็นตัวดอกผลนั้นหรือไม่ก็ตาม

ดังนั้น จากตัวอย่างทั้งสองกรณีนี้ข้างต้นนี้จึงเป็นกรณีที่ทำให้ทราบได้ว่า การมีอยู่ของตัวทรัพย์ก็ไม่อาจเป็นสิ่งที่บ่งชี้ได้ว่าสิ่งนั้นจะมีสถานะที่เป็นทรัพย์ได้ในทางกฎหมายเสมอไป ด้วยเหตุนี้ การมีอยู่ของตัวทรัพย์จึงไม่ใช่เงื่อนไขสำคัญของการเป็นทรัพย์ตามกฎหมาย แต่ยังคงที่จะต้อง

พิจารณาในเรื่องการดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองโดยอิสระประกอบถึงความเป็นทรัพย์สินด้วยเสมอ ด้วยเหตุนี้เอง จึงเป็นเหตุให้ดอกผลที่ยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์สินไม่อาจที่จะเป็นทรัพย์สินได้ตามกฎหมายนั่นเอง

จากประเด็นปัญหาในเรื่องความเป็นทรัพย์สินของดอกผลธรรมดาดังกล่าวนี้ ย่อมที่จะนำไปสู่ผลทางกฎหมายในประเด็นเรื่องอื่นต่อไปดังที่ได้วิเคราะห์ไว้แล้วว่าความเป็นทรัพย์สินนั้นจะต้องประกอบไปด้วยลักษณะทางกฎหมาย 2 ประการ คือ การเป็นสิ่งที่มิรูปร่างและความสามารถในการดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเอง ด้วยเหตุที่ ดอกผลนั้นไม่มีสถานะที่จะเป็นทรัพย์สินได้ในทางกฎหมาย จึงเกิดข้อพิจารณาออกได้เป็นสองกรณี คือ เมื่อดอกผลนั้นไม่ใช่ทรัพย์สินตามกฎหมายแล้วดอกผลจะสามารถใช้เป็นวัตถุแห่งหนี้ได้หรือไม่ และประการที่สองดอกผลนั้นจะสามารถมีสิทธิเหนือตัวทรัพย์สินในฐานะทรัพย์สินได้หรือไม่ ซึ่งจากประเด็นดังกล่าว จะพบว่า แม้วัดดอกผลนั้นจะมีใช้ทรัพย์สินตามกฎหมายก็ตาม แต่ก็พบว่าดอกผลนั้นย่อมสามารถใช้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องต่อบุคคลหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นบุคคลสิทธิขึ้นมาได้ ในฐานะที่จะใช้ให้ดอกผลนั้นเป็นวัตถุตามสัญญา ดังจะเห็นได้จาก ในกรณีของสัญญาซื้อขาย ซึ่งถึงแม้ว่าตัวดอกผลเองนั้นโดยสภาพแล้วย่อมที่จะไม่อาจก่อให้เกิดการโอนกรรมสิทธิ์ขึ้นมาได้ก็ตาม แต่ด้วยลักษณะของสัญญาซื้อขายทรัพย์สินตามกฎหมายนั้นสาระสำคัญของสัญญาซื้อขายมิได้ขึ้นอยู่กับกรรมตัวทรัพย์สินในขณะที่ได้เข้าทำสัญญา แต่ขึ้นอยู่กับเจตนาของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายที่จะตกลงเข้าทำสัญญาซื้อขายกัน¹³⁰ ด้วยเหตุนี้ทำให้ทราบได้ว่า การมีอยู่ของตัวทรัพย์สินหรือไม่จึงไม่ใช่สาระสำคัญที่จะทำให้สัญญาซื้อขายซึ่งเป็นผลอันเกิดมาจากความตกลงของคู่สัญญานั้นไม่อาจเกิดขึ้นได้ ดังนั้น แม้ว่าดอกผลจะไม่มีสถานะความเป็นทรัพย์สินตามกฎหมายก็ตาม แต่ดอกผลนั้นก็ยังคงที่จะสามารถก่อให้เกิดซึ่งสิทธิทางหนี้ในลักษณะของการเป็นบุคคลสิทธิตามสัญญาขึ้นมาได้ เช่น การทำสัญญาซื้อขายผลไม้บนต้นไม้ การซื้อขายลูกแมวในท้อง ซึ่งจะพบว่าการซื้อขายเช่นนี้เป็นการซื้อขายสิ่งของที่ยังไม่มีสถานะความเป็นทรัพย์สิน ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นลักษณะของการซื้อขายทรัพย์สินในอนาคตเท่านั้น ด้วยเหตุที่ ตัวผู้ขายเองก็ยังไม่อาจที่จะสามารถโอนกรรมสิทธิ์ในตัวดอกผลให้แก่ตัวผู้ซื้อได้ ดังนั้น ลักษณะของสัญญาซื้อขายดอกผลนี้จึงก่อให้เกิดเป็นได้แต่เพียง ความตกลงทางหนี้ ซึ่งเกิดความตกลงของคู่สัญญา ซึ่งเป็นเสรีภาพในการเข้าทำสัญญา (Freedom of contract) เท่านั้น เพราะยังไม่มีการมีกรรมสิทธิ์จะยังไม่โอนไปจนกว่าจะได้แยกดอกผลนั้นออกจากแม่ทรัพย์สินนั้นแล้วก่อน และนอกจากนี้จากกรณีที่ดอกผลนั้นไม่ใช่ทรัพย์สินในทางกฎหมายจึงเกิดข้อพิจารณาในการใช้สิทธิเหนือตัวดอกผลขึ้นมาได้อีกว่า การที่บุคคลจะใช้สิทธิเหนือตัวทรัพย์สินได้นั้น ย่อมต้องเป็นกรณีที่มีกฎหมายบัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าวไว้ให้ในฐานะ

¹³⁰ ธีระ เบญจรงค์โรจน์, "สัญญาซื้อขายทรัพย์สินในอนาคต ปัญหาบางประการในกฎหมายไทย" (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ.2527).

เจ้าของอันมีลักษณะของการเป็นทรัพย์สินที่มีอยู่เหนือตัวทรัพย์สิน ซึ่งผลแห่งการมีทรัพย์สินดังกล่าวนี้เองย่อมที่จะทำให้เกิดการเคลื่อนไหวแห่งสิทธิเหนือตัวทรัพย์สินในการที่จะสามารถทำการจำหน่าย จ่าย โอน ได้ต่อไป ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ทราบได้ว่าการที่จะใช้สิทธิดังกล่าวได้นั้นย่อมที่จะต้องมิตัวทรัพย์สินนั้นเกิดขึ้นมารองรับสิทธิดังกล่าวด้วย แต่ด้วยเหตุที่ดอกผลนั้นยังไม่มีความเป็นทรัพย์สินในทางกฎหมาย จึงเป็นกรณีที่ทำให้ดอกผลนั้นไม่อาจก่อให้เกิดสิทธิใดๆทางทรัพย์สินขึ้นมาได้ เพราะมีผลเท่ากับยังไม่มีตัวทรัพย์สินเกิดขึ้นมารองรับสิทธิดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากทั้งตัวผู้ขายและผู้ซื้อเองนั้นก็ยังไม่มีความสามารถอ้างสิทธิเหนือตัวดอกผลที่ทำการซื้อขายได้จนกว่าดอกผลนั้นจะได้หลุดหรือแยกออกมาจากแม่ทรัพย์สินนั้นแล้ว ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นได้ว่า ดอกผลนั้นก็ยังไม่อาจที่จะสามารถก่อให้เกิดซึ่งสิทธิใดๆขึ้นเหนือตัวดอกผลนั้นได้จนกว่าดอกผลนั้นจะได้มีสถานะความเป็นทรัพย์สินตามกฎหมายขึ้นมาแล้ว

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าแม้ว่าดอกผลที่ยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์สินจะไม่ใช่ทรัพย์สิน อันทำให้บุคคลไม่อาจเข้าถือถือสิทธิเหนือดอกผลนั้นได้ก็ตาม แต่ดอกผลนั้นก็ยังคงที่จะสามารถใช้เป็นวัตถุแห่งหนี้ได้ตามสัญญา โดยยังคงสามารถที่จะก่อให้เกิดสิทธิอีกประการหนึ่งซึ่งเรียกว่าสิทธิทางหนีอันมีลักษณะของการเป็นบุคคลสิทธิ ที่ทำให้เกิดสิทธิเรียกร้องต่อตัวบุคคลได้อยู่ ซึ่งจะเห็นได้ว่า สิทธิประเภทนี้มีได้เป็นการบังคับเอาแก่ตัวทรัพย์สินแต่อย่างใด จึงเป็นเหตุให้แม้ว่าตัวดอกผลนั้นจะไม่ใช่ทรัพย์สินตามกฎหมาย แต่ก็ยังคงสามารถใช้ก่อให้เกิดสิทธิทางหนีขึ้นมาได้ ด้วยเหตุนี้ ปัญหาความเป็นทรัพย์สินของดอกผลนั้นจึงอาจที่จะส่งผลทำให้เกิดประเด็นในการที่จะ เกี่ยวพันถึงกฎหมายในเรื่องต่างๆอันเป็นการกระทบถึงสิทธิทางหนี และสิทธิทางทรัพย์สิน ซึ่งทำให้เห็นว่า ก่อให้เกิดผลทางกฎหมายที่แตกต่างกันแม้ว่าดอกผลนั้นจะไม่มีสถานะความเป็นทรัพย์สินก็ตาม

นอกจากนี้หากได้พิจารณาจากบทบัญญัติในลักษณะหนี้ตามบรรพที่ 2 แล้ว อาจทำให้เกิดข้อพิจารณาในประเด็นเรื่องของดอกผลกับความเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งได้ด้วยว่า ดอกผลนั้นจะเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งได้หรือไม่และสามารถเป็นได้ในช่วงเวลาใด ซึ่งจากประเด็นในข้อนี้ เมื่อพิจารณาจากลักษณะของบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในบรรพที่ 2 ลักษณะหนี้ ที่เป็นบทบัญญัติที่ว่าด้วยเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างตัวบุคคลสองฝ่าย อันมีลักษณะของการใช้สิทธิบังคับเหนือตัวบุคคลในอันที่จะให้กระทำการ งดเว้นกระทำการ หรือส่งมอบทรัพย์สิน ด้วยเหตุนี้เองกฎหมายลักษณะหนี้ จึงอาจที่จะต้องมิตัวทรัพย์สินเข้ามาเกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นสิ่งซึ่งจะใช้ปฏิบัติการชำระหนี้ด้วย ดังที่ได้ศึกษาถึงกฎหมายลักษณะหนีมาแล้วบทที่ 2 จะพบว่า ทรัพย์สินที่จะสามารถกลายเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งได้นั้นจะเกิดขึ้นได้จากกรณีที่ลูกหนี้ได้เลือกกำหนดตัวทรัพย์สินที่จะส่งมอบ

หรือได้มีการบ่งตัวทรัพย์สินนั้นออกเป็นการเฉพาะเจาะจงแล้ว ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 195 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าลูกหนี้ได้กระทำการอันตนจะพึงต้องทำเพื่อส่งมอบทรัพย์สินนั้นทุกประการแล้วก็ดี หรือถ้าลูกหนี้ได้เลือกกำหนดทรัพย์สินที่จะส่งมอบแล้วด้วยความยินยอมของเจ้าหนี้ก็ดี ท่านว่าทรัพย์สินนั้นจึงเป็นวัตถุแห่งหนี้จำเดิมแต่เวลานั้นไป” และหากเมื่อพิจารณาประกอบกับมาตรา 460 วรรคหนึ่ง ซึ่งได้บัญญัติว่า “ในการซื้อขายทรัพย์สินซึ่งมิได้กำหนดลงไว้แน่นอนนั้น ท่านว่ากรรมสิทธิ์ยังไม่โอนไปจนกว่าจะได้หมาย หรือนับ ชั่ง ตวง วัด หรือคัดเลือก หรือทำโดยวิธีอื่น เพื่อให้บ่งตัวทรัพย์สินนั้นออกเป็นแน่นอนแล้ว” ย่อมที่จะมีความหมายว่า การที่ทรัพย์สินใดจะกลายเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งขึ้นได้นั้น จะต้องมิตัวทรัพย์สินที่จะสามารถเข้าถึงเอาและสามารถที่โอนกรรมสิทธิ์ในตัวทรัพย์สินนั้นได้ตามกฎหมายขึ้นแล้ว ดังจะเห็นได้จากกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องมีการเลือกตัวทรัพย์สินนั้นไว้ก่อนเป็นการแน่นอนด้วย ดังนั้น ด้วยลักษณะทางกฎหมายของดอกผลธรรมดาที่ยังคงติดกับแม่ทรัพย์สินที่ไม่อาจเป็นทรัพย์สินได้ตามกฎหมายและ ยังที่จะสามารถเข้าถึงเอาดอกผลนั้นได้เมื่อตัวดอกผลนั้นได้ขาดหรือแยกออกจากตัวแม่ทรัพย์สินแล้วเสียก่อนเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่าดอกผลธรรมดาที่ยังคงติดอยู่กับตัวทรัพย์สินนั้นจึงไม่มีลักษณะของการที่จะสามารถกลายเป็นวัตถุแห่งสิทธิที่เป็นวัตถุแห่งทรัพย์สินในอันที่จะสามารถใช้ในการส่งมอบให้แก่เจ้าหนี้ได้ จึงเป็นกรณีที่ไม่ได้ว่ามีตัวทรัพย์สินที่บุคคลใดจะสามารถเข้าถึงเอาหรือเลือกได้ นอกจากนี้จากการที่ได้พิจารณาถึงหลักกฎหมายในเรื่องดอกผลตามกฎหมายอิตาลี จะพบว่าประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลีนั้นได้มีการบัญญัติโดยการให้ดอกผลธรรมดาที่ยังติดอยู่กับแม่ทรัพย์สินเป็นทรัพย์สินในอนาคต ตามมาตรา 820 วรรคสอง ซึ่งอาจมีลักษณะของการเป็นวัตถุแห่งสัญญาได้ตามมาตรา 1348 ซึ่งจะเห็นได้ว่า กฎหมายอิตาลีนั้นก็ยังคงที่จะยอมรับให้ดอกผลธรรมดาที่ยังไม่แยกออกจากแม่ทรัพย์สินนั้นเป็นเพียงแค่ทรัพย์สินในอนาคตที่กฎหมายรองรับให้สามารถทำความตกลงซื้อขายกันได้เท่านั้น มิได้ทำให้ดอกผลนั้นเป็นทรัพย์สินขึ้นมาแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้เอง ดอกผลธรรมดาที่ยังคงถือว่าเป็นทรัพย์สินในอนาคตจึงย่อมไม่อาจก่อให้เกิดการเป็นสถานะเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งขึ้นมาได้เช่นเดียวกัน เพราะยังไม่มีตัวทรัพย์สินในขณะที่ได้ตกลงทำสัญญา ประกอบดอกผลนั้นจะถือเอาได้ก็ต่อเมื่อได้แยกออกจากแม่ทรัพย์สินแล้วเท่านั้น ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลี มาตรา 1472 ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า “ในการขายที่มีมีเรื่องของทรัพย์สินในอนาคตเข้ามาเกี่ยวข้อง การได้มาซึ่งความเป็นเจ้าของจะเกิดขึ้นทันที แต่ถ้าหากเป็นกรณีของการขายต้นไม้หรือดอกผลของที่ดินจะได้มาซึ่งความเป็นเจ้าของเมื่อต้นไม้ที่ถูกตัดหรือดอกผลนั้นถูกแยกออกแล้ว” ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 3 ดังนั้น ดอกผลที่ยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์สินจึงไม่อาจมีลักษณะที่จะเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งขึ้นมาได้อย่างแน่แท้ ด้วยเหตุผลที่ว่า ดอกผลนั้นยังไม่ใช่ทรัพย์สินตามกฎหมายที่จะ

ถือเอาได้จนกว่าจะแยกหลุดออกจากตัวแม่ทรัพย์แล้ว แต่ดอกผลนั้นคงจะสามารถกลายเป็นทรัพย์ เฉพาะสิ่งได้ต่อเมื่อหลุดหรือแยกออกจากแม่ทรัพย์แล้วเสียก่อน ดังที่ได้วิเคราะห์มาแล้วในข้างต้น

จากประเด็นในเรื่องของการเป็นทรัพย์ในอนาคต แม้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยนั้น จะไม่ได้มีการกำหนดสถานะทางกฎหมายของดอกผลเอาไว้ให้มีลักษณะของการเป็นทรัพย์ในอนาคตดังเช่นกฎหมายอิตาลีก็ตาม แต่ก็เห็นได้ว่า การที่ดอกผลนั้นสามารถก่อให้เกิดสิทธิทางหนี้ขึ้นได้ทางกฎหมายก็เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า ดอกผลธรรมดาตามกฎหมายไทย นั้นก็ย่อมที่จะมีลักษณะของการเป็นทรัพย์ในอนาคตได้เช่นเดียวกันแม้จะไม่ได้มีการบัญญัติเอาไว้ ชัดเจนแบบกฎหมายอิตาลีก็ตาม

ด้วยเหตุนี้ อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าแม้ดอกผลตามสภาพแล้วจะเป็นวัตถุที่มีรูปร่างก็ตามแต่การเป็นแต่เพียงสิ่งที่มีรูปร่างย่อมไม่อาจก่อให้เกิดสถานะความเป็นทรัพย์ในทางกฎหมายขึ้นได้ เพราะดอกผลนั้นเป็นเพียงสิ่งที่ต้องอิงอาศัยตัวแม่ทรัพย์ในการดำรงอยู่จนกว่าดอกผลนั้นจะได้หลุดหรือแยกออกจากแม่ทรัพย์นั้นแล้ว ดังนั้น สถานะทางกฎหมายของดอกผลธรรมดาที่ยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์ จึงมีสถานะเป็นได้เพียงส่วนหนึ่งของทรัพย์เท่านั้น จึงไม่อาจทำให้ดอกผลในลักษณะเช่นนี้สามารถกลายเป็นทรัพย์เฉพาะสิ่งขึ้นมาได้จนกว่าดอกผลนั้นจะได้หลุดหรือแยกออกมาจากแม่ทรัพย์แล้ว

4.6 ปัญหาทางกฎหมายดอกผลที่เชื่อมโยงกับหลักกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

จากประเด็นปัญหาในทางสถานะของความเป็นทรัพย์ของดอกผลดังกล่าว จึงสามารถเกิดข้อพิจารณาอันจะเป็นการนำไปสู่หลักกฎหมายในบรรพอื่นๆได้หลายประการ ในฐานะที่บทบัญญัติในเรื่องดอกผลนั้นเป็นกฎหมายที่ได้ถูกบัญญัติเอาไว้ในบรรพที่ 1 อันมีลักษณะของการที่เป็นบทบัญญัติในลักษณะทั่วไปแห่งกฎหมายที่จะพบว่าผู้ร่างนั้นมีวัตถุประสงค์จะให้นำไปใช้กับหลักกฎหมายตามบรรพอื่นๆด้วยในลักษณะของการใช้เป็นบทนิยามเพื่อช่วยในการอธิบายถึงลักษณะของความดอกผลตามกฎหมาย ซึ่งจากจุดนี้เองนอกจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยแล้ว จากการศึกษาถึงลักษณะทางโครงสร้างของประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันและประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น ก็พบว่าได้มีส่วนของบทบัญญัติในประมวลกฎหมายที่ขึ้นต้นด้วยลักษณะทั่วไปในบรรพที่ 1 เช่นเดียวกันโดยจะพบว่าบทบัญญัติในเรื่องของดอกผลนั้นก็ได้ถูกนำมาบัญญัติเอาไว้อยู่ในส่วนของลักษณะทั่วด้วยเช่นกัน ซึ่งตรงกับประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 99 และประมวล

กฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 88 ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 ด้วยเหตุที่ดอกผลนั้นมีลักษณะของความเป็นบพัญญูตีในลักษณะทั่วไป ด้วยเหตุนี้ ดอกผลจึงเป็นเรื่องที่จะสามารถนำไปใช้กับหลักกฎหมายในเรื่องต่างๆได้ ดังจะพบได้จากหลักการใช้กฎหมายที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

4.6.1 ปัญหาทางกฎหมายของดอกผลธรรมดาที่สัญญาซื้อขาย

ประเด็นที่สืบเนื่องมาจากการที่ได้วิเคราะห์มาแล้วในประเด็นปัญหาสถานะทางกฎหมายของดอกผล ที่ได้ความว่า ดอกผลนั้นย่อมไม่ใช่ทรัพย์สินตามกฎหมายตราบเท่าที่ตัวดอกผลนั้นยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์ โดยจากประเด็นในข้อดังกล่าวนี้เอง จึงมีสิ่งที่สามารถพิจารณาต่อไปได้ว่า หากในกรณีที่ดอกผลที่ยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์ที่ยังคงสถานะเป็นเพียง “ส่วนหนึ่งของทรัพย์” เท่านั้น ตัวดอกผลนั้นจะสามารถนำมาใช้เป็นวัตถุแห่งสัญญาได้ตามกฎหมายหรือไม่ หรือกล่าวคือ ความสัมพันธ์ในลักษณะของสัญญาซื้อขายดอกผลตามบรรพ 3 จะสามารถเกิดขึ้นได้หรือไม่ หากพิจารณาหลักกฎหมายในลักษณะของสัญญาซื้อขายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยแล้วจะพบว่า ลักษณะของสัญญาซื้อขายนั้นย่อมที่จะสามารถเกิดขึ้นได้โดยการที่มีบุคคลสองฝ่ายได้ตกลงเข้าทำสัญญากัน โดยคู่สัญญาฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าผู้ขาย มีเจตนาในการที่จะโอนกรรมสิทธิ์ในตัวทรัพย์ที่จะขายนั้นให้แก่บุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้ซื้อ โดยฝ่ายผู้ซื้อนั้นมีเจตนาที่จะชำระราคาให้เป็นการตอบแทน ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 453¹³¹ ซึ่งจากลักษณะของสัญญาซื้อขายดังกล่าวนี้เองจะพบว่า กฎหมายมิได้บัญญัติถึงเรื่องของตัวทรัพย์ซึ่งจะใช้เป็นวัตถุตามสัญญาไว้แต่อย่างใด จึงทำให้ทราบว่าในขณะที่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายตกลงเข้าทำสัญญาซื้อขายกันนั้น ยังไม่จำเป็นต้องมีตัวทรัพย์เกิดขึ้นในขณะที่เข้าทำสัญญาก็ได้ ก็ย่อมที่จะก่อให้เกิดเป็นสัญญาที่สามารถมีผลใช้บังคับต่อกันได้ในฐานะที่เป็นบุคคลสิทธิในลักษณะของการเป็นสัญญาจะซื้อจะขาย จากหลักการของกฎหมายดังกล่าวจึงเห็นได้ว่า สาธารณคดีของสัญญาซื้อขายตามกฎหมายนั้นมิได้ขึ้นอยู่กับกรณีตัวทรัพย์ในขณะที่ได้เข้าทำสัญญา แต่ได้ขึ้นอยู่กับเจตนาของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายที่จะตกลงเข้าทำสัญญาซื้อขายกัน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น ด้วยเหตุนี้เองจึงกล่าวได้ว่า แม้ตัวดอกผลที่ยังติดอยู่กับแม่ทรัพย์จะไม่มีสถานะเป็นทรัพย์สินตามกฎหมายที่ก็ตาม แต่สัญญาซื้อขายดังกล่าวก็สามารถที่จะก่อให้เกิดขึ้นได้โดยเป็นผลมาจากเจตนาของตัวคู่สัญญาโดยมิได้คำนึงจากความ

¹³¹ มาตรา 453

“อันว่าซื้อขายนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลฝ่ายหนึ่ง เรียกว่าผู้ขาย โอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้แก่บุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง เรียกว่าผู้ซื้อ และผู้ซื้อตกลงว่าจะใช้ราคาทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ขาย”

มีอยู่ของตัวทรัพย์แต่อย่างใด ซึ่งจากหลักการดังกล่าวนี้ย่อมก่อให้เกิดเป็นลักษณะของการเป็นสัญญาซื้อขายทรัพย์ล่วงหน้า ย่อมที่จะส่งผลให้กรรมสิทธิ์ในตัวทรัพย์ที่ได้ตกลงทำการซื้อขายกันนั้นยังไม่โอนไปจนกว่าตัวดอกผลนั้นจะได้หลุดหรือแยกออกจากตัวแม่ทรัพย์แล้วเสียก่อน โดยในประเด็นดังกล่าวนี้ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมทย์ ได้อธิบายในเรื่องดังกล่าวไว้ว่า “ดอกผลธรรมดาเป็นสิ่งที่ถือสิทธิแยกจากแม่ทรัพย์ได้ต่อเมื่อขาดจากแม่ทรัพย์แล้ว トラบใดที่ยังรวมกันอยู่ไม่ขาดออกมา หากถือสิทธิโดยลำพังต่างหากไม่ ใครจะถือสิทธิในไข่ไก่ก่อนคลอดออกมาจากท้องไก่ แยกต่างหากจากตัวไก่ย่อมทำไม่ได้ ถ้าสัญญาจะโอนกรรมสิทธิ์ในลูกวัวที่ยังอยู่ในท้องแม่ ก็จะเป็นสัญญาจะซื้อจะขายทรัพย์ที่จะมีมาในภายหน้า กรรมสิทธิ์ยังไม่โอนไปจนกว่าวัวจะตก ลูก ผู้เช่าถือสวนเพื่อเก็บผลไม้ไปขายจะได้สิทธิในผลไม้นั้นต่อเมื่อมันตกลงมาหรือปลดปลิดทำให้ขาดจากต้นไม้แล้ว” ซึ่งจากคำอธิบายดังกล่าว ย่อมกล่าวได้ว่าดอกผลที่ยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์นั้นย่อมที่จะสามารถนำไปใช้ให้เป็นในลักษณะของการวัตถุแห่งสัญญาที่จะตกลงทำการซื้อขายกันได้ระหว่างคู่สัญญาเพียงแต่ว่าผลแห่งการเข้าทำสัญญาของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายนั้นอาจก่อให้เกิดเป็นเพียงสัญญาจะซื้อจะขายเท่านั้น และผลแห่งการนี้ทำให้กรรมสิทธิ์ในตัวดอกผลที่ได้ตกลงทำสัญญาซื้อขายกันนั้นยังไม่โอนไปยังฝ่ายผู้ซื้อ จนกว่าดอกผลนั้นจะได้หลุดพ้นจากสถานะของความเป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์แล้ว คือ เมื่อได้แยกออกจากแม่ทรัพย์แล้ว ซึ่งเมื่อย้อนกลับมาพิจารณาหลักการของกฎหมายในการเข้าถือเอาดอกผลนั้นก็จะทำให้ทราบว่าการดังกล่าวนี้สอดคล้องกับหลักการได้มาซึ่งตัวดอกผลตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ให้บุคคลสามารถเข้าถือเอาดอกผลได้เมื่อดอกผลนั้นได้แยกออกจากแม่ทรัพย์แล้ว

ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เกิดข้อพิจารณาในทางกฎหมายเกิดขึ้นได้ว่า ดอกผลนั้นจะสามารถก่อให้เกิดสิทธิทางกฎหมายขึ้นได้หรือไม่ โดยในข้อนี้จะพบว่า สิทธิทางกฎหมายอาจเกิดขึ้นได้โดยเกิดสิทธิ 2 ประการ ที่เรียกว่า “สิทธิทางหนี้” ซึ่งสิทธิที่จะบังคับต่อบุคคล และสิทธิเหนือตัวทรัพย์ ดังจะเห็นได้จากในประการแรก ในเรื่องของสิทธิทางหนี้หรือสิทธิบังคับต่อบุคคลนั้น มีลักษณะของการเป็นบุคคลสิทธิ โดยจะพบว่า สิทธิทางหนี้นั้น วัตถุแห่งสิทธิมิได้เกิดขึ้นโดยอาศัยตัวทรัพย์ แต่เกิดขึ้นโดยจากตัวบุคคล ด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้เห็นได้ ในขณะที่ก่อสิทธิทางหนี้จะมีตัวทรัพย์อยู่ในขณะตกลงกันหรือไม่ ก็ไม่ใช่สาระสำคัญที่จะทำให้สิทธิทางหนี้ไม่อาจเกิดขึ้นมาได้ ซึ่งจะเป็นกรณีที่ต่างจากสิทธิเหนือตัวทรัพย์ที่ลักษณะจะต้องมีตัวทรัพย์เกิดขึ้นมารองรับตัวสิทธิดังกล่าวด้วย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า แม้ตัวดอกผลของทรัพย์นั้นจะไม่อาจก่อให้เกิดสิทธิอย่างใดเหนือตัวทรัพย์ขึ้นได้ก็ตาม เพราะด้วยสถานะความเป็นทรัพย์ของดอกผลยังไม่เกิดขึ้นจนกว่าจะได้แยกออกจากแม่ทรัพย์แล้ว แต่ตัวดอกผล

นั้นก็ยังคงที่จะก่อให้เกิดสิทธิทางหนี้ขึ้นมาได้ ซึ่งเป็นสิทธิที่จะเป็นการใช้บังคับต่อตัวบุคคล ดังในกรณีของการก่อให้เกิดสัญญา

นอกจากนี้ ยังต้องพิจารณาถึงสิทธิอีกประการหนึ่งซึ่งเรียกว่า “สิทธิทางทรัพย์สิน” หรือกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่เหนือทรัพย์สิน ซึ่งเรียกว่าเป็นทรัพย์สินสิทธิ ดังจะเห็นได้ว่า การก่อให้เกิดสิทธิทางทรัพย์สินนั้นย่อมเป็นกรณีที่จะต้องมิตัวทรัพย์สินเกิดขึ้นมาแล้ว จึงจะก่อให้เกิดสิทธิดังกล่าวขึ้นมาได้ตามกฎหมาย ดังจะเห็นได้จากการมีกรรมสิทธิ์เหนือทรัพย์สินย่อมต้องมีตัวทรัพย์สินเกิดขึ้นมารองรับการใช้อรรถสิทธิดังกล่าวด้วย ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า สิทธิเหนือทรัพย์สินนั้นจึงไม่อาจเกิดขึ้นเหนือตัวดอกผลที่ยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์ได้ เพราะ ดอกผลยังไม่มีสถานะเป็นทรัพย์สินตามกฎหมาย ซึ่งการที่กฎหมายบัญญัติกำหนดให้เจ้าของทรัพย์สินเป็นเจ้าของดอกผลก็เป็นกรณีที่กฎหมายได้กำหนดให้เป็นเจ้าของเมื่อดอกผลนั้นแยกออกจากแม่ทรัพย์แล้วเสียก่อนเท่านั้น ด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้เห็นว่า เจ้าของแม่ทรัพย์ก็ยังคงไม่อาจที่จะก่อให้เกิดสิทธิทางทรัพย์สินเหนือตัวดอกผลได้ เพราะยังไม่มีตัวทรัพย์สินที่จะมารองรับสิทธิดังกล่าวเกิดขึ้น

จากประเด็นในเรื่องดังกล่าวข้างต้น ได้มีคำพิพากษาของศาลฎีกาซึ่งได้เคยวินิจฉัยไว้ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9/2505¹³² ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการซื้อขายดอกผลของลำไย ซึ่งจะได้นำมาศึกษาและวิเคราะห์ถึงลักษณะของการซื้อขาย ซึ่งศาลฎีกาได้วินิจฉัยว่า

“โจทก์ฟ้องว่า โจทก์ได้ทำสัญญาด้วยวาจา จะซื้อผลลำไยจากสวนของจำเลยในราคา 7,600 บาท ได้วางมัดจำไว้ครั้งหนึ่ง 3,800 บาท ราคาที่เหลือจะชำระเมื่อเก็บผลลำไยในฤดูลำไย และมีข้อตกลงว่า หากลำไยไม่ได้ผล จะต้องคืนเงินมัดจำ ต่อมาได้มีพายุพัดแรงจัด ทำให้ลำไยสวนนี้หักเสียหายหมด การชำระหนี้ของจำเลยตกเป็นพันวิสัยโจทก์ขอเงินมัดจำคืน จำเลยไม่ยอม จึงขอให้ศาลบังคับ จำเลยให้การว่า การซื้อขายเป็นการตกลงซื้อดอกลำไยบนต้นและเป็นการซื้อขายเด็ดขาด ไม่มีข้อตกลงว่าจะต้องคืนเงินมัดจำ ข้อเท็จจริงได้ความตามคำพยานโจทก์ว่า ฝ่ายโจทก์ซึ่งเป็นผู้ซื้อเป็นผู้ตกลงดูแลต้นลำไยเอง การซื้อขายเป็นการเสี่ยงโชค ถ้าลำไยติดผลมากก็ได้กำไรมาก ถ้าติดผลน้อยหรือไม่ได้ผลเลย ก็ขาดทุน และในกรณีที่ลำไยไม่ติดผลก็แล้วกันไป ไม่ต้องคืนเงินมัดจำและได้ความตามที่จำเลยนำสืบว่า ตามขนบธรรมเนียมประเพณีการซื้อขายลำไย เมื่อลำไยออกดอก จะมีผู้ซื้อมาดูและตกลงซื้อขายกัน ตามปกติชำระเงินกันครั้งหนึ่งก่อน อีกครั้งหนึ่งชำระเมื่อเก็บ

¹³² "คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9/2505 (สืบค้นข้อมูลออนไลน์). แหล่งที่มา," <https://deka.in.th/view-87265.html>. (29 พฤษภาคม 2564)

ผลลำไยแล้ว ถ้าต่อมาลำไยไม่มีผล จะเพราะเหตุใดก็ดี ผู้ขายไม่ต้องคืนเงินที่ได้รับไว้แล้ว และผู้ซื้อเป็นผู้ไปดูแลต้นลำไย รดน้ำ ค้ำไม้เอง ศาลชั้นต้นวินิจฉัยว่า กรณีเป็นสัญญาจะซื้อขาย พืชพำกษาให้จำเลยคืนเงินมัดจำ

จำเลยอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์วินิจฉัยว่า กรณีเป็นสัญญาจะซื้อขายจริง แต่เป็นเรื่องโจทก์สละสิทธิเรียกมัดจำคืนเมื่อลำไยไม่มีผล ต้นลำไยถูกพายุพัดหักตาย ก็อยู่ในลักษณะเดียวกับลำไยไม่ติดผลตามธรรมชาติ โจทก์ไม่มีสิทธิฟ้องเรียกมัดจำคืน พืชพำกษาให้ยกฟ้อง

โจทก์ฎีกา ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า สัญญาระหว่างโจทก์จำเลยรายนี้เป็นสัญญาที่ผู้ซื้อเป็นผู้ครอบครองดูแลรักษาต้นลำไย ผลได้เสียเป็นของผู้ซื้อถ้าเกิดผลเสียหายอย่างไรผู้ขายไม่ต้องคืนเงิน ถ้าได้ผลมากก็เป็นของผู้ซื้อฝ่ายเดียว เป็นการเสี่ยงโชคโดยคำนวณจากดอกลำไย และสุดแต่ดินฟ้าอากาศจะอำนวยให้เป็นผลสักเพียงใด จึงทำให้สัญญาจะซื้อขายธรรมดาไม่ แม้จำเลยจะแถลงว่าการซื้อขายรายนี้เป็น การซื้อขายลำไย แต่เมื่อได้ตกลงกันเช่นนี้ตั้งแต่ยังเป็นดอกลำไยอยู่ ก็ไม่ทำให้พฤติการณ์ดังกล่าวกลายเป็นสัญญาจะซื้อขายผลลำไยในภายหน้าไปโดยเหตุว่าคู่สัญญาตกลงซื้อขายกันแน่นอนแล้ว โดยคำนวณราคาจากดอกผลลำไยเป็นหลัก ฉะนั้น ต้องถือเอาตามที่คู่สัญญาตกลงกันไว้ โจทก์จะเรียกเงินคืนจากจำเลยไม่ได้ พืชพำกษาขึ้น”

จากคำพิพากษาศาลฎีกาในเรื่องดังกล่าวเป็นกรณีที่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายได้ทำความตกลงทำสัญญาซื้อขายผลลำไย ซึ่งในขณะที่ได้ทำความตกลงกันนั้นวัตถุแห่งสัญญายังคงมีแต่เพียงตัว “ดอกลำไย” ที่ติดอยู่กับต้นลำไยเท่านั้น ซึ่งในเรื่องนี้มีข้อสังเกตที่น่าสนใจอันจะสามารถเกิดการพิจารณาต่อไปได้ในเรื่องความเป็นดอกผลของ “ดอกลำไย” ในประเด็นว่าดอกลำไยนั้นจะมีลักษณะของการเป็นดอกผลของต้นลำไยด้วยหรือไม่ ซึ่งจะเห็นได้ว่า จากการศึกษาหลักการของกฎหมายในเรื่องดอกผลนั้นจะพบว่า วัตถุประสงค์ของการที่กฎหมายนั้นได้บัญญัติเรื่องดอกผลขึ้น ก็เพื่อที่จะทำให้สามารถกำหนดความเป็นเจ้าของทรัพย์สินได้ว่า บุคคลใดจะสามารถเป็นเจ้าของดอกผลในขณะที่ดอกผลนั้นยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์สิน ดังนั้น การที่จะพิจารณาว่าสิ่งใดเป็นดอกผลตามกฎหมายหรือไม่ จึงจำเป็นที่จะต้องพิจารณาจากลักษณะของดอกผล เสียก่อนว่า ต้องเป็นสิ่งที่ได้เกิดขึ้นจากทรัพย์สินและสามารถเข้าถือเอาได้ ซึ่งกรณีตามประเด็นปัญหาในข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่า สิ่งที่ได้เกิดขึ้นมานั้นมีลักษณะของการเป็นดอกลำไยซึ่งโดยสภาพแล้ว วัตถุประสงค์ของการที่จะได้เข้าทำสัญญาและถือเอาประโยชน์จากผลผลิตในต้นลำไยนั้นมีวัตถุคือ ตัวผลลำไย มิใช่ดอกลำไย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เห็นว่า แม้โดยสภาพแล้วดอกลำไยนั้นจะมีลักษณะของการเป็นสิ่งที่ได้เกิดจากทรัพย์สินก็ตาม แต่ก็เห็นได้ว่า

ดอกลำไยนั้นโดยลักษณะแล้วยังคงไม่อาจก่อให้เกิดประโยชน์ในการที่จะเข้าถือเอาเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์แห่งสัญญาได้ เพราะเจตนาของการเข้าตกลงซื้อขายนั้นคือตัว ผลลำไย ด้วยเหตุนี้ จึงกล่าวได้ว่า การพิจารณาถึงความเป็นดอกผลของทรัพย์นั้น คงไม่อาจที่จะพิจารณาเฉพาะแต่เพียงว่าเป็นสิ่งที่ได้เกิดขึ้นมาจากทรัพย์เท่านั้น หากแต่จะต้องพิจารณาไปถึงเจตนาของคู่สัญญาในการเข้าถือเอาในลักษณะของการใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ที่มุ่งหมายด้วย ดังจะเห็นได้จาก เมื่อดอกผลนั้นได้ขาดจากแม่ทรัพย์แล้วย่อมก่อให้เกิดสิทธิเหนือตัวทรัพย์ขึ้นซึ่งจะทำให้ทราบความเป็นเจ้าของตั้งแต่นั้น ด้วยเหตุนี้ การที่จะเข้าถือเอาทรัพย์ใดที่จะสามารถเป็นเจ้าของได้จึงต้องพิจารณาถึงเจตนาและประโยชน์ในการเข้าถือเอาด้วย ดังนี้ เมื่อดอกลำไยยังไม่อาจก่อให้เกิดประโยชน์ในการเข้าถือเอาได้ ในกรณีนี้หากจะถือแต่เฉพาะว่าสิ่งที่เกิดจากทรัพย์ย่อมมีลักษณะเป็นดอกผลในทันทีแม้จะยังไม่อาจก่อให้เกิดประโยชน์ที่จะถือเอาได้ กรณีจึงอาจเทียบเคียงได้กับการซื้อลูกของสัตว์เพื่อจะมีวัตถุประสงค์ในการนำมาเป็นสัตว์เลี้ยง หากลูกของสัตว์นั้นได้คลอดออกมาแล้วตายทันที ก็จะได้เห็นว่า ลูกของสัตว์นั้นก็ที่ไม่อาจที่จะสามารถเข้าถือเอาและใช้ประโยชน์จาก ได้เช่นเดียวกัน ดังนั้น การเป็นดอกผลจึงมิได้ขึ้นอยู่กับสภาพของการเป็นสิ่งที่ได้จากทรัพย์เพียงแต่ประการเดียวเท่านั้น แต่ยังคงที่จะต้องพิจารณาถึงประโยชน์ที่จะได้ใช้ดอกผลนั้นเมื่อได้มีการแยกดอกผลนั้นออกจากแม่ทรัพย์นั้นแล้วด้วย ดังกรณีตามคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวนี้ เจตนาที่คู่สัญญาตกลงเข้าทำสัญญากันคือผลของลำไย ผลลำไยจึงเป็นวัตถุประสงค์ที่แท้จริงในการเข้าถือเอา ด้วยเหตุนี้ ดอกลำไยจึงไม่อาจที่จะมีลักษณะของการเป็นดอกผลของต้นลำไย ดังที่ได้วิเคราะห์ในข้างต้น

จากการวิเคราะห์ถึงลักษณะของความเป็นดอกผลในข้างต้นนั้น จึงนำมาสู่ประเด็นที่ต้องพิจารณาในประการต่อมาคือ การตกลงทำสัญญาซื้อขายดังกล่าวจะมีลักษณะของการเป็นสัญญาซื้อขายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 หรือไม่ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ลักษณะของการซื้อขายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 453 บัญญัติให้ “อันว่าซื้อขายนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลฝ่ายหนึ่ง เรียกว่าผู้ขาย โอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้แก่บุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง เรียกว่าผู้ซื้อ และผู้ซื้อตกลงว่าจะใช้ราคาทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ขาย” จึงทำให้เห็นได้ว่า การซื้อขายนั้นต้องมีลักษณะที่เป็น การมุ่งจะก่อให้เกิดการโอนกรรมสิทธิ์ในตัวทรัพย์นั้นให้แก่ผู้ซื้อ ซึ่งเมื่อการซื้อขายตามข้อเท็จจริงดังกล่าวเป็นการซื้อขายลำไย ซึ่งในขณะที่ตกลงกันนั้นทรัพย์ยังเป็นแต่เพียงดอกผลลำไยเท่านั้น ซึ่งไม่มีสถานะความเป็นทรัพย์ตามกฎหมาย จึงทำให้เห็นได้ว่าทรัพย์ที่จะทำการซื้อขายตามข้อเท็จจริงในคดีนี้มีลักษณะของการเป็นเพียงการซื้อขาย “ทรัพย์ในอนาคต” เท่านั้น โดยจากจุดนี้เองจะพบว่า แม้ว่าลักษณะของการเกิดสัญญาซื้อขายนั้นจะสามารถเกิดขึ้นได้โดยอาศัยหลักความตกลงซึ่งเกิดขึ้น

จากเจตนาของคู่สัญญาซึ่งเป็นสิทธิทางหนี้ซึ่งได้วิเคราะห์มาในข้างต้นก็ตาม แต่ก็เห็นได้ว่า การซื้อขายตามข้อเท็จจริงข้างต้นนี้ ไม่ว่าจะเป็นการตกลงซื้อขาย “ดอกลำไย” หรือ “ผลลำไย” ก็ตาม ก็พบว่า ย่อมไม่ใช่ลักษณะของการซื้อขายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ตามบรรพที่ 3 โดยจะเห็นได้จาก สัญญาซื้อขายตามลักษณะเอกเทศสัญญาบรรพ 3 นั้น จะต้องมีส่วนที่ผู้ขายจะสามารถใช้โอนกรรมสิทธิ์กันได้ต่อไปด้วยในภายหลัง แต่จากข้อเท็จจริงดังกล่าวเมื่อขณะตกลงทำสัญญา ตัวทรัพย์ที่ซื้อขายกัน ซึ่งในกรณีนี้ ไม่ว่าจะเป็นการตกลงซื้อขายตั้งแต่เป็น “ดอกลำไย” หรือ จะตกลงซื้อขาย “ผลลำไย” ก็ตาม ก็พบว่าสิ่งที่ได้ตกลงทำการซื้อขายกันนั้น ยังคงไม่มีสถานะความเป็นทรัพย์สินเกิดขึ้นมา จึงส่งผลให้ไม่มีตัวทรัพย์ที่จะสามารถนำใช้ตกลงทำการซื้อขายกันเกิดขึ้นแม้ว่าจะสามารถก่อให้เกิดสิทธิทางหนี้ขึ้นได้ก็ตาม ด้วยเหตุนี้เอง จึงกล่าวได้ว่าแม้ว่าสัญญาซื้อขายจะสามารถเกิดขึ้นได้จากความตกลงของคู่สัญญาซึ่งเป็นสิทธิทางหนี้ก็ตาม แต่การเกิดขึ้นของสัญญาซื้อขายนั้นก็ย่อมที่จะไม่อาจเปลี่ยนแปลงสถานะทางกฎหมายของดอกผลให้เป็นการซื้อขายทรัพย์สินขึ้นมาได้ ดังนั้น ดอกผลที่ยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์นั้นจึงยังคงไม่มีลักษณะของความเป็นทรัพย์สินเช่นเดิม ไม่ว่าจะเป็นการซื้อขายดอกลำไย หรือผลลำไยก็ไม่ทำให้ผลทางกฎหมายในเรื่องการซื้อขายนั้นเปลี่ยนแปลงไป

จากประเด็นปัญหาดังกล่าวนี้นี้ ได้มีนักกฎหมาย¹³³ ให้ความเห็นว่า สัญญาซื้อขายดอกผลที่ยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์ ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9/2505 นั้น น่าจะมีลักษณะของการเป็นสัญญาซื้อขายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 3 แล้ว โดยเป็นสัญญาซื้อขายล่วงหน้าผลผลิตทางการเกษตร ที่ฝ่ายผู้ซื้อจะต้องเป็นฝ่ายรับความเสี่ยงภัยเอง หากเกิดภัยพิบัติขึ้น โดยจะเห็นได้ว่าคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายนั้นยังคงมีเจตนาให้ได้มาซึ่งตัวทรัพย์ซึ่งคือ ผลลำไย ด้วยเหตุนี้การตกลงดังกล่าวจึงควรที่จะมีลักษณะของการเกิดเป็นสัญญาซื้อขายแล้ว

ในกรณีดังกล่าวนี้ ผู้เขียนเห็นว่า ลักษณะของสัญญาซื้อขายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 นั้น เกิดขึ้นจากความตกลงของคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย อันที่จะต้องมีส่วนที่ผู้ขายเข้ามาเกี่ยวข้องในขณะทำความตกลงดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ สัญญาซื้อขายจึงจะต้องมีลักษณะที่สามารถตกลงกำหนดตัวทรัพย์ที่จะใช้โอนหรือส่งมอบให้แก่กัน แม้ว่าในขณะที่ตกลงกันนั้นจะมีทรัพย์สินนั้นอยู่ในเวลาที่ได้ตกลงกันหรือไม่ก็ตาม แต่ในกรณีของดอกผลที่ยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์ผู้เขียนเห็นว่า สถานะ

¹³³ "มานิตย์ วงศ์เสรี, คำแนะนำในการสอบเปิดเล่มวิทยานิพนธ์เรื่อง "ปัญหาทางกฎหมายของดอกผลธรรมชาติ" ผ่านระบบ Zoom ดำเนินการสอบวันที่ 24 สิงหาคม 2564 เวลา 09.00 นาฬิกา."

ทางกฎหมายของดอกผลยังไม่มีขึ้น แม้ว่าระยะเวลาจะผ่านไปนานเท่าใด หากดอกผลนั้นยังไม่หลุดออกจากแม่ทรัพย์ย่อมที่จะไม่สามารถก่อให้เกิดสิทธิใดๆขึ้นเหนือตัวดอกผลที่จะสามารถนำมาก่อให้เกิดการโอนกรรมสิทธิ์ตามสัญญาให้แก่กันได้ ด้วยเหตุนี้ ในประเด็นแรกนี้ ผู้เขียนจึงยังเห็นว่า ลักษณะของการตกลงซื้อดอกผลในขณะที่ยังติดอยู่กับแม่ทรัพย์นั้นจึงยังคงที่จะเป็นได้เพียงสัญญาไม่มีชื่อที่ก่อให้เกิดสิทธิทางหนี้ในการที่จะบังคับระหว่างตัวคู่สัญญาเท่านั้น

ประการต่อมา หากจะพิจารณาว่าการซื้อขายดอกผลจะเป็นการซื้อขายล่วงหน้าหรือการซื้อขายความเสี่ยงได้หรือไม่ ซึ่งในปัจจุบันการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าได้มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นเฉพาะ คือ พระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าทางการเกษตรล่วงหน้า พุทธศักราช 2542 ซึ่งมีความมุ่งหมายเป็นการซื้อขายความเสี่ยงจริง แต่ก็พบว่า ลักษณะของการซื้อขายตามพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าทางการเกษตรล่วงหน้า พุทธศักราช 2542 นั้น จะต้องมิลักษณะของการซื้อขายตามที่ได้กำหนดไว้พระราชบัญญัติด้วยดังกล่าวด้วย แต่จะเห็นได้ว่าในส่วนของ การซื้อขายดอกกล้วย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นน่าจะเป็นกรณีที่เป็นคนละความมุ่งหมาย ดังนั้นเมื่อลักษณะการซื้อขายความเสี่ยง ไม่ใช่ลักษณะของการซื้อขายตามที่ได้บัญญัติเอาไว้อยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 เอกเทศสัญญา มาตรา 453 ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้มีการออกกฎหมายกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า กรณีการซื้อขายดอกกล้วยตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9/2505 นั้น จึงไม่ใช่ลักษณะของการซื้อขายความเสี่ยง ตามที่ได้วิเคราะห์มาในข้างต้น

จากลักษณะของการซื้อขายดังกล่าว สามารถก่อให้เกิดข้อพิจารณาในผลทางกฎหมายเกิดขึ้นได้อีกว่า การซื้อขายดังกล่าวนี้จึงไม่อาจเกิดเป็นกรณีของการซื้อขายแบบเหมาได้ เช่นเดียวกัน เพราะดังจะเห็นได้ว่า ลักษณะของการซื้อขายแบบเหมานั้น คือ การซื้อขายที่ฝ่ายผู้ขายและฝ่ายผู้ซื้อนั้นได้ตกลงซื้อขายทรัพย์สินจำนวนมากจำนวนหนึ่ง ซึ่งกำหนดตัวทรัพย์สินไว้แน่นอนโดยไม่ต้องตรวจหรือนับจำนวนหรือปริมาณที่แน่นอนของทรัพย์สินนั้นและตกลงราคาทรัพย์สินกันไว้แล้ว ซึ่งทำให้การซื้อขายแบบเหมาที่ย่อมที่จะส่งผลให้เกิดเป็นการซื้อขายแบบเสร็จเด็ดขาด ที่กำหนดตัวทรัพย์สินลงไว้แน่นอนและทราบราคาแน่นอนแล้ว ดังนั้น การโอนกรรมสิทธิ์จึงเป็นไปตามหลักของมาตรา 458 คือ กรรมสิทธิ์ย่อมโอนไปยังผู้ซื้อขณะทำสัญญาซื้อขายกัน¹³⁴ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พบว่า

¹³⁴ ฉันทวิชร์น วรทัต, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้

ต้องเป็นกรณีที่คู่สัญญาได้ดำเนินการผ่านตามมาตรา 460 วรรคแรกมาแล้วด้วย กล่าวคือ ต้องได้มีการ
 หมาย นับ ชั่ง ตวง วัด คัดเลือก เพื่อทำการบ่งตัวทรัพย์สินที่จะใช้เป็นวัตถุตามสัญญานั้นออกเป็นการ
 แนนอนแล้ว หรืออาจกล่าวได้ว่าจะต้องเป็นกรณีที่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายนั้นได้มีทรัพย์สินที่จะใช้ในการ
 ก่อให้เกิดการโอนกรรมสิทธิ์ตามสัญญาอยู่แล้วในขณะที่จะทำการซื้อขายกันเพื่อให้ทรัพย์สินนั้นกลายเป็น
 ทรัพย์สินเฉพาะสิ่งที่จะโอนให้แก่กันได้ต่อไป เพราะจะเห็นได้จากตัวผลลำไยที่ซื้อขายกันนั้นก็ยังคงมี
 ลักษณะของการที่เป็นส่วนหนึ่งของแม่ทรัพย์สินอยู่ ย่อมไม่อาจเกิดการโอนกรรมสิทธิ์ในดอกผลนั้นได้
 เช่นเดียวกันจนกว่าจะได้มีการแยกดอกผลนั้นออกจากแม่ทรัพย์สินแล้ว ซึ่งก็ไม่ทำให้ผลทางกฎหมายนั้น
 เปลี่ยนแปลงไป ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้สัญญาการซื้อขายผลไม้ในสวนซึ่งไม่สามารถเกิดกรณีที่
 ลักษณะการซื้อขายเหมาขึ้นได้ เพราะการซื้อขายดอกผลนั้นไม่อาจทำให้สัญญาซื้อขายนั้นกลายเป็น
 สัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดขึ้นมาได้อย่างแน่นอน ซึ่งแม้ว่าหากจะได้เปลี่ยนชื่อเท็จจริงจากการซื้อขาย
 ผลลำไย เป็นการซื้อขาย ลูกของสัตว์ซึ่งจะทำให้เห็นได้ชัดเจนขึ้นว่า แม้จะได้ตกลงทำการซื้อขายลูก
 ของสัตว์ล่วงหน้าในลักษณะการซื้อแบบเหมาทั้งฟาร์มก็ตาม ก็พบว่ากรณีที่ผู้ซื้อจะถือเอาตัวลูกสัตว์
 ได้นั้นก็ต้องเป็นกรณีที่จะต้องรอให้ตัวสัตว์นั้นคลอดลูกออกมาแล้วเสียก่อน ซึ่งในระหว่างที่ตัวสัตว์
 ยังคงอยู่ในท้อง ก็ส่งผลให้คงเป็นกรณีที่ยังไม่สามารถโอนกรรมสิทธิ์ให้แก่กันได้ ซึ่งเปรียบได้ดังในกรณี
 เช่นเดียวกับผลไม้ที่อยู่บนต้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เห็นได้ว่า กรณีการซื้อขายดอกผลทั้งสองประเภทนี้
 ย่อมไม่อาจทำให้การซื้อขายแบบเหมาขึ้นเกิดเป็นสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดขึ้นมาได้อย่างแน่ เพราะ
 สิ่งที่จะทำการซื้อขายกันนั้นคงมีสถานะที่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของทรัพย์สินในลักษณะของการที่เป็นทรัพย์สิน
 ในอนาคตเท่านั้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จึงอาจกล่าวได้ว่า สัญญาซื้อขายตามข้อเท็จจริงในคำพิพากษาศาลฎีกาเรื่องดังกล่าว
 นี้ จึงไม่อาจมีลักษณะเป็นสัญญาซื้อขายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพที่ 3 และไม่อาจ
 เป็นกรณีของการซื้อขายแบบเหมาที่จะทำให้กรรมสิทธิ์ในตัวดอกลำไยนั้นโอนมายังผู้ซื้อได้ทันที
 เพราะในขณะที่ทำสัญญานั้นยังไม่มีตัวทรัพย์สินเกิดอันจะสามารถก่อให้เกิดสิทธิอย่างใดเหนือทรัพย์สินขึ้น
 ได้ แต่ในข้อนี้จึงทำให้เกิดเป็นข้อพิจารณาได้ว่า การตกลงทำสัญญาตามข้อเท็จจริงดังกล่าวข้างต้นนั้น
 เข้าลักษณะเป็นการตกลงที่อาจมีลักษณะของการเป็นสัญญาที่ไม่มีชื่อซึ่งคู่สัญญาสามารถที่จะตกลง
 กันได้ตามหลักเสรีภาพในการทำสัญญา ซึ่งก่อให้เกิดสิทธิในการฟ้องร้องให้รับผิดชอบได้ตามหลักในเรื่อง
 ของสัญญา อันเป็นสิทธิทางหนี้ เพราะด้วยลักษณะของความเป็นดอกลำไยนั้นยังไม่มีความเป็นทรัพย์สิน
 อันเป็นวัตถุตามสัญญาที่ได้ตกลงทำการซื้อขายกัน ดังที่ได้วิเคราะห์มาแล้วข้างต้น

นอกจากนี้ยังอาจมีข้อพิจารณาต่อไปได้ว่า การซื้อขายตามคำพิพากษาศาลฎีกา ดังกล่าวนี้อาจมีลักษณะเป็นการซื้อขายสิทธิได้หรือไม่ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ถ้าหากพิจารณาถึงสัญญาซื้อขายดังกล่าวจะทำให้ทราบถึงเจตนาของตัวคู่สัญญาว่า เจตนาจะได้มาซึ่งตัวทรัพย์สินคือผลลำไย ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่า สัญญาซื้อขายดังกล่าวนี้มีตัวทรัพย์สินเข้ามาเกี่ยวข้องในฐานะที่เป็นวัตถุแห่งสัญญา ซึ่งคือดอกผลของต้นลำไย ด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้เห็นว่าวัตถุตามสัญญาที่ก่อให้เกิดความตกลงดังกล่าวขึ้นจึงอยู่ที่ตัวทรัพย์สิน มิใช่เกิดขึ้นมาจากตัวสิทธิ ซึ่งถึงแม้ว่าการที่ผู้ขายจะได้ให้ผู้ซื้อเข้าดูแลและครอบครองต้นลำไยนั้นเพื่อเก็บเกี่ยวก็ตาม ก็เป็นเพียงขั้นตอนหนึ่งของการทำสัญญาซื้อขายเพื่อให้ผู้ซื้อได้มาซึ่งผลลำไยเท่านั้น มิได้เป็นกรณีที่ทำให้ผู้ซื้อได้มาซึ่งสิทธิอันใดนอกเหนือจากการได้มาซึ่งผลลำไยดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ สัญญาดังกล่าวจึงมีลักษณะของการเป็นสัญญาซื้อขายที่มุ่งประโยชน์จากตัวทรัพย์สิน ซึ่งมีลักษณะของการเป็นทรัพย์สินในอนาคตนั่นเอง ดังนั้น สัญญาดังกล่าวจึงย่อมที่จะตกอยู่ในบังคับเรื่องสัญญาซื้อขาย ที่คงเป็นได้เพียงสัญญาจะซื้อจะขายเท่านั้น ดังที่ได้วิเคราะห์มาแล้วในข้างต้นว่า ในขณะที่ตกลงเข้าทำสัญญากันยังไม่มิตัวทรัพย์สินที่จะสามารถใช้โอนกรรมสิทธิ์อันจะทำให้สัญญาดังกล่าวเป็นสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดได้ตาม มาตรา 458

ด้วยเหตุที่ การซื้อขายดอกผลนั้นเป็นการซื้อขายทรัพย์สินในอนาคต กรณีจึงเปรียบได้กับการที่ตัวผู้ซื้อนั้น จำต้องรับความเสี่ยงภัยที่อาจจะเกิดขึ้นมาในอนาคตได้ ทั้งในส่วนของภัยพิบัติทางธรรมชาติ และโรคระบาด ซึ่งนับได้ว่าเป็นเหตุสุดวิสัยที่ไม่อาจคาดหมายได้ล่วงหน้าซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 8¹³⁵ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าลักษณะความเป็นทรัพย์สินของดอกผล จึงเป็นสิ่งที่จะสามารถทำให้เกิดข้อสงสัยได้ว่าสัญญาที่ได้ทำกันขึ้นมานั้นจะมีลักษณะของการเป็นสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดหรือเป็นแต่เพียงสัญญาจะซื้อจะขายเท่านั้น ซึ่งผลจากสัญญาดังกล่าวย่อมเป็นเหตุให้เกิดผลต่อเนื่องมายังในส่วนของความรับผิดชอบของคู่สัญญาแต่ละฝ่ายที่อาจส่งผลแตกต่างกัน ดังจะเห็นได้จาก หากเป็นกรณีที่วิเคราะห์ว่าการซื้อขายดอกผลนั้นเป็นลักษณะของสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดแล้วก็จะก่อให้เกิดผลทางกฎหมายที่ว่า กรรมสิทธิ์ในตัวดอกผลนั้นย่อมโอนไปยังผู้ซื้อตั้งแต่วันที่ได้ทำสัญญาซื้อขายกัน ซึ่งในกรณีนี้ย่อมส่งผลให้ความเสี่ยงภัยที่เกิดขึ้นมานั้นย่อมโอนไปยังฝ่ายผู้ซื้อทันที ดังนี้ ผู้ซื้อจึงต้องรับไปซึ่งความเสียหายที่เกิดขึ้นและยังคงมีหน้าที่ที่จะต้องชำระหนี้ตอบ

¹³⁵ มาตรา 8

“คำว่า “เหตุสุดวิสัย” หมายความว่า เหตุใด ๆ อันจะเกิดขึ้นก็ติ จะให้ผลพิบัติก็ติ เป็นเหตุที่ไม่อาจป้องกันได้แม้ทั้งบุคคลผู้ต้องประสบหรือใกล้จะต้องประสบเหตุนั้นจะได้จัดการระมัดระวังตามสมควรอันพึงคาดหมายได้จากบุคคลในฐานะและภาวะเช่นนั้น”

ให้แก่ผู้ขายอยู่ต่อไป ในฐานะที่เป็นสัญญาต่างตอบแทนตามมาตรา 369 แต่ถ้าหากการซื้อขายดอกผลนั้นเป็นเพียงสัญญาจะซื้อจะขาย ซึ่งจะพบว่าก่อให้เกิดผลทางกฎหมายที่ต่างกัน คือ การที่เป็นแต่เพียงสัญญาจะซื้อจะขายย่อมไม่ทำให้ออกผลนั้นมีสถานะที่จะกลายเป็นทรัพย์สินขึ้นมาได้ จึงทำให้กรรมสิทธิ์ในตัวดอกผลนั้นยังไม่โอนมายังผู้ซื้อทันที ดังนั้น เมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้นแก่ตัวดอกผลที่ทำสัญญาซื้อขายกัน ตัวผู้ขายก็ยังคงต้องรับไปซึ่งความเสียหายนั้นอยู่ ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เห็นได้ว่า การพิจารณาถึงสถานะความเป็นดอกผลนั้น ย่อมที่จะส่งผลให้เกิดการใช้หลักการทางกฎหมายที่อาจเกิดความแตกต่างกันขึ้นได้

จากที่ได้วิเคราะห์ถึงลักษณะความเป็นไปได้ในการเข้าทำสัญญาตามข้อเท็จจริงจากคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวแล้ว กรณีต่อมาจึงอาจทำให้เกิดข้อพิจารณาที่จะต้องวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการวินิจฉัยของศาลฎีกาในกรณีการเข้าสัญญาดังกล่าวได้ต่อเนื่องอีกว่า จากที่ได้ศึกษาทราบมาแล้วว่าหลักการของกฎหมายในเรื่องดอกผลตามที่ได้วิเคราะห์มาในตอนต้นว่า ดอกผลนั้นจะมีสถานะความเป็นทรัพย์สินเมื่อหลุดหรือแยกออกจากแม่ทรัพย์สินแล้ว และสัญญาซื้อขายทรัพย์สินนั้นสาระสำคัญจึงขึ้นอยู่กับความตกลงของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายเป็นสำคัญไม่ว่าจะมีตัวทรัพย์สินอยู่ในขณะเข้าทำสัญญาด้วยหรือไม่ ด้วยเหตุนี้ ย่อมทำให้สามารถเข้าใจได้ว่า การที่ทางฝ่ายโจทก์ (ผู้ซื้อ) และจำเลย (ผู้ขาย) ได้ตกลงทำขึ้นนั้นย่อมมีลักษณะเป็นการตกลงเข้าทำสัญญา อันเป็นลักษณะของสัญญาที่ไม่มีชื่อ ด้วยเหตุผลจากข้อเท็จจริงที่ได้ความว่า ทั้งสองฝ่ายมีเจตนาตกลงเข้าทำสัญญาต่อกัน และการที่ฝ่ายโจทก์ (ผู้ซื้อ) ได้ดำเนินการวางเงินจำนวน 3,800 บาทไว้ในวันทำสัญญาให้แก่จำเลย (ผู้ขาย) กรณีย่อมเป็นสิ่งที่บ่งชี้ให้เห็นได้ว่าทั้งโจทก์ (ผู้ซื้อ) และจำเลย (ผู้ขาย) มีเจตนาที่จะตกลงเข้าทำสัญญาต่อกัน ดังนั้น เงินจำนวน 3,800 บาทที่โจทก์ (ผู้ซื้อ) ได้ให้ไว้แก่จำเลย (ผู้ขาย) จึงเข้าลักษณะของการให้ไว้เพื่อเป็นหลักฐานว่าสัญญานั้นได้ทำกันขึ้นแล้ว จึงเข้าลักษณะของการเป็นมัดจำตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 377¹³⁶ ซึ่งหากกรณีได้ความว่าฝ่ายโจทก์เป็นฝ่ายผิดสัญญาย่อมก่อให้เกิดสิทธิแก่จำเลยในการริบมัดจำดังกล่าว ตามมาตรา 378 (2)¹³⁷ ซึ่งจากข้อเท็จจริงดังกล่าวเมื่อ

¹³⁶มาตรา 377

“เมื่อเข้าทำสัญญา ถ้าได้ให้สิ่งใดไว้เป็นมัดจำ ท่านให้ถือว่า การที่ให้มัดจำนั้นย่อมเป็นพยานหลักฐานว่าสัญญานั้นได้ทำกันขึ้นแล้ว อนึ่ง มัดจำนั้นย่อมเป็นประกันการที่จะปฏิบัติตามสัญญานั้นด้วย”

¹³⁷มาตรา 378

“มัดจำนั้น ถ้ามิได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น ท่านให้เป็นไปดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ
(2) ให้ริบ ถ้าฝ่ายที่วางมัดจำละเลยไม่ชำระหนี้ หรือการชำระหนี้ตกเป็นพันวิสัย เพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่ง ซึ่งฝ่ายนั้นต้องรับผิดชอบ หรือถ้ามีการเลิกสัญญาเพราะความผิดของฝ่ายนั้น”

พิจารณาประกอบกับการซื้อขายดอกกล้วยตามคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้น ด้วยความเคารพจะเห็นว่า แม้ว่าสัญญาดังกล่าวจะไม่มีลักษณะของการเป็นสัญญาจะซื้อจะขายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 3 ก็ตาม แต่ตามสัญญาดังกล่าวก็ย่อมที่จะก่อให้เกิดการบังคับกันได้ในฐานะสัญญาชนิดหนึ่ง อันก่อให้เกิดหน้าที่แก่ฝ่ายจำเลยในการส่งมอบ และหน้าที่ชำระราคาในส่วนที่เหลือของโจทก์ อันเป็นลักษณะของการเป็นสัญญาต่างตอบแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 370 ซึ่งเมื่อพิเคราะห์ในกรณีตามฎีกาดังกล่าวนี้ประกอบกับลักษณะสำคัญของดอกผลนั้นย่อมเป็นที่เข้าใจได้ว่า ดอกกล้วยที่คู่สัญญาได้ตกลงซื้อขายกันนั้นย่อมไม่มีลักษณะที่จะเป็นทรัพย์สินตามกฎหมายที่จะสามารถก่อให้เกิดเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งขึ้นมาได้ ซึ่งด้วยเหตุนี้ย่อมที่จะส่งผลให้กรรมสิทธิ์ในดอกผลนั้นยังคงไม่โอนยังโจทก์ (ผู้ซื้อ) ตั้งแต่เวลาที่ได้ตกลงเข้าทำสัญญา แม้ลักษณะการซื้อขายดังกล่าวจะมีลักษณะของการที่โจทก์จะเป็นผู้เข้าไปดูแลผลผลิตเองก็ตาม กรณีก็ไม่อาจที่จะก่อให้เกิดเป็นสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดขึ้นมาได้อย่างแน่แท้ เพราะเหตุผลทางกฎหมายที่ดอกผลนั้นไม่อาจเป็นทรัพย์สินได้ตามกฎหมายและกรรมสิทธิ์ในดอกผลนั้นจะโอนได้ต่อเมื่อได้หลุดขาดออกจากแม่ทรัพย์สินแล้วเท่านั้น ดังที่ ม.ร.ว. เสณีย์ ปราโมช ได้อธิบายไว้ข้างต้นถึงการเป็นสัญญาซื้อขายทรัพย์สินในภายหน้า ด้วยเหตุที่ลักษณะความเป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์สินของดอกผลไม่อาจก่อให้เกิดสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดได้ ด้วยเหตุนี้ จึงย่อมส่งผลให้ดอกผลนั้นไม่อาจมีสถานะที่จะกลายเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่งขึ้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 195 วรรคสอง เช่นเดียวกัน ดังนั้น เมื่อเกิดพายุฝนฟ้าคะนองซึ่งเป็นเหตุการณ์สุดวิสัยตามธรรมชาติ อันเป็นผลให้ดอกกล้วยที่ได้ตกลงทำสัญญาซื้อขายกันเสียหาย ย่อมเข้าลักษณะเป็นกรณีที่มีการชำระหนี้ตกกลายเป็นพันธวิสัยอันจะโทษฝ่ายใดไม่ได้ เท่ากับความเสียหายที่เกิดขึ้นมานั้นไม่ใช่เกิดขึ้นเพราะความผิดของฝ่ายใด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 372 วรรคแรก และเป็นพฤติการณ์ที่ได้เกิดขึ้นภายหลังจากที่ได้ก่อหนี้แล้วตามมาตรา 219 วรรคแรก ซึ่งส่งผลให้ผู้ขายหลุดพ้นจากการชำระหนี้ ด้วยเหตุที่สัญญาดังกล่าวมีลักษณะของการเป็นสัญญาต่างตอบแทนจึงย่อมส่งผลให้จำเลย (ผู้ขาย) ไม่ควรมีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติชำระหนี้ตอบแทนด้วย ดังนั้น หากจะพิจารณาถึงหลักความเป็นธรรมตามสัญญาแล้วจำเลย (ผู้ขาย) จึงควรที่จะต้องคืนมัดจำดังกล่าวให้แก่โจทก์ (ผู้ซื้อ) แต่จะพบว่าศาลฎีกากลับพิจารณาว่าสัญญาดังกล่าวเป็นสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาด ซึ่งหากพิจารณาถึงข้อเท็จจริงก็จะพบว่าในขณะที่ทำสัญญายังไม่มีตัวทรัพย์สินที่จะมีคู่สัญญาฝ่ายใดที่จะสามารถถือเอาได้ในขณะนั้นเลย ด้วยความเคารพอย่างสูง สัญญาดังกล่าวจึงไม่น่าจะที่จะเป็นสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดได้ แต่ควรที่จะมีลักษณะของการเป็นสัญญาไม่มีชื่ออัน

เกิดจากความตกลงของคู่สัญญา ซึ่งน่าจะเป็นการสร้างความชัดเจนในหลักการทางกฎหมายที่ถูกต้อง ได้ชัดเจนมากขึ้นและอำนวยความสะดวกให้แก่คู่ความด้วย

กล่าวโดยสรุป เมื่อได้พิจารณามาถึงจุดนี้จะทำให้เห็นว่า บทบัญญัติในเรื่องดอกผล ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยนั้นย่อมไม่มีลักษณะที่จะสามารถเป็นทรัพย์สิน เฉพาะสิ่งได้ตามกฎหมาย เพราะดอกผลที่ยังติดอยู่กับตัวทรัพย์สินนั้นไม่มีสถานะเป็นทรัพย์สินตามกฎหมาย แต่ก็เห็นได้ว่าแม้จะไม่ใช่ทรัพย์สินแต่ดอกผลนั้น คู่สัญญาย่อมสามารถทำความตกลงซื้อขายกันได้แม้ ดอกผลนั้นจะยังคงสถานะเป็นเพียงส่วนหนึ่งของทรัพย์สินเท่านั้นก็ตาม แต่ข้อสำคัญที่ทำให้ลักษณะของ การซื้อขายดอกผลนั้นมีความแตกต่างจากการซื้อขายทรัพย์สินชนิดอื่น ๆ คือ ถึงแม้ว่าในขณะที่ทำสัญญาจะ ได้มีตัวผลผลิตอันมีลักษณะของการเป็นดอกผลเกิดขึ้นแล้วก็ตาม ก็ไม่อาจเกิดกรณีทำให้การซื้อขาย นั้นเป็นสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดขึ้นมาได้ แม้จะได้มีการตกลงกำหนดตัวทรัพย์สินที่จะได้ทำการซื้อขาย เอาไว้แล้วก็ตาม ซึ่งเท่ากับส่งผลต่อเนื่องทำให้ดอกผลที่ทำการซื้อขายนั้นไม่อาจกลายเป็นทรัพย์สิน เฉพาะสิ่งขึ้นมาได้ แม้จะได้ทำความตกลงซื้อขายในลักษณะการเหมาตามที่ได้วิเคราะห์ไว้ใน คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9/2505 ก็ตาม ด้วยเหตุนี้เอง การซื้อขายดอกผลที่ยังติดอยู่บนต้นจึงคง ก่อให้เกิดได้เพียงสิทธิทางหนี้ ซึ่งเป็นสัญญาไม่มีชื่ออันเกิดจากความตกลงของคู่สัญญาสองฝ่ายเท่านั้น ซึ่งเทียบเคียงได้จากที่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้อธิบายไว้ในข้างต้นว่าเป็นลักษณะของสัญญาซื้อขายใน ภายหน้า เพราะยังไม่มีตัวทรัพย์สินที่สามารถจะใช้โอนกรรมสิทธิ์ให้ได้ในฐานะที่เป็นทรัพย์สินตามกฎหมาย

4.6.2 ปัญหาทางกฎหมายของดอกผลกับลาภมิควรได้

จากประเด็นปัญหาในเรื่องการโอนกรรมสิทธิ์ในตัวทรัพย์สินดังกล่าวนี้ จึงอาจนำไปสู่ การพิจารณาถึงปัญหาในส่วนต่อไปที่สืบเนื่องจากในกรณีของการเป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์สินของดอกผลที่ ยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์สินได้อีก ในกรณีที่มีข้อพิจารณาเกี่ยวพันกับประเด็นในเรื่องสมบูรณ์ของนิติกรรม ที่ภายหลังต้องมีการคืนทรัพย์สินที่ได้รับไว้ซึ่งอาจส่งผลทางกฎหมายที่จะเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงไปยังหลัก กฎหมายในส่วนในเรื่องลาภมิควรได้อีกด้วย

การแสดงเจตนาที่จะส่งผลให้ เจตนาอันเสื่อมเสียไปตามหลักการของกฎหมายแล้ว อาจส่งผลให้นิติกรรมที่ได้เกิดจากการแสดงเจตนาอันเสื่อมเสียไปอาจเกิดขึ้นได้โดยแบ่งออกเป็นสอง กรณี คือ โฆษะกรรม และโมฆียกรรม ซึ่งผลทางกฎหมายของการที่นิติกรรมได้ตกเป็นโฆษะและ โฆฆียะในกรณีที่มีตัวทรัพย์สินเข้ามาเกี่ยวข้องส่งผลให้บุคคลที่ได้รับทรัพย์สินไว้ในมีหน้าที่ในอันที่จะต้องคืน ทรัพย์สินให้แก่เจ้าของ ซึ่งในกรณีจะพบว่าแม้ผลทางกฎหมายจะบัญญัติให้ต้องมีการคืนตัวทรัพย์สิน

เช่นเดียวกันก็ตาม แต่ก็เห็นได้ว่า การคืนทรัพย์ในส่วนของโมฆะกรรมและโมฆียะกรรมนั้น มีหลักการทางกฎหมายที่อาศัยสิทธิในการคืนตัวทรัพย์ที่อาศัยหลักกฎหมายที่แตกต่างกันออกไป ด้วยเหตุที่ ดอกผลนั้นมีลักษณะเป็นเพียงส่วนหนึ่งของตัวทรัพย์ การที่มีบุคคลได้ยึดถือตัวทรัพย์ไว้ย่อม มีหน้าที่ทางกฎหมายที่จะต้องคืนทรัพย์นั้นให้แก่บุคคลซึ่งเป็นเจ้าของ แต่ในกรณีของดอกผลย่อม อาจจะเป็นประเด็นปัญหาที่จำต้องพิจารณาขึ้นมาได้ว่า หากทรัพย์เกิดมีดอกผลขึ้นในขณะที่อยู่ใน ความครอบครองของบุคคลหนึ่งและภายหลังมีเหตุจำต้องคืนตัวทรัพย์นั้นเพราะนิติกรรมการได้มาตก เป็นโมฆะหรือโมฆียะ ดอกผลที่เกิดขึ้นมานี้จะตกเป็นสิทธิของบุคคลใด ซึ่งในกรณีนี้จะพบว่าจากที่ได้ ศึกษามาแล้วว่าบทบัญญัติในเรื่องดอกผลนั้นบัญญัติไว้เพื่อกำหนดสถานะของตัวทรัพย์เพื่อให้ทราบถึง สถานะความเป็นเจ้าของ ด้วยเหตุที่กฎหมายได้กำหนดให้ตัวบุคคลผู้เป็นเจ้าของทรัพย์ ย่อมที่จะเป็น เจ้าของดอกผลที่เกิดขึ้นมาด้วย ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336 ซึ่งจากจุดนี้เอง ทำให้เห็นว่าเป็นอำนาจที่ได้ก่อตั้งขึ้นโดยกฎหมายอันมีลักษณะของการมีกรรมสิทธิ เหนือตัวทรัพย์นั้นในฐานะทรัพย์สินสิทธิ แต่ด้วยลักษณะเด่นที่สำคัญของตัวดอกผลดังที่ได้กล่าวไว้ ตอนต้นว่า ทราบได้ที่ตัวของดอกผลนั้นยังไม่หลุดออกจากแม่ทรัพย์ ดอกผลนั้นก็ย่อมที่จะไม่ใช่ทรัพย์ ตามกฎหมายตามที่ได้วิเคราะห์มาแล้วในช่วงต้น ดังนี้ หากเมื่อได้พิจารณาถึงสภาพของดอกผล ธรรมดาจะพบว่า ดอกผลนั้นอาจเกิดขึ้นได้ทั้งจากพืชและจากสัตว์ โดยในกรณีนี้จะเห็นได้ว่า ดอกผลที่ เกิดขึ้นจากทั้งสองชนิดนี้ย่อมไม่มีความแตกต่างกันในลักษณะของความเป็นดอกผล แต่จะมีข้อสังเกต ในประเด็นเรื่องของการรับรู้ถึงความมีอยู่ซึ่งดอกผลที่เกิดขึ้นของสองชนิดดังกล่าวว่า ถ้าหากเป็นกรณี ของดอกผลที่ได้จากตัวสัตว์บุคคลผู้ที่ได้รับทรัพย์ไว้ย่อมไม่อาจทราบถึงความมีอยู่ซึ่งตัวดอกผลนั้นได้ จนกว่าจะได้มีการแยกดอกผลนั้นออกจากแม่ทรัพย์แล้ว ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นที่มาที่จะเข้ามาสู่ประเด็น ปัญหาที่จำต้องพิจารณาต่อไปว่าบุคคลใดจะเป็นผู้ได้ไปซึ่งดอกผลที่เกิดขึ้นนั้น ซึ่งในประเด็นนี้อาจแบ่ง การพิจารณาออกได้เป็นสองกรณีคือ กรณีที่นิติกรรมการได้มาซึ่งแม่ทรัพย์ตกเป็นโมฆะ และกรณีที่ สองคือนิติกรรมตกเป็นโมฆียะ ซึ่งในกรณีตามปัญหาในเรื่องการคืนทรัพย์นี้จะพบว่ายังมีนักกฎหมาย ได้ให้ความเห็นในเรื่องที่เกี่ยวกับการคืนดอกผลอันเกิดจากการบอกล้างโมฆียกรรมไว้เอาไว้ออกเป็น สองฝ่ายดังจะเห็นได้จาก ตามความเห็นของฝ่ายแรกซึ่งเห็นว่าเป็นกรณีที่เห็นว่าดอกผลที่เกิดขึ้นมาใน ระหว่างนั้นไม่จำต้องคืนให้แก่เจ้าของ โดยจะเห็นได้จากคำอธิบายของศาสตราจารย์ประมุข สุวรรณ ศร ซึ่งได้อธิบายในประเด็นดังกล่าวไว้ว่า “ในกรณีที่มีบุคคลครอบครองทรัพย์ของผู้อื่นไว้โดยสุจริต ผู้ ครอบครองย่อมได้ซึ่งดอกผลอันเกิดจากทรัพย์สินนั้นตลอดเวลาที่ตนยังสุจริตอยู่ ตัวอย่างเช่น นาย ก. ได้รับแม่ไก่ตัวหนึ่งไว้จากผู้เอามาส่งให้โดยเข้าใจว่าเพื่อฝากให้ อันเป็นความเข้าใจโดยสุจริต แม้จะ

ปรากฏภายหลังว่าการที่เขาส่งมาให้มันโดยผู้ส่งเข้าใจผิดไปความจริงเขาใช้ให้ไปส่งให้คนอื่น เช่นนี้กรณีเป็นลาภมิควรได้ นาย ก. ต้องคืนแม่ไก่ให้เขาไป แต่ถึงกระนั้นดอกผลอันเกิดแต่แม่ไก่ในระหว่างนั้น เช่น ไข่ไก่ หรือแม่แต่จะฝึกตัวเป็นลูกมาแล้วก็ดี ย่อมตกได้แก่นาย ก. นาย ก. ไม่ต้องคืนให้เขา... ในข้อนี้มีข้อควรระวังด้วยว่า การมีสิทธิได้ดอกผลโดยผลแห่งบทบัญญัติมาตรา 415 และมาตรา 1376 นี้ใช้ได้เฉพาะในกรณีลาภมิควรได้ และการครอบครองเท่านั้น กล่าวคือ การยึดถือตัวแม่ทรัพย์ไว้โดยมีสิทธิได้ดอกผลโดยผลของกฎหมายนั้น ต้องเป็นการยึดถือทรัพย์สินโดยเจตนาจะยึดถือเพื่อตนจริงๆ ฉะนั้น การรับฝากก็ดี การจำนำก็ดี หรือการยึดถือไว้โดยประการที่เป็นตัวแทนของผู้อื่นก็ดี หากทำให้เกิดสิทธิที่จะได้ดอกผลของทรัพย์สินไม่ เจ้าของกรรมสิทธิ์ในแม่ทรัพย์ย่อมมีสิทธิได้ดอกผลตามหลักในมาตรา 1336 อยู่เสมอ” นอกจากนี้ยัง จะพบว่าได้มีความเห็นของนักกฎหมายอีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่า ดอกผลที่ได้เกิดขึ้นมาจากการบอกล้างโมฆียะกรรมนั้นจะต้องคืนให้แก่เจ้าของ ซึ่งจะเห็นได้จาก ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้อธิบายว่า “ผลของการบอกล้างโมฆียะกรรมนั้น ท่านให้ถือว่าเป็นโมฆะมาแต่แรก ทั้งนี้ หมายความว่าความเสียหายย่อมมีผลย้อนหลังถึงความสมบูรณ์ตลอดขึ้นไปจนถึงวันที่ทำโมฆียะกรรม เมื่อผลเป็นโมฆะ ดังนี้ ตามธรรมดาทรัพย์สินใดที่ได้ส่งมอบกันไปเนื่องแต่โมฆียะกรรมนั้น เมื่อตกเป็นโมฆะแล้ว จะต้องส่งคืนรวมทั้งดอกผลทั้งหลายที่ได้รับไว้ยังเหลืออยู่ใช้ไปแล้วด้วย โดยเข้าลักษณะลาภมิควรได้ แต่ในลักษณะลาภมิควรได้นั้น ยังมีข้อยกเว้นไว้สำหรับผู้ที่ได้รับไว้เป็นลาภมิควรได้...ถ้าบุคคลผู้ได้รับทรัพย์สินไว้โดยสุจริตย่อมที่จะได้รับดอกผลอันเกิดแต่ทรัพย์สินนั้นตลอดเวลาที่ยังสุจริตอยู่ ดอกผลที่เกิดขึ้นในระหว่างที่ยังคงสุจริตอยู่นั้น แม้จะได้ใช้หมดสิ้นไปก็ยังคงมีเหลืออยู่เก็บไว้ก็ไม่ต้องคืนเก็บเอาไว้ได้ แต่เมื่อใดเขาเรียกคืนจึงจะไม่มีสิทธิได้รับดอกผลนับแต่นั้นไป” ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 2

ด้วยเหตุนี้จะเห็นได้ว่า ดอกผลของทรัพย์ยังคงมีประเด็นปัญหาที่นักกฎหมายไทยยังให้ความเห็นที่ออกเป็นสองแนวทาง ดังที่ได้กล่าวในข้างต้น ซึ่งทำให้เห็นว่า เรื่องดอกผลในทางกฎหมายนั้น ยังคงที่จะมีความเกี่ยวข้องกับหลักกฎหมายในเรื่องลาภมิควรได้ในฐานะที่ดอกผลนั้นยังเป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์ด้วย

ดังที่ได้เกริ่นไว้ในตอนต้นแล้วว่า เมื่อดอกผลนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของทรัพย์ ดอกผลจึงต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการเรียกคืนแม่ทรัพย์อย่างแน่แท้ ถ้าหากว่าตัวดอกผลนั้นยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์ย่อมไม่เกิดปัญหาทางกฎหมายขึ้นเพราะการที่มีบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1336 บัญญัติไว้อย่างชัดเจนถึงความเป็นเจ้าของดอกผลดังกล่าว แต่ประเด็นปัญหาที่จะต้องทำการวิเคราะห์อยู่ที่ในกรณีที่ตัวดอกผลนั้นที่ได้หลุดออกจากแม่ทรัพย์แล้ว

และต่อมาภายหลังได้มีเหตุแห่งการเรียกคืนทรัพย์สิน ซึ่งในกรณีนี้สามารถยกตัวอย่างประกอบ การวิเคราะห์ได้ว่า นายหนึ่ง ได้ซื้อแมวพันธุ์เปอร์เซียตัวหนึ่งมาจากนายสอง ซึ่งในขณะที่นายหนึ่งได้รับ แมวพันธุ์เปอร์เซียตัวมานั้น นายหนึ่งไม่ทราบข้อเท็จจริงว่าแมวเปอร์เซียนั้นได้กำลังตั้งท้องอยู่ ซึ่งใน กรณีดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่าทั้งนายหนึ่งและนายสองย่อมไม่อาจทราบถึงความมีอยู่ของดอกผลซึ่งคือ ลูกแมวในท้องได้เลยตั้งแต่ขณะที่ได้รับแมวเปอร์เซียนั้นมา ด้วยเหตุนี้เอง จากตัวอย่างในข้างต้นหาก เกิดกรณีต่อมาภายหลังข้อเท็จจริงปรากฏว่า การที่นายหนึ่งรับแมวเปอร์เซียนั้นมาเพราะเข้าใจว่า เป็น กรณีที่นายสองให้แมวเปอร์เซียแก่ตนโดยเสนหา แต่แท้จริงแล้วนายสองมีเจตนาที่จะต้องการขายแมว เปอร์เซียนั้นให้แก่ นายหนึ่ง กรณีดังกล่าวจึงย่อมเข้าลักษณะของการที่นายหนึ่งได้แสดงเจตนาโดย สำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งนิติกรรม อันเป็นลักษณะของนิติกรรมตามมาตรา 156 วรรค สอง ย่อมส่งผลให้นิติกรรมระหว่างนายหนึ่งและนายสองตกเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและ พาณิชยศาสตร์ มาตรา 156 วรรคแรก ซึ่งจากตัวอย่างนี้เอง หากในขณะที่แมวยังคงอยู่ในความครอบครอง ของนายหนึ่งแม่แมวเปอร์เซียได้คลอดลูกแมวออกมา และภายหลังจากนายสองได้เรียกคืนแม่แมว เปอร์เซียคืนพร้อมกับลูกแมว โดยอ้างว่านิติกรรมตกเป็นโมฆะ ในกรณีเช่นนี้ลูกแมวจะยังคงเป็นสิทธิ ของนายหนึ่งหรือไม่ ในกรณีเช่นนี้จะพบว่า ผลของการที่ นิติกรรมตกเป็นโมฆะ ประมวลกฎหมาย แพ่งและพาณิชยศาสตร์ มาตรา 172 วรรคสอง บัญญัติให้บุคคลผู้ที่ได้รับทรัพย์สินไว้จะต้องคืนทรัพย์สินอันเกิด จากโมฆะกรรม โดยกฎหมายบัญญัติให้นำหลักเรื่องของลาภมิควรได้มาบังคับแก่กรณีที่จะต้องมีการ คืนทรัพย์สิน โดยเมื่อพิจารณาจากหลักการของกฎหมายในเรื่องลาภมิควรดังกล่าวแล้วตามมาตรา 413 ซึ่งจะพบว่า กฎหมายได้บัญญัติให้คืนทรัพย์สินตามสภาพที่เป็นอยู่ ซึ่งหากเมื่อพิจารณาประกอบกับ มาตรา 415 จะทำให้ทราบว่าดอกผลที่เกิดขึ้นมานั้นย่อมตกเป็นของผู้ที่ได้รับทรัพย์สินนั้นมาตลอด ระยะเวลาที่ยังคงสุจริตอยู่ ซึ่งผลแห่งการนี้จึงสามารถทำให้เข้าใจได้ว่า ดอกผลที่เกิดขึ้นมานั้น ย่อมที่ จะตกเป็นของบุคคลผู้ที่ทรัพย์สินนั้นอยู่ในความครอบครองด้วย ถ้าหากดอกผลนั้นได้หลุดหรือแยกออก จากแม่ทรัพย์สินแล้วในระหว่างที่ตนได้ครอบครอง เพราะอย่างที่ว่าดอกผลนั้นย่อมที่จะสามารถ กลายเป็นทรัพย์สินที่จะดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองอย่างอิสระแล้ว ด้วยเหตุนี้ จึงถือว่าดอกผลที่เกิดขึ้นและได้ แยกขาดออกจากแม่ทรัพย์สินแล้ว ดอกผลนั้นย่อมต้องตกเป็นของบุคคลที่ได้ครอบครองนั้น แต่ถึงแม้ว่า กฎหมายจะได้บัญญัติให้ต้องคืนทรัพย์สินและให้ถือว่าทรัพย์สินนั้นไม่สุจริตก็ตาม แต่ก็พบว่ากฎหมายได้ กำหนดให้ความสุจริตนั้นยังคงมีอยู่จนถึงเวลาที่ได้ “เรียกคืน” การที่กฎหมายบัญญัติเช่นนี้ย่อมส่งผล ทำให้ดอกผลที่เกิดขึ้นและได้แยกออกจากแม่ทรัพย์สินก่อนเวลาที่เรียกคืนนั้น ก็ยังคงที่จะตกเป็นของผู้ ที่ครอบครองทรัพย์สินไว้แต่ต้นตามมาตรา 172 วรรคสอง ประกอบมาตรา 415 ซึ่งมีผลเท่ากับว่า

ดอกผลที่ได้แยกจากแม่ทรัพย์ก่อนเวลาที่ได้เรียกคืนทรัพย์อันเกิดจากโมฆะกรรมย่อมตกเป็นสิทธิของผู้ที่ได้รับทรัพย์นั้นไว้โดยที่ไม่ต้องคืนดอกผลให้แก่เจ้าของทรัพย์ จนกว่าบุคคลผู้เป็นเจ้าของจะได้ใช้สิทธิในการเรียกคืนทรัพย์ดังกล่าว จากหลักกฎหมายดังกล่าว จะเห็นได้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 415 ก็ยังคงได้บัญญัติให้ความสุจริตนั้นยังคงมีอยู่จนถึงเวลาที่เรียกคืน ดังนั้นเมื่อบุคคลผู้เป็นเจ้าของทรัพย์ได้ใช้สิทธิเรียกเอาทรัพย์คืน จึงมีผลให้ความสุจริตดังกล่าวได้สิ้นสุดลงด้วยเหตุนี้ บุคคลผู้ที่ได้ดอกผลในระหว่างที่ครองครองทรัพย์จึงต้องคืนทรัพย์พร้อมดอกผลนั้นให้แก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของในขณะที่ได้เรียกคืน อันเป็นกรณีที่ความสุจริตนั้นได้สิ้นสุดลง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 415

กรณีต่อมาตามตัวอย่าง หากข้อเท็จจริงเปลี่ยนไปว่า การที่นายหนึ่งต้องการซื้อแมวพันธุ์ สก็อตติชโพลด์ จึงได้ติดต่อขอซื้อแมวจากนายสอง นายสองจึงนำแมวมานำให้นายหนึ่งดู แต่นายสองกลับเอาแมวพันธุ์เปอร์เซียมาส่งมอบให้นายหนึ่งแทน นายหนึ่งตัดสินใจซื้อเพราะเข้าใจผิดคิดว่าแมวนั้นเป็นแมวพันธุ์สก็อตติชโพลด์ ต่อมา เมื่อกลับถึงบ้านจึงพบว่า แมวดังกล่าวเป็นแมวพันธุ์เปอร์เซีย นายหนึ่งจึงได้สอบถามไปยัง นายสอง ในระหว่างที่นายหนึ่งกำลังติดต่อไปยังนายสองเพื่อขอเปลี่ยนตัวแมวนั้น แมวเปอร์เซียได้คลอดลูกออกมา ซึ่งตามตัวอย่างนี้ จึงเป็นกรณีที่นายหนึ่งสำคัญผิดในทรัพย์สินซึ่งส่งผลให้นิติกรรมดังกล่าวตกเป็นโมฆียะ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 157 ซึ่งส่งผลทางกฎหมายให้นิติกรรมตกเป็นโมฆียะ และได้เมื่อได้บอกกล่าวโมฆียกรรมดังกล่าว จึงส่งผลให้คู่สัญญาแต่ละฝ่ายต้องกลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิม ย่อมทำให้ผู้ที่ได้รับทรัพย์ไว้จึงมีหน้าที่ต้องคืนให้แก่เจ้าของ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 176 ซึ่งจะเห็นได้ว่าการที่คู่สัญญากลับคืนสู่ฐานะเดิมนั้นเป็นผลที่เกิดขึ้นมาจากการบอกกล่าวโมฆียกรรม ดังนั้น การเรียกเอาทรัพย์คืนจึงเป็นอำนาจแห่งกรรมสิทธิ์ของความเป็นเจ้าของทรัพย์ตามมาตรา 1336 ที่เจ้าของสามารถใช้สิทธิติดตามเอาคืนรวมทั้งจำหน่ายซึ่งดอกผลของทรัพย์นั้นได้ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าการคืนทรัพย์เพราะเหตุโมฆียกรรมตามกรณีนี้มีใช่การคืนตามหลักกฎหมายได้แต่อย่างใด ซึ่งจากกรณีตามตัวอย่างข้างต้น ย่อมส่งผลให้นิติกรรมการซื้อขายแมวระหว่างนายหนึ่งและนายสองต้องถือเสมือนไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ดังนั้น จากการที่ได้วิเคราะห์หลักกฎหมายข้างต้นประกอบกับความเห็นของนักกฎหมาย ผู้เขียนจึงเห็นด้วยกับแนวความเห็นของนักกฎหมายฝ่ายหลังที่เห็นว่า ผู้ที่ได้รับดอกผลย่อมต้องคืนดอกผลให้กับเจ้าของที่แท้จริงอยู่ในฐานที่ต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิมจากการบอกกล่าวโมฆียกรรม ด้วยเหตุนี้จากตัวอย่างข้างต้น การที่ลูกแมวเกิดขึ้นมา แม้จะเกิดขึ้นในระหว่างที่นายหนึ่งได้รับแม่แมวไว้ก็ตาม นายสองก็ยังคงมีสิทธิที่จะได้รับลูกแมวซึ่งเป็นดอกผลของทรัพย์ที่ตน

ยังคงเป็นเจ้าของอยู่จากการกลับคืนสู่ฐานะเดิม ด้วยแม่ลูกแมวดังกล่าวจะได้เกิดขึ้นในระหว่างที่ทรัพย์นั้นอยู่ในความครอบครองของนายหนึ่งก็ตาม ด้วยเหตุนี้ นายหนึ่งผู้ที่ได้รับทรัพย์ไว้โดยนิติกรรมที่ตกเป็นโมฆียะจึงมีหน้าที่ที่จะต้องคืนทรัพย์ให้แก่นายสองในฐานะเจ้าของทรัพย์ที่แท้จริงด้วย

ซึ่งจากประเด็นปัญหาในเรื่องนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า ด้วยลักษณะของดอกผลที่เป็นสิ่งที่จะต้องอิงอาศัยแม่ทรัพย์เป็นหลัก จึงส่งผลให้ผลทางกฎหมายในเรื่องการคืนแม่ทรัพย์นั้นส่งผลต่อเนื่องมายังดอกผลด้วยเสมอ ซึ่งจากการศึกษาถึงลักษณะและหลักการของกฎหมายดังกล่าวจึงอาจกล่าวได้ว่า กรณีของการต้องคืนทรัพย์อันเป็นผลมาจากนิติกรรมที่ตกเป็นโมฆะ มีหลักการทางกฎหมายบัญญัติไว้แล้วให้นำหลักลาภมิควรได้มาเป็นฐานแห่งการคืนทรัพย์จึงทำให้ทราบว่า ดอกผลที่หลุดหรือแยกออกมาจากตัวแม่ทรัพย์ในระหว่างที่อยู่ในความครอบครองของบุคคลใด บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิในดอกผลที่ได้มาในระหว่างที่ตนครอบครอง ซึ่งในกรณีดังกล่าวนี้หากจะพิจารณาผลเทียบเคียงกับกรณีที่ดินตกเป็นโมฆียะจะพบว่า ผลแห่งการบอกล้างโมฆียะกรรมแม้จะส่งผลให้นิติกรรมนั้นตกเป็นโมฆะก็ตาม แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มิได้บัญญัติให้นำหลักในเรื่องลาภมิควรมาใช้บังคับกับกรณีของโมฆียะกรรมด้วย โดยกฎหมายบัญญัติเพียงให้คู่ความต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิมเท่านั้น ด้วยเหตุนี้เอง แม้ตัวดอกผลนั้นจะได้เกิดขึ้นในระหว่างที่แม่ทรัพย์อยู่ในความครอบครองของบุคคลใดก็ตาม หากเป็นกรณีที่ได้บอกล้างโมฆียะกรรมแล้ว การกลับคืนสู่ฐานะเดิมย่อมส่งผลให้สัญญาที่ได้ทำขึ้นระหว่างคู่สัญญาที่มีผลเสมือนหนึ่งว่าไม่เคยได้ทำไว้ต่อกัน จึงต้องถือว่า ตัวแม่ทรัพย์นั้นยังคงเป็นของเจ้าของอยู่ตราบดี การยึดถือดอกผลไว้จึงย่อมมีลักษณะที่เป็นการยึดถือไว้แทนเจ้าของที่แท้จริงเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ ดอกผลที่เกิดขึ้นในระหว่างที่ได้ครอบครองแม่ทรัพย์ บุคคลผู้เป็นเจ้าของยังคงมีสิทธิที่จะได้รับดอกผลของตนอยู่อันเป็นอำนาจแห่งกรรมสิทธิ์ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336 ดังนั้น บุคคลผู้ซึ่งได้ครอบครองแม่ทรัพย์ จึงจำต้องคืนดอกผลที่เกิดขึ้นในระหว่างที่ตนได้ครอบครองแม่ทรัพย์นั้นให้แก่เจ้าของทรัพย์ที่แท้จริงด้วย

4.7 บทสรุป

จากที่ได้ศึกษาถึงลักษณะของบทบัญญัติเรื่องดอกผลธรรมดา นั้นจะพบว่า จากลักษณะของความเป็นดอกผลนั้นย่อมที่อาจจะส่งผลต่อเนื่องไปยังหลักกฎหมายในเรื่องต่างๆ ได้อย่างเชื่อมโยงกัน ดังจะเห็นได้จากในกรณีที่ดินตกเป็นโมฆียะกรรมที่ยังคงติดอยู่กับตัวแม่ทรัพย์นั้นไม่ใช่ทรัพย์ตามกฎหมาย จึงย่อมส่งผลทำให้ดอกผลธรรมดาไม่น่าจะอาจที่จะสามารถกลายเป็นทรัพย์เฉพาะสิ่งขึ้นได้ตามกฎหมายเช่นเดียวกัน เพราะถือว่าไม่มีตัวทรัพย์ที่จะสามารถเข้าถือเอาได้ในขณะที่ทำสัญญา ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ทำสัญญาซื้อขายดอกผลที่ยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์นั้น คงเป็นได้เพียงสัญญาจะซื้อจะขายเท่านั้น

จนกว่าดอกผลนั้นจะได้หลุดหรือแยกออกมาจากแม่ทรัพย์แล้ว และนอกจากนี้ ยังอาจที่จะส่งผลต่อเนื่องไปยังเรื่องของการคืนตัวแม่ทรัพย์อันได้มาจากกรณีนี้ นิติกรรมการได้มานั้นตกเป็นโมฆะและโมฆียะซึ่งจะพบว่าอาศัยหลักเกณฑ์การคืนทรัพย์ที่แตกต่างกัน อันเป็นเหตุให้ส่งผลกระทบต่อดอกผลที่เกิดขึ้นในระหว่างที่ทรัพย์นั้นอยู่ในความครอบครองของบุคคลอื่น ด้วยเหตุนี้จึงต้องนำหลักการในเรื่องของลามิกวรได้มาเป็นส่วนในการช่วยพิจารณาในการคืนดอกผลที่เกิดขึ้นจากการบอกล้างโมฆียกรรมดังกล่าว อันส่งผลให้เจ้าของทรัพย์ยังคงมีสิทธิที่จะได้รับดอกผลอันเกิดขึ้นอยู่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336 ซึ่งจะทำให้เห็นได้ว่าหลักการทางกฎหมายในเรื่องดอกผลธรรมนั้นเป็นบทบัญญัติในลักษณะทั่วไปตามบรรพ 1 ที่สามารถส่งผลต่อหลักการทางกฎหมายในเรื่องอื่นๆตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้อย่างเป็นระบบ ดังเช่น ในเรื่องหนี้ เอกเทศสัญญา เป็นต้น

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ในบทนี้จะเป็นกล่าวถึง การสรุปผลที่ได้จากการศึกษาปัญหาทางกฎหมายของดอกผลตามที่ได้ศึกษาและวิเคราะห์มาแล้วในบทที่ 4 เพื่อที่จะทำให้ทราบถึงลักษณะและปัญหาที่เกิดขึ้นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเรื่องดอกผลว่ามีผลการศึกษายังอย่างไร ซึ่งในส่วนนี้เอง จึงเป็นที่มาที่จะสามารถนำไปสู่แนวทางในการเสนอประเด็นในส่วนขอข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

จากที่ได้ศึกษาถึงกฎหมายลักษณะดอกผลธรรมดาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย มาตรา 148 วรรคสอง ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 99 (1) ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 88 (1) และประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลี มาตรา 820 จะพบว่า ลักษณะสำคัญของดอกผลตามกฎหมายนั้นได้แบ่งดอกผลออกเป็นสองประเภท คือ ดอกผลธรรมดา (Natural fruits) ซึ่งในส่วนนี้ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันจะบัญญัติโดยใช้คำว่า ดอกผลของทรัพย์สิน (Fruits of a thing) และอีกประเภทหนึ่งคือ ดอกผลนิติบัญญัติ (Civil fruits) ซึ่งกฎหมายเยอรมันจะใช้คำว่า ดอกผลของสิทธิ (Fruits of right) โดยลักษณะเด่นของตัวดอกผลธรรมดาหรือดอกผลของทรัพย์สินตามกฎหมายนั้นจะต้องเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากธรรมชาติของทรัพย์สินที่ได้ให้กำเนิดหรืออาจเรียกจะสิ่งนั้นได้ว่าเป็นแม่ทรัพย์สินของดอกผล ซึ่งได้มาจากการใช้งานทรัพย์สินนั้นตามวัตถุประสงค์ของเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้นก็ตามสิ่งที่เกิดขึ้นย่อมเป็นผลผลิตของทรัพย์สินที่มีลักษณะของการที่จะเป็นดอกผลตามกฎหมายได้

นอกจากนี้การที่จะสามารถเข้าครอบครองตัวดอกผลนั้นได้ ดอกผลนั้นจะต้องได้แยกขาดออกจากตัวแม่ทรัพย์สินตามกฎหมายแล้วเสียก่อน ดังนั้น จากการศึกษาจึงพบว่าบทบัญญัติในเรื่องดอกผลธรรมดาตามกฎหมายนั้นย่อมที่จะมีความเกี่ยวพันกับกฎหมายลักษณะทรัพย์สินด้วย ดังจะเห็นได้จากลักษณะทางกฎหมายของดอกผลธรรมดาที่ยังคงต้องเป็นสิ่งที่ต้องอิงอาศัยตัวแม่ทรัพย์สินเป็นตัวถือกำเนิดดอกผลอยู่ ซึ่งจะเห็นได้จากในการที่กฎหมายได้บัญญัติให้ดอกผลนั้นเป็นสิ่งที่ได้มาจากทรัพย์สินนั่นเอง ด้วยเหตุที่ดอกผลนั้นมีลักษณะที่เกี่ยวพันกับกฎหมายลักษณะทรัพย์สิน ซึ่งเมื่อได้ศึกษาถึงลักษณะความเป็นทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 137 ก็จะพบว่า กฎหมายได้บัญญัติให้ทรัพย์สินนั้น หมายถึง วัตถุที่มีรูปร่าง จึงทำให้ได้ทราบว่าทรัพย์สินตามกฎหมายจึงต้องเป็นสิ่งที่สามารถจับต้องและสัมผัสหรือเห็นได้ด้วยตาเปล่า และเมื่อได้พิจารณาจากประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 90 และประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 85 ก็ยังจะพบอีกว่ากฎหมายในเรื่อง

ทรัพย์ของทั้งสองประเทศนี้ก็ได้รับบัญญัติให้ ทรัพย์ หมายถึงเฉพาะแต่สิ่งที่มีรูปร่างเท่านั้น ซึ่งนอกจากจะได้พิจารณาในเรื่องความมีรูปร่างของทรัพย์แล้ว ยังจะต้องพิจารณาด้านความสามารถในการที่จะต้องสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองอย่างอิสระประกอบด้วย ด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้ทราบว่า ดอกผลธรรมดาที่ยังติดอยู่กับแม่ทรัพย์แม้จะเป็นสิ่งที่มีรูปร่างอันสามารถสัมผัส จับต้องได้ก็ตาม แต่ตัวดอกผลธรรมดานั้นก็ย่อมไม่อาจที่จะเป็นทรัพย์ได้ตามกฎหมาย คงเป็นได้แต่เพียงส่วนหนึ่งของตัวแม่ทรัพย์เท่านั้น เพราะดอกผลที่ยังคงติดอยู่กับแม่ทรัพย์นั้นไม่ใช่สิ่งที่จะสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเองอย่างอิสระ จนกว่าดอกผลนั้นจะได้ขาดหรือแยกออกจากแม่ทรัพย์นั้น

ด้วยเหตุนี้เอง จึงอาจส่งผลต่อเนื่องได้ว่าดอกผลนั้นก็ย่อมไม่สามารถที่จะเป็นทรัพย์เฉพาะสิ่ง จนกว่าจะได้หลุดหรือแยกออกจากแม่ทรัพย์ ซึ่งจากประเด็นในเรื่องความเป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์ของ ดอกผลธรรมดาเหล่านี้ จึงทำให้เห็นได้ว่าบทบัญญัติในเรื่องดอกผลนั้นเป็นบทบัญญัติในลักษณะทั่วไป แห่งกฎหมายตามบรรพ 1 จึงย่อมสามารถนำไปใช้เชื่อมโยงกับกฎหมายในเรื่องอื่นๆได้ทุกเรื่อง ดังนั้น ปัญหาทางกฎหมายของดอกผลที่เกิดขึ้นจึงย่อมอาจที่จะส่งผลกระทบต่อไปได้ ยังหลักกฎหมายในเรื่อง ทรัพย์ หนี้ ตามบรรพ 2 เอกเทศสัญญาตามบรรพ 3 ด้วยเหตุนี้เอง การบัญญัติเรื่องดอกผล จึงควรที่จะต้องมีความชัดเจนในถ้อยคำและลักษณะ เพื่อที่จะทำให้ทราบได้ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นมีลักษณะ ของการเป็นดอกผลธรรมดาหรือไม่ตามกฎหมาย ด้วยเหตุนี้เอง การบัญญัติกฎหมายที่ไม่ชัดเจนก็อาจ ที่จะก่อให้เกิดปัญหาในทางความหมายที่คลุมเคลือขึ้นได้ ซึ่งอาจเป็นปัญหาในเรื่องของการใช้การ ตีความ ในสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ได้ ซึ่งในประเด็นนี้ จากการศึกษาประมวลกฎหมาย แห่งเยอรมันจะทำให้พบว่า การบัญญัติโดยใช้คำว่า ดอกผลของทรัพย์ (Fruits of a thing) ตาม มาตรา 99 (1) นั้นย่อมมีลักษณะทางความหมายที่ชัดเจน โดยจะเห็นได้จากในกรณีได้ถึงแม้ว่า กฎหมายเยอรมันจะมีได้มีการบัญญัติกฎหมายเอาไว้โดยชัดเจนให้ดอกผลของทรัพย์นั้นเกิดขึ้นมาจาก ฝีมือมนุษย์ได้เหมือนดังเช่นประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลีตามมาตรา 820 ก็ตาม แต่จากการศึกษาก็จะ ทำให้ทราบว่า ประมวลกฎหมายแห่งเยอรมันซึ่งใช้คำว่า ดอกผลของทรัพย์ (Fruits of a thing) นั้นก็ สามารถใช้วิธีการตีความกฎหมายให้ดอกผลนั้นสามารถรวมถึงสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากการกระทำของ มนุษย์ด้วยได้ นอกจากนี้ การบัญญัติกฎหมายโดยการใช้คำว่า ดอกผลของทรัพย์ (Fruits of a thing) นั้น ย่อมจะเป็นการช่วยสร้างความชัดเจนให้แก่ลักษณะของดอกผลอีกด้วยว่า ดอกผลจะต้องเป็นสิ่งที่ ได้มาจากตัวทรัพย์ เพราะเป็นสิ่งที่ได้มาจากทรัพย์ ซึ่งในข้อนี้จะทำให้เห็นได้ว่า การบัญญัติในลักษณะ เช่นนี้จะช่วยให้สามารถแยกลักษณะของสิ่งที่จะเป็นดอกผลได้อย่างชัดเจนว่าสิ่งที่ได้มาจากตัวทรัพย์ นั้น ย่อมเข้าลักษณะของการเป็นดอกผลของทรัพย์ทุกกรณี จึงทำให้เห็นว่าการใช้คำว่า ดอกผลของ

ทรัพย์สิน (Fruits of a thing) นั้น ย่อมก่อให้เกิดความชัดเจนและสอดคล้องกับหลักการทางกฎหมายในเรื่องความเป็นส่วนหนึ่งของทรัพย์สินมากกว่าการใช้คำว่าดอกผลธรรมดา

นอกจากนี้ ในประการต่อมาจะพบว่าบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยมาตรา 148 วรรคสองดังกล่าวนั้น ยังคงมีลักษณะการบัญญัติที่ใช้คำที่อาจสร้างความสับสนขึ้นได้ ซึ่งจะเห็นได้จากในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ดอกผลธรรมดานั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากธรรมชาติโดยการ “มีหรือใช้ทรัพย์สิน” โดยจะพบว่ากรณีที่กฎหมายได้บัญญัติให้ดอกผลธรรมดานั้นเกิดขึ้นจากการมีหรือการใช้ทรัพย์สิน การบัญญัติโดยใช้คำในลักษณะนี้ย่อมอาจทำให้เกิดความเข้าใจได้ว่า ดอกผลธรรมดานั้นอาจเกิดขึ้นมาจากสองกรณี คือ จากการมีทรัพย์สิน หรือ การใช้ทรัพย์สินอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่จากการศึกษาข้อทำให้ทราบว่าสาระสำคัญของการเกิดขึ้นของดอกผลธรรมดานั้นอยู่ที่การใช้ตัวทรัพย์สินเป็นสำคัญ ดังนั้น การที่กฎหมายบัญญัติโดยใช้คำว่า “หรือ” ระหว่าง “มี” กับ “ใช้” จึงอาจทำให้ความหมายในทางกฎหมายต้องแปลได้ว่าหมายถึง อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งในกรณีเช่นนี้อาจก่อความสับสนในทางความหมายของกฎหมายขึ้นได้ที่อาจทำให้เข้าใจว่าเพียงแต่มีทรัพย์สินไว้อย่างเดียวก็ย่อมทำให้ดอกผลนั้นเกิดขึ้นโดยที่ไม่ต้องใช้ทรัพย์สินนั้นก็ได้อีก ซึ่งถ้าหากได้พิจารณาตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันในมาตรา 99 (1) และ ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นมาตรา 88 (1) ก็พบว่ากฎหมายทั้งสองประเทศก็ได้บัญญัติในเรื่องของการมีทรัพย์สินไว้เอาไว้แต่อย่างใด คงได้แต่บัญญัติให้ดอกผลนั้นเป็นสิ่งที่ได้มาอันเป็นผลมาจาก “การใช้” งานทรัพย์สินเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงจะได้เสนอแนะให้เปลี่ยนแปลงถ้อยคำจากคำว่า การมีหรือใช้ทรัพย์สิน เป็น การมี “และ” ใช้ทรัพย์สิน ซึ่งน่าจะเป็นการทำให้ความหมายนั้นครอบคลุมยิ่งขึ้น อันจะทำให้เป็นการสอดคล้องกับคำว่า ดอกผลของทรัพย์สิน ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ในตอนต้น

ดังนั้น การบัญญัติโดยใช้คำว่า ดอกผลธรรมดานั้นย่อมอาจที่จะเป็นการทำให้ความหมายนั้นไม่ครอบคลุมรวมถึงผลผลิตที่เกิดขึ้นมาจากแม่ทรัพย์สินทุกชนิด ซึ่งอาจจะเป็นการส่งผลให้ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากทรัพย์สินบางชนิดอาจไม่ใช่ดอกผลซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่เจ้าของหรือผู้ครอบครองแม่ทรัพย์สิน โดยผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าหากได้เปลี่ยนจากคำว่า ดอกผลธรรมดา ให้เป็น ดอกผลของทรัพย์สิน (Fruits of a thing) ตามแนวทางของกฎหมายเยอรมัน น่าจะเป็นการช่วยสร้างความชัดเจนให้กับลักษณะของความหมายทางกฎหมายของดอกผลได้มากกว่า คำว่าดอกผลธรรมดา อีกทั้งจะยังทำให้สอดคล้องตรงกับลักษณะของการเป็นดอกผลตามบริบทของที่จะเปลี่ยนเป็น “การมีและใช้ทรัพย์สิน” ที่จะทำให้การใช้ทรัพย์สินแล้วเกิดผลผลิต สิ่งที่เกิดขึ้นย่อมจะเป็น สิ่งที่ได้จากทรัพย์สินอันมีลักษณะเป็น ดอกผลของทรัพย์สิน จึงน่าจะเป็นการถูกต้องตามหลักการเกิดขึ้นของดอกผลมากกว่า

นอกจากนี้ จากการศึกษาประวัติศาสตร์การร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย จะพบว่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยในเรื่องของดอกผลนั้น ได้มีต้นแบบในการร่างบทบัญญัติในเรื่องดอกผลมาจากประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น โดยจะเห็นได้ว่าบทบัญญัติในเรื่องดอกผลโดยเฉพาะในเรื่องดอกผลธรรมดา นั้น มีรูปแบบการบัญญัติกฎหมายที่แตกต่างจากรูปแบบตามประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามบทบัญญัติในเรื่องการได้มาซึ่งดอกผลธรรมดา ซึ่งจากการศึกษาจะพบว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยนั้นมีการบัญญัติกฎหมายโดยได้บัญญัติให้เรื่องของการเข้าถือเอาดอกผลธรรมดานั้นให้มีลักษณะของการที่เป็นบทบัญญัติส่วนหนึ่งกับลักษณะทางกฎหมายของดอกผลในมาตรา 148 วรรคสอง ตอนท้าย โดยจะเห็นได้ว่า ในกรณีนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นมิได้มีรูปแบบการบัญญัติในเรื่องการได้มาซึ่งดอกผลในลักษณะนี้ แต่จะได้ทำการบัญญัติไว้โดยการแยกเรื่องการได้มาเอาไว้เป็นบทบัญญัติในมาตราเฉพาะ โดยการนำมาบัญญัติแยกเอาไว้อยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นมาตรา 89 ซึ่งจากการศึกษาจะพบว่า การบัญญัติให้เรื่องของการเข้าถือเอาดอกผลธรรมดาแยกออกเป็นเรื่องเฉพาะนั้น จะเป็นการสร้างความเด่นชัดให้กับบทบัญญัติแห่งกฎหมายในเรื่องดอกผลให้เกิดความชัดเจนมากขึ้น ซึ่งดังที่ได้เคยวิเคราะห์เอาไว้แล้วว่า ดอกผลนั้นเป็นบทบัญญัติที่อยู่ในเรื่องกฎหมายลักษณะทรัพย์จึงย่อมที่จะต้องทำให้ดอกผลนั้นมีสถานะเป็นทรัพย์ที่มีความชัดเจนและสอดคล้องกับลักษณะทางกฎหมายในเรื่องทรัพย์ที่ต้องดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองอย่างอิสระ ด้วยเหตุนี้ การได้มาซึ่งดอกผลที่เกิดขึ้นมา จึงย่อมจะเป็นเรื่องที่ต้องมีการเกี่ยวข้องกับการใช้สิทธิเหนือตัวดอกผลนั้น อันเป็นลักษณะของการใช้อำนาจแห่งกรรมสิทธิ์เหนือตัวทรัพย์นั้น ซึ่งการที่กฎหมายได้บัญญัติให้ดอกผลนั้นสามารถถือเอาได้เมื่อขาดออกจากแม่ทรัพย์แล้ว ย่อมจะทำให้สถานะความเป็นทรัพย์ของดอกผลนั้นเกิดความชัดเจนในการได้มาซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญประการหนึ่งมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 100 และประมวลกฎหมายแพ่งอิตาลี มาตรา 821 วรรคแรกนั้น ก็ยังคงได้บัญญัติให้เรื่องของการได้มาซึ่งดอกผลของทรัพย์และดอกผลธรรมดาเอาไว้เป็นเรื่องต่างหาก ซึ่งก็จะพบว่าทำให้การใช้กฎหมายในเรื่องดอกผลในลักษณะการบัญญัติเช่นนี้เกิดความเด่นชัดมากขึ้น

ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอเสนอแนวทางให้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยการแยกการบัญญัติเรื่องของการเข้าถือเอาตัวดอกผลธรรมดาออกเป็นบทบัญญัติเฉพาะ เพื่อสร้างความชัดเจนในเรื่องการได้มาซึ่งดอกผลในทางกฎหมาย อันย่อมมีความเกี่ยวข้องกับลักษณะของการใช้สิทธิในทาง

กฎหมายที่จะส่งผลต่อไปยังกฎหมายในเรื่องอื่นๆได้อีก ไม่ว่าจะเป็น กฎหมายลักษณะหนี้ตามมาตรา 2 เอกเทศสัญญาตามมาตรา 3 และทรัพย์สินในมาตรา 4

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มเติมข้อความในบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 วรรคสอง ให้แก้ไขถ้อยคำว่า ดอกผลธรรมดาเป็น “ดอกผลของทรัพย์สิน” และแก้ไขถ้อยคำว่า การมี “หรือ” ใช้ เป็นคำว่า การมี “และ” ใช้ และเพิ่มเติมถ้อยคำให้ดอกผลธรรมดา รวมถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจากมนุษย์

เนื่องจากบทบัญญัติในเรื่องของดอกผลธรรมดาตามกฎหมาย ในฐานะที่เป็นบทในลักษณะทั่วไปแห่งกฎหมายตามมาตรา 1 ที่สามารถนำไปใช้เชื่อมโยงกับหลักกฎหมายในบรรพอื่นๆได้ ดังนั้น เพื่อให้เกิดความชัดเจนในทางความหมายและลักษณะทางกฎหมาย ดังนั้น เพื่อสร้างลักษณะทางกฎหมายในเรื่องดอกผลธรรมดาให้ชัดเจนและสอดคล้องกับหลักการความเป็นทรัพย์สินตามกฎหมาย ผู้เขียนจึงขอเสนอแนวทางในเพิ่มเติมข้อความตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 วรรคสอง โดยให้บัญญัติเพิ่มเติมว่า

“ดอกผลของทรัพย์สิน คือ สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของทรัพย์สิน อันเป็นผลจากการมีและใช้ทรัพย์สินนั้น โดยไม่ว่าจะเกิดขึ้นอันเป็นผลมาจากฝีมือมนุษย์ด้วยหรือไม่ก็ตาม ”

ทั้งนี้ การบัญญัติเช่นนี้ย่อมจะจะเป็นการสร้างลักษณะทางกฎหมายของดอกผลให้มีลักษณะที่เกิดความชัดเจนและครอบคลุมในด้านความหมายของกฎหมายมากขึ้น อันก่อให้เกิดการใช้กฎหมายที่เป็นแนวทางเดียวกันอย่างเป็นระบบ ประกอบกับยังเป็นการช่วยพัฒนาหลักการทางกฎหมายให้เกิดกฎหมายความสอดคล้องกับสถานะทางสังคมในปัจจุบันที่พัฒนาขึ้นด้วย แต่ก็เห็นได้ว่า การบัญญัติเช่นนี้ ก็อาจจะเป็นการทำให้การใช้กฎหมายนั้นเกิดความไม่ยืดหยุ่น จากลักษณะของถ้อยคำในตัวอักษรจนเกินไป จึงทำให้กฎหมายนั้นอาจที่จะไม่ต้องมีการตีความทางความหมาย ซึ่งอาจส่งผลให้การใช้หลักกฎหมายในเรื่องดังกล่าวไม่เกิดการพัฒนาขึ้น

5.2.2 เสนอให้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 148/1 เรื่องการเข้าถึงเอาดอกผลธรรมดาแยกเป็นมาตราเฉพาะ เพื่อสร้างความชัดเจนในทางกฎหมาย

จากการที่ได้ศึกษาถึงลักษณะของดอกผลธรรมดามาแล้วข้างต้นจะพบว่า การแยกลักษณะการบัญญัติในเรื่องการได้มาซึ่งดอกผลเอาไว้เป็นบทบัญญัติเฉพาะ น่าจะเป็นการช่วยให้เห็น

ถึงลักษณะเด่นและความชัดเจนในเรื่องดอกผลมากกว่า และยังสามารถทำให้เข้าใจได้ดีว่า เรื่องการได้มาซึ่งดอกผลนั้นเป็นบทบัญญัติที่มีความสำคัญอันจะทำให้เกิดความเด่นชัดในดอกผลมากการใช้กฎหมายยิ่งขึ้น โดยผู้เขียนจึงขอเสนอแนวทางให้มีการบัญญัติเรื่องการได้มาซึ่งดอกผลเอาไว้เอาไว้เป็นมาตราเฉพาะโดยการบัญญัติเป็นมาตรา 148/1 โดยบัญญัติว่า

“ดอกผลของทรัพย์สิน ตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 148 วรรคสอง บุคคล ย่อมที่จะสามารถถือเอาได้ นับตั้งแต่วันที่ได้แยกตัวดอกผลนั้นออกจากทรัพย์สินแล้ว”

แต่ก็จะพบว่า การแก้ไขกฎหมายในลักษณะนี้ย่อมอาจเป็นกรณีที่สามารถทำให้เกิดข้อพิจารณาขึ้นมาได้ว่า ด้วยลักษณะทางกฎหมายของดอกผลนั้น ประกอบกับกฎหมายก็ได้บัญญัติให้ เป็นสิ่งที่จะต้องได้มีการเข้าถือเอาอยู่แล้วจึงอาจที่จะไม่จำเป็นที่จะต้องมีการบัญญัติเป็นมาตราเฉพาะ ต่างหาก แต่ก็เห็นได้ว่า ด้วยลักษณะของดอกผลที่เป็นได้เพียงส่วนหนึ่งของทรัพย์สินเท่านั้น การที่ บุคคลจะสามารถเข้าใช้สิทธิเหนือทรัพย์สินได้นั้นก็ต้องจะเป็นกรณีตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ให้ดอก ผลนั้นต้องแยกออกจากแม่ทรัพย์สินแล้วก่อน ซึ่งจากกรณีนี้จึงทำให้เห็นได้ว่า บุคคลที่จะเข้าใช้สิทธิเหนือ ดอกผลได้นั้น อาจเป็นกรณีที่ได้สิทธิมาโดยอาศัยหลักการทางกฎหมายที่แตกต่างกันไม่ว่าจะเป็น บุคคลผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินอันอาศัยอำนาจทรัพย์สินสิทธิ ตามมาตรา 1336 หรือบุคคลอื่นตามกฎหมาย ลักษณะหนึ่งตามบรรพ 2 เรื่องลาภมิควรได้ รวมถึงบุคคลอื่นที่ได้สิทธิมาตามสัญญาตามบรรพ 3 ด้วย เหตุนี้เอง เพื่อความสอดคล้องในการใช้กฎหมายอย่างเป็นระบบและชัดเจน จึงควรที่จะต้องบัญญัติให้ เรื่องการเข้าถือเอาดอกผลนั้นเป็นบทบัญญัติเฉพาะแยกต่างหาก อันจะช่วยสร้างความชัดเจนและเป็น การพัฒนากฎหมายให้มีความโดดเด่นและทันต่อสภาพการณ์มากยิ่งขึ้น

5.2.3 สร้างแนวทางในการตีความกฎหมาย

ในระหว่างที่ยังไม่มีการแก้ไขบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าว ควรมีการตีความคำว่า “สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ” ตามที่ระบุไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 148 วรรค สอง ว่าให้มีความหมายที่รวมถึง สิ่งที่เกิดขึ้นจากทรัพย์สินอันเป็นผลมาจากการกระทำของมนุษย์ด้วยใน ทำนองเดียวกับกฎหมายเยอรมัน ด้วยเหตุที่ว่า เมื่อพิจารณาจากถ้อยคำในกฎหมายแล้วจะพบว่า แม้ กฎหมายจะได้บัญญัติให้ดอกผลธรรมดาจะต้องเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติเท่านั้น แต่หากเมื่อ พิจารณาคำต่อมาจะพบว่า กฎหมายยังได้บัญญัติให้สิ่งที่เกิดขึ้นมานั้นย่อมเป็นผลมาจากการมีหรือใช้ ทรัพย์สินนั้นด้วย ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ดอกผลธรรมดา จึงควรที่จะตีความให้มีความหมายว่า “เป็นสิ่งที่ เกิดจากธรรมชาติโดยโดยมนุษย์ได้มีหรือใช้ทรัพย์สินประธาน” ด้วยเหตุนี้เอง ผู้เขียนจึงขอเสนอแนวทาง

ในการตีความบทบัญญัติในเรื่องดอกผลในส่วนของคำว่า สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติอันเป็นผลมาจากการมีหรือใช้ทรัพย์สิน ให้มีความหมายในลักษณะที่เป็นการรวมถึง สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติอันเป็นผลมาจากฝีมือหรือการกระทำของมนุษย์ด้วย ประกอบในปัจจุบันหลักการทางกฎหมายบัญญัติให้ดอกผลนั้นเป็นเพียงสิ่งที่ได้เกิดมาจากทรัพย์สินตามธรรมชาติโดยการมีหรือใช้เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ จึงย่อมที่จะทำให้สิ่งที่ได้มาจากทรัพย์สินย่อมมีลักษณะของการเป็นดอกผลได้ทุกประการ ดังนี้ ผู้เขียนจึงจะขอเสนอแนวทางในการกำหนดลักษณะของดอกผลโดยใช้หลัก “ประโยชน์” ด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้ลักษณะความเป็นดอกผลทางกฎหมายนั้นมีความโดดเด่นและเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ประกอบกับการสอดคล้องกับหลักการทางกฎหมายที่ดอกผลนั้นจะสามารถเข้าถึงเอาได้เมื่อ “แยก” ออกจากแม่ทรัพย์สินแล้วย่อมทำให้ดอกผลนั้นมาอยู่ในความครอบครองของบุคคล ซึ่งควรที่จะต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่บุคคลถือเอาประกอบด้วยเป็นสำคัญ ดังเช่น ในกรณีของการซื้อขายลำไยซึ่งขณะซื้อขายเป็นเพียง “ดอก” อันยังไม่มีประโยชน์ในการเข้าถึงเอาเมื่อได้แยกออกจากแม่ทรัพย์สิน ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงขอให้มีการตีความลักษณะของการเป็นดอกผลโดยการใช้หลักการคำนึงถึงประโยชน์ในตัวดอกผลนั้นประกอบด้วยการพิจารณา แต่ก็พบว่า การสร้างการตีความกฎหมายนั้นอาจเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะด้วยเหตุที่ใช้กฎหมายของนักกฎหมายแต่ละท่านอาจมีมุมมองในทางกฎหมายที่แตกต่างกัน จึงอาจทำให้บริบทในการตีความเกิดความหลากหลายขึ้น เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วจึงย่อมที่จะส่งผลทำให้ หลักกฎหมายในเรื่องดอกผลธรรมดาในฐานะที่เป็นกฎหมายลักษณะทั่วไป ตามบรรพ 1 ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีลักษณะในการนำลักษณะและความหมายนั้นไปใช้กับหลักกฎหมายในเรื่องอื่นๆ ด้วยนั้น อาจเกิดปัญหาที่ทำให้ผลทางกฎหมายเปลี่ยนแปลงไปได้

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- จิต เศรษฐบุตร. คำบรรยายลักษณะวิชากฎหมายแพ่งลักษณะทั่วไปแห่งหน้. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ.2518.
- ฉันทวัฒน์ วรทัต. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย ชื่อชาย แลกเปลี่ยน ให้. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ กรุงเทพมหานครพับลิชชิง, พ.ศ.2563.
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร, กิตติศักดิ์ ปรกติ. การใช้การตีความกฎหมาย : หลักทั่วไปเกี่ยวกับการใช้การตีความกฎหมาย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, พ.ศ.2563.
- บัญญัติ สุชีวะ. คำอธิบายกฎหมายลักษณะทรัพย์ ปรับปรุงโดยไพโรจน์ วายุภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ กรุงเทพมหานครพับลิชชิง จำกัด, พ.ศ.2559.
- ประชุม โฉมฉาย. หลักกฎหมายโรมันเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอนคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ.2555.
- ประมุล สุวรรณศร. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตอนที่ 1 บรรพ 1 ว่าด้วยทรัพย์. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสุรพาณิชย์, 2495.
- . คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยทรัพย์ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พัฒช์ เนียมกุญชร, บุญทรง พลภักษาพงษ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, พ.ศ.2550.
- ไพฑูริศ เอกจริยากร. คำอธิบายชื่อชาย แลกเปลี่ยน ให้. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, พ.ศ.2562.
- พระยาจินดาภิรมย์, พระยาเทพวิฑูรฯ, พระยามานวราชเสวี. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, พ.ศ.2467.
- พระยาเทพวิฑูร (บุญช่วย วณิกกุล). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1. กรุงเทพมหานคร, พ.ศ.2476.
- พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์ (วัน จามรมาน). คำสอนกฎหมายลักษณะทรัพย์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยเชชม, พ.ศ.2471.
- พระยามานวราชเสวี. หนังสือที่ระลึกเนื่องในโอกาสครบรอบ 100 ปี พระยามานวราชเสวี 18 กันยายน 2533. กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, พ.ศ.2533.
- มานิตย์ จุมปา. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยทรัพย์สิน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ.2562.

- มานิตย์ วงศ์เสรี. นิติวิธี การใช้และการตีความกฎหมาย : ศึกษาเปรียบเทียบระบบกฎหมายไทยและระบบกฎหมายเยอรมัน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, กรกฎาคม 2562.
- วิชญ์ เครื่องงาม. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซื้อขาย, แลกเปลี่ยน, ให้. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, พ.ศ.2549.
- ศันนัทภรณ์ (จำปี) โสทธิพันธ์. คำอธิบายซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, พ.ศ.2556.
- ศันนัทภรณ์ โสทธิพันธ์. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายเอกชนโรมัน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, พ.ศ.2559.
- . คำอธิบายกฎหมายลักษณะหนี้(ผลแห่งหนี้). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, พ.ศ.2561.
- . คำอธิบายหลักพื้นฐานของกฎหมายเอกชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, กันยายน 2562.
- สมจิตร ทองศรี. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยทรัพย์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ กรุงเทพมหานคร พับลิชชิ่ง จำกัด, พ.ศ.2561.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. การตรวจแก้ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และบรรพ 2 พุทธศักราช 2468. กรุงเทพมหานคร: กรมการร่างกฎหมาย.
- . คำแปลประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยพันธะธรรม. กรุงเทพมหานคร: กองกรมชำระประมวลกฎหมาย, พ.ศ.2464.
- . คำแปลร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 พุทธศักราช 2466. กรุงเทพมหานคร: กรมการร่างกฎหมาย.
- . รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาชำระสะสางประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ครั้งที่ 1040-46/2521. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกฤษฎีกา, พ.ศ.2521.
- . รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาชำระสะสางประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ครั้งที่ 1042-2/2522. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกฤษฎีกา, พ.ศ.2522.
- . รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ครั้งที่ 265-41/2531. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกฤษฎีกา, พ.ศ.2531.
- เสนีย์ ปราโมช. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กฎหมายลักษณะทรัพย์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลสยามพริ้นติ้ง, 2551.
- . คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กฎหมายลักษณะทรัพย์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ พลสยาม พริ้นติ้ง, พ.ศ.2479.

- . ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2) ปรับปรุงโดย ดร. มุนินทร์ พงศาปาน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, พ.ศ.2561.
- โสภณ รัตนากร. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนี้. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, พ.ศ.2556.
- หลวงสารสาสน์ประพันธ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (เรียงมาตรา). พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ตะฮั่วมั่งบ้อ, พ.ศ.2467.

วิทยานิพนธ์

- ธีระ เบญจรัศมีโรจน์. "สัญญาซื้อขายทรัพย์ในอนาคต ปัญหาบางประการในกฎหมายไทย". วิทยานิพนธ์ นิติศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ.2527.

ภาษาอังกฤษ

- Becker, J.E. De. Annotated Civil Code of Japan. USA: University publication of America, 1979.
- . The Principles and Practice of the Civil Code of Japan. London, 1921.
- Buckland, W. W. A Text-Book of Roman Law from Augustus to Justinian, Second Edition 1932.
- Cohn, E.J. Manual of German Law Volume I. London : The British Institute of International and comparative law, , 1968.
- Guido Alpa, and Vincenzo zeno - Zencovich. Italian Private Law. New York : Routledge-Cavendish, 2007.
- Hatoyama, Kazuo, and William. L. Storrs. "The Civil Code of Japan Compared with the French Civil Code." *Yale law journal* (1902).
- Hubner, Rudolf, Sir Paul Vinogradoff, and William Emanuel Walz. A History of Germanic Private Law. Boston: Little, Brown, And company, 1918.
- J.Zekoll, M.Reimann. Introduction to German Law Second Edition. Hague, Natherland 2005.

Jeffrey S. Lena, Ugo Mattei. *Introduction to Italian Law*. Hague : London : Kluwer Law International, 2002.

Mario Beltramo, Giovanni E. Longo, John Henry Merryman. *The Italian Civil Code*. Dobbs Ferry, N.Y. : Oceana Publications, 1969.

Schuster, Ernest Joseph. *The Principle of German Civil Law*. London: Oxford : Clarendon Press, 1907.

Smithers, William W. *The German Civil Code (Part II), the American Law Register (1898-1907), Jan, 1903, Vol.51, No.1, Volume 42 New Series (Jan., 1903), Pp 14-32*. The University of Pennsylvania, 1903.

ข้อมูลออนไลน์

Athanasios N. Yiannopoulos, Introduction to the Law of Things: Louisiana and Comparative Law [Online]. Available From: <https://Digitalcommons.Lsu.Edu/Cgi/Viewcontent.Cgi?Article=3024&Context=Lalrev.> " 1962. [2021,May 24]

Bundesministerium Der Justiz German Civil Code" [Online] Available From: "https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.pdf. [2021,January 13]

Joseph Ernest De Becker, Elements of Japanese Law (1916) [Online]. Available From "https://heinonline.org/HOL/Page?public=true&handle=hein.beal/elejpn0001&div=28&start_page=206&collection=cow&set_as_cursor=7&men_tab=srchresults. [2021,May 15]

Ministry of Justice [Online]. Available From: "<http://www.moj.go.jp/content/000056024.pdf>. [2021,January 14]

"คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9/2505 (สืบค้นข้อมูลออนไลน์). แหล่งที่มา." <https://deka.in.th/view-87265.html>. (29 พฤษภาคม 2564)

"คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1535/2493 (สืบค้นข้อมูลออนไลน์). แหล่งที่มา." <https://deka.in.th/view-87265.html>. (11 พฤษภาคม 2564)

"นักวิทยาศาสตร์สเปนเพาะเลี้ยงตัวอ่อน "ครึ่งคนครึ่งลิง" ในห้องแลปจีน สืบค้นข้อมูลทางออนไลน์). สิงหาคม 2019. แหล่งที่มา." <https://www.bbc.com/thai/international-49226327>. (10

พฤษภาคม 2564) .

"ราชบัณฑิตยสถาน,พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน , (สืบค้นข้อมูลออนไลน์). แหล่งที่มา."

<https://dictionary.orst.go.th/> (28 มกราคม 2564)

"โลฮีสรต์น้ละม้งหลอดแก้วตัวแรกของโลก ความสำเร็จโครงการอนุรักษ์วิจัยละม้งขององค์การสวนสัตว์ (สื่ บ ค้ น ข้ อ มู ล ท า ง อ อ น ไ ล น์) . แ ه ล ่ง ที่ ม า . "

http://www.zoothailand.org/ewt_news.php?n_id=652. (11 มิถุนายน 2564).

"อารยา หงษ์เพ็ชร, โคลนนิ่งคืออะไร (สืบค้นข้อมูลออนไลน์) แหล่งที่มา ",

http://lib3.dss.go.th/fulltext/dss_j/2541_46_146_p12-16.pdf, (11 พฤษภาคม 2564)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	พีระติ วรพิพัฒน์
วัน เดือน ปี เกิด	3 พฤศจิกายน 2532
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	นิติศาสตร์บัณฑิต
ที่อยู่ปัจจุบัน	350 หมู่ 1 ตำบลสาริกา อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY